

رهبر انقلاب

Ketabton.com

امام خمینی

رښتيا رښتيا دي

استدیکه
فېصل لمان

خان عبدالولي خان

تړون

د شهيد ننگ و وفا قاضي عطاء الله په نامه

(الف)

چا چې استعماري دور کښې په ورومې ځل د پښتون قامي تشخص په ځای کولو کښې باچا خان سره اوږدې اوږدې مبارزه وکړه. نه يواځې د پښتون تاريخ ته په نوي سره وليکلو، ولې د صوبه 'سرحد' د ورومې وزير تعليم په حيث ته پښتو ژبه دفتري، عدالتي او د ابتدائي تعليم ژبه هم وگرځوله د قوم سره د مينې سزا ورته داسې ملا شوه چې وېش نه پس بنديان شو او د لاهور جيل نه مرگوني راووته، وفات شو.

بنا کړدند خوش رسمي به خاک و خون غلطيدن

خدا رحمت کند اين عاشقان پاک طينت را

مرزا مظهر جان جانان

(ب)

'يو بل د ذکر وړ مشر قاضي عطاء الله د تعليم پخوانی وزير دے چې دا وخت هري پور جيل کښې دے، د خان عبدالغفار خان منونکې او ښي لاس دے - د وزير تعليم په حيثيت هغه لري لوري سيمو کښې هم د علم رڼا خپرولو د پاره ډېر څه کړي دي. په پښتو ژبه ته زښت يقين دے، ځکه ته کليوالو سکولونو کښې دا د زدکړې ابتدائي ژبه جوړه کړې ده. د سرخپوس غورځنگ برکت دے چې پښتو ژبه نه يواځې سمه شوه بلکې په خورېدو ده. د غورځنگ خط و کتابت او دستاويزات هر څه پښتو کښې ليکلې کېږي. هم د دې اغېزې د لاندې افغانستان کښې هم پښتو تحريک پېل شوی دے چې د هغې له کبله اوس افغان افسرانو د پاره حکومت د پښتو ليکلو لوستلو احکامات کړي دي او دا د فارسي ځای نيسي.'

په حواله د 'گولډ اېنډ گز ان پتهان فرنټير'

خان عبدالقيوم خان، سابقه وزير اعلي مسلم ليگ

ټول حقونه د باچا خان ترسټ په حق کې محفوظ دي

BKTRC2018/Pro-43

خان عبدالولي خان

رښتيا رښتيا دي

لمنليگونه	فېصل فاران
خپرونه	طلال بهادر اصلزئ
چاپ	جنوري 2019
چاپخانه	امن پرنټنگ پريس، پېښور
کتابت او مخپاڼه	باچا خان مرکز گرافیکس ويزاژن ډسک
شمار	1200
مرسته	150 روپۍ

باچا خان ترسټا ريسرچ سنټر

BAACHA KHAN TRUST RESEARCH CENTRE
Pajaggi Road, Peshawar
Ph: 091-2246851-3, Fax: 091-2246225

زېښتيا رښتيا دي

ليکلي

تړون د شهيد ننگ و وفا قاضي عطاء الله په نامه (الف)

چا چې استعماري دور کښې په ورومې ځل د پښتون قامي تشخص په ځای کولو کښې باچا خان سره اوږد په اوږد مبارزه وکړه - نه يواځې د پښتون تاريخ نه لږ نوي سره وليکلو، ولې د صوبه 'سرحد' د ورومې وزير تعليم په جېټ نه پښتو ژبه دفتري، عدالتي او د ابتدائي تعليم ژبه هم وگرځوله د قوم سره د مينې سزا ورته داسې ملاو شوه چې وېش نه پس بنديوان شو او د لاهور جېل نه مرګوني راووته، وفات شو بنا کردند خوش رسي به خاک و خون غلطیدن خدا رحمت کند این عاشقان پاک طينت را

مرزا مظفر جان جاناں

(ب)

يو بل د ذکر وړ مشر قاضي عطاء الله د تعليم پخوانی وزير دے چې دا وخت هري پور جېل کښې دے. د خان عبدالغفار خان منوونکې او بني لاس دے - د وزير تعليم په حيثيت هغه لري لوري سيمو کښې هم د علم رڼا خپرولو د پاره ډېر څه کړي دي په پښتو ژبه نه زېږت يقين دے، ځکه نه کليوالو سکولونو کښې دا د زدکړې ابتدائي ژبه جوړه کړې ده. د سرخپوس غورځنگ برکت دے چې پښتو ژبه نه يواځې سمه شوه بلکې په خوږېدو ده د غورځنگ خط و کتابت او دستاويزات هر څه پښتو کښې ليکلې کېږي. هم د دې اغېزې د لاندې افغانستان کښې هم پښتو تحريک پېل شوے دے چې د هغې له کبله اوس افغان افسرانو د پاره حکومت د پښتو ليکلو لوستلو احکامات کړي دي او دا د فارسي ځای نيسي'

په حواله د 'ګولډ اېنډ ګنزان پنهان فرنتيئر'
خان عبدالقيوم خان، سابقه وزير اعلي مسلم ليگ

- دا 'رښتيا رښتيا دي'. حيات روغانے 2
- څو يادونې. جمعه خان صوفي 4
- يو څو خبرې. اجمل خټک 6
- د پېرنګيانو خفيه دستاويزونه 10

فرقه وارانہ سياست او پېرنګ 18. د يورپ دوېم جنګ 45. پېرنګ سياسي بازيګر 59. د پاکستان منصوبه 63. د پاکستان مختلف تاويلونه 70. د پېرنګي پاکستان 72. مسلم ليگ د پېرنګي ډله 72. خاکسار 77. صوبائي وزراتونه او جناح صاحب 79. کرپس مشن 81. کانګرس سره د جنګ تياري 97. هندو سکھستان 101. مهاسپا 103. د گاندهي جي د وفاقي حکومت تجويز 106. مسلمانان وزيران 108. جناح صاحب او د پاکستان تشريح 111. د گاندهي جي خط جناح صاحب ته 114. د جناح صاحب مقام او حيثيت د پېرنګي په نظر کښې 118. صوبه سرحد او پېرنګ 123. خانان او مليان 118. د سر جارج کنگيډم ډاټري 134. مليان خانان او مسلم ليگ او وزارت جوړول 152. د 1946 کال انتخابات 160. د وېل نوي منصوبه د پاکستان ضرورت پېرنګي ته 167. کيښت مشن او د شملي دوېم کانفرنس 175. مسلم ليگ ته بنيادي مشکل 178. مسلم ليگ د پاکستان د مطالبې نه لاس اخلي 180. عبوري دور 183. د مسلم ليگ راست اقدام 189. عبوري حکومت 192. د لارډ وېل برطرفي او لارډ ماونټ بيټن تفروري 207. د ماونټ بيټن په وړاندې د تقسيم په حقله مختلف تجويزونه 220. د صوبه سرحد لانجه 228. ډومېنين سټيټس او دولت مشترکه 237. د جون د درېمې د منصوبې اعلان 240. رېفرنډم 244. د دواړو گورنر جنرالانو تفروري 253. د فرقه وارانہ نفرت اور 260. د صوبو تقسم او تالان 265. مسلم ليگ او رياستونه 271. فرقه وارانہ سياست او د مسلم ليگ نظريه 274. فرقه وارانہ فسادات او کانګرس 274. د دوه قومي نظريې نه د مسلم ليگ انکار 290. د اګست څوارلسمه 302. د پاکستان د حکومت رغونه 305. توضيحات 319

دا 'رښتيا رښتيا دي'

'رښتيا رښتيا دي' د رهبر تحريک خان عبد الولي خان منلې شولې څېړنيز تاريخي اثر د چې اردو او انگرېزي ژبو کښې هم خپور شولې دے. د دې کتاب څېړنه هغه مستند دستاويزاتو باندې اډانه ده چې دېرش کاله تېرېدو نه پس ئې برطانوي حکومت ستر مات کړي.

رهبر تحريک دې کتاب کښې د دغه دستاويزاتو په بنياد د متحده هند د وېش د ورومې تلوسې نه د وېش پورې او بيا دغه پس منظر کښې داسې نکتې اوچتې کړې دي چې د نن په سياست کښې هم د لارښودنې حق ادا کوي. دا کتاب په 'خبر' د پېرنګي د نظر نه د 'اسلام اباد' ذهن او د 'پېنډی' معدي پورې د هر څه علت او پس منظر ښايي.

د رهبر تحريک دا کتاب د هاغه وژلې شوې شهيد شوې زندګۍ د وحشت خېزه داستان يو دستاويزي ثبوت دے چې ظهير کاشميري ئې په شا ولاړه سفاکي او بې ترسي داسې بيان کړې ده:

سنا هې آج کے دن زندګي شهيد هوئي

اسي خوشي مين هر اک سمت دپ مالا هې

د دې کتاب مندرجات هم د رهبر تحريک په څلور ټوکونو اډانه کتاب 'باچا خان او خدائي خدمتګاري' کښې زيات بشپړ کړے شوي دي او د ما بعد صورت حال د رهبر تحريک د رسا نتيجه اخذې ثبوت ورکوي.

د 'رښتيا رښتيا دي' اغېز منځ نه وړلو د پاره په ورومې ځل د دې اېنټي تهيسز د مطالعه پاکستان په رڼا کښې دوهم نړيوال جنگ د پاره د پاکستان د قومي ترانې د ليکونکي حفيظ جالندهري د جنگي سرود لهجه کښې وليکل شول. ټکو شنو مؤرخانو او 'جنرلستانو' انډوخر جوړ کړو: تر دې

چې په جعلي نومونو ئې داسې کتابونه هم وليکل چې د رهبر تحريک لمن توره کړي خو خوند ئې ونه کړو. اخر چې نور څه ونه شول نو قومي اسمبلۍ کښې ئې يو پل 1991-123-8 منظور کړو چې د دې پل لږوېه د هندوستان وېش ته غلط ويونکي د پاره د لس کاله قېد بامشقت او جرمانې وړانديز شول.

د غدار، کافر، اېجنټ تهمنتونو باندې تهمتي خان عبدالولي خان که هم 'رښتيا' نه وئيل نو چا به وئيل؟ دا رښتيا رښتيا دي او په حوالو سره ئې د قوم اصل غداران، دلالان او بريسان په گوته کړي دي. هاغه خلق چې پرون د مذهب او ملک په نوم د انګرېز سترگو ته ولاړ وو، نن ئې هم د مذهب او ملک په نامه په ځانونو د پلاټ برائے فروخت تختې لګولې دي. هاغه زور جنگ په هاغه زړه خبره نن هم روان دے. د رهبر تحريک رښتيا پرون هم رښتيا وو، نن هم رښتيا دي او سبا به هم رښتيا وي. رهبر تحريک رېکارډ روڼ، ښځ او ډاګيز ساتلے او تر مونږ رارسولے دے.

ښاغلي فيصل فاران نه قربان، د دروغو په زور د جوړې شوې فتنې مخ څرګندولو د پاره ئې نور کتابونه هم چن کړي چې زيار به ئې تاسو لمنليکونو کښې ولولئ. ارمان دې نه مري، فاران دې نه مري او تل دې وي پښتون ولي!

دغه تاسو يئ او دغه 'رښتيا رښتيا دي' —

حيات روغانے

چيف ايډيټر 'پښتون' پېښور

په پاې كښې د خطاط پوهه او زيار د دې كتاب په خطاطۍ او بريښلو
 كښې د يادونې وړ دي په زيات درناوي
 جمعه خان صوفي، كابل
 د 1987زېږديز كال، د جنوري يوولسمه نېټه

خو يادونې

زما د پاره ډېر د وياړ او فخر ځای دے چې د خپل گران مشر او ليډر
 عبدالولي خان كتاب چې بې د شكه د هغه د زيات زيار او محنت نتيجه ده.
 اديټ، مرتب او چاپ ته تيار كړم 'رښتيا رښتيا دي' نومې كتاب لكه چې د
 عنوان نه نې څرگنده ده، تاريخي مقام او رښتوالي خو به په سرسري نظر
 لوستو سره هر يو لوستونكي ته جوت شي او زه لازم نه بولم چې دلته پرې
 تبصره وكړم، ولې چې لكه مصنف موجوده كتاب ليكلو سره په دې موضوع
 باندې تاريخ كښلو ته يوه نوې لورې وړيځېلې ده نو پكار ده چې حقيقت
 ليدونكي تاريخ پوهان پرې تبصره وليكي او يا پرې بشپړې څيړنې وكړي
 چې د ليكوال كار او زيار نورو تازه مستندو موادو سره لا غني كړي¹
 ما كوشش كړې دے چې ترمكنه حده پورې د انگرېزي استعماري
 سياسي نظام زېږنده ضروري اصلاحات او ځينې لغتونه چې په هند او
 پاكستان كښې رواج لري، د مخ په اخبر په حاشيه (لمن ليك) كښې د برنۍ
 ژبني او سياسي پوهې او علم سره سم په معادلو او هم معني د اصطلاحاتو
 او لغاتو وړ وپيژنم، كوم اصطلاحات، لغات، نومونه او مفاهيم چې تشرېح
 ته اړتيا لري، د كتاب په پاې كښې د نوټونو او توضيحاتو په دود تشرېح
 شوي دي. ځني ځايونو كښې مولف ضروري گڼلي نه وه چې انگرېزي
 متنونه ترجمه كړي، مگر ما د لوستونكو د ضرورت په اساس لازمه وبلله
 چې هغه وژباړم، د دې هرڅه يادگيرنه د دې د پاره ضروري بولم چې سبا پرې
 څوك مصنف ته گوته ونه نيسي

¹ د املاء او ليكدود په اړه خبرې ترې اوس د غېر ضروري كېدو په وجه وويستې شوې فاران

يو څو خبرې

زه د ولي خان سره ډېر نژدې پاتې شوی يم. هم په جېلونو کېنې. هم د سياسي جدوجهد (مبارزې) لړ کېنې په سفرونو کېنې، هم په لويو لويو اولسي جلسو او مظاهرو کېنې هم د کلي کور په حجرې او باغيچو کېنې. هم د مکار او متشدد دښمن سره مخامخ د مقابلې په سختو لمحو کېنې، هم د ارام او تفريح په وخت د شاهي باغ او سوات د گلالي فضا په وږمو کېنې. زه په صداقت او يقين سره وئيلې شم چې ما په دې ټولو ترڅو او خوږو وختونو کېنې د سياسي جبر او تسلط د مقابلې، د خپل سياسي تنظيم د مشهورو بحثونو او غرزو پرزو په هجوم کېنې هر وخت دا محسوس کړي دي چې ولي خان د ژور فکر، نکته رس نظر، يو زړور او اثر انداز ملي رهبر سره سره د پښتني تاريخ، کلتور، ادب او فن يو لېوال طالب علم هم دے او که يو خوا نې ټول ژوند په يو مخې ډېر اوږد او زوريدونکې سياسي جدوجهد کړے دے چې خپل خلق د داخلي او خارجي استعمار، استثمار او رجعت د خونړي پنځو نه خلاص کړي. نو بل خوا نې ورسره پرله پسې دا تلاش او مطالعه هم کړې ده چې د خپل ملي کلتور خپلېدونکي ملغلرې د وخت د طوفانونو او استعماري او نوي استعماري نظام د تورو پردو لاندې پټې او ورکې پاتې نه شي، هغه رادوخار شي. محفوظ شي او وده وکړي. دې شوق او ولولې دے په کتابونو، اثارو او رواياتو پسې کوم کوم ځای وگرځولو، هغه ځانله بحث دے، خو دا يوه خبره يقيني او د يادولو ده چې دې لړ کېنې دې د زړو او نوو کتابونو تر جزيرو ورسيدو نو د ولي غوندې د تيز نظر، دردمن، زړه او کلکې ارادې خاوند ترې نه تش لاس واپس نه شو

راو اېس کيدے او راو اېس نه شو

ولې د کتاب دنيا کېنې هم د خپل سياسي ژوند، فکر، مبارزې او پټ سره ورننوتو او هلته نې قلم په لاس هم د هغه محبوب تلاش کولو د کومې د پاره چې دے کفن په سر د قومي ازادۍ د جنگ ميدان کېنې ولاړ ؤ. ځکه چې دے پوهېدو چې د قومونو د ازادۍ، ابادۍ، سوکالۍ او خوشحالي منزل ته رسيدو د پاره که يو لاس کېنې توره پکار ده، نو بل لاس کېنې قلم، که د تن وينې تويول غواړي نو د ذهن ډيوه هم بله ساتل پکار دي. دغه مينه، شوق او تلاش کېنې ده ډېر کتابونه ولوستل او د سياست د ميدان ډېر مدير قهرمانان نې وليدل.

دې لړ کېنې دے په سنه 1957ز، کېنې د لندن انډيا افس لايبرري ته ورسيدلو او دلته ورته د پښتنو په ژوند، سياست، تاريخ، کلتور، ادب او روحياتو (نفسياتو) هغه کتابونه، تحريرونه او دستاويزونه په گوټو راغلل چې بل ځای موندلے نه شول او ده د مطالعې او شوق سره نې بېخي سمون خوړلو، ځکه چې دا هغه انگرېزانو عالمانو، افسرانو او ليکوالو ليکلي وو چې د هغوي په ټوله دنيا کېنې د پښتنو سره تر ټولو سخته او اوږده مقابله او معامله راغلې وه او د خپلې وظيفې (ديوتۍ) په دوران کېنې نې د ضرورت د مخه يا د شوق له کبله د دې قوم او خاورې تاريخ، ژوند ژواک، روحيات، روايات، دود دستور او دوستي دښمني د نژدې نه ژور مطالعه کړي وو او هغه نې بيا پوره په وضاحت او تفصيل سره د ملي تحليل او خپلې شخصي راتې پېرنا کېنې او د سرکاري نظر په چوکاټ کېنې قلم بند کړي وو. دغه شان ده ته د زرگونو کالو د پس منظر سره د ژور تاريخ په لمن کېنې خپل قوم او اولس د لوړو ژورو اسبابو او عصري الوې، تاريخ کېنې د ازادۍ په مينه جنگېدو مختلف اړخونه، نفسيات، عادات، علل او وجوهات مطالعه کولو موقع په گوټو ورغله.

رېښتيا رېښتيا دي

رېښتيا رېښتيا دي

سلطنت په هندوستان کېنې د دې سيمې د ټولو چارو تر ټولو ستر حکمران وائسرائه هند د دې سوال تر دې مستند او قاطع ځواب بل نه شي کيدې او په دغه کېنې د دې کتاب اهميت او گټورتوب پروت دې.

دا کتاب «رېښتيا، رېښتيا دي» اوس زموږ او ستاسو په لاسو کېنې دې. هر هغه څوک چې دا کتاب لولي، هغه به دا خبره ومني چې موږ پښتو او د دې سيمې اوسيدونکو ټولو خلکو ته د دې حقانقو نه خبريدل او په دې غور کول څومره گټور کيدې شي خصوصاً زموږ د تاريخ په نننۍ مرحله او نوي موږ کېنې د دې څومره ضرورت دې.

بې ځايه به نه وي که دلته د افغانستان د انقلابي حکومت مننه وشي ځکه چې موږ د دې کتاب متن پېدا کړو، نو بيا مو غوښتل چې دا زر تر زره چاپ شي او د هر چا لاسوته ورسولې شي، نو په دې لړ کېنې دې ورور حکومت زموږ ډېر کومک وکړو او دا کتاب نې په تادۍ راته په لږ وخت کېنې جوړ کړلو.

دا کتاب د چاپ د پاره تيارولو ټول زيار زموږ ملگري جمعه خان صوفي ويستي دي، ځکه بايد دې دلته ياد شي.

د دې مختصر و الفاظو سره زه د ولي خان دا کتاب «رېښتيا، رېښتيا دي» د خپل هيواد په ازادۍ، ابادۍ، سوکالۍ او امن مينو او د انسانيت خوږمنو ته په وياړ سره وړاندې کوم.

اجمل خټک

111.1987

د ډېرې مودې راهسې ولي په دې تلاش کېنې و چې دا را معلومه کړي زموږ د تاريخي او غښتلي قوم د دې اهمې جغرافيه، څرېې خاورې، ژوند بڅښونکي اب و هوا او ډېرو طبعي پتو خزانو باوجود د تاريخ د روان بهير نه څنگه، چا او ولې بهر وويستو او بيا په تيره تيره برطانوي استعمار ولې دا داسې قوم او د دغه خاوره د مخصوصې سټېرنيجيک پاليسۍ د لاندې داسې ونيوله چې د دغه قومي وجود، د دغه د تشخص ټول ځلاند او حياتي اړخونه، حتي د ملي روحيې د ختمولو د پاره د دغه په وهلو، خپلو او د دغه خلاف يو ډېر بې رحمانه انسانيت سوز عمل جاري ساتلو کېنې د هېڅ بشري اصولو، عاطفې او قانون لحاظ نې نه کولو، ولي ته چې د دغه د تلاش او مطالعې د پاره خپله هم د هغه برطانوي استعمار د پاليسۍ جوړونکو او چلوونکو کتابونو او اسنادو ته لار پېدا شوه، نو بيا دې تقريباً هر کال چې د جېل نه به بهر و، دې پسې به لندن ته تلو او دغه لايبريري کېنې به دغه سرکاري مصدقه اسنادو او کتابونو سره مشغول و - دلته دغه د خپل کار او هدف «مقصد» د پاره ډېر مواد پېدا کړل، د هغه نه نې سوونو صفحې ياداستون په خپل فلم رانقل کړل او بيا چې کور کلي يا جيل ځانه کېنې مرتب کول دغه کتاب هم اوس تقريباً تيار دې ولې د دې مطالعې په دوران کېنې دغه ته يو بل اهم سوال پېدا شو هغه دا چې، هغه سازش کشف شي چې په کومه طريقه د شوروي اتحاد د انقلاب د مخنيوي د پاره د اسلام په نامه دلته کار شو دې او د دې مقصد د پاره د هند په نيمه وچه کېنې چا او څنگه په ازادي غوښتونکي تحريک کېنې تفرقيه وچوله.

ولي دا کتاب «رېښتيا، رېښتيا دي» د دغه سوال ځواب ورکولو د پاره ليکي او ښه خبره دا ده چې دا ځواب په کومو اسنادو «داکومنټ» ورکوي هغه د دې پاليسۍ د دوو ټولو نه مهمو مسئولينو په فلم ليکلي شوي او په امضا «دستخط» ثبت شوي دي، لکه د برطانوي سلطنت وزير هند يا د دغه

رښتيا رښتيا دي

هندوستان د بيروني خطرونه د سالم ساتلو د پاره ئې د دفاع انتظام وكړي دا هم څرگنده وه چې د ملك دننه د ازادۍ تحريك انډين نيشنل كانگرس چلولو چې هغه د هندوستان د ټولو فرقو او مذهبي ډلو نمائندگي كوله هندوان، سكهان، مسلمانان، پارسيان هر څوك د هغه ممبران كيدې شو خو د پېرنګي پاليسي د كانگرس كمزوري كول او د هغه د مقابلې د پاره د نورو تحريكونو مرسته او د هغوي مضبوطول وو. پۀ دې بل اړخ دا هم مونږ ليدلي دي چې هندوستان قدرت داسې جوړكړې دے چې درې طرفو ته ئې سمندر او يو اړخ ته ئې د غرونو يوه عظيم الشانه كلا ده چې پكښې يو څو درې قطب نمر خاتۀ ته دي او هم پۀ دغه اړخ هندوستان ته واحد بيروني خطر پېښه وه، چې هغه د پېرنګيانو پۀ قول د روس د اړخه وه.

مونږ دا هم ليدل چې خدائي خدمتگارو ځكه وهل خوړل چې هغوي د پېرنګي پۀ دې دواړو پاليسيو كښې نه ځانيدل. نو زۀ چې دغه لائبريري ته لاړم نو ما د دې خپل كتاب د دغه خارجې حصې د پاره د دستاويزونو تكل وكړو چې د پېرنګي او د روس د مقابلې پۀ سلسله كښې هغه بنيادي تبديلي راغلې ده ولې چې كله پۀ 1917ز كښې روس كښې انقلاب راغے او يو نظرياتي مملكت پۀ اول ځل د دنيا پۀ نقشه راڅرگند شو نو چې د هغې د مخنيوي د پاره پېرنګي څۀ تابيا كړې وه. د پېرنګيانو دا قاعده وه چې د هندوستان د حكومت سربراه يعني وائسرائے هند به هفته وار رپورټ حكومت برطانيه ته د وزير هند پۀ نامه ليكلو او دغه شان به حكومت برطانيه خپله پاليسي د هفته وار پۀ ذريعه د وزير هند پۀ لاس وائسرائے ته رالېږله، زما خپل خيال دا ؤ چې كۀ زۀ دغه خطونو مطالعه وكړم نو دا به زما مسئله حل كړي، چنانچه ما وغوښتل چې د شوروي د ستر مشر لينن د مرګ نه پس هغه خط وكتاب ولولم، نو د هغې پۀ ذريعه به زۀ د پېرنګي او شوروي د مقابلې د پاليسي د تبديلي پۀ تكل كښې ورسم او هم هغسې

رښتيا رښتيا دي

وشوله.

زۀ خو پۀ اصليت كښې د پېرنګيانو د خارجې پاليسي پۀ لتون كښې وم خو چې هغه خطونه ما لوستل نو هغه كښې د خارجې پاليسي سره د هندوستان د اندروني حالاتو جائزې هم وي. دا خو پكښې هسې جونګه وه. ما چې هلته څۀ وليدل او ومې لوستل. پۀ حقيقت كښې دا زما پۀ خواب و خيال كښې هم نه وه. مونږ چې د خپلو مشرانو څۀ اوريدلي وو او هغه څۀ بدګمانۍ څۀ چې كوم شكوك او شبهات هغوي بيانول، پۀ خصوصيت سره د پېرنګي هغه عمل چې كوم هغوي د خپلو دغو پاليسيو پۀ مخ كښې بوتلو كښې ئې قام او ملك سره كړي دي. هغه د نه منلو ؤ. ما به دا محسوسوله چې باچا خان چونكې خپل ټول ژوند د پېرنګي سره پۀ مقابلې كښې تيركړې دے. ډېر تكليفونه او مصيبتونه ئې نۀ يواځې پۀ خپل ځان زغملې دي. بلكې دوه ننگيالو ملګرو سره چې كوم سلوك د پېرنګي د لاسه شوه دے، نو هغې باچا خان دومره سخت بدګمانه كړې دے چې هغه پۀ هره مسئله كښې پېرنګي ګناه ګار ګني او بلا جوازه پۀ پېرنګي داسې الزامونه لګوي چې هغه شايد چې دومره حقيقت نه لري، بيا پۀ خصوصيت سره د كانگرس دا الزام پۀ پېرنګي چې هغه د خپل نو ابادياتي او سامراجي، سرمايدارانه سياست د پاره د هندوستان د غلام ساتلو پۀ سلسله كښې هندوستان كښې دومره فرقه وارانۀ نفرت پېدا كړلو چې هغه د نمك حرامۍ حد پورې رسي. ولې چې هندوستان ده قابو سل كاله خوړلے ؤ او بڼۀ پۀ مړه خېټه ئې بلا شركت غېري خوړلے ؤ نو د هغې هغه دې قام له دا سزا وركوله چې هغوي ئې د يو بل وينو څښلو ته كښينول او داسې اور ئې ولګولو چې د انساني فطرت دے چې هغه خپلې كمزورۍ او نيمګړتياګانې نۀ وينې او اكثر دا كوشش وي چې هغه د داسې كمزورو د پټولو د پاره پۀ نورو خلقو الزامونه لګوي.

رہنمائی رشتیا دی

دے کنبی شک نشته چي کانگرس خه وي او باچا خان خه وي، ما ته په هغه کنبی تر ډېره حقيقت ښکارېده، خو دا مې چرته تصور هم نه شو کولې چې هغه باچا خان خه وائي هغه کم دي او حقيقت د هغې نه ډېر زيات دے او کانگرس چې کوم الزامونه په پېرنګي لگوي په حقيقت کنبی پېرنګي د دغې نه خه ډېر زيات کړي دي. د شک گنجائش که پکنبی اول و، نو هغه هم ورک شو. ولې چې د پېرنګي د خپل لاس ليکونه په خپل دستخط د پېرنګي په خپل کور کنبی د هغه په سرکاري او حکومتي لائبريري کنبی پراته دي او خطونه هم د چا غېر ذمه وار او وړوکي افسر نه دي بلکې د ټول هندوستان د ستر مشر او د تاج برطانيه د نمائنده وائسرای او حکومت برطانيه د وزير هند تر منځه دي نو دې کنبی به څوک خه شک وکړه شي؟ ما چې دا د ستاويرونه لوستل نو يقين وکړئ چې بعضې واقعه به مې ولوستله نو مازغو به مې چکر وخور، چشمې به مې کېښودې، سر به مې په دواړه لاسه ټينګ ونيوو چې يا خدايه دا خه وينم او خه لولم. د مخکېني لوستلو تاب به مې نه لرلو. نو کاغذونه به مې سمبال کړل او ښکته به يوې پيالې کافي څښلو له لارم خو مياشتې زه په دغه کاغذونو کنبی داسې بوخت وم چې عقل مې بيخي منله نه، ولې افرين شه د پېرنګي په خيانت چې د خپل قام د ښېگړې د پاره هغه کومه ناروا ده چې ده کړې نه ده. دې تعليم يافته او مهذب پېرنګي هغه خه کړي دي چې بنياد مې منله نه شي. ولې بيا افرين شه هم په دې پېرنګي چې دا هر خه ئې داسې په بې باکۍ ليکلي دي چې دغلته ورته بيا سره هک حيران شي. نه ئې د ځان سره منافقت کړې دے او نه ئې په نورو بونه دورولې ده. هر څوک ئې داسې په ډاگه برېښي کړي دي. دوستان او د لارې ملگري او په سازش کنبی شامل غړي ئې يو په يو په گوته کړي دي او هره گنده ګي او پليتي چې ئې په هغوي کړې ده. په سپين کاغذ ئې په خپل لاس ليکلي ده. نه ئې د چا مخ

رہنمائی رشتیا دی

کړې دے او نه ئې لحاظ، او نه ئې دا فکر کړې دے چې که د هندوستان اوسيدونکي د دغې خپلو وطنيانو د دي بې شکو، بې غېرو، بې داسو نه خبر شي نو هغوي به څنگه دا ومني چې دي مشرانو د زېږنه د خپل ملک او وطن خيال غوښتلو که نه. دوي د پېرنګي د حکومت د منو مضبوطولو د پاره خپل قام او وطن خرڅ کړې دے او په حقيقت کنبی خوا خوږې فاسي مشران نه، بلکې په پېرنګي خرڅ د هغه ايډنټان او د قام دښمنان او د ملک غداران وو. که رښتيا مې پوښتې، نو ما چې د 1922ز، نه راواخله تر 1924ز - يعنې د شلو کالو دا د وائسرای او وزير هند تر منځه خط وکتاب ولوستلو نو ما دا محسوس کړله چې د دې کتاب په ليکلو کنبی څومره خان کړولې و او د مختلفو کتابونو او وائسرائيگانو د ډائرونه مې خه راټول کړي وو. هغه هغسې بې خايه شو. ولې چې دې خفيه او د راز کاغذونو خو زما هغه ټول شکونه رفع کړل - د روس او بيا شوروي اتحاد په خلاف د پېرنګي د حکومت هند پاليسي په زور زير ليکلي پرته ده او د هېڅ قسمه گنجائش پکنبی د شک پاتې نه شو - ما چې خه د ثابتولو کوشش کولو. د هغې واضحه څرگند ثبوت د پېرنګي په خپل لاس ليکله پروت دے د دې خو زما توقع وه چې هم داسې به وي

ولې ما ته چې کومه ډېره د حيرت خبره د دې خطونو نه راڅرگنده شوله هغه د هندوستان د بعضې سياسي مشرانو هغه کردار دے چې کوم د دي دستاويرونو نه راڅرگندېږي، او بيا په تېره تېره د مسلمانانو د دغه وخت د سياسي مشرانو هغه ټول عمل چې دے پېرنګيانو بيان کړې دے - نو هغه عمل خو په ځای پرېږده - ايماني خبره دا ده چې زه به ئې په لوستلو شرميدلم. هغه چې کوم الزامونه د کانگرس مشرانو او باچا خان د مسلمانانو په دغه ليډرانو لگولي هغه په اوږو کنبی مالګه هم نه ده. په نسبت د هغې چې خه دې پېرنګي دغلته بيان کړي دي چې سره ورته هک

رښتيا رښتيا دي

حيران پاتې شي
حقيقت داده چې زه نه په هغه خپل کړي کړ او ستومانه کړم چې د تاريخ د ثابتولو د پاره يو يو دليل راټولو چې غوندې دي. زير دي. تريو دي. او دا ما په سوونو صفحي وليکلې او څه کتابونه مې ورپسې لټ په لټ کړل او دلته داده دغه هر څه خوازي عبث شوله. ولې چې مالک په خپله وائي چې سر مه خوږوي -- د ثبوت ضرورت نه شته. منطق. دليل او سياسي شعور څه کوي؟ خو زه په خپله وایم چې نارنج دي زما بس دي

نو يو وارې خو ما دا اراده وکړله چې دا خپل کتاب پرېږدم او صرف د دغې لائبريري دا خط وکتابت د يوې کتابچې په شکل کښې چاپ کړم چې د تصوير دا بل اړخ قام ته وړاندې شي او بيا هغوي رښتوني فېصله وکړي شي چې چا د قام خبر غوښتلو او څوک د پېرنګي د پاره د خپل قام په غلامولو پسې وتي وو.

د ډېر سوچ او فکر نه پس مې دا فېصله وکړله چې زما د کتاب مقصد خود باچا خان د سياسي جدوجهد او د خدائي خدمتګاري د تحريک هغه اصلي اړخ قام ته پېش کول دي دغه دستاويزونه خو په صرف باچا خان مخالفين برېښي کړي او په خصوصيت سره هغه مسلمانان ليدران چا چې د اسلام مقدس او سپېڅلي نوم د پېرنګي د نوآبادياتي سامراجي او سرمايه دارانه نظام د ټينګولو او د خپل قام او ملک د غلام ساتلو د پاره استعمال کړي دي. دا به بې شکه چې د باچا خان مخ ووينځي او د هغه د خلاص. مينې. خواخوږۍ او د يو اخلاقي او روحاني تحريک د مخالفينو مخونه به په تې. تورکري، خو مقصد خو د چا مخ تورول. شرمول او برېښول نه دي. مقصد خو د خپل سياست او جدوجهد څرګندول او د تصوير هغه دويم اړخ قام ته وړاندې کېښودل دي. د هغه پليت او ناپاکه سياست مخه نيول دي چې د کومې په ذريعه د ساده او سوچه مسلمانانو د ذهنونو پليټولو کوشش

رښتيا رښتيا دي

شوے دے او د بهتان او الزامونو په زور او شور کښې د قام نه عموماً او مسلمانانو نه خصوصاً هغه تاريخي حقيقتونه پټ کړي شوي دي کوم چې په ځای تاريخي حقيقتونه دي. او که نن نه دے سبا. او که سبا نه دے نو بل سبا خو راڅرګنديږي به -- او اړومرو به راڅرګنديږي -- که هر څو پرې څوک د ډېران خللې وغورځوي -- لعل په اير وکښې نه پټيږي. لکه هر څوک پرې دا دي څرګند شو لکه چې ما مخکښې ووي. د دې ليکلو غرض د چا برېښول او شرمول قطعاً نه دي -- البته دا ضروري ده چې حقيقت دې څرګند شي -- او چې حقيقت هم يو تاريخي حقيقت وي نو د هغې پټول خو يو قامي خيانت دے. ما خو د خپل زړه خبره کړې ده چې دې کښې اکثر داسې واقعات راغلي دي چې زما پرې خپل زړه درديدلے دے او سترګې مې د شرمه ټيټې شوي دي -- نو زه دا محسوسوم چې د هغې سپين نيتو او مخلصو کارکنانو په زړه به څه تيريږي -- چا چې په اسلامي جذبه او قامي خواخوږۍ خپله يوه مذهبي فريضه د مسلمانانو د ښېګړي په غرض پوره کوله او په ايماندارۍ ئې د مسلمانانو خبر په دغې کښې ګڼلو دې بل اړخ ته د اسلام په نامه راپورته شوو مشرانو ځانونه د اسلام ټېکېداران کړي وو. د خپل ځان او خپلو پيروکارانو او تابعدارانو نه بغير ئې نور څوک نه مسلمانان ګڼل او نه د مسلمانانو خبر خواهان. ولې په حقيقت کښې هغوي د پېرنګي سره ملګري او د هغه د سلطنت د مضبوطولو د پاره لګيا وو -- زما غوندې سرے به په دې هم څه خاص اعتراض نه وکړي -- که چا د پېرنګي حکومت خوښ و. نو پکار وو چې په ډاګه دومره ودریدلے وے -- زما اعتراض په دې کښې و چې ولې دې د اسلام د پاک. سپېڅلي او سوچه نوم د يو غاصب. جابر او په خصوصيت سره د کافر حاکم ته امداد او مرسته کښې استعمال شي

دا تاريخي حقيقتونه بايد چې بيان شي چې د دې حقيقتونو په رڼا کښې

رښتيا رښتيا دي

سپالنه مسلمانان نور هم ډېر فکر کوي او خپل سياسي او ديني مشران پوره ټنگوي چې هغوي خوږته بيا ساده او په دين مټين قام د چا بل چا د سياسي غرض سر کولو د پاره خو نه استعمالوي وائي چې رښتيا تراخه وي. ولې دا زه چې کوم رښتيا دلته بيانوم، دا رښتيا ډېر تراخه دي. منم چې د ډېرو خلکو په زړونه ودرېږي. ولې د ډېرو به سترگې پرانستې شي. هغه د پېرنگيانو خبره:

It is Just to put the record straight

ترجمه بهرته ده چې ريكارډ هم ثبت شي. زه د دې خبرې څه خاص ضرورت نه گنم چې هر يو لوستونكي ته دا رايا دم کړم چې زما خپله نظريه او سياسي مفکوره هر څه چې وه او ده، خو دا به ووايم چې دا هر څه چې زه دلته رانقل کوم، د دې اصل د حکومت برطانيه په سرکاري لائبريري کې پروت دي زه به کوشش کوم چې د هر يو خط سره تاريخ او پوره حوصله ورکړم:

Comment is free, but facts sacred

ترجمه حقائق خپل تقدس لري، البته د رانې زنی حق هر چانه حاصل دے

رښتيا رښتيا دي

فرقه واراننه سياست او پېرنگي

چې کله شلمه صدۍ نوې کيدله نو پېرنگي خان کافي مضبوط کړے و. افغانستان ئې د امير عبدالرحمان خان په ذريعه قلاز کښولے و او د روس مخ نيوي ته ئې لارې نيولې وې دلته د 1857م، د جنگ ازادۍ نه پس ئې مسلمانان چقولي وو او هېڅ داسې قوت اوس د هغه فوځي مقابلې ته نه و پاتې سکھانو هم وهل خوړلي وو او د هندوستان نقشه اوس حکومتي طرز څه دا شان وه چې څه قابو شپږه سوه رياستونه د واليان رياست په ذريعه د پېرنگي تابعدار وو او نور هندوستان هغه د خپلې خېټې لاندې کړے و پېرنگي ډېر پوهه، تجربه کار او د نوې زمانې حکومتي ډاکه مار و، هغه چې کښيनाست، دا فکر ئې وکړلو چې د هندوستان دا دومره لومے غزيدلي ملک او دا بې شميره انسانان به هغه څنگه قابو کوي جنگونه خو هغه وکړل او په هره روا ناروا لارو ئې ملک فتح کړلو. ولې اوس خو د هر يو سړي په سر هغه فوځي نه شي کښيَنولے. څه داسې لارې چارې ضرور لتول غواړي چې د هندوستان خلق هغه ته چرته يو موټے او يوه ډېلۍ نه شي. ولې چې که دوي ورته اتفاق وکړي نو هغه د يو هندو سياسي توقي خبره که د هندوستان نرو ښځو په يوځل موټيازي هم راپريښوي. نو هم به دا موټي پېرنگيان پکښې ډوب او لاهو کړي

پېرنگي خو د هندوستان حکومت د مسلمان نه اخستے و او هغه د باچاھی کوم باد چې د هغوي په غوږونو کې لگيدے هغه ئې ترې نه ايستے و هغه وکتل چې اگر چې مسلمان د څو سوو کالونه په هندوستان حکومت کړے دے، خو مسلمان اوس هم په هندوستان کې په شمير کم دي او غير مسلم

رېښتيا رېښتيا دي

پرې زيات دي. نو که پېرنګي اول غېر مسلموسره مرسته کوله او پرې نې هغوي سره وه. نو مسلمان نې پرې وهل او د دغې بې اتفاقي نه نې ځان له فائده پورته کوله نو چې دې بل خوا د بنيادمو شمېر ته نې وکتل نو هندوان پرې ډېر وو او مسلمانان کم. ولې يو بل مشکل دا پېښ و چې د هندوستان په خوا وېشا نوره دنيا کښې چرته هندوان نه وو او مسلمانان خو چاپېره خواړه پراته وو. د شمالي افريقې نه نې را واخله او پورې د بلقان د رياستونو نه نې را ونيسه داسې د ترکو نه تر افغانستانه پورې دا يوه خطه د مسلمانانو وه او لا پرې د پاسه د ترکو خلافت عثمانيه د منظم. مضبوط حکومتي قوت په شکل کښې موجود و.

ولې دلته هندوستان کښې هغه چې کله د پلاسي په جنگ (1757ز) کښې برې وموند نو بنگال کښې مشرقي هندوستان نې د مسلمانانو د لاسه واخستو.

جنوبي هندوستان نې هله قابو کړلو چې کله نې ټيپو سلطان له 1799ز کښې شکست ورکړلو.

وسطي هندوستان د (1857ز) د جنگ نه پس راکښې ايست.

شمالي هندوستان کښې که څه خاورې ايرې قوت و، نو هغه د بلاکوت د شهيدانو په وجه په (1831ز) کښې ختم شو.

خوا کښې بره، افغانستان بله د مسلمانانو مضبوطه مورچه وه، نو د 1893ز د معاهدې نه پس هغه هم قابو شوې وه.

پېرنګي اوس بلا شرکت غېري د هندوستان حاکم و. د هر قسمه يره تره که اندروني وه او که بيروني، هغه ختمه وه، تر دې چې کله نې 1907ز - کښې روسانو سره لوښنامه دستخط کړله او په هغوي ومنله چې خپلو سرحداتو نه به ورته په افغانستان کښې گوتې نه وه، نو بيا خو بيخي بې غمه شو او ټوله مخه او توجه نې د گټلې هندوستان سمبالۍ ته کړله.

رېښتيا رېښتيا دي

د مسلمانانو د غوږونو نه د باچاهۍ د باد ويستلو په غرض هغه مسلمانان يوخوا ته وديکل او خپله ټوله توجه نې هندو ته کړله. په هغو نې پي راپرېښودل. په دفترونو کښې د کاغذي کارروايۍ د پاره بابوگان او دفتری عمله ټوله د هندوانو وه. تجارت کښې نې هندوان مخکښې کړل ټپکې او سرکاري سرپرستي د هغوي وه. هندوان تعليم يافته او وکيلانو له نې اثر او رسوخ پېدا کړلو. کله چې هندو ورو ورو راغونډېدو نو پېرنګي پوهه شو چې د راته چرته رانيغ نه شي. ولې چې اکثريت د غېر مسلمو و دې خوا پېرنګي دا هم وليدل چې هغه د پېرنګي په خلاف د مسلمانانو ټول قوت زير و زير کړلو او په دوي کښې داسې د سر سري پېرنګي پرې نه بنود. په خصوصيت سره د (1857ز) د انقلاب نه پس، چې هغه پېرنګي ته د ودرېدو او هغه له د مخې وهلو جرات وکړه شي او که نن څوک د مسلمانانو مشران دي نو هغوي د يو بل سره په دې سيالۍ کښې دي چې څوک به د سرکار دولتدار ډېره تابعداري او وفاداري په پېرنګي څرگنده کړي.

نو پېرنګي بيا مخه دې خوا مسلمان ته وگرځوله شروع د بنگال نه وشوله. په 1905ز کښې نې بنگالي صوبه په منځ دوه کړله او مشرقي حصه نې د مسلمانانو د اکثريت ترې نه جدا کړله او په دا شان نې د مسلمانانو د خوشحالولو او رضا ساتلو کوشش وکړلو. چې څومره وخت تيريدلو. نو دې لومړۍ پېرنګي له خوند ورکولو، هغه وليدل چې په سرکاري نوکريو او نورو حکومتي ښېگړو کښې کله د هندو او کله د مسلمان شا ټپول د هغه په خبر تمامېږي.

اخوا چې څومره څومره تعليم له پېرنګي زور ورکولو نو کله هم نه خرابيدلو. ولې چې تعليم نې نه ورکولې نو سرکار له به دفتری کار چا چلولو؟ او چې تعليم نې ورکوو، نو هغې سره رڼا راتلله. د تعليم يافته سري سترگي رڼا کيدې بيا چې د تعليم د مخکښې حاصلولو په غرض زلمي بهر دنيا او

رښتيا رښتيا دي

برطانيې ته تلل. نو هلته ئې هم ليدل چې قام څنگه حکومت سره په اختيار کښې شريک دے. نو دلته هم ورو ورو گونگوسې شروع شوې چې هندوستانيانو له هم څه نه څه شراکت پکاړدے. چونکې هندوان ډېر هم وو او تعليم کښې هم مخکښې وو تاجران او شته من هم وو، د بهر دنيا تعليم ئې هم د وښه کيدو. وکيلان، بيرستران هم وو نو دا مطالبې د هغوي د اړخه ورو ورو شروع شولې

که لږ په تحقيق ورته وکتل شي نو د هغه وخت د مسلمانانو مشرانو هم د 1857ز د واقعاتو نه سبق زده کړے او کوشش ئې دا ؤ چې مسلمانان د هندوستان د نورو فرقو سره په ملگرتيا او تعاون خپل ځان د پېرنگي د زياتي او جبر نه بچ کړي او د هندو، مسلم په اتحاد ئې دومره زور اچولو چې اوس هم بنيادم ورته حيران شي. په مثال کښې به زه صرف ديو مسلمان مشر خيالات بيان کړم سر سيد احمد خان چې زمونږ بعضې سياسي ليدوران هغه ته د دوه قومي نظريې باني وائي. په خپل يو تقرير کښې چې د 1884ز کال د جنورۍ په 27، ئې په گورداس پور کښې کړے دے، داسې گويانه دے:

We (i.e. Hindus and Mohammadans) should try to become one hearth and soul, and act in unison in old historical books and and tradition you will have read and heard, and we see it even now, that all the people inhabiting one country are designated by the nation the different tribes of Afghanistan are termed one nation, and so the miscellaneous hordes peopling iron, distinguished by the terms Persians, though abounding in variety of thoughts and religions, are still known as members of one nation. Remember that the words Hindu and Mohammadan are only meant for religious distinctions - otherwise all persons whether Hindu

رښتيا رښتيا دي

and Mohammadan, even the Christian who reside in the country, are all in this particular belong to one and the same nation.

(A Nation is Born by Syed Hassan Mahmood, page 339)

ترجمه: مونږ، يعنې هندو او مسلمان له کوشش پکار دے چې يو زړه يو روح شو او په يووالي کښې عمل وکړو. په زړو تاريخي کتابونو او رواياتو کښې به تاسو لوستي او اوريدلي وي او مونږ حتي نن هم وينو چې هغه ټول خلق چې په يو ملک کښې اوسيږي، د يو قام په اصطلاح باندې پيژندلے شي ... د افغانستان مختلفو قبيلو ته يو قام وئيلے شي او دغه شان په ايران کښې اوسيدونکي متفرق قبائل فارسيانو باندې پيژندلے شي. اگرچه هغوي مختلف فکرونه او مذهبونه لري، ليکن بيا هم د يو قام د غړو په نامه ياديږي

ياد وساتئ چې د هندو او مسلمان په نومو الفاظ، مذهبي فرقو د پاره استعمالیږي. گڼې نو ټول افراد که هندوان دي که مسلمانان او حتي که عيسايان، خو چې په دې ملک کښې ژوند کوي، په دې خاص مورد کښې يو قام سره تعلق لري.

سر سيد احمد خان په دې هم لکه چې پوره تسله نه وه شوې، هم په دغه کال 1854ز ئې په لاهور کښې اندين اېسوسي اېشن ته په خپل مفصل تقرير کښې تردې لارې:

I heartily wished to serve my country and my nation faithfully. In the word Nation I include both Hindus and mohammadans, because that is that is the only meaning I can attach to it

ترجمه: ما د زړه نه غوښتل چې د خپل ملک او خپل قام

رېښتيا رېښتيا دي

خدمت په وفاداري سره وکړم. د قام په کلمه کښې هندوان او مسلمانان دواړه شاملوم. ځکه چې دغه يوازینی معني ده چې دې ته ئې ورکولې شم ولې داهم واورئ:

These are the different grounds upon which I call both those races inhabit India by one word i.e. Hindus meaning to say that they the inhabitants of Hindustan.

ترجمه دا هغه مختلف وجوهات دي چې زه هغه ټول نسلونه چې په هندوستان کښې اوسېږي، په يوه لفظ باندې يادوم. يعنې هندو، د وييلو مطلب دا شو چې هغوي ټول د هندوستان اوسيدونکي دي

يعنې سرسيد احمد خان وائي چې هر هغه څوک چې په هندوستان کښې اوسي که د هرې عقيدې خاوند وي خو چې په دې خاوره د هندوستان اوسي، هغه ته هندي وييلې شي په دې سلسله کښې د اقبال اولني وخت شعرونه هم د دغه مطلب گويانه دي:

سارے جهان سے اچھا هندوستان ہمارا

هم بلبلين هين اس کي يه گلستان ہمارا

ترجمه: زمونږ هندوستان د ټول جهان نه ښه دے، مونږ د دې بلبلان يو او دے مو گلستان دے

مذهب نھين سکھاتا آپس مين بير رکھنا

هندي هين هم وطن هے هندوستان ہمارا

ترجمه: مذهب په خپلو کښې د دښمنۍ درس نه ورکوي هندوان يو: هم وطنه يو: هندوستان زمونږ دے

دانه سېح به زناړ کشيدن آموز

رېښتيا رېښتيا دي

نگاه تو دو بين است نه ديدن آموز
(پيام مشرق)

ترجمه د تسپو دانې د زناړ په تار وپښه او که چېرې دا دواړه تا ته جدا ښکاري نو بيا بايد چې روند شي

دې شعرته لږ ښه غور پکار دے بعضې خلقو خود سياست په بنا د مختلفو فرقو تر منځه د تعاون خبره کړې ده، يعنې مذهب په سياسي نکته نگاه د ملک د مختلفو فرقو تر منځه د بيلتون ذريعه نه ده گرځول پکار، ولې علامه اقبال خو په دې شعر کښې د سياست د ميدان نه وتلې دے، مذهبي تړون غواړي، د مسلمان د تسپو دانې د هندوانو د زناړ په تار پېښي او په دا رنگې مذهبي وحدت د پاره لار ازادوي، د دې نه زيات به په دې لږ کښې څه ووئيل شي؟ عام طور خو سياست کښې د (دوه قومي نظريې) په بنياد هندو او مسلمان دوه قومونه شميرلے شي، دوه داسې قومونه چې په ملک دننه يو ځای اوسي او مذهبي عقيدې د هغوي د ملک په حقوقو څه اثر نه پرېباسي، ولې علامه اقبال خو د دوه قومي نظريې د پاوړۍ نه بهر وختو او په دې شعر کښې خو دا ثابتوي چې سياسي تړون نه اوچت مذهبي رواداري څه کوې چې بهر د تړون او کلک تړون په مقام دې ودروي.

مطلب دادے چې چونکې پېرنگيانو د هندوانو مرسته کوله، هغوي ته سرکاري نوکري او مراعات حاصل وو. د نوکرو د پاره ورله د تعليم انتظام او بندوبست کيدلو.

مسلمان د پېرنگي زير عقاب و. نو د هغه وخت مسلمانانو د خپلې خلاصۍ لاره هم صرف دا ليدله چې د هندو مسلم د اتحاد په برکت د پېرنگي غصې نه ځان بچ کړي.

پېرنگے هم د باتۍ په بوټي پوهه شو چې که دا هندوان او مسلمانان راته يوه ډله شي. نو د دوي مقابله خو د کيدو نه ده دې وجې نه هغه چې کله اولني

ريښتيا ريښتيا دي

اصلاحات کول او په لوکل باډيز او ميونسپلټيو کېنې نې اختيار هندوستان له ورکولو نه هغې کېنې نې ورله فرقه وارانېه طريقه د انتخاب کېنودله دا اولنې قسط د (مارلي مینټو Morley Minto Reforms) د دي ريفورمونو په نامه په 1909ز کېنې دا وکړې شو چې مسلمان به صرف مسلمان او هندو به هندو له ووت ورکوي. په دې طريقه پېرنګي د مذهبي عقيدې په بناء د جمهوري ادارو د بنياد اولنې رده کيښوده. دا د پېرنګي د اړخه اولنې گوزار و په هغه نظريه. کومه چې سر سيد احمد خان دوي په هندوستان کېنې خورول غوښتل. يعني د (يو قومي نظريې) په مقابل کېنې د (دوه قومي نظريې) په بنياد پېرنګي کېنوده چې مسلمانانو او هندوانو ته دا څرگنده کړي چې که کمېټو او ميونسپلټيو او بره ادارو له راځي نو د مذهبي عقيدې په بنياد به ځان ځان له ډلې جوړوي چې هغه قامي تصور چرته جرړه ونه نېسي.

پېرنګي له دې پاليسۍ ډېر خوند ورکړلو چې په مختلفو وختونو کېنې نې مختلفو مذهبي فرقه سره معاشقې جاري وساتلې: چنانچه په 1912ز کېنې بيا د بنگال تقسيم مات کړې شو او د مشرقي او مغربي بنگال دواړې صوبې بيا يو ځای کړې شوې. پېرنګي پوه شو چې اگر چې په هندوستان کېنې د هندوانو اکثريت دے خود هغوي ټوله ابادي په هندوستان دننه محدوده ده بهر نور څوک هم مذهبه نه لري: ولې مسلمان خو چاپېره خور وور پروت دے. د افغانستان نه واخله تر ترکيې پورې. اخوا د بلقان رياستونه او لاندې شمالي افريقه نو دا دومره غزیدلې قوت او په دې کېنې بيا د پان اسلاميزم د تحريک موجودګۍ پېرنګي بيا د مسلمان د اړخه ووير و او چې څنگه اولنې جنگ عظيم شروع کيدلو نو د ترکانو بر خلاف د سلطنت عثمانيه په تباھۍ پسې وتلې پېرنګي به څنگه د هندوستان مسلمان سره مرسته کوله؟ نو پېرنګي يو وارې بيا د مسلمان د سرپرستۍ نه لاس

ريښتيا ريښتيا دي

واختو

په دې دوران يو دويم قسط د اصلاحاتو د مونتيکو چمفورد Montagu Chelmsford Reform) په نامه ورکړې شو خو په هغې کېنې هم فرقه وارانېه طريقه د انتخاب جاري وساتلې شوله. دې خوا چې کله پېرنګيانو په اولني جنگ عظيم کېنې د ترکانو په خلافت حمله وکړه نو دې د هندوستان په مسلمانانو کېنې يو ژوند پيدا کړلو او هغوي د پېرنګي بر خلاف په ډاګه ودریدل ولې پېرنګي وار خطا بل څه کړلو. چې کله کاندهي او کانګرس د مولانا محمد علي او شوکت علي سره مورچې ته راودانګل. نو پېرنګي پوه شو چې دا خوبيا د پېرنګي هغه د (دوه قومونو) لويه خوره شوله

خلافت کمېټې څلور تجويزونه مسلمانانو ته وړاندې کړي وو:

- ۱) د سرکاري لقبونو واپسي. ۲) مسلمانانو له د سرکاري نوکرو نه استعفي. ۳) مسلمانانو له د فوځ او پوليس نه استعفي او ۴) د سرکاري ټکسونو نه انکار.

پېرنګي خپله توجه دويم او دريم تجويز ته کړله. ولې چې په دې طريقه د هغه خپل حکومت ته نقصان و او بدنامي نې وه خو رنګ نې ورله دا ورکړلو چې دا د هندوانو يوسازش دے او په دې طريقه هغوي مسلمانان د حکومتي چوکو او ادارو نه وباسي او په دا شان نې تباھۍ سره مخامخ کوي. دا رنګ نې کوشش وکړو چې د خپلو ګوډاګيانو په ذريعه دې اتحاد او قامي تړون تړون نه فرقه وارانېه رنګ ورکړي

د پېرنګي لوبه دا وه چې دا اتحاد او تړون په مسلمانانو مات کړي او چونکه د خلافت تحريک خو خالص د مسلمانانو تحريک و. هندوان خو ورسره د غېرت نه راپاڅيدلي وو نو که مسلمانان دا اتحاد مات کړي نو لازماً به هندوان زړه بدې او مايوسه شي. چنانچه د تحريک بر خلاف اولنې اعلان نظام حيدرآباد وکړو هغه په 1920ز کېنې د مۍ په دوه ويشتمه

رېښتيا رېښتيا دي

فرمان جاري کړلو چې د خلافت تحریک چونکه د مسلمانانو د مفاداتو برخلاف دے په دې وجه نه په دغه تحریک پابندي ولگوله. د خلافت تحریک په دوران کېښې گاندهي او علي برادران په گډه علي گره مسلم يونيورسټي ته تللي وو. د هغې اثر د خورولو د پاره پېرنگي اخوا خپله توجوه وگرځوله او علي گره نه د مسلمانانو د حقوقو د تحفظ او د هندوانو سره دښمنۍ ته تيارول شروع کړل.

هم دا رنگې د وائسرائي هند د ايگزيکټيو کونسل يو ممبر محمد شفيع په خپل يو ياد داشت کېښې په 2/11/1921 دا تجويز پېش کړو:

1. يو دا چې د هندوستان د متحده تحریک د کمزوري کولو د پاره دا ضروري ده چې مسلمانان د دې تحریک نه را جدا شي او هغه به داسې کېږي چې پېرنگيان د ترکو سره څه مناسب صلح نامه وکړي.
2. دويم تجويز د يو تنظيم جوړول وو. د انگریز او مسلمان د اتحاد د داسې تنظيم جوړول چې هغه د برطانوي سلطنت په گټه وي يا Anglo Mohamman Union in the British Empire د دې په نتیجه کېښې لارډ ريډنگ وائسرای هند په 21/9/1922 وزير هند ته ليکي چې:

I have just sent you a telegram which will show you how near we have been to a complete break between the Muslims and Hindus. I have been giving the greatest attention to this possibility, and I had the greatest assistance from Shafi in my council, who is a highly respected Mohamman.

ترجمه: ما اوس تا ته يو تار درلېږلې دے چې هغې نه به تاته دا خبره واضحه شي چې مونږ څنگه د هندو او مسلمان تر منځه د جدایی راويستلو په مقصد کېښې تر ډېره حده پورې کامياب شوي يو ما په خپله دې مسئلې ته ډېره توجه کړې ده او په دې سلسله کېښې زما

رېښتيا رېښتيا دي

امداد شفيع کړے دے، څوک چې د کونسل ممبر دے او ډېر باعزت مسلمان دے²

څومره چې وخت تېرېږي نو پېرنگي مجبوراً دې نتيجې ته رسيږي چې د مسلمانانو په ذريعه هغه دغه مقصد ضرور تر گوتو کولې شي هغه ته ډېره اسانه وه چې ځان په دې خلاص کړي چې پېرنگي خو اختيار پرېښودو ته تيار دے خو چې مسلمان او هندو په خپل کور کېښې روغه نه شي کولې نو دا خو د دوي خپله بدبختي ده، د دواړو روغه نه ورته شرط ايښے و. دې خوا نه د خپلو گواډيانو په ذريعه دا کوشش و چې د روغې جوړې هېڅ رو گودر معلوم نه شي چې دواړه ډلې پېرنگي ته ناستې وي، د دوي په حقله وزير هند لارډ برکن هيد Lord Birkenhead په 22/1/1925 داسې ليکي:

The more it is made obvious that these antagonisms are profound and affect immense and irreconcilable section of the population, the more conspicuously is the fact illustrated that we and we alone can play the part of the composers.

ترجمه: څومره چې مونږ د دې ثابتولو کېښې کامياب شو چې دا اختلافات دومره مونډيز او بنيادي دي چې دواړه فرقې يو بل سره يو ځای کېدو ته نه پرېږدي نو دومره به دا حقيقت په ډاگه کړي.

² سر اقبال هم د شفيع مسلم ليک غږے و د سر شفيع په سپارښتنه شفارس ورله د نانډ هه يعني 'سر' خطاب ملاو شے و د شفيع ليک او جناح ليک اختلاف په جداگانه انتخاب و هغه وخت جناح صاحب هندوستانى قوم پرست و او جداگانه انتخاب نه غوښتو. او شفيع ليک او مسلک قاديان جداگانه انتخاب غوښتو د کومې مطالبه چې اغا خان 1906 کېښې کړې وه د قادياني مسلک مشر خليفه بشير الدين 1927 يو کتابگوته 'هندو مسلم برابرلم' په دې مسئله ليکله و شفيع ليک او قادياني مسلک همنوا وو کله چې هندوستان د سائنس کمېشن بائيکات وکړ نو خليفه بشير الدين د قادياني رسالې 'الفضل' کېښې يو ليک 'مسلمانان هند کي امتحان کا وقت' وليکلو او د تعاون خبره نه وکړه سر اقبال هم د شفيع ليک د سپکتر په جېټ کمېشن سره د مرستې اعلان وکړو

رہنمائی رشتیا دی

زمونڊ دا حیثیت مجبوراً قبولی چي مونڊ. صرف مونڊ د دي جوگه
یو چي دغه دواړه ډلې یو ځای وساتو.³

او چي د مقصد نشاندهي وشوله نو اوس پېرنگي ته د دي مقصد
حاصلولو د پاره د ذریعو او وسیلو ټولو کار په غاړه شو. خبر په ډېرو
کوششونو او سازشونو دغه کار تر سره شو او وائسرائے ریډنگ په وزیر
هند زېرے وکړو.

لکه چي په 1/1/1925 لیکي:

The bridge Gandhi had built to span the gulf between the
Hindu and Mohammadan has not only broken down, but I
think it has completely disappeared.

ترجمه: هغه کوم پل چي د هندو او مسلمان تړون د پاره جوړ کړے و.
هغه دا نه چي گنې مات شو. بلکې هغه - فکر کوم - چي بیخي له
منځه یو وړے شو.

ولې پېرنگي ته د ټولونه لوی تکلیف دا و چي مسلمانان تنس وو څوک
په یو جماعت کښي وو څوک بل کښي د پرې او جمې وي. د پېرنگي
تابعداري خو ټولو قبولوله هغه د یو بل مشري نې نه منله هم په دغه خط
کښي وائسرائے لیکي چي حالات سازگار نه دي او مسلمانان اوس په کلکه
حکومت سره په ملګرتیا کښي تړلي دي، خو:

³ د هندو مسلم تر منځ منافرت او کرکې د پاره دوو می په 1906ز کښي د مسلم لیګ بنیاد
کېښودے شو - دا ځکه 1905ز کښي لېبر پارټي واکمنه شوې وه چي هغې د منشور له رویه
هندوستان کښي پارلیماني ادارې جوړول غوښتل او دې سره د مسلمان اشرافیه چي د انگریز تالي
خته وه، اثر کمېدو نو د ډاکټر مېکنزي په ډاډ سر اغا خان د تالي څټو مشرانو یو ډله جوړه کړه.
وائسرائے سره نې ولیدل. د جداګانه انتخاب غوښتنه نې وکړه - د جداګانه انتخاب دا مطالبه د
استعماري مدیریتو په اشاره وه ځکه لاره لمنګتن بیا جان مورلے ته خط کښي لیکي چي هندوستان
کښي زمونډ واکمني په دي کښي ده چي مختلفو قومونه یو کېدو ته پرې نه ږدو. دا خط د میر بوس
کتاب 'آغا خان' کښي دے

رہنمائی رشتیا دی

There is no great outstanding man to compose the
differences and to lead them.

ترجمه: په مسلمانانو کښي داسي مشر نه شته چي په چا دوی
راغونډ شي او هغه د دوي لارښوونه وکړي

دغه وخت کښي د مسلمانانو دا حال و چي هغه کوم د نورو ډلو او
تحریکونو سره و هغه خو په ځای پرېږده په خپله مسلم لیګ په دوه ځایه
تقسیم و: یوه ډله د سر محمد شفیع. بله د جناح صاحب ډله وه. جناح
صاحب نه پېرنگیان په دي خوا بدي وو چي هغه د مخلوط انتخابات، په حق
کښي و. نو کوشش دا شروع شو چي کدے د مخلوط په ځای جداګانه
طریقه د انتخاب ومني نو کار به اسان شي. هم په دي سلسله کښي
وائسرائے په 30/5/1929 کښي لیکي:

I had a long talk to Jinnah a few days ago which made it
very clear to my mind that he and all the Bombay people,
who are not disposed to love congress, are disposed to
swing in our direction if we can give.

ترجمه: ما د جناح سره اوږده مرکه وکړله هغې نه دا خبره په ډاګه
څرګندېږي چي هغه او د هغه سره نور د بمبې ملګري نې د کانګرس
سره مینه نه لري زمونډ پرې ته را اوږویدو د پاره تیار دي. خو کد
زمونډ هغوي سره د وروستو امداد وعده وکړو

نو چي کله د وائسرائے او جناح صاحب د ملاقات نه پس دوي په دي نتیجه
ورسېدل چي جناح صاحب به د سرکار غاړې ته ور اوږي - نو اوس پېرنگي
ته اسانه شوله چي د مسلم لیګ دا ډلې یو کړي. لکه چي وائسرائے
بېشنګوني کړي ده (21/3/1929):

The two wings of the Muslim League are to meet in Delhi
at the end of this month with a rapprochement between sirs
Mohd. Shafi and Jinnah Jinnah may be expected to

رښتيا رښتيا دي

regain before long his former commanding influence in the Muslim League.

ترجمه د مسلم ليگ دواړه ډلې به د دې مياشتې په اخبره کښې په ډيلي کښې راغونډېږي چې د سر محمد شفيع او جناح تر منځه روغه وکړي

د دې خبرې توقع ده چې جناح بيا هغه خپل زور اثر او رسوخ په مسلم ليگ کښې تر گوتو کړي

فکر کوئ غونډه نه ده شوې. ولې وانسراي خبر دې چې روغه به کېږي او روغه هم داسې چې سر محمد شفيع به جناح صاحب ته مخه ازاده کړي. دغه کار خو تر سره شو اوس ورله ډله پکار ده او د ډلې نه علاوه ورله د رقم انتظام هم کول غواړي. وانسراي په 26/11/1929ز کښې ليکي:

I hear that suggestion are being put out that Govt. should in some way towards raising funds in order to organize proper Muslim representations and of course we should like them to have the best advocacy they can find

ترجمه داسې اوږو چې دا تجويزونه وړاندې کېږي چې سرکار دې په دې مسئله غور وکړي چې د مسلمانانو د باقاعده نمائندگۍ د پاره د رقم مناسب انتظام وکړي. يقيناً مونږ دا غواړو چې د مسلمانانو دې باقاعده بڼه منظمه نمائندگي وشي

پېرنگي لکه چې دا دمه اخستې وي چې د پارټۍ د تنظيم په سلسله کښې به د ټولو د يو کولو هم کوشش وشي. د چنډې غور به هم وشي. خو يو مضبوطه او منظمه پارټي ضروري ده وانسراي غريب لگيا د لکه چې د خپل ملاقات حال د سرفضل حسين سره په 2/2/1931ز - ليکي:

He (Fazal Hussein) developed the view that the only chance of sure progress was that a strong party should come in to being which should devote itself to fighting

رښتيا رښتيا دي

congress.

ترجمه هغه، يعني سرفضل حسين، د دې نظريې په حق کښې دې چې د پېشرفت د پاره صرف يوه لاره ده چې يوه مضبوطه پارټي منظمه کړي شي او کار نې صرف د کانگرس سره مقابله وي

د کانگرس سره د مقابله او جنگ د پاره ډله پکار ده او د مسلمانانو پکار ده پېرنگي استاد شانه ناست دې خپلو ملگرو ته داسې هدايات جاري کوي ته به وانې دې د مسلم ليگ صدر دې. لکه لارډ ايروين Lord Irwin چې په 9/2/1931ز کښې د خپلې پارټۍ کارکنانو ته خطاب کوي:

I told him (sir Mohd. Shafi) that I thought they would all have to fight hard and that it was no good supposing that a few packed meeting, of newspaper articles would meet the situation. They must be prepared to go out as whole time missionaries and carry the flaming torch throughout the length and breadth of India. They must be prepared to build up a great organization which might focuss all constructive efforts to fight congress.

ترجمه: ما سر محمد شفيع ته وې چې تاسو ته بڼه مضبوطه جنگ در په غاړې دې. په دې نه خلاصیږئ چې چرته په کمرو کښې په دغو غونډو سره يا د اخبارونو په مضمونونو به ستا سو مقصد ترسره شي. تاسو له پکار دي چې ټول وختي کار وکړئ. ځانونه دې کار ته وقف کړئ او د حرکت دا شمع د هندوستان گټ ته ورسوئ او د يو داسې قوي تنظيم بنياد کېږدئ چې هغه د کانگرس په خلاف يو تعميري تحريک وي

وانسراي دا هدايات ورکړل. بيا ليکي چې وعده وعيد وشول:

..... and they propose to get to work vigorously and comprehensively. This is encouraging and I only hope this good resolution do not fade away.

ريڻيا رڻتيا دي

ترجمه هغوي اراده لري چې ډېر زر به باقاعده او مڪمل كار شروع كړي. دا ما ته ډېره د زړه غټاوي خبره ښكاري او اميد لرم چې دا نېك تجويزونه به نيمگړي نه پاتې كېږي

وايي چې مونږ پوره منصوبه تياره كړې ده. رقم به واليان رياست وركوي. پېرنگيانو لوبه داوه چې دلته په هندوستان كښې مونږه مسلمانان راغونډ كړو د هغوي نه يوه ډله جوړه كړو چې هلته په لندن كښې پېرنگيان نورې دنيا ته دا لانجه داسې رامنځكښې كړي چې هندوستانيان پرې په خپل كور كښې نه جوړېږي.

چنانچه د اول غونډه مېزي كانفرنس د رابللو په دوران كښې پېرنگي د دغه فرقو وارانې اختلافاتونه پوره فائده واخسته بيا ئې دا كوشش نور هم په زور شور شروع كړلو چې مسلمانان په شا وټپوي او د كانگرس مقابله ته ئې ښه په كلكه ودروي او چې بيا كله دويم غونډه مېزي كانفرنس په لندن كښې را وبللې شي. نو اكرچه گاندهي جي هم په دغه كانفرنس كښې شريك شو. مگر چونگې هغه خپله لوبه جاري وساتله. نو د دې په حقله وزير هند سر

مامويل هور Sir Samuel Hoare په 10/2/1931ز ليكي:

The delegates are much further off with each other than they were last year, and I don't believe there is the least chance of a communal settlement in the minorities committee.

ترجمه د دواړو ډلو نمائندگان پروسې كال په نسبت سړ كال نور هم د يو بل نه لري دي او دا مې يقين دے چې د اقليتي كمېټې په غونډه كښې د فرقو وارانې مسنلې د حل كولو څه هم امكان نه دے پاتې

پېرنگي كه يو خوا مسلمانان د كانگرس په مړۍ كښې اچول نو په دغه بل اړخ ئې دا كوشش و چې كه دا اچېوت يا هريجن Depressed classes.

ريڻيا رڻتيا دي

untouchables د ذات پات د هندوانو نه را اوشو كوي. نو په دې طريقه به د هندوانو پرې كمزوري شي. ښه پر اميد دى چې د واليان رياست نه علاوه ورله د هريجنومشر امبيدكر Ambedka په گوتو ورغې. وزير هند په 27/12/1932ع ليكي:

Ambedka has behaved very well at the Conference and I am most anxious to strengthen his hands in every reasonable way.

ترجمه په كانفرنس كښې د امبيدكر رويه ډېره ښه وه زه په دې كښې ډېر سخت غرضي يم چې په هره معقوله طريقه دې زه د هغه مټې مضبوطې كړم

خو دغه درك هم ورله گاندهي جي ورك كړ. گاندهي جي د هريجنو د حقوقو د تحفظ د پاره او هغوي له د هندوانو په مذهبي معاشره كښې د يو باعزت مقام وركولو د پاره د مرگ روژه ونيوله امبيدكر په دوه و كښې گېر و. كه د هريجنو په نامه پېرنگي سره ودرېږي نو هلته د گاندهي د روژې په نتيجه كښې د مرگ ذمه واري پرې راځي او كه د گاندهي جي سره څه دروغې جوړې لار وباسي نو د پېرنگي د ملكرتيا او امداد نه به لاس وينځي. خو اخبر د گاندهي جي روژې رنگ راوړلو. امبيدكر د ټول هندوستان راټې عامه په دې مجبوره كړلو چې كه ته د هريجنو د حقوقو تحفظ غواړې. نو بيا خو ستا پرې د گاندهي جي سره ده اخبر يونا يكت Poona Pact په نامه د هريجنو او گاندهي جي تر منځه يوه لوظنامه وټوله او امبيدكر پرې دستخط وكړلو. نو د پېرنگي دغه غوز خو مټاك وخوت نو اوس خو ورته صرف او صرف مسلمان پاتې شو. ولي د مسلمانانو په سلسله كښې پېرنگي ته يو بل مشكل پېښ شو چې د كله نه لارې ولنگېږن د ايروين په ځاى وائسراى مقرر شو نو جناح صاحب په كډه د هندوستان نه انگلستان ته لاړ. داسې ونيلى كيدل چې د جناح صاحب د ولنگېږن سره هغه

وخت خانا چاقي او زړه بد او ۛ راغلې ؤ چې كله ولنگين د بمبي گورنر ؤ.
چي ولنگين كله د هندوستان د بول واكه وائسراى په حيثيت كښي دي لي
ته راغلي نو جناح صاحب خبر په دي كښي وليد چې ملك پرېږدي، چنانچه
كله دريم غونډه مبزي كانفرنس د پاره وائسراى د مسلمانانو نومونه ليكل.
په هغي كښي د جناح صاحب نوم نه ؤ، بلكي هغه شپږ د مسلمانانو
نمائندگان دا وو، هېز هائنس اغا خان، انريبل چوهدري ظفر الله، ډاكټر
شفاعت احمد خان، سر عبدالرحيم، سر محمد يعقوب او سر محمد اقبال.
خو پېرنگي مطمئن ؤ، هغه د خپله جانبده د فرقه وارانه بيلتون د پاره دومره
خواروي كړې وه چې وائسراى دا تسله وزير هند له په 31/10/1932

ورکوی: 4

The Hindus Gil

The Hindus, Sikhs and Muslim are to meet on Nov. 3 at Allahabad to Endeavour to arrive at an agreement which will do away with the communal Award. I am assured by those who know that no agreement will ever be reached.

ترجمہ ہندوان، سکھان او مسلمانان بہ پئے دریمہ د نومبر پئے الہ آباد کبھی راغونڈی پیری چھی د کیونل ایوارڈ پئے خلاف فیصلہ وکری. مالئہ با خبرہ خلقو دا تسلا راکری دہ چھی د متفقہ فیصلی ہیخ امکان نشته

پېرنگي د دې خپلې پالیسۍ نه بیخي مطمئن و او د اټي پوځ یقین و چې که د نورو اصلاحاتو په رڼا کېنې اوس په هندوستان کېنې انتخابات وشي. نو

۴۔ محمد اقبال د سر ظفر الله خان سخت خلاف پښ دي وچي کله سر فضل حسين د پنجاب وزير اعلي شو او د هغه پښخاے سر ظفر الله د وائسراے کونسل غړه شو چې سر اقبال ئي اميدوار و نو د د هغه له کبله د مسلک قاديانيت خلاف شو او اخبارو کښي ئې ورسپي ليکل پبل کړل؛ البته جناح صاحب سر ظفر الله قادياني خپل زير بللو لکه د اوویشتم مارچ ۱۹۳۹ز اسمبلی وينا کومه چې عاشق حسين بهالوي خپل کتاب کښي ورکړې ده وروستو ئې سر ظفر الله خان د پاکستان د بهرنيو چارو ورومینه وزير وناکلو

هغه فرقو وازانه جذبات پيرنگي داسې راپارولي وو چې هغه کسې د دواړو فرقو تر منځه د ملګرتيا او اتحاد هندو سوال د منځه نه وړي او لکه څنګه چې پيرنگيانو دا مبارکۍ اخستې چې په دويم کول ميژ کانفرنس کېنې اختلافات د اولني نه زيات وو نو هم بيهخي په دارنگه نې ولیدل چې په دريم کانفرنس کېنې دا اختلافات د دويم نه هم نور زيات شوي وو او معلومېده داسې چې پيرنگي په دې لوبه ډېر خوشحاله ؤ چې د دې ځاي نه د هندوستان د مختلفو فرقو او ډلو مشران لندن ته بوځي. هلته ئې لکه د مرزانو وجنگوي او چې څه د روغې جوړې لار ونه وځي نو پيرنگي به ټولې دنيا ته مخ کړي وائي به چې مونږ څه وکړو؟ مونږ څو کله هر څومره کړاو. تاوان او خواري کوو. خو چې هندوستانيان پرې په خپل منځ کېنې نه جوړېږي. نو زموږ لاره څه؟

پېرنگي د لارډ ايروين د وخت نه دا په څرگنده ليدل چې كله به فرقه وارانۀ
طريقۀ انتخابات كېږي. نو هغه كېنې به لازماً مذهبي جذبات رالړيزي او
په مسلمانانو كېنې به هغه ډلې قوي كېږي كومې چې د مذهب په نامه ووت
غواړي او دې كېنې ئې دوه ښېگړې ليدلې: يو خو دا چې د كانگرس
مقابلې داره به په مذهبي عقيدۀ منتخب شوي مسلمانان ممبران ودرېږي او
دويمه دا چې د قام پرسته مسلمانانو د مقابلې د پاره د اسلام نوم استعمال
شي نو په دا شان به د قامي خلقو په ځاي فرقه وارانۀ نماندگي تسليم
كړي شي او مخكېنې به د اتحاد او ملگرتيا د پاره د كانگرس سره چرې هم
يوځاي نه شي.

اوس هم اگر چي وزير هند بار بار دا خطونه ليڪل چي وائسراءِ ولنگڊن د
 دڀ نه منع ڪري چي انتخابات وڪري. ولي ولنگڊن پڻ دڀ ٿينگ و چي
 ڪانگرس بيخي ڪمزور ٿي شوي دے ولي چي د هغوي د سول نافرمانی
 تحريڪ ناڪامياب ٿي تر دڀ چي وائسراءِ ويل چي گاندھي جي ختم دے

ريپارٽيڊي

او هغه خپلو افسرانو، رپورٽونو او ډائرو بيخي په دي يقيني ڪړي و چې د اليڪشن په نتيجه ڪنې به فرقه وارانہ جذبات دومره راوپاړيږي او ترمنځ به نفرت او ګرکه دومره زياته شي چې دي ڪنې د کانګرس د ګټي هلو د مېخ قسمه ګټجانش نشته. البته په دي خبره پوهه دي چې د کانګرس په

مقابله ڪنې څه ټکره او زړه وړه ډله نشته لکه چې ليکي (9/9/1934):
But alas Our backers are flabby crowds without any courage while the congress. However stupid their actions, are not afraid of fighting.

ترجمه بلکي افسوس دا دے چې زمونږ ملګري پر سمن دي او جرأت پکښې نشته د دي په مقابل ڪنې ګډ کانګرس هر څومره بې وقوفۍ لري خو بيا هم د مقابلي نه غاړه نه غروي.

خو خبر. د دغه ګټي او نيمګړتيا د پوره کولو د پاره هم وائسراي انتظام ڪړي و او ګډ سياسي ډله نه وه نو سرکاري ډله خو وه ګډه. لکه چې په 24/9/1934 ليکي:

I have written to Governors asking them to give a hint to their ministers to help pro.govt. candidates and also asking them, if opportunity offers, to see that good candidates are selected we have to sit quite still up here and say nothing except in private on publicity we are doing the best we can.

ترجمه ما صوبائي ګورنرانو ته ليکلي دي چې خپلو وزيرانو ته اشاره وکړي چې د سرکار د ډلې اميدواران کامياب کړي او دي ته هم فکر وکړي چې ښه اميدواران وټاکي. ځاني به مونږ دلته غلي ناست يو او بي د ذاتي مجلسونو نه به د زړه خبره په ډاګه نه کړو. د پروپيګنډي په سلسله ڪنې مونږ خپل پوره وس کوو.

ريپارٽيڊي

د صوبائي انتخاباتو تيار

د لارډ ولنگټن د وائسراي ټوب خانته په 1936ز ڪنې وشوله د ده په ځاي نو وائسراي لارډ لنليټ ګو. Lord Lintithgow. هلته لندن ڪنې د وزير هند سر سامويل مور په ځاي زسټلنډ، Zetland، نو و وزير هند مقرر شو دي دواړو په شريکه او په خصوصت سره وائسراي لنليټ ګو په دي خپل دور ڪنې د هندوستان د مختلفو فرقو يعني هندو او مسلمان تر منځه د نفاق او بيلتون دا مسئله دومره په استازي او صفائي مخکښې بوتله چې د هغوي يو ځاي کيدو د پاره پکښې د هېڅ قسمه ګټجانش پاني نه شو د ده هم لکه د مخکښې وائسراي لارډ ايروين هسي دا تسله وه چې دلته ڪنې کله انتخابات کېږي او په جدا ګانه طريقه انتخاب کېږي، يعني چې هندو په هندو لږ او مسلمان به مسلمان لږ ووټ ورکوي، نو د دي انتخاباتو په نتيجه ڪنې به ارومرو فرقه وارانہ جذبات پارولې، اميدواران به د مختلفو فرقو د مذهبي جذباتو او خواهشاتو په بنا نه ووټ غواړي او نتيجه ئې څرګنده ده چې په اسمبلي ڪنې به هندوستاني ذهن ممبران نه وي. بلکې هندوان او مسلمان به عقيدې په بنياد هرې مسئلې ته ګوري او د خپل سياسي مستقب ئې هميشه په دي نظر وي چې څه داسې پاليسي اختيار نه کړي ووتړان ترې نه خفه او مايوسه شي نو لازمي خبره ده چې په داش سياست قامي مفادات نه بلکې فرقه وارانہ مفادات سواره وي د دغه وخت په حقله وائسراي ليکي چې موجوده وخت ڪنې. کانګرس ڪنې اختلافات دي د ګاندهي جي او موجوده صدر جواهر لال نهرو تعلقات هم ښه نه دي او ګاندهي جي د دي خاطر د کانګرس سالانه غونډه په ډسمبر ڪنې رابللې ده اګر چې معياد ئې تر مخکي کال اپريل پوري

ريڻيا رڻتيا دي

دے، ڇي نوے صدر منتخب شي وائسراے ليکي ڇي پڻ صدرات ڪڻي هم اختلاف دے ولي ڇي گاندهي جي غواڙي ڇي اراج گوپال اڇاريه صدر شي او جواهر لال ڪوشش ڪوي ڇي عبدالغفار خان د خان نه پس صدر ڪري خبر ڇي پڻنگي صوبائي انتخابات وڪرل نو د هغي پڻ نتيجي ڪڻي کانگرس د هندوستان د يوولسو صوبو پڻ اتو ڪڻي اڪثريتي ڀله وه. نو اوس خو پڻنگي پڻ بل رنڄ اخته شو. اوس خو د هندوستان اولس خيله فيصله واوروله او د دي خبري هيڄ قسمه گنجائش پاتي نه شو ڇي ڪه سبا لڏ 1935 اڙيڪٽ د لاندي هغه دويمه مرحله د مرڪزي اسمبلي د انتخاباتو راڃي نو اختيار به پڻ مرڪز ڪڻي هم د کانگرس ڀلي ته ڇي.

نو اوس پڻنگي پڻ دي مجبور دے ڇي د انتخاباتو د نتيجو پڻ رڻا ڪڻي د پيدا شوي حالاتو سر دوباره جاج واخللي او د کانگرس د مقابلي د پاره نور قوتونه راٿول ڪري.

پڻنگي ڇي ڇاپيره وڪتل نو د هغه پڻ نظر ڪڻي دري قوتونه وو ڇي د کانگرس مقابله پري وڪرے شي. د ٽولو نه لوے او وفادار قوت د هندوستان د ڇه د پاسه شپرو سوو (600)، رياستونو د واليانو و ڇي هلته نه انتخابات ڪيدل او نه د قامي او اولسي حڪومتونو د قائمولو ڇه امڪان و. د چرچل د وينا مطابق د دغو رياستونو ابادي نهه (9) ڪروڙ ده. دويم طاقت ڇي هغه پري کانگرس ته نقصان رسولے شو هغه اڇهوت (هريجن)، Scheduled Castes وو ڇي پڻنگي دا اواز وڪرو ڇي کانگرس خو د برهمناو او ذاتي هندوانو تنظيم دے دا هريجن ڄاڻله جدا قوم دے او د چرچل پڻ وينا قابو څلور ڪروڙ ابادي لري. دريم قوت د مسلمانانو دے ڇي هغه هم ڇه لسو ڪروڙو ته قابو دي واليان رياست پڻ مقابله ڪڻي جواهر لال نهرو د يو تنظيم بنياد ڪڻي هغي ته ئي (د رياستونو د خلقو کانگرس) States People's Congress وايه واليان رياست وليدل ڇي د ملڪ

ريڻيا رڻتيا دي

حقيقي حاڪم پڻنگي د کانگرس مقابله ونه ڪري شوه، نو دغه غريبانان به ئي ڇه وڪري شي بله دا ڇي د هغوي نه هم پڻنگي لسه ويستلې وه او پڪڻي دومره ئي چرته د سر سرے پرينے نه و ڇي ڇا ڪڻي به لڙه هم ڇه خود داري وه. لا عزت نفس و. پڻنگيانو ڊبر ڪوشش وڪرو. خو خوند ئي ونه ڪرو. اخبر وزير هند ايمري Amery دومره مايوسه او پڻ فار شو ڇي د دي نوابانو، شهزادگانو او راجگانو پڻ حقله پڻ دي ليڪلو مجبور شو:

It has been real mistake of ours in the past not to encourage Indian princes to marry English wives for a succession of generations and so breed a more virile of a native ruler

(Documents 1.10.194)

ترجمه: پڻ ماضي ڪڻي زمونڙ نه دا سخت به غلطي شوې ده مونڙ بايد د هندوستان شهنشاهگانو حوصله افزائي ڪري وے ڇي د نسلونو نسلونو پڻ تڙبو سره ئي انگريزي ٻنڄي ڪولي ڇي پڻ دي توگه د ملڪي حڪمرانانو پڻ سپر طرز منڄ ته راغله وے.

مطلب دا دے ڇي د ايمري مطابق خود دوي دا نسل د وروڪولو دے دوي ڪڻي خو هڏو د سره ڇه نازينتوب نه شته علاج ئي دا بنويدلے دے ڇي پڪار وو ڇي مونڙ وخت د سره نه دا ڪوشش ڪرے وے ڇي دا واليان رياست پڻنگي ٻنڄي ڪرے وے ڇي ڇه نارينه اولاد ئي راوڙے وے او نن زمونڙ پڪار راغله وے.

د هريجنو مسئله ورله گاندهي جي حل ڪرله هغه د هريجنو د حيثيت د پاره او هغوي لڏ مساوي حق گهڻو د پاره روڙه ونيوه او روڙه هم د مرگ پوري. د هريجنو مشر امبيدڪر خو حڪومت پڻ خپل لاس ڪڻي اخستے و او پڻنگي ٻنڄه مطمئن ناست و. ولي دي خوا ورته دا لانجه گاندهي جي پڻنه ڪرله ڇي هندوانو امبيدڪر ته منڄ وگرخوه (ڇي ڪه ته پڻ رڻتيا د هريجنو د پاره

رښتيا رښتيا دي

حيثيت او حق غواړې. نو بيا خو پکار دي چې ته گاندهي جي سره په شريکه ملا وتړې ولې چې ستاسو د دواړو خو يو مقصد دے ، اميد کړم مجبور ؤ. بله لار ورته گاندهي جي نه وه پرېښې اخبر گاندهي جي هله روژه ما ته کړله چې اميد کړد (پونا پکت) په نامه د گاندهي جي سره دستخط وکړو او په دا شان دغه دويم قوت د انگريز هم د هغه د لاسه ووت نو اوس خو ورته صرف او صرف مسلمانان پاتې شو چې په هغوي کښې کار وکړي او هغوي د کانگرس سره سره مقابلې ته تيار کړي د لارې ولنگون د تللو سره جناح صاحب بيا وطن ته واپس راغی وائسرائے هند هغه ملاقات له وغوښتلو د دې ملاقات په حقله هغه چې کوم خط وزير هند ته په 9/9/1937ز کال ليکله دے. هغې کښې ئې دا خبره کړې ده:

He took very strongly the view that we didn't pay sufficient attention to the Muslim. That there was the real risk of the Muslims being driven into the arms of the congress.

ترجمه: هغه دا خبره په شدت سره محسوس کړې ده چې مونږ مسلمانانو ته څه خاطر خواه توجه نه ده کړې شوي او د دې په نتيجه

کښې دا خطر قائم ده چې مسلمانان دې کانگرس کښې پريوځي

او د دې په دليل کښې مخکښې وائي چې جناح صاحب زما گاندهي جي سره په ملاقات هم گيله من ؤ:

He (Jinnah) suggested that the interview (with Gandhi) was largely responsible for the lifting of the ban on Abdul Ghaffar's return to the Frontier province & the fall of Abdul Qayyum's ministry (Sahibzada).

ترجمه: هغه ووي چې د گاندهي جي سره د ملاقات په نتيجه کښې د عبدالغفار خان نه پابندي لرې شوه او هغه خپلې صوبې نه ازاد شو او هم په دا شان د (صاحبزاده) عبدالقيوم وزارت شکست وخوړو.

رښتيا رښتيا دي

يعني جناح صاحب پېرنګي ته وائي چې زه د کانگرس دومره پورې خلاف يم چې که زما خپل هم مذهب مسلمان وروږ هم د کانگرس سره ملګرتيا کوي نو زه د هغې پر خلاف هم پېرنګي سره پرې کښې ودرېدو ته تيار يم او تماشه خو دا ده چې سر صاحبزاده عبدالقيوم خو په مسلم ليک کښې نه ؤ. ولې حقيقت دا دے چې تر دغه وخته پورې خو په صوبه سرحد کښې دومره د مسلم ليک تنظيم هم نه ؤ ځکه خو په اسمبلۍ کښې يو ممبر هم د مسلم ليک نه ؤ. ولې چونکې صاحبزاده صاحب د سرکار سره ؤ نو د دې وجې نه جناح صاحب د هغه د وزارت په ماتيدو خفه ؤ او دې خوا هم لږ فکر پکار دے چې د صاحبزاده صاحب وزارت خو د عدم اعتماد د ووت په ذريعه مات شوی ؤ نو جناح صاحب لکه چې د جمهوري ادارو هم څه خاص ضرورت نه محسوسولو

خبرې اتري لکه چې روانې وې د وائسرائے سره په بل ملاقات کښې خبره لږه نوره هم څرګنده شوله. وائسرائے ليکي (19/8/1938ز):

He (Jinnah) I ended up with the suggestion that we should keep the centre as it is now. That we should make friends with the Muslims by protecting in the Congress provinces and that if we did that, the muslim would protect us at the Centre.

ترجمه: هغه (جناح صاحب) په اخبر کښې دا تجويز پېش کړو چې مونږ دې مرکز هم داسې پرېږدو او مونږ له پکار دي چې د مسلمانانو سره دوستي وکړو او د کانگرس د حکومتونو په صوبو کښې که مونږ د مسلمانانو حفاظت وکړو. نو مسلمانان به په مرکز کښې زموږ امداد وکړي⁵

⁵ څېړنکاره ډاکټر عائشه جلال خېل کتاب The sole Spokesman کښې په مخ 45 ليکي چې اګست 1938ز کښې جناح صاحب قائم مقام وائسرائے لاره برابرون سره دا سودا بازي کوله چې که

رښتيا رښتيا دي

لکه داسې سودا بازي به وشي پېرنګې پوهه دے چې که زه په مرکز کېښي انتخابات کوم نو دلته مرکز کېښي. د مرکزي حکومت اختيار د کانګرس لاس ته ورځي نو د هغه دا کوشش وو چې په هره طريقه وي چې د 1935ز ايکټ د لاندې د مرکز د انتخاباتو نه په څه چل ځان خلاص کړي. نو جناح صاحب ورسره په دې سودا ته تيار دے مطلب دا جناح صاحب په واضحه ټکو کېښي وائي چې اختيار دې هم پېرنګي سره پاتې شي په مسئله کېښي هم لکه چې د پېرنګي او مسلم ليگ پاليسۍ سره پوهه وي. لکه چې وائسراے په 29/1/1939 کال ليکي:

I gathered further that a resolution was actually passed at Patna to the effect that the All India Muslim League aside if Congress intervention in the affair of the states continued.

ترجمه زه داسې خبر شوه يم چې په پټنه کېښي يو تجويز دا هم پاس شوه دے چې که کانګرس په رياستونو کېښي خپل مداخلت بند نه کړو. نو بيا به مسلم ليگ هم مجبوراً دغه کار ته ملا وتړي.

يعنې مطلب دا چې مسلم ليگ د رياستونو د اولس حقوقو هم خلاف دے او عجيبه خبره دا وه چې په دې څه د پاسه شپږو سوو (600) رياستونو کېښي به په مشکله لس هم د مسلمانانو نه وو او د ټولو نه لويه خبره دا وه چې په کشمير کېښي مسلمانان د خپل هندو مهاراجه په خلاف د خپلو حقوقو د پاره راپاڅيدلي وو. د مسلم ليگ نه هغه هم هېر وو او نن ئې د هندوانو واليان رياست د حق د پاره د کانګرس گريوان ته لاس اچوو. وائسراے د جناح صاحب سره د يو بل ملاقات په حقله 28/3/1939 کال

انګرېز د کانګرس حکومت واله صوبو کېښي د مسلم ليگ مرسته وکړي نو مسلم ليگ به مرکز کېښي د انګرېز استعمار مرسته کوي؛ اگر که مسلم ليگ له سره د انګرېز ډله وه خو جناح صاحب سودا بازي د يو هوښيار وکيل غوندې هم وخت په وخت کوله

رښتيا رښتيا دي

کښي ليکي:

But he (Jinnah) was satisfied now, he thought that the present system would not work, and that a mistake had been committed is going so far.

ترجمه. خو هغه (جناح صاحب) په دې مطمئن ؤ چې دا موجوده اصلاحات د چلېدو نه دي او دا دومره ډېر اختيارات ورکول هم يوه غلطې ده

مطلب دا دے چې صوبو له هم په حق ور کولو خفه دي وائسراے ليکي چې جناح صاحب په دې بيخي ټينګ ؤ چې اصلاحات هندوستانې له قطعي نه وو ورکول پکار. او چا چې دغه مطالبه کوله هغوي د حالاتو نه خبره وو جمهوريت دلته چلېدو نه دے. بلکې غلطې شوې ده چې په صوبو کېښي مو انتخابات کړي دي او اختيار د قام منتخبو نمائندگانو ته سپارلې شوه وے. پښتانه متل کوي چې ړوند د خدايه څه غواړي؟ دوه سترګې نو پېرنګي څه غوښتل د خدايه چې داسې يوه ډله راله په ګوتو راشي چې هغه د پېرنګي نه هم زيات په جمهوريت بد ګڼي او هره يوه پاليسي چې د پېرنګي په خبر تمامېږي. هغې سره نه صرف پوره اتفاق بلکې د هغې د مخالفينو سره د پېرنګي د پاره مقابله ته هم تيار دي.

د يورپ دويم جنگ

دا خبره ياد ساتل پکار دي چې پېرنګې په دغه وخت کېښي د دنيا په ګټ ګټې کېښي خور ؤ او ډېر په فخر به ئې دا خبره کوله چې د پېرنګي په سلطنت کېښي نمر نه پريوځي چې دا يو حقيقت ؤ هغه د ټولې دنيا نه پښې راپاڅېږه کړي وې. په کروړونو بنيادمان ئې غلامان کړي وو. د هغه ملکونو دولت د ددو ډېرو خوراک ؤ. د هغوي مټې دوه فوجونه وو. نو د دې وجې نه چې

رېښتيا رېښتيا دي

څنگه د هغه سلطنت بين الاقوامي و دغه شان د هغه پاليسۍ هم د بين الاقوامي حالاتو تابع او ماتحت وي. په هندوستان کېنې د انتخاباتو نه پس په صوبو کېنې د کانگرس په وزارتونو دې پر خوا بدې او پرېشانې و، ولې اخوان نور خو پرېږده چې د ده په خپل گاونډي کېنې هټلر يورپ را په مخه کړې و او هغه د چا سوگړي خبره چې جغرافيه يې اسانوله: واړه واړه ملکونه يې د ستونې ښکته کول د اټلي مسولينې هم ورسره کلک ترلي ولاړ و. څه لږه ډېره ماره داړه هغه هم کوله. پېرنګي خپلې ډېرې استادي وکړې نو هغه د پښتنو خبره چې زور راشي نو چل نه ټينګېږي خبر پېرنګي مجبور شو او د 1939ز کال ستمبر په دريمه نې د جرمني خلاف اعلان جنگ وکړ. اوس خو پېرنګي په خپل کور دننه په خپل غم اخته شو. ولې چې جرمني ته مخې ته څوک ودرېدې نه شو. د ملک په اخستو يې گټني لگيدلې. پېرنګي په دې بختور و چې د هغه او يورپ تر منځ د کاروبار د سمندر و گټني نو د ده خبر نه و.

حکومت برطانيه چې کله د جرمني پر خلاف اعلان جنگ کوو نو د هندوستان د اړخ نه يې هم پکېنې اعلان وکړو کانگرس په دې اعتراض وکړو چې د هندوستان د تېوس نه بغير څنگه زموږ د طرف نه د جرمني په خلاف اعلان وشو؟ ولې چې اوس خو کانگرس دا دعوي په ځاي کولې شوه چې د تېرو انتخاباتو په رڼا کېنې. هغه په حقيقت کېنې د هندوستان د اولس نمائندګي کوي. پېرنګي خو اول په دې ډېر حيران شو بيا يې تېوس وکړو چې يوفسټاني (Fascist) قوت راپورته شوي دي. د ملکونو ازادي غصب کوي او هغوي غلامان کوي نو د کانگرس نه دا تېوس کوو چې دوي به په پرې کېنې د دغه قوت سره ودرېږي او که نه؟ د هغه طاقتونو ملګرې به وي کوم چې د ازادۍ امن او سولې د پاره جنگېږي؟ کانگرس ورته په ځواب کېنې ووي چې اصولاً خو موږ بېخي د ازادۍ سوله او د امن د

رېښتيا رېښتيا دي

قوتونو ملګري يو او د فاشيستي نظام اصولاً مخالف يو. ولې ترکومې پورې چې د هندوستان تعلق دې نو هغه خو په خپله ډېرې د په خوا نه غلام دې. نو لازمي ده چې موږ به د هغه قامونو سره ملګرتيا کوو چې څوک د خپلې ازادۍ د پاره جدوجهد کوي. ولې کومې پورې چې د بادار تعلق دې نو نن چې پېرنګي د جرمني سره د جنگ ميدان نه وتې دې نو پېرنګي خو دلته زموږ حاکم دې او موږ په خپله د هغه غلامان يو او که پېرنګي په ايماندارۍ او روغ نيت د قامونو د غلامولو خلاف وي نو پېرنګي چې دلته هم دغه اصول قائم کړي او د خپل ځانه شروع وکړي. پکار دي چې مطالبه وکړه چې هندوستان به هله په دې جنگ کېنې حصه کانگرس دا مطالبه وکړه چې هندوستان به ازادي وکړي کانگرس دا اخلي چې کله پېرنګي د جنگ د مقاصدو War aims اعلان وکړي. نو که دا جنگ په دنيا کېنې د ازادۍ صلح او امن دپاره وي نو بيا دې پېرنګي دومره وکړي چې په دې مقاصدو کېنې دې دا اعلان وکړي چې کله اتحاديان جنگ وگټي نو هندوستان له به ازادي ورکړي کانگرس دا خبره په گوته کړه چې موږ د پېرنګي د مصيبت نه فائدي اخستلو کوشش نه کوو اوس ترې نه نور هيڅ نه غواړو. ماسوا له دې اعلان نه او دا اعلان ضروري په دې دې چې دې اعلان په رڼا کېنې به بيا هندوستان د زړه د اخلاصه او په پوره زور او قوت حصه اخلي ولې چې په دا شان به دا جنگ د هندوستان د خپلې ازادۍ جنگ شي. ولې پېرنګي دې ته کله تياريدو. هغه د پېرنګي وزيراعظم چرچل خبره چې (زه د دې د پاره د تاج برطانيه وزيراعظم شوي نه يم چې د هغه د سلطنت حصې دې دوږه کړم) نو بيا کانگرس په دې خبره ښه کلک ودرېدو چې که دا جنگ د يورپ د ملکونو د ازادۍ جنگ وي. وي به ولې د هندوستان د ازادۍ خو قطعي نه دې نو د دې وجې نه په دې جنگ کېنې حصه اخستل او دې سره امداد کول خو د خپلې غلامۍ زنجيرونه نور هم مضبوطول دي. زه په خپله د ال انډيا کانگرس کمېټې (AICC) په هغه

رېسټا رېسټا دي

غونډه کښې موجود وم چې د کانګرس صدر جواهر لال نهرو د دې وضاحت په دې الفاظو وکړو چې که انګريز د خپل جنګ په مقاصدو کښې دا اعلان وکړي چې کله اتحاديان جنګ وکړي نو هندوستان له به ازادي ورکړي نو به دغه شان به:

We shall be fighting for the liberation of our own country; otherwise we shall be fighting to defend our chains.

ترجمه په دا شان به دا زموږ د ازادۍ جنګ شي. گټې نو بيا خو موږ

د غلامۍ زنجيرونه ټينګوو

نو دومره بدبخته او په سترگو ژوند به څوک وي چې هغه دې جنګ له مخې قرباني دې هم ورکوي او جنګ دې د دې د پاره کوي چې هغه دې پر دې غلام شي. دغه د کانګرس فيصلې د پېرنگي هغه اخبري صبر تمام کړو پېرنگي خو اوسه پورې په هندوستان کښې دننه په دې خفه و چې ولې ئې په دې ملک کښې انتخابات وکړل او د هغې نتيجې دا شولې چې بادر پېرنگي ئې نن د هندوستان د حکم تابع کړه او نور ئې کوشش دا و چې د مرکز انتخابات ونه شي ولې چې پېرنگي دا کله زغملې شو چې د برطانوي شهنشاهيت او د شاهي تاج Imperial Crown نمائنده وائسراي دې لکه د صوبو د انګريزانو گورنرانو د خپلو منتخبو وزيرانو د مشورې تابع وي. ولې دا اوس خو لا کانګرس دې ته خوښه کړله چې نن پېرنگې د خپل مرګ او ژوند په جنګ کښې نښته دې وطن، ملک او سر ته ئې خطر پېښه ده او د کانګرس دا دومره جرات چې هغه په دې کښې هم پېرنگي له دوستۍ او د مرستې لاس نه ورکوي پېرنگې په دې ښه پوهه و چې که د هندوستان فوځ، وسائل او دولت د هغه سره نه و. نو هغه به دا دومره عظيم الشان سلطنت په څه راتينګوي لازمي خبره ده چې پېرنگي به هر څه زغملې وو. دا ئې قطعاً نه شوه زغملې او دې پېرنگې نور هم مجبور کړلو چې د کانګرس

رېسټا رېسټا دي

د مقابلې د پاره نور هم په ډاګه ميدان ته را ووتې او په هره دريعه چې وي داسې لارې چارې راوباسي چې د کانګرس مقابلې ئې وکړي د دې ځاي د انګريز په پاليسۍ کښې ډېره لويه تبديلي راغله د بورب جنګ د هندوستان د سياست بوله نقشه بدله کړله تر دغه وخته پورې پېرنگيان په کلکه د هندوستان د يو وفاق افيدريشن، په حق کښې وو او ټول کوشش او خواړې ئې هم د دې د پاره کوله وائسراي د جناح صاحب سره د خپل ملاقات په حقله ليکي (28/2/1939):

He did not reject the federal idea.

ترجمه هغه (جناح صاحب) وفاقي نظريه نامنظوره نه کړله د هغوي نه په مسلمان څه کار و او نه ئې جناح صاحب له دومره اهميت ورکولو البته دومره غرض ئې پکښې ضرور و چې مسلمانان په شا وټېوي چې د کانګرس مقابلې ته ئې جوتي کړي او په دا شان په کانګرس زور راشي چې د پېرنگي سره څه د اشتراک اقتدار لاره را وباسي ولې خو کانګرس پيڅي داسې لار ونيوه چې په دې کښې يواځې دا نه چې هندوستان کښې اختيار خپلول غواړي. ولې اوس خو هغه پېرنگې دومره کمزورې کوي چې د هغه د خپلې غلامۍ گنجائش هم پکښې پېدا کېږي دې مسئلې کانګرس او انګريز بلکل په مختلفو مقاماتو ودرول. کانګرس او انګريز دواړو د پاره دا د مرګ او ژوند سوال و. ولې زه خو به تردې لار شم چې د هندوستان او برطانيې دواړو د پاره دا د مرګ او ژوند سوال شو کانګرس حکم وکړو او د حکومت هند د دې پاليسۍ په خلاف ئې احتجاجا د صوبو د وزارتونو نه استعفي ورکړله او په دا شان ئې دا خبره نه يواځې د هندوستان واکدارانو ته. بلکې ټولې دنيا ته څرګنده کړه چې د هندوستان د يوولسو صوبو نه اتو صوبو خپل وزارتونه په دې وجه پرېښودل چې انګريز دا وعده نه کوي چې د جنګ په خاتمه به هندوستان ازاد کړي شي. دې

رہنمائی رہنمائی دی

پہرنگی نور ہم پہ قار کرو د دی نہ پس د پهرنگی رویہ بدلہ شولہ. پالیسی
 ئی بدلہ شولہ. سترگی ئی بدلہ شولی. ژبه ئی بدلہ شولہ
 دې خوا چې کله په یورپ د جنگ گوري وریخی راخوري شولي. نو پهرنگی
 هم دلته د خان راغونډولو کوشش شروع کړی. د کانگرس نه خو خوا بدې
 و او د هغې د پاره ئی سترگی په جناح صاحب خوږیدې. ولې حقیقت دا و
 چې جناح صاحب د مسلم لیگ مشر و او مسلم لیگ د هندوستان په یوه
 صوبه کښې هم وزارت نه و صوبه سرحد د کانگرس سره و. سندھ کښې د
 اله بخش سومرو مخلوط وزارت و. هغه هم د مسلم لیگ خلاف و
 وائسرائے د پنجاب د وزیراعلي سر سکندر حیات خان سره او د بنگال د
 وزیراعلي مولوي فضل الحق سره خپل تعلقات په خپله ساتل او وخت په
 وخت ئی ورسره سیاسي مصلحتونه او مشورې هم کولې بل د جنگ د
 راتلونکو خطرو په رڼا کښې خو د پنجاب نور هم اهمیت زیات شوی و نو
 هغه سکندر حیات خبره چې وائسرائے ته ئی وې چې جناح ډېر په سړمه
 خپړوه ولې بنگال او پنجاب خو هسې هم تاسره دي هغوي د جناح نه مني.
 نو:

Nothing should be done to inflate him (Jinnah).

ترجمہ: ما له داسې کار چرې هم نه دي کول پکار چې په هغې کښې جناح
 صاحب نور قوت بیا مومي

او خبره تردې رسیدلې وه چې وائسرائے په 31/8/1940 کښې لیکي:

Sikandar's admirable statement on Saturday last seems fairly effectively to have spiked the guns of Jinnah and Muslim League It seems to be pretty clear that relations between the Muslim League and the Punjab, Bengal and other important Muslim centre's are becoming definitely rather strained and that the chances of a breakaway are considers able.

رہنمائی رہنمائی دی

ترجمہ سکندر «سکندر حیات خان» قابل تعریف بیان د جناح او
 مسلم لیگ لاره بنده کړه. دا خبره په ډاگه څرگنده ښکاري چې د
 مسلم لیگ او پنجاب او بنگال او نورو مسلمانانو ډلو ته ترمنځه
 تعلقات خرابیږي او داسې معلومېږي چې دغه تړون هډو د سره
 وشلیږي.

وائسرائے ورته په قار دے. ځکه خو ورته دا نور ټول مسلمانان مشران په
 قار دي نو مخکښې وائسرائے لیکي چې ما هم پرې خان نا غرضه کړی
 دے او:

I do not propose to make any move to him until there is an outbreak of war of some other development necessitating immediate contact with all party leaders.

ترجمہ: زه هم د جناح صاحب د لیدو اراده نه لرم. تر هغې وخته پورې که
 عالمي جنگ شروع شو یا څه نوره څه داسې اهمه واقعه پېښه نه شولہ
 دا د یو دیرشم اگست خط دے: ولې چې کله په درې ورځې پس اعلان
 جنگ وشو. نو په 5/9/1939 وائسرائے وزیر هند ته لیکي چې:

I felt it wiser to be patient with Jinnah and endeavor to lead him in to the direction which we desire. And indeed if I can get more together than they are at the moment I shall do so.

ترجمہ: ما داسې محسوسه کړله چې د عقل دلته تقاضا دا ده چې زه د
 جناح سره لږ د صبر نه کار واخلم او په دا شان زه هغه په داسې لار
 روان کړم کومه چې مونږ غواړو. حقیقت کښې زما کوشش دا دے
 چې دا مسلمانان څومره حده پورې کیدے شي چې زه ئی را یو ځاے
 کړم

بینځه ورځې وړاندې وائسرائے په دې خوشحاله و چې سکندر حیات خان
 جناح صاحب ته ښغ شوی دے او یواځې پنجاب او بنگال نه بلکې نور اهم

ريڊيڪل رينڊاڊي

ريڊيڪل رينڊاڊي

د يو پي د مسلم ليگ صدر صاحب اعلان کوي چې په مرکز کښې جمهوري عمل مسلمانانو ته نه دے قبول او په کانگرس اعتراض کوي چې هغه د هندوستان د اولس د اړخه د هغوی د نمائندگۍ دعوي غلطه کوي. کانگرس په اتو صوبو کښې وزارتونه لري: هغه خو نمائنده نه دے او د مسلم ليگ سره يوه صوبه هم نه شته. هغه نمائنده دے هغه پېښانه مسل کوي: اغليل راپاڅي. کوزي ته وائي تا کښې دوه سوري دي. د مسلم ليگ بل مشر عبدالله هارون په 31/10/1939 کښې وائسرای ته تار ووي:

Sir Abdullah Haroon took the view that democratic development in the West did not suit India the Muslim have no differences with Great Britain except over federation, which should be dropped. They wanted the British to stay and they are now growing popular whit the Muslim Community

ترجمه: سر عبدالله هارون د دې نظرنې دے چې مغربي طرز جمهوريت د دې ملک د مزاج مخالف دے. د مسلمانانو د انگريزانو سره څه نور اختلاف رانې نشته. ما سېوا وفاق نه. نو پکار دي چې سرکار دغه د وفاق منصوبه پرېږدي مسلمانان غواړي چې پېرنگيان دې دلته موجود وي او اوس خو پېرنگي نور هم په مسلمانانو کښې هر دل عزيزه کېږي.

د نواب اسماعيل خان خو په وفاق دا اعتراض دے چې مسلمانان نې نه قبولي د سر عبدالله هارون دا دليل دے چې جمهوريت سره د هندوستان د خلقو مزاج موافق نه دے. نو وفاق ته لا څه ضرورت دے او يو قدم مخکښې ځي او وائي چې مسلمانان خو غواړي چې پېرنگيان دې هم دلته وي او نه دې ځي.

مسلم مرکزونه هم ترې نه خفه شوي دي او داسې معلومېږي چې د مسلم ليگ نه جدا کېږي ولې نن د يورپ د جنگ اعلان په دې مجبور کړو چې پوره سياسي بازيکړه واري او اعلان کوي چې زما به دا کوشش وي چې هر څنگه چې وي دا مسلمانان ليدران سره يو بل ته رانژدې کړم. صرف د دې د پاره چې په داسې لاره نې روان کړم چې هغه زموږ په خبر تمامېږي د دې نه بريښو او واضحه ثبوت به بل څه وي چې پېرنگي د مسلمانانو مختلفې ډلې د دې د پاره را غونډوي او په داسې روانوي چې د پېرنگي په خپل خبر تمام شي: نو اوس به گورو چې لوبغاړي پېرنگي څه څه کارنامې کوي او خپل غرض په چا سر کوي او څنگه نې پرې کوي؟

لکه څنگه چې مخکښې ذکر شوه دے چې پېرنگي په هېڅ قيمت هم دې ته غاړه نه کېښوده په مرکز کښې دې انتخابات وکړي او اوس خو چې لا په يورپ کښې جنگ ونستو او پکښې هندوستان هم اعلان جنگ وکړو. نو اوس خو پرې د پېرنگي هډو د سره سمه نه راتلو. ولې پېرنگي له د مسلم ليگ مشران څه مشوره ورکوي؟ نواب اسماعيل د يو پي د مسلم ليگ صدر و د هغه د مشورې په حقله وائسرای په 8/10/1939 کښې ليکي:

The nawab repeated that it was essential that any declaration should make it clear that a democratic system at the Centre was not acceptable to the Muslim community and went on to urge that the Congress claim to speak for India and to control defenses was perfectly inadmissible.

ترجمه: نواب اسماعيل دا خبره تکرار کړله چې سرکار دې دا اعلان وکړي چې دا موجوده نظام مسلمانانو ته قطعي قبول نه دے او ورپسې نې زياته کړه چې کانگرس د دې خبرې هېڅ حق نه لري چې د هندوستان د اولس نمائندگۍ دعوي ولري نو د دې وجې نه د دفاع انتظام هغه ته د سپارلو اجازه ورکول جائز نه دي.

رښتيا رښتيا دي

نو اوس دې هر سره فکر وکړي چې کوم وائسراي ته په داسې حالاتو کېنې د مسلم ليگ مشران د دې قسمه مشورې او تسلي ورکوي. نو هغه به د هغه په زړه ټکور نه لگي. نو څه به وي؟ او چې د دې په مقابل کېنې بيا کانگرس د مشرانو روڼې ته گوري. نو د هغه وائسراي به کانگرس ته په زړه څه تيرېږي ولې د مسلم ليگ د مشرانو د ځان ځاني بيانولو نه علاوه د ال انډيا مسلم ليگ مرکزي ورکنگ کمېټې د جناح صاحب په صدارت کېنې تجويز پاس کړو چې:

Muslim League Is irrevocably opposed to may "federal objective" which must necessarily result in a majority community rule under the guise of democracy and parliament system of Govt. Such a constitution is totally unsuited to the genius of the people of the country which is composed of various nationalities and does not constitute a national state.

(G. Allana. Pakistan Movement. P.218)

ترجمه: مسلم ليگ په ټينگه د وفاقي نظام مخالفت کوي ولې چې د هغې په ذريعه به د اکثريتي ډلې حکومت قائم شي او نوم به ئې جمهوريت او پارلياماني نظام وي. داسې ائين د دې ملک د مزاج مخالف دے: ولې چې دلته مختلف قوميتونه اباد دي او دا په هېڅ شان هم يو قوم نه شي منلې کېدے.

دلته هم دليل دا ورکيدے شي چې جمهوريت د هندوستان د اولس د مزاج سره برابري نه کوي. دلته مسلم ليگ يواځې د مسلمانانو د جذباتو ترجماني نه کوي. بلکې د ټول هندوستان اولس د طرفه لگيا دے او دا بل دليل چې د هغې نه هم خطرناک دے چې دلته چونکه (قوميتونه) اباد دي او چې کوم ملک کېنې مختلف قوميتونه اباد وي نو هلته يو (قامي رياست) نه شي جوړيدے. هم دا کمېټې مخکېنې وائي:

رښتيا رښتيا دي

..... the committee further urges upon His Majesty's Govt. and ask for an assurance that no declaration regarding the question of Constitutional advance for India should be made without the consent and approval of A. I.M League nor any constitution be framed and finally adopted by H.M.'s Govt and the British parliament without such consent and approval

(G. Allana. Pakistan Movement, P.219)

ترجمه: کمېټې برطانوي حکومت باندې زور اچوي او د يقين دهانۍ غوښتنه کوي چې بغېر د ال انډيا مسلم ليگ د رضا او منظوري نه دې د هندوستان د پاره د ائيني پېشرفت د پاره هېڅ اعلان ونه شي او بغېر د ددے د رضا او منظوري نه دې هېڅ داسې ائين جوړېږي نه او برطانوي حکومت او برطانوي پارليمنټ له خوا دې نه تصويبېږي نو مسلم ليگ اوس تر دې مطالبې پورې لار چې حکومت برطانيه دې مسلم ليگ له دا تسلي ورکړي چې د مسلم ليگ د مرضۍ او تسلي نه بغېر به هېڅ قسمه ائين د دې ملک د پاره نه جوړېږي او دا خواست ئې برطانوي پارليمنټ ته هم کړيدے او بيا چې کله وائسراي هند اعلان وکړو چې ورکړ د پاره به انتخابات نه کېږي نو د مسلم ليگ ورکنگ کمېټې په هغې د خپلې رائي اظهار په دې الفاظو کېنې وکړو:

The Working Committee appreciates the declaration of H.E Viceroy which is in the interest of India and particularly the Musalmans that the federal scheme, embodied in the G. of India Act 1935, has been suspended. They wish that instead of its being suspended it had been abandoned completely.

(G. Allana. Pakistan Movement, P.217)

ترجمه: ورکنگ کمېټې د عزت مآب وائسراي د اعلان ستاينه کوي کوم چې د هندوستان او خصوصاً د مسلمانانو په گټه وي او دا چې

رښتيا رښتيا دي

د حکومت هند (1935ز) ایکټ (قانون) کښې پروت وفاقي سکیم ملتوي شوه د. هغوي غواړي چې په ځای د التوا. پکار دي چې وفد سکیم د سره پرېښودل شي

مطلب دا چې مسلم لیگ د پېرنگي نه هم یو قدم وړاندې روان دے کړ پېرنگی وائي چې زه د هندوستان د خلقو دا حق تسلیموم چې هغوي له دې حکومت ورکړم، خو زه د مرکز انتخابات په ډېره مجبوري ملتوي کوم. ولې چې جنگ دے، نو د هغې قام د اثاثر اخستے شو چې کله حالات سازگار شي، جنگ خلاص شي، نو بیا به انتخابات کېږي او قام ته به د خپلو منتخبو نمائندگانو په ذریعہ په ملک د حکمرانی اختیار حاصل شي. ولې د مسلم لیگ ډله په دې خفه ده چې دا وائسرای د التوا ټکي ولې استعمال کړي دي. پکار خو دا وه چې وائسرای دا اعلان کړے وے چې دا منصوبه مونږ بیخي وغورځوله. هغه پښتانه چې متل کوي چې د سورنه ئې تیلیا بددي؛ هغه داسې واقعات وي او بدبختي دا ده چې دا ټولې مطالبې د مسلمانانو د طرف نه پورته کېږي چې هغوي قابو لس کړو په ابادي لري او په څو صوبو کښې ئې اکثریت دے. وزارتونه ئې جوړ دي د بمبې او یو پي او نورو داسې صوبو مشران چې هلته د هندوانو اکثریت دے لگیا دي او صرف په دې خاطر چې پېرنگی دې اختیار د هغه صوبو د اکثریت نمائندگانو ته ونه سپاري، په دې بل اړخ ئې د خپلو هغه مسلمانانو د گټو نه هم سترگې پټې کړي دي څوک چې په اکثریتي صوبو کښې اوسي. لکه بنگال، پنجاب، سندھ، سرحد او څه حده پورې اسام او نور څو پرېږده، بیا جناح صاحب د مسلم لیگ د کلني اجلاس په تقریر کښې په خپله ووي:

We felt we could never accept the dangerous scheme of the G. of India Act the Central federal Govt. embodied in the G. of India Act 1935. I am sure that we have made no small contribution towards persuading the British Govt. to abandon the

رښتيا رښتيا دي

scheme of Central Federal Govt.

(G. Allana, Pakistan Movement, P.230)

ترجمه مونږ محسوسوله چې د 1935 گورنمنټ آف انډیا ایکټ کښې پروت د مرکزي وفاقي حکومت خطرناک سکیم هیچرې نه شومنلے زما یقین دے چې مونږه برطانوي حکومت ته په دې ترغیب ورکولو کښې چې د مرکزي وفاقي سکیم نه لاس واخلي، ډېرڅه کړي دي

یعنې جناح صاحب ډېر په فخر دا خبره کوي. بلکې دا خپله کارنامه گڼي چې مونږ پېرنگی په دې رضا کړو چې هغه دې د مرکزي وفاقي حکومت دا منصوبه پرېږدي دلته سوال دا پېدا کېږي چې دا په مرکز کښې د انتخاباتو نه کولو فېصله د پېرنگي ده که د مسلم لیگ؟ او چې دا منصوبه د مسلم لیگ مشرانو په پېرنگي پاتې کړله، نو د دې ښېگړه چا ته ورسیده؟ حکومت د چا و او چا ته پاتې شو؟ دې ته استاذي وائي. پېرنگي مطلب خپل کوي خو ټوپک ئې د مسلم لیگ ډلې په اوږه ایښے دے د دې نه لویه بدبختي به د یو قام څه وي چې هغې کښې یو داسې سیاسي تنظیم پېدا شي چې هغه په خپله غلامۍ فخر کوي؟ او دا خپله کامیابي گڼي چې قام ته انتقال اقتدار مو به کامیابه کړي او حکومت هم خپل اقا او بادار ته وسپاري.

داسې معلومېږي چې حالات اوس دې اړخ ته روان دي چې پېرنگی او مسلم لیگ د مشترکو مفادو د پاره یو بل سره مکمل تعاون کوي او که دې خوا مسلم لیگ د پېرنگي د پالیسۍ د پاره خپل ځان پېش کړو، نو اخوا پېرنگی هم هسې نه و ناست. هغه هم د خپله جانبه کوشش کولو چې څومره کیدے شي مسلمانان د مسلم لیگ د تنظیم لاندې راوړي. جناح صاحب سره بیا ملاقاتونه شروع شول لکه څنگه چې د یو ملاقات په حقله وائسرای په

رېښتيا رېښتيا دي

5/10/1939 کڙ کښې ليکي:

He (Jinnah) thanked me with much gracious. Ness for what I had done to assist him in keeping his party together and expressed great gratitude for this.

ترجمه: هغه (جناح) په ډېره مهرباني سره زما شکر په ادا کړه چې ما د هغه د پارټۍ په يو ځای ساتلو کې امداد کړی و او د دې د

پاره ئې د زياتې شکرې اظهار وکړو

پارټي د جناح صاحب ده، خو سره يو ځای ساتلو کې ئې وائسراي يواځې دا نه چې غرضي د بلکې پوره کوشش پکښې د خپلې غاړې کوي او ځکه خو جناح صاحب د وائسراي بيا بيا شکر په ادا کوي

يوه بله مسئله چې د هغې ذکر وائسراي په دې خط کې کړی دے. هغه هم ډېره دلچسپه ده. وائسراي وائي چې جناح صاحب ډېر شکايات وکړل چې د کانگرس وزارتونو مسلمانانو سره زياتې کړې دے وائسراي وائي چې ما ورته ووي چې ما تحقيق کړی دے د کانگرس وزارتونو هېڅ زياتې نه و کړې بلکې دا يو نفسياتي کيفيت دے مسلمانان دا د احساس کمترۍ د وجې نه (څخه) کوي. نو د دې په خواب کې جناح صاحب وائسراي ته وائي چې د صوبه سرحد حکومت دا حکم کړی دے چې هندي به په ټولو سکولونو کې لازمي مضمون وي.

يعنې کانگرس د وزارتونو نورې خبرې خو به شايد چې دروغ او زياتې وي ولې جناح صاحب ته پکښې دا خبره خو سل په سل رېښتيا ښکارېده. نو ځکه ئې وائسراي ته دا مثال پېش کړو. ښه نو، اوس دې سپينو دروغو له څه پر توگه جوړوي. يوه بله وجه دا هم کيدل شي چې د صوبه سرحد حکومت په سکولونو کې د پښتنو هلکانو، جينکو د پاره په پښتو ژبه تعليم ضروري گڼلو او پښتو ژبه ئې لازمي تعليمي ژبه کړې وه لکه چې

رېښتيا رېښتيا دي

جناح صاحب ته پښتو هم هندي ښکارېده⁶

پېرنگې سياسي بازيگر

اوس د لوبغاړي پېرنگي استاذی ته گوره چې څنگه د هندوستان د ازادۍ په لاره کې هغه خنډونه اچوي او د خپل سامراجي او نو ابادياتي پاليسۍ د پاره کومه حده پورې تللو ته تيار يې وائسراي په 4/12/1939 کې وزير هند ته په صفا ټکو کې ليکي:

I am fully alive. As my letter to you about Jinnah's questions will have shown, to the objection of allowing the Muslim minority to turn itself into a majority with the right of veto & that does seem to appear to be a position that we can accept.

ترجمه زه د دې اعتراض نه پوره خبر يم لکه چې د جناح د سوالونو په حقله به تا ته زما د خط نه څرگنده شوي وي چې گڼې مونږ کوشش کړې دے چې د مسلمانانو اقليت په اکثريت بدل کړو چې د ويتو حق لري او دا هغه پوزېشن ښکاري چې مونږ ئې قبلولې شو د مسلم ليگ د ورکنگ کمېټۍ د هغه تجويز په حقله وائسراي صاحب د خپلې پاليسۍ وضاحت کوي چې کوم کېښې مسلم ليگ دا مطالبه کړې ده چې مونږ له دې حکومت برطانيه دا ډاډ را کړي چې:

.....no declaration of constitutional advance for India should be made without the consent and approval of the All India Muslim League.

1937 ژ صوبه کې د وزارت اعلي جوړېدو سره چې کوم سمدستي اصلاحات شوي وو، هغې کې صوبې نه د اېف سي آر ختمول، د اعزازي مجسرتې ختمول، د زنانو د وراثت حقوق بل منظوري، ملاکنو البکټريسي پراجېکټ سکيم کول، د مردان شوگر مل جوړول، د نوبني جوگی ختمول او دې سره سره پښتو ژبه تاريخ کېښې په ورومېنې ځل دفتري، عدالتي او ابتدائي تعليم ژبه گڼول وو. جناح صاحب د غوښتنه چې هندي دې ختمه شي، هم دې ته اشاره ده

ريښتيا رښتيا دي

ترجمه د ال انډيا مسلم ليگ د رضا او منظوري نه بغير به د هندوستان د پاره دائيني پيشرفت اعلان نه کيږي

وانسراي ښه پوهه دے چې د دې مطلب خو په واضحه ټکو کښې دا دے چې د مسلمانانو اقليت مونږ په اکثریت بدل کړو. تر دې چې د ويټو حق دغه اقليت ته وسپارو نو دلته بيا چونکې د تاج برطانيه د مفاداتو تحفظ ضروري دے. نو تهذيب او شائسته پېرنگي بيا نه د بنيادي انساني حقوقو. نه د جمهوريت او نه د انتخاباتو خبرې ته غوږ ږدي بلکې ډېر په کلکو سترگو اعلان کوي چې دغه پوزيشن مونږ قبولوو. پېرنگي سترگي بدلې کړي. نه پټې کړې دي خپله پاليسي مخکښې بياني. خوځان ئې ترې نه يو خوا ته کړې دے او مسلم ليگ ئې را وړاندې کړې دے. خپلې پاليسۍ په هغه جلوي وانسراي د دې نه پس بيا وزير هند سره په خپلو خطونو کښې دې طرف ته اشاره کړې ده چې که مونږ د مسلمانانو د اکثريتي صوبې په شمال غرب کښې را جدا کړو. نو په دا شان به مونږ ته زيات سهولت وي. وزير هند خو چونکې لندن کښې ناست ؤ او په بين الاقوامي حالاتو ئې نظر ؤ نو هغه وانسراي ته وليکل چې که ته فکر وکړې. نو هندوان خو صرف د هندوستان په خاوره پراته دي ولې مسلمانان خو دلته د چين د سرحد نه واخله داسې په مشرق وسطې تر ترکي پورې غزیدلي دي او دې بل خوا ټوله شمالي افريقه ده نو چې دا دومره لويه علاقه د مسلمانانو راغونډه شي نو دا به گڼې د مسلمانانو څخه يو واري بيا هغه د جمال الدين افغاني Pan Islamism ته ونه گرځي؟ سوال داسې ؤ چې که چرې سبا له دا مسلمانان راپاڅي او د پېرنگي بر خلاف د شوروي سره ساز باز وکړي نو دا به گڼې سلطنت برطانيه د پاره خطرناکه مسئله نه وي؟⁷

⁷ پان اسلام ازم د يهودي مدير او سفارت کار ډرمنټ وولف د رسا ذهن کارنامه ده د دې مفکورې بنياد په "قضيه شرقي" (Eastren Question) باندې دے چې مطلب ئې: اسلامي بلاک جوړولو په

ريښتيا رښتيا دي

په دې مسئله کښې ئې وانسراي ته ويلي دي چې سوچ وکړي وانسراي هند د دې غرض د پاره د ټول هندوستان د مرکزي سي ائي دي C.I.D يا مرکزي استخباراتي ادارې Central Intelligence Dept نه پوره رپورټ وغوښتو. دغه رپورټ کښې وانسراي په خپل خط کښې په 17/11/1939 ز

وزير هند له ليرې دے چې په هغې کښې راغلي دي: «ما د مسلمانانو مختلفو ډلو لکه مسلم ليگ، وهايانو، خاکسار، احرارو او نورو هغو ماهرينو سره چې د افغانستان او قبائلو په مسئلو کښې دلچسپي لري. په تفصيل سره خبرې وکړې زه په دې نتيجه رسيدلې يم چې د هندوانو او مسلمانانو په منځ کښې اختلافات دومره زيات شوي دي چې اوس خبره شلون ته جوړه شوې

(د)

Thus shortly a nation of Muslim India must be established.

ترجمه دغه شان د مسلمان هندوستان يو قام قانمول پکاږدي پاتې شوه خبره د شوروي اتحاد په امداد د پېرنگيانو بر خلاف د محاذ جوړولو نو:

.....Such aid is out of question. As once Bolshevik aid is accepted Islamic principles will be submerged, and if an opportunity is given to Russian influence to be felt south of Oxus, all Muslim nations will degenerate to the level of the soviet Central Asiatic Muslim states.

ترجمه د دغسې امداد سوال نه پېدا کيږي. ځکه که يو واري بالشويک امداد قبول شو. نو اسلامي اصول به ډوب شي او که چرې د امونه جنوب خوا ته د روسي اثر خوريدو موقع ورکړے شوه. نو ټول مسلمانان قامونه به لکه د شوروي اتحاد مرکزي ايشيائي (مسلمان،

ډزيغه د زار روس لاره نيول وو

رښتيا رښتيا دي

رياستونو غوندې خراب شي

خبره لږه مخکښې نوره هم واضحه کوي چې:

Muslims will not ask favors from the anti-God Bolshevik Russia.

ترجمه: مسلمانان به د خدا د ښمنه بالشويک روس نه د مهرباني

غوښتنه کړي.

دا حال خو د هندوستان د مسلمانانو و او د Pan Islamism په مسئله هم

وانسرا په صفا وائي چې:

In the Turkish Treaties are seen the barring of Bolshevism from the Islamic world and a rapid development of the line up of Muslim against soviet expansionist policy.

ترجمه: په ترکي معاهدو کېښې بالشویزم د اسلامي دنیا نه خارج کړی شوی او د شوروي اتحاد نو هغه طلب پالیسي خلاف د مسلمانانو قامونو د محاذ نیولو طرف ته یو ګرندې پېشرفت

معلومېږي.

وانسرا په د خپلې منصوبې خوبې بیانوي نو ورته دا خبره په ډاګه څرګندوي چې د دې منصوبې په کامیابولو سره به لکه د ترکي د معاهدې د شوروي اتحاد بر خلاف د مسلمانانو قومونو یوه مورچه مکمله شي او دا د اسلام قلعه به لکه د تیزندۍ د شوروي اتحاد د غاړې نه چاپېره شي.

د پېرنګي د اکامیابي وه چې هغه ځان له په مسلمانانو کېښې داسې ملګري پېدا کړل چې هغوي د پېرنګي په دواړو پالیسیو (یعنې داخلي او خارجي) کېښې د حکومت برطانیې سره کلک په پره کېښې ودریدو ته تیار وو. هم دغه یو اسلام دے چې د هندوستان دننه ئې د پېرنګي د مفادو د تحفظ د پاره او د هغه د حکومت د ساتلو د پاره د کانګرس بر خلاف استعمالوي او هم ئې د پېرنګي د بین الاقوامي مفاداتو د تحفظ د پاره د شوروي اتحاد بر

رښتيا رښتيا دي

خلاف استعمالوي نو اوس پېرنګي ته هم اسانه شوله. ولې چې خو صرف یو مسلم لیک دي را ټینګ کړي. نو نور کار به بیا هم دا مسلم لیک د دغه ښوونه کوي دغه د شوروي اتحاد دا په کېښې صرف یوه اخبري مسئله وه او چې د وانسرا په د تسله ده. نو بیا پرې ناراستي ده پکار د دې انټلیجنس Intelligence یا استخباراتي رپورټ نه دا هم څرګنده شوه چې پېرنګي به په کومو طریقو د شوروي اتحاد په خلاف اسلام استعمالوي ولې چې دلته خو حکومت د پېرنګي و او پېرنګي خو هم مسلمان نه و دلته مسلمان اوس هم د یو کافر غلام و. نو دلته ورته پېرنګي یوه بله نسخه را وویستله چې شوروي اتحاد خو ملحد Anti God دے او د خدا د ذات نه منکر دے او هم دا نسخه او مجریه نسخه پېرنګي ډېره په کامیابي سره استعمال کړې ده لکه څنګه چې به مخکښې نور هم څرګنده شي⁸

د پاکستان منصوبه

وانسرا په بار بار دا خبره د مسلمانانو مشرانو لکه سر سکندر حیات او مولوي فضل حق او نورو ته کړې ده چې مسلمانان دا چغې وهي چې اختیار

دې ټوله لوبه کېښې یو خوا کډ د دېوبند عالمانو د خپلواکۍ جنګ تود ساتلې و نو بل خوا پکښې ځینې بد دیانته ملیانو د انګرېز په اشاره د مسلم لیک مرسته کوله د دې بد دیانته ډلې مشر قاري طیب، مولانا شبیر احمد عثمانی کوله او د مولانا اشرف علي تھانوي نازم غوندې مرسته ورته هم حاضله وه دې ډلې دېوبند نه مولانا عبیدالله سندھی وباسلې و او د شیخ الهند خلاف ئې کار کولو وروستو د شیخ الهند ډلې د شیخ مدني په مشر کېښې بیا خان منظم کړو مولانا تھانوي چې یولو عالم و، یو ځوانې خوجه اسماعيلي فرقه په 'بواذر النوادر' کېښې د مسلمانیه وباسلې ده، بل ځوانې د مستر جناح مرسته کوله اوس چې د مولانا شبیر احمد عثمانی د تقریرونو ټولګه د 'مکالمه الصدفین' په نامه خپره شوې ده. نو معلومه شوه چې مولانا تھانوي بیا ولې د مسلم لیک مرسته کوله. دا ځکه چې شبیر احمد عثمانی د دې کتاب لږویه هغه ته انګرېزانو شپږ سوه روپۍ بهینه ورکوله.

رئسيا رښتيا دي

کانګرس له مه ورکوي. لاپه مرکز کښې انتخابات مه کوي. نو دا يوه منفي Negative خبره ده او دې کښې وائسراي او وزير هند ته دا مشکل پېښې دے چې هغه هلته په انگلينډ کښې د پارليمنټ ممبران په دې نه شي مطمئن کولې چې کله کانګرس انتخابات کتلي دي. نو ولې دې هغوي له اختيار ورته کړې شي نو وائسراي په کراتو دا خبره دې مسلمانانو ته کوي چې تاسو له پکار دي چې څه مثبت (Positive) او تعميري (Constructive) تجويز پېش کړئ. ولې چې د جمهوريت د مخنيوي د پاره يو اقليت له دا اختيار ورکول چې د اکثريت مخه ووهي او د هغوي هغه جمهوري قانوني او ايني مطالبه مسترد کړي. دا په مهذبه دنيا کښې نه قبلېږي. هم داسې خبره ئې د سر سکندر حيات خان سره کړې وه نو د هغې په حقله وزير هند ته ليکي. هغه وې چې زه به ستا دا تجويز د مسلم ليگ ورکنګ کمېټې په مخکښې پېش کړم

He (Sikandar Hayat) thoroughly understood the necessity and importance of getting on to a constructive line and having a scheme of his own on which to stand before attempting any propaganda in England He would let me know confidentially how matters went in the meeting of the Muslim League working Committee on 3rd Feb.

ترجمه هغه (سکندر حيات) په يو تعميري لاین باندې د تللو په ضرورت او اهميت ښه پوهيدو او مخکښې د دې چې په انگلستان کښې د پروپېگنډې څه کوشش وکړي. د ودرېدو د پاره ئې خپل سکيم لرلو

هغه به ما ته په رازدارانه طور ووايي چې په دريمه فروري باندې د مسلم ليگ په ورکنګ کمېټې کښې څنگه بحث او فيصلې وشوې

رښتيا رښتيا دي

سکندر حيات وائسراي له تسله ورکوي چې مسلم ليگ به دې حقله خبر فيصله وکړي نو زه به ترې نه نا بيا په رازدارانه توگه Confidentially خبر کړم. چنانچه د مسلم ليگ د ورکنګ کمېټې د دغې غونډې نه پس سر سکندر حيات او مولوي حق دواړه په شريکه د وائسراي سره ملاقات له تللي دي ولې چې سر سکندر ما ته ووي چې:

..... that I should be interested to hear that the W.C of the M.L. has now instructed a sub-committee to draft a constructive program me. I said I was delighted to hear it and that I should await its terms with the greatest interest.

ترجمه زه به په دې اورېدو کښې دلچسپي لرم چې د مسلم ليگ ورکنګ کمېټې اوس يوې سب کمېټې ته هدايت کړې دے چې يو تعميري پروگرام جوړ کړي ما ووي چې زه به دې اورېدو باندې ډېر خوشحاله شوم او زه به په ډېره دلچسپي د ددو الفاظو انتظار وکړم

او دا زيرې ئې پرې کړې دے چې ستا د تجويز مطابق مسلم ليگ يوه سب کمېټې جوړه کړې ده چې دغه تعميري منصوبه جوړه کړي وائسراي ورته وائي چې زه به دلچسپي ولرم. زه خو د خوشحالي نه جامو کښې نه ځانېږم خو خپله دلچسپي ئې دغلته ختمه نه کړله. بلکې ورته وائي چې د دغې رپورټ به هم انتظار کښې ښم

د دغه مسلم ليگ د ورکنګ کمېټې د غونډې نه پس په 2/6/1940 جناح صاحب د وائسراي ملاقات له په خپله راغله دے. وائسراي وائي چې:

..... After the usual compliments he (Jinnah) opened the proceedings by asking me what we were to do. Assuming that we meant the Muslim League.

ترجمه د معمول ستړي مشي نه پس هغه (جناح) خبرې اترې د دې تپوس سره شروع کړې چې مونږ څه وکړو؟ مطلب ئې دا و چې زموږ ترې نه مسلم ليگ مراد دے

وېنسټيا رېسټيا دي

دا ډېر اوږد ملاقات دے او د وائسرای او جناح صاحب په منځ کېنې ډېرې مطلبې خبرې شوي دي؛ ولې چې وائسرای وائي چې جناح صاحب په خپله په ما سوال وکړو چې اوس به مونږ (مسلم ليگ) څه کوو؟ نو مطلب ئې بل څه کيدے شي چې مسلم ليگ صدر په خپله راغلے دے او د وائسرای نه ځان پوهول غواړي چې اوس مونږ له څه کول پکار دي. وائسرای هغه ته دا خبره بيا کړې ده او په خپله وائي چې زه خود دې خبرې په تکرارولو ستره

شوم

At the risk of wearing his I was bound to repeat that it was quite useless to appeal for support in Great Britain for a party whose policy was one of sheer negation.

ترجمه د هغه د سترې کولو د خطرو قبولولو سره سره. زه مجبوروم تکرار کړم چې د يوې داسې پارټۍ د پاره بيخي بې فائدي خبره ده چې د هغې پاليسۍ بلکل نفي وي هغه دې په برطانيه کېنې د حمايت د پاره اپيل وکړي.

دا يو ډېر عجيبه ملاقات دے وائسرای د جمهوريت او د منتخبو وزارتونو خبرې کوي او جناح صاحب ورته وائي چې کانگرس له سم کلک ځواب ورکوه لکه د لارډ ولنگټن وائسرای ورته وائي چې دا د ولنگټن زمانه نه ده. نن کانگرس سره د اتو صوبو وزارتونه دي که سبا و غواړي نو دغه وزارتونه به بيرته اخستي شي نو بيا به مونږ څه کوو؟ ولې جناح صاحب په دې ټينگ دے چې تر څو تاسو د کانگرس سره غوټه خبره نه وي کړې او لانجه مو بيخي نه وي غوڅه کړې نو زموږ په تاسو اعتبار نه کېږي. ولې کانگرس د نورو وزارتونو کار به کېږي. نو وائسرای په يو وزارت کېنې ضرور دلچسپي لرله او هغه د صوبه سرحد وزارت و. په يو تير ملاقات کېنې وائسرای جناح صاحب ته ويلي وو چې که ته کوشش وکړې نو په

وېنسټيا رېسټيا دي

صوبه سرحد کېنې به وزارت جوړ نه کړے شي. جناح صاحب ور سره لود کړے و چې زه د خپلو ملگرو سره مصلحت وکړم نو بيا به دې خبر کړم اوس د هغې خبرې په حقله وائي چې ما خپلو ملگرو سره صلاح وکړله. هغوی وائي چې مونږ ځان له د وزارت جوړولو جوگه نه يو خو که گورنر سر جاج کننگم هغوي سره مرسته کوي نو بيا کار کېږي. بيا ورته جناح صاحب د دغه وزارت جوړولو خوبۍ او فائدي بيان کړې چې وائسرای ضرور کننگم

ته وائي:

Mr. Jinnah added that he was most anxious, if possible, to put this through, as he was convinced that there could be no more salutary lesson for Congress and no better advertisement of the real position in India whether before country of throughout the world, than that a non-Congress ministry should be established in the N.W.F.P. He was therefore most anxious to bring this matter to a successful issue.

ترجمه ښاغلي جناح زياته کړه چې هغه زيات تشويش لري. که ممکنه وي نو بايد داسې وشي لکه د هغه چې يقين دے چې د دې نه به د کانگرس د پاره په ملک کېنې دننه او په ټوله دنيا کېنې زيات ښه سبق نه وي او په هندوستان کېنې به د اصلي حالت بل ښه تشييره وي چې په صوبه سرحد کېنې يو غېږ کانگرس حکوم قائم شي؛ نو ځکه هغه زيات مشوش و چې دا مسئله يوې کاميابې نتيجې باندې بدله کړي.

حقيقت هم دا دے چې د پېرنگي او مسلم ليگ په شريکه پاليسۍ او منصوبه کېنې د ټولو نه لومے خنډ صوبه سرحد و ولې چې دغه صوبه کېنې د ټول هندوستان د ټولو صوبو نه د مسلمانانو د ابادۍ تناسب زيات و. يعنې په سلو کېنې درې نوي او دغه صوبه شوروي اتحاد طرف ته په سرحد

رېښيا رېښيا دي

هم پرنه وه نو چې کله دغلته د مسلم ليگ نه غېر د خداني خدمتگارو وزارت وي نو دا نه د پېرنگي په داخلي پاليسي کښې او نه په خارجي پاليسي کښې ځانگړي يعني نه نې د کانگرس په خلاف او د پېرنگي د حکومت د قائم ساتلو په مرسته کښې او نه نې د شوروي اتحاد پر خلاف استعمالول شي نو جناح صاحب هم دې طرف ته اشاره کوي چې دغه صوبه کښې يو غېر کانگرس وزارت قائمول په دې ضروري دي چې د دې اثر به د ملک دننه او په بهر دنيا د سرکار په حق کښې ښه پريوخي نو ځکه کننگم له پکار دي چې د مسلم ليگ وزارت قائم کړي حالانکې حال دا و چې دغلته په تېرو انتخاباتو کښې د مسلم ليگ په نامه هم هلته په اسمبلۍ کښې نه و وائسراي ورته تسله ورکړې ده چې:

..... I would commune ate his views to the Governor. He and his friends would in due course and by one beans of other. Be put in possession of the Governor's views.

ترجمه: زه به د هغه نظريات گورنر ته وليږم او هغه جناح او د هغه دوستان به يه مناسب وخت په يوه يا بله وسيله د گورنر د نظرياتو نه خبر کړي

دا صرف يوه خبره څرگنده وي چې دغه وخت کښې مسلم ليگ او پېرنگي بلکل په يو مقام ولاړ وو او چې څنگه جناح صاحب ډېر په بې باکۍ دا سوال کړې و چې اوس به مونږ څه کوو؟ نو هومره په بې باکۍ وائسراي ورسره ټولي خبرې په ډاډه زړه کوي: ولي جناح صاحب هم په دې پوهه و چې اوس د پېرنگي د خپلو مفاداتو دا تقاضا ده چې خپله ډله مضبوطه کړي. خو نور خو پريږده هغه وائسراي ته دا هم تجويز پېش کړې و چې د سندھ د اله بخش سومرو وزارت مات کړي⁹ جناح صاحب وائسراي ته وائي

⁹ اله بخش سومرو د سندھ قوم دوست سياست دان د باچا خان ملگري و چې هغه د مسلمانانو پېل

رېښيا رېښيا دي

وائسراي د جمهوريت خبره کړې ده:

but the chief minister had made speeches recently, copies of which he would send me. This made the position in Sind impossible if the Chief Minister remained in power. I said I would want to see the text of them.

ترجمه ليکن وزير اعلي اوس اوس داسې تقريرونه کړي دي چې د هغې نقلونه به هغه (جناح) ما ته راوليږي چې هغه په سندھ کښې حال کډ چري وزير اعلي په اقتدار کښې وي. ناممکن کړې وې ما ورته ووي چې زه به دغه تقريرونو د متن انتظار کوم.

د پېرنگيانو دا کوشش و چې هغه د هندوستان ټول مسلمانان په دې خبره پوهه کړي چې که هغوي د پېرنگي نه د څه ښېگړې طمع کوي. نو پکار دي چې په مسلم ليگ کښې شامل شي وائسراي په دې خبره کښې نه باک کړې دے او نه ناراسته تر دې چې هغه محسوسوي چې هغه تر دې خو راغی: حالات نې دې ځای له ورسول لکه چې په 21/2/1940 کښې په وزير هند زېرې کوي چې نه بلکل وار خطا نه کړې که کانگرس مونږ سره مقابلې ته راووي نو:

All I can say is that if Congress are set having a fight here, they are going to have a fight not only with us, but with the Muslims (I am glad that Jinnah has made the statement).

ترجمه: دومره وئيلے شم که چري کانگرس غواړي چې جنگ وکړي نو هغوي به نه صرف مونږ سره جنگ کوي. بلکې مسلمانانو سره به نې هم کوي (زه خوشحاله يم چې جناح بيان ورکړې دے) پېرنگيان وائي چې کانگرس مقابلې ته راووي نو:

مباد د پنجاب نه بغير د سندھ، بلوچستان، پښتونخوا او کشمير په ساخت غوښتلو د هغه په سندھ لوی اثر و انگريز ته پنجاب نه بغير پاکستان منظور نه و ځکه نې هغه په سياسي حريف ايوب کھورو باندې ووژلو

رښتيا رښتيا دي

زده يواځې نه يم محبوبا هم راسره ده،

واټسراي وائي چې ما د مسلمانانو سره خپله ډله پخه کړې ده او دې خلک د کانگرس جنګ به يواځې پېرنگي سره نه وي بلکې د مسلمانانو سره به وي خبره مادرته تردې را ورسوله نورڅه غواړي؟

په دغه وخت د مسلم ليګ د ډلې حيثيت د شګو د بوجي و چې پېرنگيانو د خان نه مخ کښې د دې د پاره کړي وو چې د کانگرس د طرفه ډز او غوزار به دې خوري. که بوجي سوري شي، نو د پېرنگي پرې څه؟ د هغه غرض خو صرف د کانگرس د غوزار نه بچ کول دي او که مسلمان نن دې ته غاړه ږدي، د سامراج پېرنگي د غلامۍ دا جغ يواځې په خپله نه بلکې په ټول هندوستان قائم ساتل غواړي نو د دې نه نيکه به پېرنگي کوم څه پېدا کوله؟

د پاکستان مختلف تاويلونه

چونکي پېرنگيانو عموماً او واټسراي لارډ لنليټکو خصوصاً هر يو د مسلم ليګ ليډر ته ويلي وو چې په منفي سياست د برطانيې حاکمان نه رضا کېږي. هغوي له پکار دي چې څه مثبت او (ټېوس) منصوبه پېش کړي او هم داسې مطالبه ئې د سر سکندر حيات خان په ذريعه د مسلم ليګ د مرکزي مجلس عاملي نه هم کړي وه نو هر څوک خان خان له لگيا وو او په مختلفو طريقو ئې دغه اړخ ته منصوبې پېش کړي دي. وزير هند ته واټسراي ليکلي دي چې چوهدري خليل الزمان د بمبي گورنر ته ويلي وو چې پکار دي چې هندوستان په دريو ډمينيونونو کښې تقسيم شي. داسې معلومېږي چې چوهدري صاحب د هندو او مسلمان نه علاوه يو دريم ډمينين د واليان رياست هم قائمولو ته تيار و دې بل اړخ ته د سرحد گورنر

رښتيا رښتيا دي

سر جارج کننگم واټسراي ته ليکي چې کله سردار ارونگ زيب د مسلم ليګ د مرکزي مجلس عاملي د غونډې نه راغی او ما له ئې خپل رپورټ راوړو، نو هغه وې چې:

The scheme which they (Muslim League) were now contemplating would involve the creation of six of seven Indian dominions and that this novel scheme now holds the field in preference to the original Pakistan proposal.

ترجمه: مسلم ليګ اوس په کوم سکيم باندې غور کوي. هغه به په شپږو يا اووه ډومينيونو باندې مشتمل وي ... او دا چې دا عجيبه سکيم اوس، پاکستان د اصل تجويز نه وړاندې ځای نېسي

د دې نه کافي وړاندې وزير هند لارډ زيتلينډ د سر فېروز خان نون سره د خپل يو ملاقات حال ليکي چې ما هغه سره تفصيلي خبرې وکړې او هغه وائي چې شمال غربي حصه د هندوستان به لکه د برما بيخي د هندوستان نه جدا يو مملکت د پاکستان په نامه جدا شي وزير هند وائي چې:

I told him that I saw almost insuperable difficulties in the way of our acceptance of such a policy.

ترجمه: ما هغه (نون) ته ووې چې د داسې پاليسي د قبولولو په لاره کښې زه تقريباً نا قابل حل مشکلات وينم.

دې فېروز خان نون په ځواب کښې وې: 'نېمه ده چې خبر دي کړم' 10

"چوهدري رحمت علي خپل کتاب The father land of Pakistan (ژباړن اقبال الدين احمد، کښې ليکلي دي، سر شيخ محمد اقبال خطبه اله باد کښې د بېل رياست غوښتنه نه وه، ولې هندوستان کښې دننه د يو مسلم يونټ غوښتنه وه، د پاکستان غوښتنه هغه تر ټولو مخکښې Now or Never پمفلټ کښې کړې وه او درې کسانو اسلام ختک د اکسفورډ طالب علم، صاحبزاده طارق د لا، طالب علم، عنايت الله خان د وټرنري طالب علم پرې دستخط کړی و سر اقبال هم اېډورډ تهاسن ته خط کښې دغه غوښتنه رد کوي دا خط جاوېد اقبال 'زنده رود' کښې رانقل کړی دی خپله چوهدري رحمت علي دا تجويز د سردار اسلام خان ملگاني نه اورېدلی و هغه وخت د د

رښتيا رښتيا دي

.....and he said, if that was so he would not himself encourage it when he returned to India.

(دا خط د 13/12/1938 کال دے)

ترجمه: او هغه ووي چې که چېرې داسې وي نو کله چې هغه هندوستان ته واپس لاړ شي، هغه به د دې حوصله افزائي ونه کوي

دا خو مختلفې منصوبي وې د کمبرج د طالب علم چوهدري رحمت علي د پاکستان متعلق خپله نظريه ده، سر محمد اقبال خپل تجويز پېش کړې و ولې گورو چې مشر استاد پېرنګې په خپله څه وائي

د پېرنګي پاکستان

دا خو د مسلمانانو خوارانو خپل تجويزونه وو اختيار خو د پېرنګي و د مسلمانانو د ليډرانو خو دا حال و چې لکه سر فېروز خان نون چې په 1938ز کښې د وزير هند په رائي پوه شو چې هغوي د هندوستان تقسيم نه مني نو سمدستي نون صاحب ووي؛ (ښه ده چې خبرې کړم چې بيا داسې څه خبره د خولې نه نه وباسم) نو کتل دا پکار دي چې د پېرنګي په څه سمي راځي او په څه نې خپل غرض سر کېږي اخبر چې د سر سکندر حیات خان او د مسلم ليگ د خپلې کمېټې نه پوره نه شوه، نو پېرنګي د مسلمانانو دغه ټولې منصوبي نامنظوره کړلې او د وائسرای د ايگزیکټيو کونسل يو ممبر چوهدري ظفر الله ته ووييل شو چې ته د دوو ډومينيونو يوه نقشه پېش کړه، د دې په حقله وائسرای لښکرگو په 12/2/1940 کښې وزير هند ته ليکي چې زما په وېنا ظفر الله د ډومينيونو سټيټس په حقله يو يادداشت ليکلی و چې

مزارې قبيلې اتاليق و چوهدري رحمت علي موجوده پاکستان منلو باندې د جناح صاحب خلاف The great Betrayal کتاب ليکلی او ورته نې 'غدار اعظم' (Quizling Azam) وييلي دي

رښتيا رښتيا دي

هغه ما مخکښې درليږلې دے. وائي چې څه نور وضاحتونه ترې نه ما غوښتلي دي. هغه وائي چې تفصيلات به زه بيا وروستو پېش کړم؛ خو د هغه (ظفر الله) دا خواهش دے چې دا خبره دې چېرې هم څرگنده نه شي چې دا ځا که هغه پېش کړې ده. هغه البته دا اختيار را کړے دے چې څنگه زه مناسب گڼم. داسې دا دستاويز استعمال کړم؛

I may do what I like with it including sending a copy to your thirdly that copies been passed to Jinnah and I think to Hydri and fourthly that which, he, Safrullah, cannot of course admit its authorship, his document has been prepared for adoption by the Muslim League with a view to being given the fullest publicity.

ترجمه: زه چې هر څه وغواړم ورسره کولې شم. په شمول د دې چې تا ته يو نقل درولېږم. درېمه دا چې نقلونه نې جناح او زما په خيال حېدري ته ورکړے شوي دي او څلورمه دا چې هغه (ظفر الله) بې شکه د دې تاليف په خپله غاړه نه شي قبولولې. د هند دستاويزو زيات نه زياتې پېلستې په غرض د مسلم ليگ د منظوري د پاره تيار شوي دي.

11 چوهدري ظفر الله خان قادياني وائسرای نه د دې د پټ ساتلو خواست کړے و ځکه تر اخره پورې چې تر څو دا انډيا افس لائبرېري انگلېنډ دستاويزات برځېره شوي نو وو. چا ته پته نه وه چې نړه اډا چا ليکلی دے چوهدري خلیق الزمان. چا چې د دې قرارداد تائيد پو منډو پارک کښې کړے و، خپل کتاب 'پېته وے تو پاکستان' مخ 297 باندې ليکلي دي چې ما ډېره هڅه وکړه چې دا خبره معلومه کړم چې د قرارداد مسوده چا ليکلي خو تر اوسه راته معلومه نه ده عبدالرحمان صديقي ما ته وييلي وو چې هغو سکندر حیات نه پوښتنه وکړه نو هغو راته وې چې دا تېوس خپل مدرياسېکتر نه وکړه. خو پو هر حال کښې دا خبره درسته ده چې دا مسوده د چا هندوستاني يا سلمان نه ده، ځکه د مسلم ليگ ريزولېشن خو به ما، عبدالرحمان يا نواب اسماعيل جوړولے مسلم کښې مونږ نه ښو د رافت چا نو شو جوړولے

رښتيا رښتيا دي

رښتيا رښتيا دي

پسند ددعوي وکړي چې د هغې ناقابل عمل حيثيت نه به هغه هم ښه خبر وي. مگر د هغې په وجه هغه نه صرف د کانگرس د دعوي په حقله د مسلمانانو د دښمنۍ اماده وکړي بلکې د مسلم ليگ خلاف د دې الزام نه چې د هغوي خلاف تراوسه پورې لگيدو چې هغوي. هېڅ تعميري نظريات نه لري. به لږ څه کم کړي

واښراي غريب خو دا چغې وهلې چې څه منصوبه وړاندې کړې خو چې به د لالانو پوره نه شوه، مجبوراً ئې خپله منصوبه وړاندې کړله دلته هم که ورته په غور وکتل شي. نو په مسلمانانو ئې څه کار نه شته؛ د کاميابولو او کاميبيدو درک ئې نه لگي وائي چې جناح هم پوهه دے چې کار د کيدو نه دے؛ خو پېرنگي خو خپل غرض سرکوي. يو د کانگرس سره دښمنۍ ته مسلم ليگ راويستل او دويم مثبت او تعميري تجويز. سرے چې ورته گوري نو زه وایم چې دا پېرنگيان به څومره خوشحاليدل چې دا د گلابو مانابو لوبه ئې جوړه کړې وه او گوډاگي ئې گډول¹²

مسلم ليگ: د پېرنگي ډله

١٢ نوموړي مسلم ليگي مشر چوهدري خلیق الزمان خېل کتاب کښې ليکي چې کله مولوي فضل الحق شېر بنګال د لاهور قرارداد په دریځ وړاندې کړو نو مسټر جناح ئې ماته د تائید کولو وویل رماز د نه غوښتل خو پاڅېدم او تائید مې وکړو داسې ښکاري چې هغه ته احساس ؤ چې هغه یو غیر فطري کار کوي، ځکه هم د دغه کتاب (Path way to Pakistan) په مخ 792 ليکي چې نن سوچ کوم نو غوښتي راباندې خبر خبر شي چې دا مونږ څه کول؟ زمونږ دعوي خو په کړد پښتجاب باندې وه او مونږ خپله عرضی کښې هډو پښخو شتمه برخه خپله له سره لري کړه دغه شېبه په ما باندې ډېره نکلاره ووتله خو زه ځکه غلې پاتې شوم چې که دې وخت کښې ما اختلاف وکړو نو که زه به کېرم او که ور کېرم. خو د مسلم ليگ ماتې يقيني ده. دې نه اندازه کېدے شي چې د مسلم ليگو سنجيده ټول او نسبتاً پوه خلق د دې قرارداد په پایله وړاندې نه رسېدلي وو خو چونکې دا قرارداد د واښراي له اړخه راپرلے شوے ؤ نو منل ئې کولای عېن فرض گرځولے شوي وو

واښراي وضاحت کوي چې مسوده خو زما په وېنا تياره کړے شوې ده خو ظفر الله چونکې قاديانے دے نو که مسلمانانو ته پته ولگيده چې دا منصوبه د يو قادياني د لاس جوړه ده نو هغوي به بيا شک کوي. واښراي څومره ډاډه ؤ او په ډاگه لگيا دے چې د دې يوه کاپي جناح ته ورکړے شوې ده چې مسلم ليگ دامنصوبه منظور کړي او د دې مشتهرې وکړي. يعني چې د جناح پاليسي او د مسلم ليگ سياست شي. سر اکبر حيدري ته يوه کاپي په دې غرض ورکړے شوې ده چې د دې د پاره مالي امداد د هغوي په ذمه ؤ. دې تاريخونو له غور په کار دے. دا خط واښراي په 12/3/1940 کښې ليکلے دے منصوبه خو ئې مخکښې ليرېلې ده او مسلم ليگ هغه منصوبه په 23/3/1940 په لاهور کښې د قرارداد پاکستان په نامه په خپل سالانه اجلاس کښې تصويب کړه چې مشتهرې ورله ورکړي (مارچ کښې د ظفر الله د ايگزیکټيو کونسل د ممبرۍ ميعاد ختميدو هغه ته د دې خدمت په غرض کښې توسيع ورکړے شوله، د مسلم ليگ د دې تجويز د پاس کولو نه درې ورځې پس واښراي په 25/3/1940 کښې ليکي:

As Congress are putting forward a preposterous claim which they know is incapable of acceptance, he (Jinnah) equally will put forward just as extreme a claim, of the impracticability of realizing which he is probably just as will aware, but the existence of which will, while reaffirming the Muslim attitude of hostility to congress claims, take away some, at any rate, of the damaging charge which has hitherto been leveled against them (Muslim League) that they have no constructive ideas of their own.

ترجمه: لکه چې کانگرس يوه احمقانه دعوي کوي چې هغوي ته پته ده قبيله دے نه شي نو هغه (جناح) هم دغه شان يوه انتها

رېټيا رېټيا دي

نو چې کله مسلم ليگ د وائسراي د طرفه د ظفر الله منصوبه د پاکستان په لاهور کښې قبوله کړه. نو بيا پېرنگي په دې پوهه شو چې هغه اوس په مسلم ليگ ملا تړلې شي چې د به د پېرنگي پاليسي سل په سل چلوي او د کانگرس د مقابلې د پاره به ځان په خپله تياروي. نو بيا د پېرنگي د پاره دا فېصله لازمي او فطري وه چې هغه به د مسلم ليگ نه د بل چا د هېڅ قسمه حيثيت تسليمولو ته بيخي تيار نه و¹³

هم په دغه ورځو کښې د قام پرسته مسلمانانو تيوه ډېره درنه او نمائنده غونډه په ډيلي کښې وشوه چې صدارت ئې د سنده منتخب وزير اعلي اله بخش سومرو وکړو. وزير هند لارډ زېلېنډ د دې اهم کنونشن په حقله د وائسراي نه تپوس کړې د وائسراي ورته په 14/5/1940 کښې داسې ليکي:

I attach no particular importance to the Delhi Conference of the Muslim which took place a few days ago. it had been well organized and the congress press machine has written it up admirably. We both are. Of course, aware that there is not unimportant Muslim element outside the Muslim League Indeed I am sure that Jinnah remains the man to deal with on Muslim side.

¹³ د اردو ژبې نوموړې اديب پروېز پروازي خپل کتاب "Sir Zafarullah: Contribution of the Freedom Movement" کښې ليکلي دي چې هغه د سر ظفر الله خان په کار و ژباړ مرتب کړې د سر ظفر الله خان خپله دا منلي وو چې "قرارداد پاکستان" د رافت هغه د وائسراي په وينا باندې جوړ کړې و خو خپله نامه ئې ځکه پته ساتله چې هغه قاديانې و او بيا د پاکستان په حواله شکوک و شبهات پېدا کېدل، ځکه چې قاديانيت مسلک مسلمانانو د انگرېز کاشت بوټي گڼلې و خو بيا د جنرل ضياء جالندهري دور کښې چې کله سر ظفر الله خان مرګون حاله په کټ پروت و او قادياني مسلک غېر مسلمه ګرځېدلې و. د هغه نه په زېر دستي اختسې يو بيان په اخبارونو کښې خپور کړې شو چې قرارداد پاکستان ما نه د لیکلې او اوس دغه بيان جواله هر ځای د رېباري ليکوالان ورکوي

رېټيا رېټيا دي

ترجمه: زه د مسلمانانو ډيلي کانفرنس ته چې څو ورځې مخکښې وشو. هېڅ خاص اهميت نه ورکوم د دې ډېر ښه انتظام شوې و او د کانگرس پريس د ده په باره کښې په قابل تعريفه توګه ليکل وکړل ... مونږ دواړو ته يقيني معلومه ده چې د مسلم ليگ نه بهر اهم مسلمانان عنصر وجود نه لري زه بلکل باور لرم چې صرف جناح هغه سره دې چې مونږ ورسره د مسلمانانو په اړخ معامله کولې شو.

د کانگرس سره ملګري هغه مسلمانان خو پېرنگي د سره منل نه، چا چې د خپل ملک د ازادۍ د پاره کوشش کولو او د پېرنگي د غلامۍ نه ئې د ځان خلاصولو د پاره په يو قامي تحريک کښې د کانگرس سره په شريکه ملا تړلې وه. ولې پېرنگي هغه مسلمانان هم نه مني. څوک چې د مسلم ليگ نه بهر خپل يو تنظيم جوړوي او دا د زړونه زيات د مسلمانانو نمائندگان چې د يو منتخب وزير اعلي په مشرۍ راغونډ شوي دي. د اهم پېرنگي نه تسليموي او وزير هند ته په ډاګه ليکي چې زمونږ سره جناح دې او هغه د ټولو مسلمانانو نمائنده شو.

د لارډ زېلېنډ ميعاد پوره شو. هغه اخبري الوداعي خط په 14/5/1940 ع کښې ليکلي دي. نو د وزير هند L.S Amery ايمري مقرر شو چې هغه خپل اولنې خط په 16/5/1940 کښې ليکله د

خاکسار

د دې نه هم عجيبه پوزيشن د خاکسارو و. په دې نورو مسلمانانو خو دا اعتراض و چې دوي د پېرنگي سره مرسته نه کوي ولې خاکسارو خو د امداد پېشکش هم کړې د لکه چې وائسراي په 24/5/1940 ع کښې ليکي:

Meanwhile the khaksars have formally renewed

ريٽياريتيا دي

their offer to me of 50,000 men to help in war.

ترجمه پڻ عین حال کښې خاکسارو پڻ جنگ کښې د مدد کولو د پاره د پنځوسو زرو کسانو واکولو خپل پېشکش ماته رسماً راتازه کړې دے

دوي عاجزانان خو د پېرنګي سره د جرمن بر خلاف جنگ ته هم ملاتړلې دے خو پېرنګي وائي: جناح بيان ډېر واضحه دے چې

..... formal statement by Jinnah that he accepts no responsibility for Khaksars of their activities and that they have declined to accept his advice.

ترجمه د جناح له طرفه رسمي بيان دے چې هغه د خاکسارو يا د هغوي د سرگرميو هېڅ ذمه واري نه قبلوي او دا چې هغوي د هغه د مشورې قبلولو نه انکار کړې دے.

واښراي پڻ خپل ذهن او پاليسي کښې بلکل واضحه دے چې خاکسار چونکې د جناح صاحب هدايات نه مني نو واښراي وائي چې:

..... that considering the present attitude of the khaksara in the Punjab it would not be advisable for me to enter into any correspondence with them of their leaders and I propose accordingly to leave the telegram unanswered.

ترجمه: پڻ پنجاب کښې د خاکسارو د موجوده روڼې پڻ نظر کښې نيولوسره به دا زما لپاره مناسبه نه وي چې هغوي يا د هغوي ليډرانو سره د څه قسمه خط وکتايت باندې لاس پورې کړم او دغه شان زه بهتره گڼم چې د تار هېڅ ځواب ور نه کړم

پېرنګي پڻ ډاگه لگيا دے دا کوشش کوي چې پڻ هريو هندوستانني مسلمان دا خبره واضحه کړي چې پېرنګي نې د جناح صاحب او مسلم ليگ نه بل څوک او نه بلي ولې تسليمولو ته تيار دي نو که څوک پڻ پېرنګي ځان

ريٽياريتيا دي

تسليموي، نو پکار دي چې مسلم ليگ ته لار شي هسي خو پېرنګي کانگرس ته دا بانه ټينګه کړې وه چې چونکې هغه مونږ سره پڻ جنگ کښې امداد نه کوي، نو مونږه ورسره څنګه تعاون وکړو؟ ولې دلته خو خاکسار د پېرنګي دا مداد د پاره پنځوسو زرو (50000) خاکسارو رضاکارانو خدمات هم پېش کړل، خو چونکې خاکسار د جناح صاحب د حکم تابع نه دي، نو هم پېش کړل، دومره اخلاقي سپکاوي ته راپرېوځي چې د نار ځواب قدرې واښراي او ارادتانه ورکوي.

صوبائي وزارتونه او جناح صاحب

کله چې د هندوستان د اتو (8) صوبو د کانگرسسي وزارتونو استعفي گانې ورکړې، نو هلته پڻ صوبو کښې د دفعه 93 د لاندې د گورنر ذاتي حکومتونه قائم شول يعني گورنر راج ولگيدو جناح صاحب واښراي له خواست وکړو چې پڻ دغه صوبو کښې دې سياسي او غير سرکاري ايډوايزران (مشاوران، مشيران، مقرر کړي شي يعني مطلب دا چې د کومو صوبو وزارتونه کانگرس پرېښودل هغه دې د مسلم ليگ د طرفه مقرر شوو مشيرانو ته پڻ حواله شي چې سره ورته گوري نو دا څه عجيبه ناروا مطالبه ده، يعني د جناح صاحب پڻ قول دې د کانگرس يعني د هندوانو د صوبو اختيار هم مسلم ليگ ته وسپارل شي او دا پڻ داسې حالاتو کښې چې مسلم ليگ نور خو پريږده چې پڻ دغه صوبو کښې نې د سره څه حيثيت نلرلو بلکې پڻ يوه صوبه کښې هم د مسلم ليگ د ډلې حکومت نه و، خو چې کله جناح صاحب د پېرنګي د مرضي خلاف د مطالبې کولو جرات وکړو، نو واښراي پڻ 10/7/1940 کښې ليکي:

I hope that Jinnah will not continue to press his extravagant claims.

رښتيا رښتيا دي

ترجمه زه اميد كوم چې جناح به خپلې نامعقولې دعوي جاري

ونه ساتي

خو که دې نه قلا رښي او په دې خپله نارامه پورې نښتي وي نو :

If he does I think myself that we may definitely have to consider whether we should continue the effort which I so far made to deep the Muslims together, whether we should not let the balance of the Muslim League as represented by Sikandar Fazlul Haq have their break with Jinnah. But I do not want to see such a break if we can reasonably avoid it.

ترجمه: که چېرې هند خپل عمل جاري وساتي، نو زما په فکر

مونږ له پکار دي چې په دې خبره حتمي غور وکړو چې ايا

مونږ دغه کوشش جاري وساتو کوم چې تراوسه پورې ما د

مسلمانانو د يو ساتلو د پاره کړې د؟ ايا مونږ د مسلم

ليگ دغه توازن چې سکندر فضل الحق ئې نمائندگي کوي،

د جناح نه و نه شلوو؟ مگر زه دغه شان شلون ليدل نه غواړم.

که چېرې مونږ ترې نه په معقوله طريقه بچ کيدو شو.

پېرنگي د مسلم ليگ او جناح صاحب د حيثيت په حقيقت پوهه وو لکه چې

په 28/8/1940 کښې ليکي:

I hope that Sikandar and Fazlul Haq will be able to bring pressure on Jinnah to make him tee the line. If he does not, I shall go without him.

ترجمه: زه اميد كوم چې سکندر او فضل الحق به په جناح زور

واچوي چې د پاليسۍ پېروي وکړي، که چېرې ئې نه کوي نو

زه به د هغه نه بغير کار وچلوم.

پېرنگي په دې پوهه و چې مسلم ليگ خپل څه مونږيز حيثيت نه لري هغه د

رښتيا رښتيا دي

پېرنگي په ډانگورو خان اوچت کړې دے سر ئې بړه ښکاري او چې کله پېرنگي وغواړي چې خپلې ډانگوري ترې نه راوکاږي نو مسلم ليگ به پرمخې په مخکښې پروت وي. چرته به ئې درک هم نه لگي، ولې پېرنگي به دې هم ډاډه و چې په مسلمانانو کښې به هغه ته چېرې هم د خپلو گوډاگيانو کم نه وي، که يو خوا سکندر حیات خان او مولوي فضل حق په مسلمانانو کښې يو خپل مقام او حيثيت لرلو، ولې چې د مسلمانانو د اکثريتي صوبو منتخبو وزارتونو مشران وو نو بل خوا ته چېرې کله دې خبرې هوا وخوړه چې پېرنگي د جناح صاحب نه خفه دے، نو هر مسلمان خپل خدمات پېش کول شروع کړل په دې سلسله کښې وائسراے د سر اکبر حیدري په حقله په 29/8/1940 کښې ليکي:

You may be amused to hear that Hydri, during our conversation a few days ago, coyly hinted to me that if there should be trouble with Jinnah and the Muslim League, there was, at any rate, a very prominent Muslim, who could steer the country through the troubled waters that may lie ahead.

ترجمه: د دې په اوریدو به خوشحاله شې چې حیدري څو

ورځې مخکښې ما سره د خبرو اترو په دوران کښې په

شرمیندوکه توگه ما ته اشاره راکړه چې که چېرې جناح او

مسلم ليگ سره څه مشکل پېش شي، نو هېڅ باک نشته، يو

بل وتلی مسلمان شته چې هغه د ائنده مشکلاتو نه ملک

ويستې شي.

وائسراے وائي چې ما ئې شکريه ادا کړله چې د نظام نمائندگي در له ښه ده.

وائسراے پوهه و چې دا د عاشق معشوق ناز نڅرې د سياسي لوبغاړو يوه

مشغله ده پېرنگي قصداً او ارادتاً جناح صاحب او مسلم ليگ له دومره

اهميت ورکوي او دومره اختيارمن ئې تسليموي چې که چېرې سبا له د

رښتيا رښتيا دي

کانگرس او مسلم ليگ څه د روغې جوړې خبرې کېږي، نو چې جناح صاحب دوي دومره اوچت خېږولي وي چې د هغې ځاي نه راکوزيدل بيا جناح صاحب ته هم گران وي؛ نو د دې وجې نه چې جناح صاحب هر څومره نارامې وائي او اوچت اوچت لگي، نو پېرنگې ورته گوري يا نې رانېکلې وي؛ ولې چې هغه پوهه دې چې د مسلم ليگ د ډلې ټول قوت او حيثيت د پېرنگي په خپل لاس کېښي دې، لکه چې وائسراي وائي چې يا به جناح صاحب زمونږ پاليسي چلوي، گنې نو زه به بيا د هغه نه بغير په خپله مخه ځم؛ خو کوشش ئې دادې چې؛

I still think it important to hold the Muslim League together we can do so, and in these circumstances there is nothing for it but to be patient with Jinnah, though one's patience is beginning definitely to run out.

ترجمه: زه اوس هم په دې فکر یم او اهمه خبره دا ده چې څومره زمونږ توان دې مسلم ليگ يوځای متحد وساتل شي او په دې حالاتو کېښې بله لاره نه شته بې له دې چې جناح سره گوزاره وکړو؛ اگر چې هغه سره د سړي صبر په حتمي توگه تمامېږي.

په وخت کېښې جناح صاحب د حکومت هند نه دا مطالبه وکړه چې؛

That the Muslim League should now be taken into full and equal partnership with H.M Govt. is the ruling of this country & authority share with them.

ترجمه: مسلم ليگ بايد اوس د دې ملک په حکمراني کېښې د برطانوي حکومت سره يو شان برابر حصه دار کړي شي او

هغوي سره اقتدار تقسيم شي.

يعنې مطلب دا چې د هندوستان ټول هندوان، سکھان، عيسايان، پارسيان

رښتيا رښتيا دي

او اچھوت به په ځاي پاتې شي او د ملک حکومت به پېرنگي او مسلم ليگ په برابر حيثيت سره چلوي؛ يعنې اوس مسلم ليگ د ټول هندوستانيانو د نمائندگي واحد دعوي دار شو.

د وائسراي دا کوشش و چې د کانگرس نه بغير يو مشاورتي کونسل جوړ کړي د اچھوتو ليډر امبيډکر او د هندو مھاسبها ايډي Anay سره خبره خلاصه کړې وه خو چونکې جناح صاحب له مکمل اختيار نه شو ورکيدې. نو هغه د شامليدونه انکار وکړو. په دې وجه دغه منصوبه په ځاي پاتې شوله او وائسراي په خپله د امبيډکر او ايډي نه معافي وغوښته دغه وخت وائسراي د دې خبرې ضرورت محسوس نه کړو چې د جناح صاحب نه تېوس وکړي چې د 1937 د انتخاباتو په نتيجه کېښې د هغه څه نمائنده حيثيت دې؟ وائسراي ښه پوهه دې لکه چې په 19/9/1940 کېښې ليکي:

He Jinnah is subjected to very considerable criticism from various sections of the community he has against him the prime Ministers of the two majority Muslim provinces the line he has been taking is unsympathetic to large numbers of Muslim of position even in Muslim minority provinces such as Bihar and U.P.

ترجمه: هغه (جناح) د خپلې فرقې د مختلفو حصو تر تنقيد لاندې دي د دواړو مسلمان اکثريتي صوبو وزيراعظمان د هند خلاف دي کوم لاین چې هغه شري. هغه د مسلمانانو د گڼ تعداد او حتي د مسلمان اقليتي صوبو لکه بهار او يو پي د مسلمانانو پوزيشن ته غېر همدردانه دي.¹⁴

¹⁴ د دې وجه د جناح صاحب خوجه اسماعيلي اغا خاني ملک والو چې علماء ئې مسلمانانو کېښې نه شمېري لکه څنگه چې لوی عالم اشرف علي تھانوي خپل کتاب 'بواذر النوادر' کوم چې هغه خپل مرگ نه خو ورځې مخکې ليکلی و. کېښې اسماعيلي اغا خاني فرقه بېخي کافره

رښتيا رښتيا دي

د پنجاب او بنگال نه علاوه دې نورو دواړو د مسلمانانو اکثرتي صوبو يعني سنده او سرحد کښې هم د جناح صاحب مخالفې سياسي ډلې موجودې وې خو د دې هرڅه باجود هم وائسراي وائي چې:

Indeed I am Jinnah is the 'man' to deal with on Muslim side.

ترجمه: واقعاً زه يقين لرم چې د مسلمانانو په اړخ جناح

يوازېنې سره دې چې سره معامله کيدې شي.

د مسلم ليگ د قائم ساتلو په سلسله کښې که هر څومره مشکلات راتلل. پېرنگي فېصله کړې وه چې هغه به ټول يو په يو حل کوي د پنجاب مثال به واخل. په پنجاب کښې د سر سکندر حيات خان په مشرۍ کښې د يونينسټ ډلې حکومت ؤ چې هغې کښې هندوان او سکھان هم شامل وو. دلته چې جناح صاحب او مسلم ليگ د تقسيم هند مسئلې له څومره زور ورکړو. نو دغلته په پنجاب کښې سکندر حيات خان ته مشکلات پېښيدل. ولې چې د هندوستان دننه غېرمسلمو دا حالات ليدل نو هغوي مطالبه شروع کوله چې د پاکستان د مطالبې او تجويز په حقله دې پېرنگې د خپلې پاليسۍ واضحه اعلان وکړي وائسراي د دې اعلان کولو مخالفت کښې ليکي (1/3/1941):

It should not only be a mistake but it would be very near a breach of faith were we to do anything of the sort.

ترجمه: دا به نه صرف غلطې وي بلکه تقريباً به د اعتماد ماتول وي که چېرې مونږ دغه شان وکړو

گرځولې ده

په انسانیکولوپېډيا اسماعيلزم کښې کومه چې تاج الدين صادق علي او ممتاز علي راجوره کړې ده. کښې ليکل شوي دي چې د جناح صاحب خپله نامه 'امدالي جيناح' د سر اغا خان مور لېږي عليشا د خوجه روايت له مخه خپله ايښې وه

رښتيا رښتيا دي

او ځکه وائسراي هم په دې خط کښې ليکي چې سکندر حيات خان راغی او ما ته ئې ووي چې زما د مسلم ليگ د ورکنگ کمېټې سره د پاکستان په مسئله اختلاف راتې ده او زه د دغه کمېټې نه استعفي ورکوم ليکي چې ما ورته په خپله ونه وې خو د پنجاب گورنر سر هنري کريک Sir Henry Caik ته مې ووي چې ته سکندر حيات منع کړه چې استعفي ور نه کړي او بيا وجه بيانوي:

This is not the moment at which I want to see any spilt in the Muslim League which I think is very important (tiresome as the activities may be in some ways) to maintain as a solid political entity.

ترجمه: دا هغه خط نه ؤ چې زه په مسلم ليگ کښې د درز مشاهده وغواړم که څه هم ځينې فعاليتونه به ئې ښائي په ځينو مواردو کښې ستومانه کوونکي وي فکر کوم دابه ډېره مهمه وي چې دغه گوند يو مضبوط سياسي ماهيت وساتي

او د مسلم ليگ په ډله کښې ئې دلچسپي څه ده:

..... That is the more desirable since we are moving into the next phase of Gandhi Muslim ranks, more particularly over this vital question of Pakistan Would be a very great encouragement to the anti-war party and might well make our position in dealing with the Satyagraha more difficult.

ترجمه: دغه قسم زياته بهتره ده ځکه چې مونږ د گاندهي ساتياگراها د مهم بلې مرحلې ته ننو ځو او د مسلمانانو په صفونو کښې بيا خصوصاً د پاکستان په دې حياتي سوال د څه قسمه درز به د جنگ مخالفت پارټي زيات زړه غټاوي وي او د ساتياگراها په قابو کولو کښې به زمونږ پوزيشن نور هم

رہنمیا رہنمیا دي

مشکل کري

د پهرنگي پڻ مسلمان څڻ کار نشته. بار بار ليکي چې پاکستان د منلوار چلیدو شے نه دے خو پهرنگي خو خپل منډيزي دښمن کانگرس له مقابلې له څوک گوري او ټوله توجه او مخه نهې مسلم ليگ ته ده چې پس د دې چې کڙ چې کانگرس د پهرنگي مقابلې ته پتون وواهو. نو مسلم ليگ به د پهرنگي سره پڻ ډاگه پڻ پره کښې ودرېږي

سکندر حیات خان خو د خپل يونيسټ ملگرو د تسلي د پاره يو بيان ورکړو چې هغې ته وزير هند ايمرې پڻ خپل 8/10/1941 نيټې پڻ خط اشاره کړې وه. دغه بيان کښې سکندر حیات خان تجويز پېش کړے دے چې پهرنگيان دې يوسرکاري اعلان وکړي او يو ميعاد دې وټاکي چې کڻ دې دومره موده کښې د هندوستان مختلفو فرقو خپل کور کښې څڻ مکمله فېصله ونه کړے شوه او متفقه ائين نهې منظور نه کړو. نو بيا به برطانوي حکومت بامر مجبوري د خپلې مخې ائين هندوستان له ورکوي. د دې خط د حاشيې د پاسه وائسرائے هند پڻ خپل لاس پڻ نري خط ليکلي دي:

And. Make it perfectly certain that the Muslims would refuse to play till the limit brought us.

ترجمه: او دا پڻ مکمله توگه پخه کړه چې مسلمانان به تر هغې لوبې کولو نه انکار وکړي ترڅو چې يو حد راورسيږي او مونږ

پکښې رادننه شو.

د دې نه پڻ واضحه ټکو کښې وائسرائے د خپلې پاليسۍ اعلان نه شي کولے چې پهرنگے صرف دا کوشش کوي چې مسلمانان پڻ هېڅ شان هم روغې جوړې او تصفيې ته رضا نه شي چې اختيار پهرنگي ته وسپارلي شي او د دې غرض او مقصد د حاصلولو د پاره پهرنگي دومره پڻ ډاگه او بريښه لگيا و او داسې نهې پکښې خپل پردي کولو چې د شک هېڅ قسمه گنجائش

رہنمیا رہنمیا دي

نهې نه پريښودو. پڻ دې سلسله کښې د سندھ د وزيراعلي اله بخش سومرو نهې نه واضحه بيانول به خبره سپينه کړې دا خو مخکښې ذکر شوے دے چې هم د دې اله بخش د مشرۍ د لاندې د قام پرسته مسلمانانو يوه نماينده درنه غونډه ډيلي کښې شوې وه لازمي خبره ده چې وائسرائے پڻ هغې خفه و؛ چونکې د دے د مسلم ليگ ډلې سره تعلق نه و خو د يوې صوبې د منتخبې اسمبلۍ نماينده وزيراعلي و او هم د دې وزيراعلي پڻ حيثيت د وائسرائے هند د ډيفنس کونسل ممبر هم و خو د هغې باوجود هم د وائسرائے لهجه او طريقه د خبرو اترو ورسره سخته څڻ چې هتک اميزه ده د وائسرائے پڻ تېوس هغه څڻ تجويزونه پڻ ډيفنس کونسل کښې پېش کړل چې د هغې پڻ ذريعه به د دې فرقه وارانته اختلافاتو څڻ قدرې مخنيوے وشي او دا تجويز نهې هم پېش کړو چې جواهر لال نهرو او مولانا ابوالکلام اڅاد ددغه وخت قیدو، هغوي دې پريښودے شي. د تجويزونو پېش کولو نه پس نهې بيا د وائسرائے نه تېوس وکړو. د هغې پڻ حقله وائسرائے د 11/10/1941 نيټې پڻ خط کښې ليکي:

"When he said, 'Are I likely to hear from you what you have decided?' I replied 'you'll hear nothing - you are not one of my advisers, but the least intention of telling you how I propose to handle my business and I trust you understand that.'" He said, "you are very frank." I said "I am bound to be frank, this is my business and responsibility."

ترجمه: هغه ما ته ووي چې (کله زه به تا نه واورم چې تا څڻ فېصله کړې ده)، ما ځواب ورکړو چې (ته به زمانه هېڅ وانه وري، ته زما د مشيرانو نه نه شي. بلکهې د سندھ وزيراعظم نهې زه تا ته د دې وئيلو هېڅ اراده نه لرم چې زه څنگه خپل کاروبار پڻ مخ بوخم او زما اعتماد وي چې ته به دې خبره

رښتيا رښتيا دي

پوهيږي (هغه ووي ترڅو ډېر سپين ويونکې شي) ما وې چې زه
مجبوريم چې سپين ويونکې واوسم دغه زما کار او زما ذمه
واري ده.

عجيبه توفه ده: اله بخش د يوې صوبي منتخب وزير اعلي او د وائسرای د
خپل ډيفنس کونسل ممبر و. هغه له ډاڅن نه ورکوي چې هغه دې د هغه د
تجويزونو په حقله راځي ورکړي او په دې بل اړخ د مسلم ليگ مشرانو سره
په مسلکي او سياسي معاملو کې مشورې. جرگې کوي او لارښودنې
ورته کوي او دې لهجې او طريقې د خبرو ته خو نې لږ فکر پکار دے چې
خومره تکبر او فرعونيت دے پکښې؛ خو غرض او مقصد د پېرنگي صرف
يو دے چې هر يو مسلمان په دې پوهه شي چې پېرنگي د مسلم ليگ نه بهر
او د جناح صاحب د تابعدار او وفاداري نه غېر د يو مسلمان حيثيت
تسليمولو ته تيار نه دے؛ ان که هغه د مسلمانانو د اکثريتي صوبي د
منتخبې اسمبلۍ وزير اعلي هم وي او که د وائسرای د خپل ډيفنس
کونسل غړي وي هم.

پېرنگيانو دا هم کوشش کولو چې په بين الاقوامي سطحه هم جناح صاحب
او مسلم ليگ دنيا سره معرفي کړي په دغه ورځو کې چې د چين د حکومت
سربراه چانگ کاي شيک د حکومت برطانيه په بلنه د هندوستان په دوره
راتلو. هغه خواهش ظاهر کړے و چې هغه گاندهي او جواهر لال نهرو سره
ليدل غواړي وائسرای ليکي چې دا خو به گرانه په دې شي چې دغه
ليډرانو سره خو زما خبرې اترې بندي دي. وائي چې؛ د دغې انتظام خو به
وشي خو غم ورسره بل وي؛ لکه چې په 26/1/1942 کې ليکي؛

I know you would at once take the point of his
seeing Jinnah as well as the other two and I shall
have to coax him to receive the head of the Muslim
League, whether he feels inclined or not.

رښتيا رښتيا دي

ترجمه: زه پوهيږم چې ته به زر دا مسئله رابرسيره کړې چې
هغه دې بايد جناح او هغه نور دوه تنه وويني او که هغه داسې
غواړي يا نه، زه به هغه دې ته اماده کړم چې د مسلم ليگ

مشرومني.

چانگ کاي شيک په دې خبره کېنې ډېر په ټينگه غرضي و چې د هندوستان
د مسئلې څه حل راوباسي هغه ليدل چې جاپانيانو پېرنگيان راپه مخه کړي
د سينگا پور نې قبضه کړو برما فتح شوه او اوس د هندوستان دروازه
دې چانگ کاي شيک په ځان هم لگيا و او دې خوا نې د امريکې د
ډېوي؛ نو چانگ کاي شيک په ځان هم لگيا و او دې خوا نې د امريکې د
اړخه په پېرنگيانو زور اچولو چې په هره لار چې وي د هندوستان د مسئلې
څه حل ضرور راوباسي امريکې ته دې خبرې کېنې کافي زور ښکاريږي چې
څه حل ضرور راوباسي امريکې ته دې خبرې کېنې کافي زور ښکاريږي چې
د پېرنگي د خپلو انتخاباتو په نتيجه کېنې کانگرس په اتو صوبو کېنې
د حکومتونه گټلي دي او نن دغه اته واړه صوبو کېنې منتخب حکومتونه نه
شته بلکې هلته گورنر راج يعني انگرېز اېن په نېغه حاکم دے. امريکې په
دې خبره زور اچولو چې د قام د مرستې نه بغير د نن سبا جنگونه سرته نه
وسي.

کريپس مشن

Cripps Mission

پېرنگي په دې پوهه و چې هلته يورپ کېنې هر څه چې کېږي، دلته ايشيا
کېنې هغه ته کافي نقصان ورسيدو او هغه په او ځل دا محسوسه کړله چې د
دې خبرې هم امکان شته چې پېرنگي د هندوستان نه لاس وونيځي. نو د دې
نوي حالاتو په رڼا کېنې پېرنگي په خپلې پاليسۍ سر دوباره غور شروع
کړ. پېرنگي اوسه پورې ښه په کلکه د هندوستان د وفات او وحدت په حق

رښتيا رښتيا دي

کښې ؤ، جناح صاحب او مسلم ليگ هغه صرف د دې د پاره په شا تپول چې د کانگرس او مسلم ليگ روغه دې نه کېږي، نو اختيار به په خپله پېرنگي ته پاتې وي او نور خو پرېږده. هغه د اچھوتو امبيد کر په دې پوهه ؤ چې: He was perfectly content himself, he said, with that state of things and in favor of the Pakistan idea quite. Frankly, because it meant that the British would have to stay in India.

(د 19/11/1940 ع نيتي د وائسرای ليک)

ترجمه: هغه (امبيد کر) ووي چې هند په خپله د دغه حالاتو او پاکستان د تصوير په حق کښې په رښتيا سره بيخي مطمئن دے، ځکه چې د دې مطلب به دا وي چې انگريزان به هندوستان کښې پاتې شي.

ولې اوس چې کله پېرنگي سره دا ويره پېدا شوله چې شايد چې هغه د هندوستان په پرېښودو مجبور شي نو هغه د فدریشن او وفاق په مسئله اسرار او ټينگار پرېښود او هغه د کانگرس د چيرلو او تنگولو د پاره چې ئې کومه د تقسيم منصوبه د سودا بازي په توگه پېش کړې وه اوس ئې هغه يو وارې ډېر په سنجيدگۍ سره د نوې پاليسۍ په لړ کښې د سر سټيفورډ کريس په ذريعه هندوستان ته راوليږله. لږ دې خبرې ته فکر پکار دے چې دا 1942 کال دے. د پاکستان مطالبې نه څه زور موندلے دے او نه مسلم ليگ څه تحريک چلولے دے، ولې د دغه وخت حالاتو ته کله په غور سره وکتل شي، نو په دې ټوله مسئله کښې د پېرنگي ټول وخت خپل او صرف خپل مفاد مد نظر دي او هم په دغه غرض هراړخ او هر پلو ته گوري. پېرنگي د امريکې نه مجبور ؤ، گڼې نو هغه خو په هېڅ شان هم د کانگرس مشرانو سره خبرو ته غاړه نه کېښوده او بهانه ښه معقوله وه چې دلته عالمي جنگ روان دے خو چې د امريکې د لاسه مجبوره شو، کريس خو ئې وليږه.

رښتيا رښتيا دي

خو د وائسرای دې غرض ته هم لږ غور پکار دے چې د پېرنگي نيت د اولې ورځې نه څه دے؟ لکه چې په 24/3/1942 کښې ليکي:

I now have considerable hopes that whether the scheme succeeds or fails, that is to say it is accepted or rejected, there may be looking to the propaganda value involved in face of American opinion a balance of credit to our side.

ترجمه: زه اوس کافي اندازه اميدونه لرم چې که سکيم کاميابه کېږي، يا ناکامه کېږي، يعني سکيم منظورېږي يا مسترد کېږي د امريکيانو د راټي په وړاندې به مونږ د دې پروپېگنډې اړخ ته گورو چې هند به زمونږ په تله کښې کړيډت وي.

هلته وزير هند ايمري ورته د بل اړخ نه گوري او په دې سلسله کښې د خپلې پاليسۍ وضاحت ډېر په تفصيل سره کوي. د هغه د 10/3/1942 کال د ليرېلې خط خبره بلکل واضحه کوي؛

Consequently the only way out and incidentally a way of gaining a little time was to send someone to discuss and negotiate.

ترجمه: په نتيجه کښې يوازينۍ لار او تصادفاً د لږ وخت د حاصلولو لار دا وه چې څوک وروليږو چې خبرې اترې او مذاکرات وکړي.

اولنۍ غرض ئې دا دے چې په دې طريقه به وخت له دیکه ورکړي او بهر دنيا له به عموماً او امريکې له به خصوصاً دا تاثر ورکړي چې مونږ ډېر په سنجيدگۍ سره د دې مسئلې حل غواړو او ځکه خو مو يو ذمه وار وزير د خبرو اترو او تصفيي د پاره ليرېلے دے، ولې دا ورته د اولې ورځې نه لکه چې يقيناً معلومه ده چې د روغې جوړې هېڅ گنجائش نشته، لکه چې په

رېښتيا رېښتيا دي

خپله وائي:

After all once it is laid down that there must be agreement and no coercion of important minorities, then the only conclusion is that things must indefinitely.

ترجمه، چې يو ځل دا تسليم شي چې روغه جوړه ضرور ده او په اهمو اقليتونو باندې به زور زياتې نه وي، نو بيا يوه نتيجه رامنځ ته کېږي چې هر څه به د نامعلومې مودې پورې پاتې شي

ولې وزير هند ايمري د خپل مطلب اخبري خبره په ډاگه ليکي،
24/3/1942 نيټې په خط کېښي په خپله گويانه دے:

Jinnah. I should have thought will be content to realize that he has now got his Pakistan in essence, whether as something substantive of bargaining point.

ترجمه: زما په فکر جناح به د دې خبرې په احساس مطمئن وي چې هغه اوس په اصل کېښي پاکستان حاصل کړے دے، که د بنيادي وجود په شکل وي يا د سودا بازی په توگه.

لازمي خبره ده چې کله د جناح صاحب دا تسله وي چې پېرنگي هغه له پاکستان ورکوي نو د هغه نه به څوک دا توقع وکړي چې هغه به د کانگرس سره روغې جوړې ته کېښي او چې لا پېرنگې پکښې دا شرط هم ښه په کلکه کېږدي چې روغه جوړه ضرور پکار ده او د اقليتونو د حقوقو تحفظ ضروري دے، نو بيا خو گټه يواځې د پېرنگي ده او د کانگرس نه به گټلې حکومت واخستې شي او پېرنگې به با اختياره باچا په باچا پاتې وي. هم په دې خط کېښي وزير هند ايمري وائسرای لښکروله تسله ورکوي چې مونږ کوم تجويزونه د کړيس په لاس پېش کړي دي، هغه ټول زمونږ په خپل

رېښتيا رېښتيا دي

خبر تمامېږي، يو په يو ئې ورته شمېري:

1: The viceroy will have to remain not merely as constitutional Governor General, but as representative of broader imperial aspects of Govt. for a good long time to come.

2: Supposing that Pakistan does come off, there will possibly be two Muslim India (if that doesn't divide itself) and finally at least one important primitive hill tribal area.

ترجمه: ۱. وائسرای به نه صرف يو انيني گورنر جنرل پاتې وي، بلکې د ډېر راتلونکي وخت پورې به د حکومت د وسيع استعماري اړخونو نمائنده هم وي.

۲. فرض کړه چې پاکستان منځ ته راشي، نو بيا به ممکنه وه د مسلمانانو علاقې، ټول رياستونه، د هندو برطانوي هندوستان (که چېرې وي بيا ځان تقسيم نه کړي) او په اخبر کېښي تقريباً يوه اهمه عقب مانده غره ايزه قبائلي علاقه وجود ولري.

نو چې دا ټول هندوستان داسې وړې وړې ټوټې شي او يو مرکزي وفاقي حکومت نه وي نو بيا خو د دې مختلفو يونټونو د پاره خپل فوځ، بحريه او هوايي فوځ ساتل ممکن کيدے نه شي، نو دوي به بيا پېرنگي ته محتاجه وي:

There will, therefore, have be someone, in the absence of a Central self governing federal scheme, to take control of these matters.

ترجمه: نو دغه وجه وه چې د يو مرکزي حکومت کوونکي د وفاقي سکيم په عدم موجودگۍ کېښي به څوک لازماً داسې وي چې د چارو کنټرول په لاس کېښي واخلي.

رښتيا رښتيا دي

نو په دې نې بنه پوهوي چې اول خو تجويزونه داسې دي چې د هغې د قبلولو څه امکان هډو د سره شته نه او چې کانگرس او مسلم ليگ کښې روغه جوړه نه وي شوې، نو د اختيار د ورسپارلو هډو سوال نه پيدا کېږي خوکه هډو دا ناممکن ممکن شي، نو بيا هم دا هرڅه د پېرنگي په نېسېگړه کښې تمامېږي البته دا ورته هدايت کوي چې دا خبره واوره؛

So whatever you do or agree to, you had better keep in mind the desirability of retaining Delhi and a considerable area around it, as an ultimate federal territory of an eventually United India and not let it pass in to the hands of one of the "Dominions" that may temporarily emerge out of the first experiment in constitution making.

ترجمه: نو ځکه هر څه چې ته کوې يا پرې رضا کېږې، نو دا خبره په ذهن کېنې وساته، مناسبه به دا وي چې ډيلي او د هغه خواوشا کافي زمکه د يو اخري متحد هندوستان وفاقي علاقې په حيث ځان سره وساتي او مه پرېږده چې د هېڅ يو ډومينين (چې عارضي طور به د ائين جوړونې اوسنۍ تجربې نه پس منځته راشي) لاسونو ته ورشي.

دا د کړيس د مشن حقيقت د. دا منصوبه وه، دا پاليسي وه، برطانوي حکومت دا خوبونه ويني چې که دا منصوبه منظوره او کاميابه هم شي، نو وائسراي ته دا هدايات دي چې ته مرکز را ټينگ کړي ولې چې دا تقسيم به عارضي وي او اخبر به بيا هندوستان ټول په ټوله د پېرنگي د سامراجي او نو ابادياتي سلطنت يوه حصه شي. وائسراي وزير هند له دا تسله ورکوي چې د کړيس مشن په دوران کېنې ما خپله رابطه باقاعده جناح صاحب سره ساتلې ده لکه چې د 14/4/1942 نيټې په خط کېنې ليکي؛

However I was set pains without delay and before

رښتيا رښتيا دي

Cripps left, to sound Jinnah through Firoz Khan Noon, who has been a most use.ful intermediary with the result which I have already reported to you by telegram.

ترجمه: مگر په ډېر تلوار بغېر د څه تاخيره مخکښې له دې چې کړيس بېرته لاړ شي، د ملک فيروزخان نون، چې ډېر زيات فائده مند منځگړې ثابت شوي د. په ذريعه جناح د هغه نتيجه چې مخکښې تا ته د تار په ذريعه رپوټ کړې و خبر کړه.

نتيجه خظاهره وه چې پېرنگي د تقسيم اصول تسليم کړل، کانگرس نې نه مني، عجيبه حالت دي، تحريک کانگرس چلوي، د حکومت په خلاف قربانۍ کانگرس ورکوي، جيلخانو له ځي، گولي خوري، وزارتونه پرېږدي ډاټولې قربانۍ کانگرس ورکوي او مطالبې د مسلم ليگ منلې شي، چې نه تحريک شو، نه د قربانۍ جذبه، نه په انتخاباتو کېنې کاميابي او نه څه سياسي قوت، سر ستيږور کړيس چې په کوم مقصد پېرنگي راليرلې و د هغې لکه چې خاطر خواه نتيجه پوره شوې وي او ځکه وائسراي په وزير هند په 6/7/1942 کال دا زيرې کوي؛

Jinnah's statements in the last few days have brought emphatically the continued reluctance of the Muslim League to see any compromise reached except on their own terms

ترجمه: تير وڅو ورځو کېنې د جناح بيانونه د مسلم ليگ پرله پسې عدم امادگي را په ډاگه کړې وه چې هغه د خپلو شرطونو نه علاوه هېڅ قسمه مصالحت کول نه غواړي.

پېرنگي خپل ذاتي غرض داسې ږوند کړې و چې هغه هېڅ څه د اصولو او اخلاقي پرواه نه کوله. که يو خوا ته د مسلم ليگ څه سياسي حيثيت نه و

ريښتيا رښتيا دي

چې هم د دې پېرنګي په کړو انتخاباتو کېنې ئې هېڅ څه حيثيت نه و پاتې او نور خو پرېږده چې د مسلمانانو په اکثريتي صوبو کېنې ئې هم څه نمائنده حيثيت نه لرلو او د دې باوجود پېرنګي ور له دا تسله ورکوله چې پېرنګي هغه د ټولو مسلمانانو ابادي قابو څلورمه برخه وه. يعنې په څلوېښتو کړورو کېنې څه کم لس کړوره نو چې دا پېرنګي په کوم حساب تسليم کړې و چې دا اقليت دې په اکثريت باندې خپلې مطالبې تسليموي او په دې سوال هم پېرنګي ځان کونې کړې و چې که چېرې د غېر مسلمو په اکثريتي صوبو کېنې جناح صاحب خپل حيثيت تسليمول غواړي او پېرنګي ئې دغه حيثيت مني او تسليموي

نو ايا جناح صاحب به کانګرس له هم دغه هومره حقوق د مسلمانانو په اکثريتي صوبو کېنې ورکړي؟ او ايا پېرنګي به هم دغه اصول د مسلمانانو په اکثريتي صوبو کېنې تسليم کړي. کوم چې د غېر مسلمو په صوبو کېنې ئې تسليم کړې وي؟ ولې حقيقت دا د چې د پېرنګي. نه په مسلمان څه کار و او نه په هندو. هغه خپل غرض اخستې و او هر څه کولو ته تيار و چې هغه پکښې خپل او د خپل تاج او تخت خبر ليدو او دا څرګنده خبره وه چې که د کانګرس او مسلم ليګ روغه نه کېږي، نو اقتدار به د پېرنګي سره وي نو د پېرنګي خبر هم په دې کېنې و چې مسلم ليګ په دې مجبور او آماده کړي چې د روغې جوړې هېڅ امکان پاتې نه شي عجيبه خو دا ده چې په دې طريقه خو مسلم ليګ ته هم اقتدار نه په حواله کيدو او د هغه د ټولې نارامۍ فائده يواځې پېرنګي ته رسېده؟

د کانګرس د قامي تحريک د مخ نيوي دپاره پېرنګي په هېڅ هم صرفه نه کوله. روا ناروا، حلال حرام، جائز ناجائز هر څه د پېرنګي په بازار خرڅيدل. چونکې کانګرس په خپل مقام ټينګ ولاړ و او په هېڅ قيمت ئې هم د هندوستان د ازادۍ او خود اراديت حق پېرنګي ته نه حواله کولو. نو نور

ريښتيا رښتيا دي

خو پرېږده چې پېرنګي خپل نظرياتي مخالفين او د سر دشمنان هم استعمالول شروع کړل او هر هغه سياسي قوت کوم چې د پېرنګي مرستې ته غاړه کېښوده يا ئې خپل سياست په پېرنګي خرڅولو. نو سرکار ورته تيار و.

کانګرس سره د جنگ تياري

پېرنګي دغه وخت مطمئن و چې ما ځان سره واليان رياست، اجهوت، مسلم ليګ، هندو مهاسېها او دوي سره ترلي تنظيمونه ملګري کړل، نو اوس ورته يواځې کانګرس پاتې و چې هغه سره خپل حساب کتاب برابر کړي د کړس د مشن په وجه د امريکې هم لږه تسله وشوله چې پېرنګي څه لاره راوباسي او د کانګرس او مسلم ليګ مخالفت له پېرنګي دومره اهميت ورکړو چې غوږه ئې د خپله سره واړوله او د هندوستانيانو په سر ئې وروټيله نو بين الاقوامي طور هم مطمئن شو. وزير هند ايډري ډيمار وائسراي ته ليکي چې دا دې وخت دے ورځه پرې؛ (دليک نيټه 24/7/1942ز)

The sooner you pounce in them, the better.

ترجمه: څومره زړ چې په هغوي راغونډ شئ دومره به ښه وي.

ورته وائي «دا مشران ټول د افريقي يوګنډا ته جلا وطن کړه، وائسراي ليکي چې ګاندهي جوړ نه دے. ايډري ورته وائي «عدن ته ئې ولېږه، خو چې د هندوستان نه ئې ورک کړي، وائسراي د دغو ورځو په خطونو کېنې دا زېرے هم لېږل چې قام د ګاندهي نه مايوسه دي، کانګرس ډېر بدنام دے. د وزارتونو په دوران کېنې ترې نه صاحب رائي خلق خفه او مايوسه شوي دي او د تحريک چلولو توان بېخي نه لري. لنډه اوږده دا چې د ورلاندې وتود باره حالات بالکل سازگار دي. چنانچه کله د اګست په مياشت کېنې د

وښتيا رښتيا دي

AICC (ال انډيا کانگرس کمیټي) غونډه په بمبې کېښې وشوله او هغوي په انگرېزغې وکړو چې (هندوستان پرېږده) Quit India نو پېرنگي خو تيارناست و، ناست خه و. هغه خود مودونه خپله تيارې کړې وه. د کانگرس د ورکنګ کمیټې ټول مشران گرفتار شول. سرکار په پوره زور د قامي حرکت د چلولو کوشش وکړ. تردې چې په کلو او جلوسونو باندې د هوائی جهازونو نه هم بمبارۍ وشوې، گولی وچلیدې، جېلخانې ډکې شوې. د جهازونو د بمبارۍ په حقله وائسرا په خپله داسې ليکي (7/8/1942 ز):

I am most grateful for your support even the use of air power against saboteurs. I am certain that we ought not shirk from using any of the means at our disposal in dealing with a movement so dangerously revolutionary as the present one.

ترجمه: زه ډېر شکر گزار یم چې د تخریب کارو خلاف د هوائی طاقت استعمالولو کېښې امداد وکړو. زه پوخ یقین لرم چې مونږ باید زموږ په خپل وس کېښې د هرې ذریعې استعمال نه ډډه ونه کړو، تر څو داسې تحریک لکه اوسنې چې دومره خطرناک حد پورې انقلابي دے، پرې وچوو.

وائسرا په دا خبره تسلیموي چې کانگرس لا د خه تحریک چلولو اراده نه وه کړې. بلکې خبره ئې خنډوله او په خواځا، کېښې و چې کله په پېرنگي نور هم سخت وخت راشي او خه لومړۍ شکست وځوري نو دلته به دوي هم تحریک شروع کړي او د موقع نه به فائده واخلي لکه چې هم په دې خط کېښې وړاندې ليکي:

We have thus different and far mote Import and reason to be thankful that we have brought on this business at a time when the war position is not such as to offer any immediate threat to India, whether from the west doubt that East, I have not the least

وښتيا رښتيا دي

doubt that Gandhi's plan was to wait for bad war news before raising the standard of revolt.

ترجمه: مونږ په دې مختلف او زیات اهم سبب باندې شکر گزار یو چې مونږ دا معامله په داسې وخت کېښې عملي کړه چې د جنگ پوزیشن داسې نه دے چې د مغرب یا مشرق دواړو خواوو نه هندوستان ته خه فوري خطر په پښه کړي. زه په دې خبره کېښې هېڅ شک نه لرم چې د گاندهي پلان دا و چې تر هغه وخته انتظار وکړي، تر څو چې د جنگ نه بد خبرونه واورې او بیا د بغاوت جنډه پورته کړي.

اگر چې کانگرس لا د تحریک چلولو اعلان نه و کړے او زیاتے د پېرنگي د طرفه وشو خو قام دومره عظیمه قرباني ورکړله او په داسې جوش، جذبه او میرانه ئې د پېرنگي مقابلې ته ملا وتړله او دومره بې کچه نرتوب زار و. ځوانانو او په خصوصیت سره ښځو وښودو چې پېرنگے په خپله حېران و. هغه ته خو خوشامندگرو او درباریانو دا تسله ورکړې وه چې قام د کانگرس نه ویزاره ناست دے ولې کله چې تحریک دومره زور ونيوو چې خبره د پولیس ملېشه او فوځ نه هم پوره نه شوله او نوبت تر هوائی جهازونو، بمبارۍ او گوله بارۍ پورې ورسېدو نو وائسرا په خپله وائي (24/8/1946 ز):

I continue to be rather puzzled that our intelligence should not have been able to give us rather mere warnings than it has of the way things were likely to go.

ترجمه: زه حېران او پریشان یم، زموږ اینټلیجنس باید د دې قابل وي چې راته ئې مخکېښې وارننگ راکړے وے چې حالات په کوم ډگر روانېدے شي.

د بهار د گورنر په حقله وائي چې:

ريښتيا ريښتيا دي

He and his govt. were taken by surprise.

ترجمه هغه او د هغه حکومت ناڅاپي راکړ شول

وانسرای گنې نه و خبر چې خوشامدگر دریایان او لاندې افسران خو ټول عمر مشرانو ته هغه خبرې کوي چې هغوي پرې خوشحالیږي. پېرنګي خو په خپله جانبې کانګرس د تحریک چلولو میدان نه ویستې و او په ډېرو خواوو کې دوامه ډېر حساب تاب لگولې و. دا معلومات د پېرنګیانو د وزیراعظم چرچل په خپل خط کېنې دي. قصه داسې وه چې کله په هندوستان کېنې قام د کانګرس د مشرۍ لاندې د خپلې ازادۍ د تحریک په سلسله کېنې، پېنې و، نو د چین سربراہ چانګ کای شیک یو وارې بیا د امریکې صدر روزوبلټ ته خپل تشویش ښکاره کړو او په دې کې زور واچوو چې امریکې له پکار دي چې پېرنګی مجبوره کړي چې د بین الاقوامي عالمي جنگ په دوران کېنې داسې زور زیاتې او ناروا د قام د منتخبو مشرانو سره نه کوي صدر رون ویلټ د چانګ کای شیک دغه خط چرچل ته ولېږه. چرچل واپس روزوبلټ ته لیکي چې:

The congress party in way represents India and is strongly opposed by over 90 million Mohammadans, 40 million untouchables and the Indian states comprising 90 million The military classes on whom everything depends are thoroughly loyal, in fact over a million have volunteered for the army.

ترجمه: کانګرس په هېڅ وجه د هندوستان نمائندګي نه کوي او هغه د نهو (9) کروړه ابادي لري، سخت مخالف دے پوځي طبقې چې د هر څه انحصار په هغوي باندې دے بېخي وفاداره دي، په حقیقت کېنې څه د پاسه یو ملیون د ارمي د

ريښتيا ريښتيا دي

پاره رضا کار شوي دي

پېرنګي چې خپل غرض راشي، څنگه چې ځان روند کړي وي! واني کانګرس د هندوستان نمائندګي نه کوي. پېرنګي ته د خپلو کړو انتخابانو علاج نه ورته چې کانګرس د یوولسو صوبو نه په اتو (8) کېنې وزارتونه ګڼي وو او په دې بل اړخ کې ټول د هندوستان مسلمانان د مسلم لیګ په ګانه کېنې جناح صاحب ته ورتللي وو.

سکهستان

پېرنګي د کانګرس دې قامي تحریک کافي وار خطا کړل او چاپېره کې لاس بېنې وهل شروع کړل. کوشش کې دا و چې د هندوستان په قامي تړون او اتحاد کېنې څه نور درزونه پېدا کړي. مسلمانان خو هغه ټول په ټوله په خپله جولی کېنې شمېرل. هندوانو کېنې کې د اچھوتو په نامه د امېدګرو په ذریعې کافي کار کړی و، اوس کېنې په اچھوتو کېنې مخه سپېګهانو ته شوله. وزیر هند د دې خبرې تحقیق وکړي چې د سکهانو خپل څه ریاست لکه د مسلم لیګ د پاکستان هسې جوړېدے شي که نه؟ ایمرې خو ورته په دې سترګه ګوري چې که سکهان هم لکه د مسلم لیګ د خپل ریاست مطالبې ته تیار کړے شي نو دا به د کانګرس د پاره یو جدا سر درد وي او د هندوستان یو بله حصه به جدا کېدو د پاره ځان تیار کړي او د کانګرس د سیاسي قوت په کمزوري به تمامه شي. وزیر هند خو دې ته ډېر خوشحالیږي، ولې وانسرای چې په موقع ناست و، هغه په یوه وجه په سکهانو کېنې د دې قسمه تحریک حوصله افزائي کول به اېږي په نېغه پنجاب متاثره کړي چې هغه کېنې د پېرنګي دوه تاوانه دي؛ اولنۍ دا چې د دې لاندې اصلي مشکل به پنجاب ته پېښېږي او هلته خو د کانګرس وزارت نه دي هلته خو

رښتيا رښتيا دي

مسلمانان دي او بيا د حكومت تابعدار او وفادار يونينيسټ دي چې مشر ئې سر سكندر حيات خان دے. نو صوبائي حكومت ته د مشكلاتو پېدا كولو نه علاوه به دا لانجه د سكهانو او مسلمانانو تر منځه وي او كانگرس به پكښې دومره ښكېل نه وي. نو د پېرنګي مقصد خو صرف د كانگرس سره مقابلې كېنې دي. بله خبره دا ده چې پنجاب د پېرنګي د فوځ برتې كولو علاقه ده او په دې موجوده وخت كېنې هلته د دې قسمه نفاق اچول د پېرنګي په خبر نه تمامېږي نو ځكه وائسراے د دغسې تجويز مخالفت وكړو لكه چې په 7/9/1942 كېنې ليكي:

I am certain that if we did show the very slightest sign of taking "sikhistan" seriously in the least degree. Not only shall we aggravate communal tension gravely in the Punjab, but we should never hear the end of it.

ترجمه: زما باور دے كه مونږ (سكھستان) په مسئله باندې د سنجيدگۍ د لږ گوتې اشارې اظهار وكړه، نو په دغه شان نه صرف په پنجاب كېنې فرقه وارانې كړيچ خطرناك حده پورې شديد كړو، بلكې دغه كړيچ هېڅ اختتام به ونه شي.

په يو وخت كېنې پېرنګيانو د هندوانو د اكثريت او قوت كمولو په خاطر يو بل تجويز هم پېش كړے ؤ او هغه د اچھوتو جدا حبثيت، ولې هغه د وزير هند خبره چې:

Protection of scheduled castes, of course, is impossible on any geographical basis, such as the right of non-accession gives the predominantly Muslim provinces.

ترجمه: واقعيت كېنې په جغرافيايي بنيادونو د اچھوتو حفاظت ناممكن دے، لكه څنگه چې د مسلمانانو اكثريتي

رښتيا رښتيا دي

صوبو د نه شمول حق مسلمانان محفوظوي وائي چې دا اچھوت داسې خواره واره او تس نس په ټول هندوستان كېنې پرانځه دي، گټې نو د يو بل (اچھوتستان) درك پكښې لگېده. البته يوه طريقه ئې شته چې اېمري وائي چې دا اچھوت دې يا مسلمانان شي يا عيسايان، نو بيا ئې د حقوقو د تحفظ مناسب انتظام كېدے شي.

هندو مهاسبها

د وزير هند د دې تجويز مخالفت خو وائسراے وكړو خو هغه نورې لارې چارې لټولې چې دې فرقه وارانې سياست باندې لږ نور تيل واچوي لكه څنگه چې ذكر شوي دي چې چين او امريكې دا كوشش كولو چې د كانگرس سره د روغې جوړې څه لاره را وويستې شي نو وائسراے دا لازمي وگڼل چې فرقه وارانې مخالفت له لږه نوره هوا وركړي. د كانگرس ټول مشران كشران د جبل په تورو تمبو دننه وو او د جناح صاحب بيانونه څه عجيبه په دې لگېدل چې د بل اړخ نه هډو چا ځواب نه وركولو. بله لويه خبره دا وه چې كانگرس نن د ازادۍ د جنگ د ميدان شاه زلمے ؤ. هغه نن خپل واړه، زاړه، نر، ښځې، ځوانان او پېغلې د ملك د ازادۍ د پاره قربيان كول، نو په كوم يو هندوستاني كېنې به دومره جرات وي چې هغه دې په دې وخت كېنې هم د پېرنګي سره په پرېه كېنې ودرېږي.

ولې پېرنګي خو په خپله لوبه كوله، نو هغه اوس د هندو مهاسبها سره ساز باز شروع كړو چې هغه د مسلم ليگ د تقسيم هند په مخالفت كېنې ميدان ته وباسي چې د هندو او مسلمان ترمنځه د روغې جوړې امكانات ختم كړي او دنيا له عموماً او امريكې له خصوصاً دا تاثر وركړي چې مسئله ډېره سنگينه ده. لانجه يواځې د كانگرس هم نه ده. بلكې نور قوتونه هم داسې

رښتيا رښتيا دي

شته چې هغه د مسلمانانو دې مطالبې سره بنيادي اختلاف لري، ولې چې دلته اوس په موجوده حالاتو کې يو اخې جناح صاحب لگياو، خپله نې ډنگوله (که د پېرنگي هغه نې ډنگوله) او د خواب څوک نه وو. واپسې خواب والا خو ټول د تورو تمبو شاته پراته وو. سياسي مباحثې به چا کولې؟ اېري به چا وهلې؟ په يوه ډله خو نه کېږي مقابله کېنې بل ټيم ضرور پکار وي، نو هم په دې غرض وائسرا په 15/12/1942 کېنې ليکي؛

I have endeavored to encourage the Mahsabha etc. by reverting to the topic of the unity of India though I trust in terms sufficiently guarded so far as the Muslims are concerned grievance. But I have also thought it well, for the point is most important one and to the centre of our position, to bring out that the difficulties of this country are not due to our reluctance to transfer power, but to the fact that we have offered to transfer power.

ترجمه: ما د مهاسبها وغېره حوصله افزائي کوشش کې د چې هغوي د هندوستان د وحدت موضوع ته وگرځي، او داسې مې دا په احتياط کړي دي چې مسلمانانو او په تېره تېره جناح ته د جائز خفگان موقع په لاس ور نه شي مگر ما دا هم لازمه گڼلې وه او دا نکته ډېره اهمه او زموږ د موقف د پاره مرکزي حيثيت لري چې داسې وېنا مې چې د دې ملک مشکلات په دې کېنې نه دي چې گڼې مونږ نه غواړو اقتدار منتقل کړو، بلکې په حقيقت کېنې په دې کېنې د چې مونږ د اقتدار د انتقال پېکش کې د.

د پېرنگي استاذ ته گوره چې څنگه دا مختلف او متضاد او د يو بل دښمن قوتونه په خپل خپل ځای د خپلو مفاداتو د پاره استعمالوي.

رښتيا رښتيا دي

وائسرا په هندو مهاسبها سره د هندوستان د وحدت د پاره تړون کوي او مسلم ليگ او جناح صاحب سره د تقسيم او په دا شان به دا دواړه قوتونه يو بل سره ورلاندې باسي. جناح صاحب هغه نې داسې مقام ته رسولی د چې هغه د وائسرا خبره چې:

The Muslims will do no business except on their own terms.

ترجمه: مسلمانانو به د خپلو شرطونو نه غېره څه معامله ونه کړي.

او د هغوي شرط هم د هندوستان تقسيم او د پاکستان قيام د چې او دې خوا د هندو مهاسبها مشران وائي چې تقسيم هند خو د مقدسې غوا ټوټې کېدل دي. دا دواړه فرقه وارانته تنظيمونه په خپل خپل مقام په ټينگه ولاړ دي. خو د دوي دې ټول حرکت او کوشش نتيجه صرف دا خپري چې پېرنگي دنيا ته ووائي چې زه خو نن اقتدار حواله کولو ته تيارم خو که دوي پرې په خپل کور کېنې جوړشي. په خپله وائسرا وائي چې جناح صاحب اوس داسې مطالبې شروع کړي چې:

That it is almost inconceivable that the Hindu majority could ever accept then.

ترجمه: تقريباً ناقابل تصور خبره ده چې هندو اکثريت به هغه تسليم کړي.

او چې 1943 کال نوې کېدو نو وائسرا په هند، جناح صاحب د اندرپاڼې بل پانکي ته خپلولی و او په داسې مقام نې ودرولی و چې په وزير هند زېري کوي 26/1/1943 د جناح صاحب موجوده رويه داسې ده چې:

..... attitude which might be summed up by saying that if the Congress accepts his terms in full, he would treat them friendly.

ترجمه: د هغه رويه په دې کېنې خلاصه کېږي چې که چېرې

رښتيا رښتيا دي

کانگرس زما شرطونه مکمل مني، نو زه به هغوي سره د

مهرباني سلوک وکړم.

د پېرنګي دې طنز ته لږ غور پکار دے هغه وزير هند ته وائي چې منې کړئ. دا نن جناح صاحب دومره په بلې بلې سر شوے دے او داسې مقام ته مورا رسولے چې هغه اوس داسې رويه اختيار کړې ده چې که کانگرس د هغه همد مطالبې پوره پوره تسليم کړي نو شايد چې دے ورسره مهرباني وکړي. يعني دا گنې د منلو خبره ده چې پېرنګي د جناح صاحب او د مسلم ليگ اصلي قوت او طاقت نه گنې نه و خبر، د 1937ز د انتخاباتو نتېجې هغه نه دي معلومې او د مسلم ليگ موجوده تړون او اتحاد گنې د واسرائې په کوشش پورې نه و تړلے؟

د گاندهي جي وفاقي حکومت تجويز

گاندهي جي او د کانگرس ټول مشران دغو ورځو کښې جبل کښې وو گاندهي جي روژه نيولې وه. هندوستان کښې د گاندهي جي د رهايي د پاره يو تحريک وچلېدو. گاندهي د جبل نه يو خط کښې حکومت لے دا مشوره ورکړله چې کانگرس په دې هېڅ قسمه اعتراض نه لري چې حکومت برطانيه دې اختيار، خبر دے، جناح صاحب ته حواله کړي او هغه دې يو قامي او نېشنل حکومت جوړ کړي. دې پېرنګيان دېر پرېشان کړل، خو وائسرائے خپل 16/2/1943 خط کښې حکومت برطانيه لے تسله ورکوله چې جناح صاحب د دغه ليډرانو په غونډه کښې د شاملېدونه هم انکار وکړ. جناح صاحب او لياقت علي خان دواړو په شريکه د دې قسمه حکومت جوړولو نه انکار وکړو.

And his (Jinnah) statement and that of Nawabzada Litigate Ali Khan, in the assembly, have dealt pretty

رښتيا رښتيا دي

effectively with the suggestion that the Muslim are willing parties either to Gandhi's fast or to his suggestion that a national govt. can be framed by them. With his good will in a day.

ترجمه: په اسمبلۍ کښې د جناح او لياقت علي بيانونو د دې خيال په موثره توگه مخنيوے کړے وے چې گنې مسلمانان د گاندهي د روژې يا گنې د دې تجويز چې د گاندهي په مرسته د هغوي يو قامي حکومت په يوه ورځ کښې جوړيدے شي، طرفداري کوي.

د دې نه زيات کانگرس څه کولے شو؟ د روغې جوړې د خاطره کانگرس د ترکومه پورې لار؟ پېرنګي ته وائي چې اگر چې انتخابات مونږ گټلي دي حق د حکومت زمونږ دے، خو ته خبر دے اختيار جناح صاحب لے ورکړه خو اقتدار هندوستان ته حواله کړه. ولې برگه تماشه ده چې پېرنګي غلے ناست دے. وفاقي حکومت جوړولو او د دغې مشري جناح صاحب لے ورکولو مخالفت جناح صاحب او نواب زاده لياقت علي خان کوي. د نارامۍ هم څه حد وي، هغه د پېرنګي ټوله باداري، بدنامي، بد نېټي، بدديانتي، دوکه، فريب، ظلم زياتے، تجاوز او د باداري شوق هر څه ډېر په استاذۍ کښې هغه د جناح صاحب او مسلم ليگ په غاړه کښې واچول او د مسلم ليگ د دغه وخت مشرانو څومره په کلکو سترگو د پېرنګي دغه پاليسي په ډېره خوشحالي او فخر وړاندې بياني. زه وایم چې اسلام خو ډېر اوچت مقام لري د سړيتوب او انسانيت تقاضې هم په شاپاتي دي. که مسلم ليگ په حقيقت کښې مسلمان لے حق غوښتو، نو نن ورته د ټول هندوستان حکومت ورسپارلے کېږي خو دوي ئې نه قبلوي. د هندوستان د حکومت اخستو نه انکار په دې وجه خو نه دے چې گنې دا اقتدار به مسلم ليگ د پېرنګي نه اخلي او د هغه جگړه خو د پېرنګي سره نه د کانگرس سره ده. څه

رښتيا رښتيا دي

وشو که دغه کانگرس نن د ملک د ازادۍ په جدوجهد کښې په جېلخانه کښې بندېوان پروت دي. پېرنګيان هم عجيبه مخلوق دي. څنگه چې خپل منځ کښې په خط او کتاب کښې دوي ډېر په بې باکۍ رښتيا رښتيا وائي او چې څنگه په نورو خلکو بونه نه دوروي، خو داسې ځان هم کله نه کله بادوي. د گاندهي جي د پېشکش او د جناح صاحب د انکار نه پس نور خو پرېږده چې هغه شوره اېمري هم پوهه دے، لکه چې په 8/2/1943 کال وائسراے ته ليکي؛

I don't believe that you will ever get Indian politicians settling down to a reasonable discussion of their own internal problems so long as they can shirk them by putting the blame on an alien govt. To that extent there is really something in Gandhi's plea that Indians can only agree once we are out of their way.

ترجمه: زه باور نه کوم چې ته به کله هم هندوستانه سياستدانان د خپلو مسئلو د حل د پاره يو معقول بحث، تمحيص ته تيار کړې. ترڅو چې کېدے شي هغوي به د دغه مسئلو د حل نه ډډه کوي او الزام به په اجنبي حکومت اچوي. تر دغه اندازې د گاندهي په دې دعوي کښې وزن شته چې هندوستانيان هغه وخت په خپلو کښې جوړېدے شي چې مونږ (انگريزان) د هغوي د لارې نه ووځو.

مسلمانان وزيران

لکه څنگه چې مخکښې ذکر شوه دے. کله چې گاندهي جي په جېل کښې دننه روژه ونیوه او حکومت هند په هغې غوږونه کاڼه کړل، نو د وائسراے د

رښتيا رښتيا دي

خپل کونسل څو ممبرانواستعفي گانې ورکړې دا ټول غېر مسلم وو وائسراے لکه چې د غېر مسلمو د دغه روڼې نه مايوسه شو، نو د دې وجې نه نې مسلمانانو ته مخه کړله ولې چې دا نې لکه چې تسله وي چې دوي به دومره خوددارۍ او عزت نفس مظاهره نه کوي، او هم دغسې وشوه د هغه په حقله وائسراے وزير هند له تسله ورکوي چې اميد دے چې د دې وزير نه به د دغه مخکښې هسې د شکايت موقع نه وي چې بيا په دنيا کښې مونږ بدنام کړي، ولې چې دا د کونسل ممبران خو منتخب دي هم، دا خو وائسراے په خپله خوښ کړي دي او نامزد دي. وائسراے د 2/5/1943 په خط کښې وائي؛

I was him (Aziz u hiq) yesterday and gave him a talking to. I told him I would own the food deptt. Myself, though not publicly, for the time being, and he readily accepts that public responsibility will, of course. Be entirely with him and he will have to defend the action of the deptt. In public and of course keep in touch with what's going on inside. As regards commerce, Industries and civil Supplies I begged him not to make the mistake of immersing himself is a great deal of detail, that was properly to be handled or to slow down action by frequent interference from his high level He took all this very well and expressed himself ready to play.

ترجمه: ما پرون عزيزالحق وليدو او ورته مې خبرې وکړې، ما هغه ته ووې چې د خوراک محکمه به د موجوده وخت د پاره اصلاً ماسره وي خو اعلانیه طور به د خلقو په منځ کښې تاسره وي، او هغه په بېره دا ومنله چې بې شکه د دغه محکمې بېلک ذمه واري به د هغه وي او هغه به د عوامو په وړاندې د

رېښتيا رېښتيا دي

دغه محکمې د عمل دفاع کوي او ورسره به ځان خبروي چې د محکمې دننه څه روان دي ما ترې نه خواش وکړو چې ځان په زيات تفصيل کښې د غرقولو غلطې ونه کړي، کومه چې به د سپکټريانو له خوا سر ته رسي. ځان باندې زيات بار وانه چوي يا د لوړې سطحې نه درکاري مداخلت په ذريعه کار سست نه کړي هغه په دې هر څه امان او صدقنا ووې او لوبې لوبولو ته نې امانگي ظاهره کړه.¹⁵

دا پرېکون او خلاصې ورسره وائسراي د مخکښې نه کړي دي. دې ته هم لږ غور پکار دے چې دغه غېر مسلم وزيران هم وائسراي خوښ کړي وو. او دا مسلمانان هم وائسراي خوښ کړي دي. د دواړو په کردار، عمل او خوددارۍ کښې دې واضحه فرق ته چې سره گوري نو گنې پېرنگيان هم وو چې هغوي خپل ټول اعتماد صرف په مسلمانانو کولو. که هغه سرکاري افسران او وزيران وو او که سياست دانان. په دغو ورځو کښې وزير هند ايمري دا هدايات راولېږل چې د گاندهي جي د روژې په سلسله کښې چې کومو غېر مسلم سرکاري افسرانو استعفي گانې ورکړې. هغه سمدستي

¹⁵ سردار شوکت حيات د جناح صاحب نژدې باوري ملگره خپل کتاب 'مهم گشته قوم' خپرونه 1995ز کښې د دې عزيز الحق په حواله ليکلي دي چې د 1947ز پېل کښې جناح صاحب ما ته د سياست پرېښودلو او د پېښو گټلو مشوره واکړه. ما ورته خواب ورکړو چې نه د جنگ دوران زه ډگر پرېږدم او نه راته د ډېرو پېښو گټلو چل راځي نو جناح صاحب خپل پراښوېت سپکټري کې اېچ خورشيد راوغوښتو چې د وائسراي کونسل ايگزېکټو غړي عزيز الحق سره په فون زما تماس ونيوه. هغه چې نمبر ملاو کړو نو خبرې نې ورسره وکړې چې شوکت درلېږم او دے نې ولېږلو عزيز الحق چې د خوراک محکمه ورسره وه، هغه د درامد کنټرولر مسټر مهته او د برآمد چيف کنټرولر ميا امين الدين راوغوښتل او سردار شوکت حيات ته نې پرې د يو کړو نه زيات پرمتونه جوړ کړل دې نه پس چې دے جناح صاحب ته راغلو نو هغه د معي مشهور سېټه احمد ته ولېږلو د چا چې په يورپ تجارت و و د هغه په ذريعه نې ورله يورپ کښې اړه ورو نه بک کړل. يعنې په يوه پېره نې ورله د لوه لاس وهلو سرکاري طريقه وښودله

رېښتيا رېښتيا دي

منځلورې کړې بلکې نور هم کوشش وکړې که داسې غېر مسلم افسران وي چې په هغوي لږ هم څه شک د دې جذبې کېدے شي چې دوي کانگرس سره همدردي لري، نو په مخه نې د نوکړۍ نه وباسي

جناح صاحب او د پاکستان تشريح

د سر سکندر حيات خان د مرگ نه پس سر خضر حيات توانه د پنجاب نوه وزير اعلي مقرر شو. دغلته ده سره په يونيسټ پارټۍ کښې هندوان او سکھان هم وو او وزيران هم، چونکې د مسلم ليگ د طرفه د پاکستان د مسئلې مختلف تاويلونه کېدل، نو دغه غېر مسلمو پنجابيانو په خپل مسئلې وزير اعلي زور واچولو چې حکومت له پکار دي چې په جناح صاحب زور اچوي چې هغه د پاکستان تشريح وکړي. ولې چې په لاهور کښې پاس شوي قرارداد کښې د 'يو رياست، نه، بلکې د 'رياستونو، ذکر و اوس پکښې جناح صاحب دا شوشه هم پرېښې ده چې د مشرقي او مغربي پاکستان ترمنځ يوه گزرگا (corridor) وي چې هغه به د مسلمانانو وي وغېره وغېره. نو په دې سلسله کښې خضر حيات توانه د وائسراي هند نه نېوس وکړو چې جناح صاحب دا کوم تاويلونه بيانوي. د دې نه خو نوره گډوډي پېدا کېږي. نو ښه به دا وي چې جناح صاحب په دې مجبور کړے شي چې هغه د پاکستان د منصوبې پوره تشريح او وضاحت وکړي، ولې چې مونږ ته په پنجاب کښې مشکلات پېښېږي. بله دا چې د دغې وضاحت په رڼا کښې به مسلمانان هم خپله فېصله وکړے شي. وائسراي دا کله منله، هغه کله يوه بهانه او کله په بله بهانه وخت له ديکه ورکوله. د وائسراي دلچسپي خو د پاکستان په وضاحت کښې نه وه، نه نې په مسلمانانو، هندوانو، سکھانو او نورو غېر مسلمو څه کار و. هغه خو د

رېښتيا رېښتيا دي

پاکستان د منصوبې په جوړولو او مشتېري کولو کېښې صرف يو غړی دی چې د مسلم ليگ او کانگرس روغه جوړه په هېڅ شان ونه شي. د پېرنگې خبر خو هم په دې کېښې و چې څومره دا شې مبهم وي، او چې څومره هم مېر وي نو دومره به خطرناک وي او د مخالفه ډله به ترې نه وېرېږي. خضر حیات توانه کېښې وائسرای هر څه وي، ولې وزير هند ته خو صفا ليکي 4/5/1943؛

From his (Jinnah) I own point of view held the strength of his position is that he has refused to define it (Pakistan) this I have no doubt that the famous corridor by which he proposes to link North west Pakistan with North East Pakistan, a corridor which would presumably run via Delhi, Luck now, Allahabad and Patna, cutting off the area north of the corridor from the Hindu majorities in the South of it, would almost inevitably figure and he would be a fool if he did not sake all sorts of excessive demands in respect of tariffs, defence, the use of ports and the like.

ترجمه: د جناح د خپل نظر مطابق د هغه د موقف نیم زور په دې کېښې پروت دے چې هغه د پاکستان د تعریف کولو نه انکار کړے دے ... دغه شان هېڅ شک نه لرم چې د کومې مشهورې گزرگاه په ذریعې چې هغه غواړي شمال مغربي پاکستان او شمال مشرقي پاکستان سره وتړي او کومه به چې د ډیلي، لکهنو، اله اباد او پټنه نه تېرېږي. دغه د گزرگاه شمالي علاقه به د جنوب هندو اکثریتی علاقه جدا کوي، دغه د گزرگاه مسئله به هغه (جناح) راپورته کړي او هغه به احمق وي که چېرې هغه دې سره نورې اضافي مطالبې چې

رېښتيا رېښتيا دي

محصولاتو، دفاع او د بندرگاه استعمال وغېره پورې به تعلق ولري را اوچتې نه کړي
پېرنگې خو لا خوشحاله دے چې څومره دعوي جناح صاحب کوي، دومره به دروغې جوړې گنجائش ختمېږي. د پېرنگې څه خر خټه کېښې نښتے دے چې هغه دې د پاکستان د منصوبې د وضاحت او تشریح زور په جناح صاحب واچوي ولې د دې حقیقت نه هم انکار نه شي کېدے چې تر دغه وخته پورې لا جناح صاحب او د مسلم ليگ نور مشران په خپله هم په خپل ذهن کېښې واضحه نه وو چې مونږ څه غواړو. د مثال په طور دا د گزرگاه مسئله به واخلو چې يواځې دې ته سرے وگوري نو جېرانه شي چې دا به څنگه وي چې د لاهور نه واخله تر دکلکتې پورې دا گزرگاه، هندوستان په منځ وشلوي. دا به د مسلمانانو وي، په کوم حق؟ د دې دومره پنځلس سوه مېله اوږدې گزرگاه پلنوالے به څومره وي؟ د دې د حفاظت د پاره به څومره فوځ پکاروي؟ هم په شمال او هم په جنوب او داسې ورپسې. نو په سوونو سوالونه ذهن له راځي، نو دا صرف يوه خبره ثابتوي چې د مسلم ليگ د مشرانو په ذهن کېښې قطعاً څه واضحه نقشه د پاکستان نه وه او پېرنگې گټې په دې نه و پوهه چې نور څو پرېږده دا د گزرگاه دا تجویز څومره نامعقول څه چې د خدا او توقې دے. وزير هند ایمرې په خپله مني:
The practical case, indeed. Against Pakistan seems to me overwhelming.

(د 6/5/1943 خط)

ترجمه: د پاکستان خلاف عملي دعوي زما په خیال ډېره قوي ده.

نو گټې د دې خبرې د ثابتولو د پاره څه ډېر زیات عقل او منطقي دلیل پکار دے چې بیا ولې پېرنگې داتوله لوبه جوړه کړې ده.

رښتيا رښتيا دي

د ګاندهي جي خط جناح صاحب ته
کله چې د ګاندهي جي د هغه اولنې خط څه خاطر خواه نتیجه را ونه ورنه کړ
چې هغه حکومت هند ته لیکلې و چې اقتدار تاسو جناح صاحب ته مو را
کړئ او د هغې ځواب حکومت هند نه بلکې جناح صاحب او نواب زاده
لیاقت علي خان ورکړو او دغه د قامي حکومت تجویز ئې نامنظور کړو

بیا ګاندهي جي ابغ په نېغه جناح صاحب ته د جبل نه خط ولیکو چې هغه
خط حکومت هند بند کړو. نور څه کوي، چې د برطانیې وزیر اعظم
سروستین چرچل دغه ورځو کښې د امریکې په دوره و چې د ګاندهي جي
خط نه خبر شو، نو دومره پرې سخته وه چې د هلته نه ئې سوال ځواب
وکړو؛
Winston telegraphed from America urging that there should be
no communiqué and the letter simply suppressed.
(25/4/1943)

ترجمه: وینسټن دامریکانه تار وواکه چې هیڅ اعلان دې ونه شي او خط دې
منع کړي شي.

په لندن کښې پېرنګیان وپېرېدل چې د ګاندهي جي د قامي حکومت د جناح
صاحب په مشرۍ کښې انکار جناح صاحب کافي بدنام کړې دے، نو کله
ګاندهي دا خط ور لږه ورکړه شي، نو شاید چې د روغې جوړې ګنجائش
پېدا شي، ولې د وائسرای خپله رایه دا وه چې دا خط بندول نه دي پکار.
وائسرای پوهه و چې جناح صاحب اوس پېرنګي دومره اوچت خپلولې دے
چې د هغې ځای نه را کوږېدل به هغه ته هم گران وي. او دې خوا کانګرس هم
څه کمې نه دے کړې ولې چې کله د ټول هندوستان حکومت هغوي جناح
صاحب ته پېش کړي دي نو د هغې نه نور زیات څه کېدے شي چې ګاندهي

یو خوا د خط په نه ورکولو اعتراض و او په دې خوا وائي چې ګاندهي
سره د خط و کتابت خو تر هغې سوال نه پېدا کېږي چې تر څو ګاندهي د تېر

Meanwhile he fact that Jinnah has wholly associated himself and in his public statement on Gandhi's letter, with the principal that there can be no communication with Gandhi so long as the Mahatma does not call off the policy of last August, is a very valuable advance.

ترجمه: په دې دوران کښې جناح د ګاندهي جي په خط باندې
په خپل مطبوعاتې بیان کښې ځان دې اصل سره تړلي دي چې
تر هغه وخته پورې ګاندهي سره هیڅ رابطه نه شي کېدے
ترڅو چې مهاتما و تېر اګست پالیسي پرې نه ږدي وایو زیات
فائده مند پېشرفت وي.

رښتيا رښتيا دي

پرېږدو. ولې وزير هند ايمري د جناح صاحب د دې بيان په حقله څه ليکي؟
2/6/1943

I confess I admire the skill with which Jinnah has taken advantage of your deflation of Gandhi over this business of deflating him once further, while at the same time adroitly saving his own face by making it clear that the only letter which would have satisfied him and which he dared you not to forward, was one abandoning the whole congress policy (i.e. to the extent making his condition identical with yours).

ترجمه: زه اعتراف کوم او جناح مهارت ستايم، څنگه چې هغه ستا د گاندهي جي د سپکولو نه په دې معامله کښې فائده واخسته او نور ئې سپک کړو او په عين وخت کښې په داسې ماهرانه رول خپل مخ بچ وساتو چې دا خبره ئې واضحه کړه چې صرف يو خط هغه مطمئن کولې شو او کوم چې هغه گاندهي ونه کړې شو، تاسو ته راولېږئ، هغه دا و چې د کانگرس ټوله پاليسي پرېږدي (تر دې پورې لاړ چې خپل شرط ئې تاسو وائسراي، هغې سره مشابه کړو).

مطلب د پېرنگي د اده چې گاندهي جي سپک deflate کړي او هلته پس ته به ورسره خبره کوي چې اول پرې دغه تحريک واپس واخلي، کومې چې د پېرنگي په خلاف د هندوستان د ازادۍ د پاره چلېږي، نو ايمري خو ځکه وائي چې جناح صاحب هم گاندهي سپک کړو او دوهمه خبره هم جناح صاحب د پېرنگي وکړله او د پېرنگي او جناح صاحب يو شرط دے چې اول د ازادۍ تحريک واپس واخلم نو هلته پس ته به نورې خبرې کېږي چې دا نسمه واقعاتو ته سره په غور غوري، نو دا خبره ځان ته بيا رايادول

اگست د مياشتې خپله پاليسي بدله نه کړي. د گاندهي جي د اگست د مياشتې مطالبه دا وه چې پېرنگيان دې هندوستان ازاد کړي. تحريک د هندوستان د ازادۍ د پاره چلېږي. گاندهي جي جناح صاحب له د خبرو اترو دعوت ورکړے دے چې عالمي جنگ شروع دے، ملک کښې اړے گرے دے، جرمني او جاپان دنيا را په مخه کړې ده، چې مونږ هم سره کښېنو او د خپل مستقبل په حقله شريک سوچ وکړو. گاندهي جي د ملاقات درخواست کوي. جناح صاحب د ملاقات درخواست په دې شرط قبلوي چې اول دې گاندهي جي د (هندوستان پرېږدي) Quit India تحريک د واپس کېدو اعلان وکړي يعني گاندهي جي دې دا اول ومني چې مونږ د ملک د ازادۍ مطالبه پرېښودله، د هغې د پاره مو خپل تحريک او خپل جدوجهد بند کړو، نو هغې نه پس ته به جناح صاحب هغه سره خبرو اترو ته کښېني تېوس دا پکار دے چې دا تحريک خود نوآبادياتي او سامراجي بادر پېرنگي په خلاف د ملک د ازادۍ د پاره او د خپل حق خوداراديت د پاره چلوو. نو چې جناح صاحب او مسلم ليگ ته په دې کښې څه تکليف و، دا کار خو د پېرنگي و چې هغه گاندهي جي ته دا شرط پېش کړي وي. دا څومره د زړه چاودون خبره ده چې نن مسلم ليگ هم هغه ذمه واري په خپل سر اخستې ده کومه چې د پېرنگي وه. په داسان جناح صاحب د حکومت هند فېصلي له هم جواز پېدا کړو چې هغوي گاندهي جي خط بند کړے و. دا خو هغه د مړه سپي خبره شوله، يو سړي خپل يو اشنا له لار. ورته ئې ووي چې د اوږي د فصل د سمبالۍ ورځې دي. زه به څو ورځو له په مېره غنمو ته دېره يم نو که تا خپل سپي ماله څو ورځې راکړو چې هلته ماسره څوکی کوي، اشنا ورته ووي چې زما سپي څو مړ دے که دغلته ولاړ وي خو بيا هم خبر و، بيا ئې ورته وې که ژوند دے و، نو هم مې تاله نه درکولو خو زه ئې خواب ورکوم او خواب هم د پېرنگي خواب. د وائسراي د خوشحالي هغه خو به

رښتيا رښتيا دي

غواړي چې ايا ددغه وخت د مسلم ليگ لېډرانو په دې خپله رويه او پاليسي چرې د دې اړخه هم سوچ كړې و چې زموږ په دې رويه د مسلمان په كور كښې كوم خبر پريوځي كه نه؟ هغوي هم په پټو سترگو په پېرنگي پسې نيت تړلې و چې څه هغه كول غوښتل، هغه دوي ورله په خوشحالي او فخر سرته رسول.

د جناح صاحب مقام او حيثيت د پېرنگي په نظر كښې چونكي تر دغه وخته پورې لا پېرنگي د هندوستان د پرېښودلو اراده نه وه كړي او هلته په لندن كښې ناست وزير هند سره به كله كله دا وېره شوله چې وائسراي كومه طريقه د جناح صاحب سره شري ډېر امكان لري چې دا جناح صاحب بيا دومره په سر وڅېږي چې بيا سبا له د پېرنگي د پاره سر دردي شي او بيا چې وقتاً فوقتاً وائسراي دا هم ليكي چې زما حتي الوسع دا كوشش دے چې په مسلم ليگ كښې دې انتشار او نفاق پېدا نه شي، نو دې وزير هند نور هم وويړاو چې ډله ورله هم ته مضبوطه كړي او سړي هم دومره ناحقه مطالبې كوي، نو سبا له به دې زموږ د پاره د گاندهي او كانگرس نه هم لومړي سر دردي شي. اخبر وائسراي هند لنلتگو دا فېصله وكړه چې د وزير هند ايمري ټولې وېرې خورې كړې. د جناح صاحب د سياسي حيثيت تجزيه، د مسلم ليگ د قوت ټول او بيا د دې موازنه د كانگرس سره په تفصيل سره او په ډېر سپينه او بې باكه ژبه كښې وكړي - په 10/6/1943 كښې د خپل يو رپورټ په ترڅ كښې ليكي؛

Your comment on Jinnah's attitude. I think he probably looks a little more alarming from London that he does here. I don't, however, think he wants a row with the govt. though on the other hand (like unfortunately all these leaders) he exists on being as

رښتيا رښتيا دي

rude to govt. (& to his political opponents) as he thinks he dares. I doubt if anyone jakes it very seriously, his threats do not cause me any sleepless nights. As I have consistently felt and said both to Zetland and you, Jinnah would be quite as bad a master as Gandhi. But Jinnah is not as strong a position as to be in the near future, since he represents a minority and a minority that can effectively hold it's won with our assistance. Nor, of course, is his organization as deep rooted as is that of the Congress. I would expect him to be likely to continue to be not merely non-constructive, but positively destructive, and to Endeavour to play his hand so as to get the maximum in the way of commitments favorable to his community and the maximum in the way of hurdles to be taken by the Hindus, but without cacing a showdown with the Govt.

ترجمه: د جناح د روڼې په باب ستاسو تبصره په حقله بايد ووايم چې زما په خيال هغه د لندن نه ممكنه ده لږ زيات وروڼكي و ښكاري، په نسبت ددې ځاي، ليكن زه فكر نه كوم چې هغه حكومت سره شخړه كول غواړي اگر كه بل طرف ته (لكه د بدقسمتي نه د دې ټولو لېډرانو غوندې) د هغه بقا په دې كښې ده چې حكومت سره (او خپلو سياسي مخالفينو سره) دومره بدتميزه اوسي څومره چې جرات نې ولري زه په دې كښې شك لرم چې څوك هم دارو په سنجيدگۍ سره اخلي او د هغه گواښونه زما د پاره د بې خوبه شپو باعث نه گرځي لكه چې ما همېشه محسوسه كړې ده او وزير زيتلينډ او تا ته مې وئيلي دي جناح به دومره بد بادار وي څومره چې

رښتيا رښتيا دي

به گاندهي وي. ليکن په دومره مضبوط پوزېشن کېنې نه دے څومره کېنې چې گاندهي او کانگرس دي او امکان نه لري چې هغه په نژدې مستقبل کېنې مضبوط شي، ځکه چې هغه د اقلیت نمائندگي کوي او داسې اقلیت چې هغه زمونږ په مدد په خپلو پښو ودرید شي نه په واقعیت کېنې د هغه تنظیم دومره ژورې جرړې لري څومره چې کانگرس لري، زه به د هغه نه دا توقع و لرم چې خپل کار جاري وساتي، خو صرف غیر تعميري نه بلکه تعميري طور کار وکړي او کوشش وکړي داسې لوبه وکړي چې د خپلې برادرۍ د پاره زیات نه زیات وعدې ترلاسه کړي او زیات نه زیات رکاوټونه د هندوانو لاس ته ورشي، لیکن په څنگ کېنې حکومت سره د دغې اختونه ځان پېچ کړي.

بس دے، وشوه، که نور څه گنجاش پکېنې شته. پېرنکے تسلیموي چې جناح صاحب نه څه خپل قوت لري او نه څه قومي تنظیم. تر دې وائي چې په ژاتلونکي مستقبل کېنې هم د هغه د قوت د زیاتي هېڅ امکان نه شته. هغه د اقلیتي فرقې لیور دے او دغه اقلیتي فرقه صرف زمونږ په امداد خپل حبثیت قائم ساتلے شي. نو ځکه خو هغه وزیر هند له تسله ورکوي چې مه وپرېره هغه د حکومت سره د مقابلې نه دي. ددې نه زیات په واضحه ټکو کېنې وائسرای څه ووائي؟ هغه برطانوي حکومت له تسله ورکوي چې جناح صاحب نه څه حبثیت لري او نه څه قوت. هغه خو مونږ د دغه حبثیت خاوند کړے دے ولې سوال دلته دا پیدا کېږي چې د وائسرای هند د وېنا مطابق جناح صاحب نه څه نمائنده حبثیت لري او نه سیاسي قوت او قومي او منظمه ډله، نو دے به د مسلمانانو د حقوقو تحفظ څنگه وکړي؟ دے خو په خپله هم پوهه دے چې د دهر څه طاقت او قوت د پېرنکي په لاس کېنې

رښتيا رښتيا دي

دے او که نن پېرنکے ووائي چې چونکې ما په دې هندوستان کېنې په خپله انتخابات کړي دي نو خبره څرگنده ده چې هندوستانیانو په چا اعتماد کړے دے نو زه به صرف د قام د منتخبو نمائندگانو او هغه سیاسي پارتو سره د هندوستان په مستقبل مشوره کوم کومې چې قام د دې د پاره منتخب کړي دي نو بیا به د مسلم لیگ او جناح صاحب حبثیت څه وي؟ دا نه چې گڼې یواځې وائسرای په دې پوهه و چې جناح صاحب خپل څه قوت او حبثیت نه لري. جناح صاحب په خپله هم دا محسوسه کړې وه او نور خو پرېږده چې په لاهور کېنې ئې په هغه اجلاس کېنې د مسلم لیگ ملگرو ته وې چې کوم کېنې د پاکستان تجویز پاس شوه. چې اوسه پورې خو وائسرای به د گاندهي نه بل څوک منل نه خو بس گاندهي، او گاندهي و لیکن چې کله په یورپ کېنې جنگ ونښتو، نو وائسرای زه هم وللم. دا ئې الفاظ دي؛

After the war (began) I was treated on the same basis as Mr. Gandhi. I was wonderstruck why all of a sudden I was promoted and given a place side by side with Mr. Gandhi.

ترجمه: د جنگ د نښتونه پس ما سره د گاندهي غوندې یو شان سلوک وشو، زه حېران شوم چې ولې ناڅاپي زما ترقي

وشوه او گاندهي سره څنگ په څنگ ځای راکړے شو.¹⁶

جناح صاحب په خپله حېران دے چې زما (ترقي) څنگه وشوله او ما له

16 خپله جناح صاحب سره دا احساس و چې په شخصي توگه باندې هغه څومره اوبو کېنې دے، ځکه چې کله ورله د دوهم نړیوال لږم نه پس ته انگرېزانو زیات ارزښت ورکړ نو یو دوه کېنې حېران شو.

بي که مېن په کتاب 'انتقال اقتدار' کېنې د جناح صاحب خپله وېنا لیکي چې 'کله ما سره د گاندهي غوندې سلوک وشو نو حېران شوم چې دا ناڅاپه ولې زما رتبه دومره بره شوه چې د مسټر گاندهي تر څنگه ئې ځای راکړلو.'

ريٽياريتيا دي

وانسراے د گاندهي سره د مساوي حيثيت څنگه راکه؟ نو لنډه اوږده نهي دا چې وانسراے هم د جناح صاحب په حقيقت. حيثيت او قوت خبر دے او جناح صاحب هم خبر دے چې نه ما انتخابات گټلي دي. نه مې خپل سياسي تنظيم داسې قوي او محکم دے نو بيا پېرنګي ما له دا دومره لوړ مقام ولې راکوي. نو د دې لازمي نتېجه يوه او صرف يوه کېدے شي چې د جناح صاحب دې همېشه دا کوشش وي چې د پېرنګي دغه ورکړه حيثيت او مقام د هغه د گوتو ونه وځي. جناح صاحب په دې هم پوهه و چې د پېرنګي سره د کانګرس د مقابلې د پاره بهې د هغه نه بل څه درک نه لکي نو هغه به هم هر وخت دا کوشش و چې د دغې مجبوريتا نه د زياتې نه زياته فائده واخلي خو دا به نې هم همېشه مد نظر و چې چې خبره دومره لرې لاره نه شي چې پېرنګي سره اېچ په نېغه مقابلې ته نوبت ورسې ولې د وزير هند ايمري تسلي نه کېده. نو په بل خط کېنې ورته وانسراے لښتکو د مسلم ليگ په حقله مونډيزه خبره کړې ده. ورته ليکي چې د هغوي په اخباري بيانونو پسې تلل نه دي پکار لکه چې په 4/10/1943 کېنې ليکي:

But I believe as I have often said to you in these matters that the Muslim (Jinnah) though they are bound to abuse us in the interest of keeping their place in the public eye and so safeguarding their reputation as good nationalists, have nothing to gain from the disappearance of the British connection or from a further weakening of that connection, and do not want any such.

ترجمه: بلکې زما عقیده ده لکه چې ما همېشه تا ته د دې معاملو په حقله وئيلي دي چې مسلمان (جناح) مجبوره دے چې مونږ ته کنځلې وکړي او دغه شان خپل ځاے د خلقو په نظر کېنې خوندي وساتي او د هغه قام پرستانو په شان د

ريټياريتيا دي

خپل شهرت حفاظت وکړي البته هغوي ته د برطانوي رابطې د غېږدو يا د دغې رابطې د نورې کمزورې کيدو نه څه په لاس نه ورځي او دغه رابطه کمزوري کول نه غواړي وانسراے وائي چې جناح صاحب مونږ پسې بد رد ځکه وائي چې قام له ناږورکي چې هغه قام پرسته ليدو دے او په دې طريقه هغه صرف اولس کېنې ځان له اعتماد پېدا کوي. گنې نو حقيقت دا دے چې د مسلمانانو خبر په دې کېنې دے چې انګرېزې دلته د حاکم په حيثيت کېنې موجود وي. دوي د پېرنګي سره خپل تعلق شلول نه غواړي او شلول خو پرېږده. هغوي د دغه تعلق کمزوري کول هم نه غواړي

صوبه سرحد او پېرنګي

د پېرنګي دې ټولې پاليسۍ ته که په غور وکتل شي. نو ده چې د فرقه واران سیاست د رادوساره کولو او د مذهبي جذباتو د راپارولو او د مسلمان او غېر مسلمو په منځ کېنې د نفاق او بې اعتمادۍ فضا پېدا کولو په ذريعه د کوم نفرت او بېلتون بنياد کېښودو په هغې کېنې د صوبه سرحد ځواني خدمتګارو تحريک ډېر لوی ځنډ و. دغه تنظيم نه د پېرنګي په داخلي پاليسۍ کېنې ځانيدو او نه نې د پېرنګي د خارجه پاليسۍ سره مرسته کوله او پېرنګي ته لوی تکليف او مشکل دا و چې په صوبه سرحد کېنې د مسلمانانو ابادي قابو په سلو کېنې دوه نوي وه چې هغه د ټول هندوستان په ټولو صوبو کېنې د مسلمانانو د تناسب نه زياته وه او غټ مشکل دا و چې دا صوبه په هغه مقام پرته وه کوم ته چې پېرنګي خپل سرحد وے. داسې خو د پېرنګي سلطنت په هغه وخت کېنې دومره غزیدلې و چې هغه د چا خبره چې د هغې نمر نه پرېوته ولې پېرنګي دې صوبې ته

رښتيا رښتيا دي

صوبه سرحد ځکه وې چې دلته د پېرنگې خپل حقيقي دښمن يعني شوروي اتحاد سره مخامخ کېدو او دا د سامراج او نو ابادياتي نظام د نمائنده تاج برطانيه داسې سرحد و چې دلته ورته مخامخ شوروي اتحاد پروت و چې اول پکښې زار شاهي وه او د هغه زار شاهي په دوران کېنې خپل سرحد د افغانستان پورې د امو درياب غاړې ته رارسولې و. ولې د 1917 ز د روس د اشتراکي انقلاب نه پس خو پېرنگي سره ورو ورو نوره هم خطره پېدا شوله او امو درياب چې تر دغه وخته پورې يو جغرافيايي سرحد و، د دغه انقلاب نه پس هغه د جغرافيايي سره سره يو نظرياتي سرحد هم شو او د دغه نظرياتي يلغارنه د بچ کېدو د پاره پېرنگي هم يو نظرياتي قوت پېدا کړو مونږ وليدل چې په اولني عالمي جنگ کېنې پېرنگي خپل قوت د مسلمان اتحاد او طاقت د ختمولو د پاره استعمال کړو پېرنگي د هندوستان حکومت د مسلمانانو نه اخستې و. پېرنگي د سمندر په لاره هندوستان ته راغلې و. پېرنگي وليدل چې د يورپ د بلقان د رياستونو نه راواخله تر د چين د سرحد پورې دا ټوله خطه د مسلمان وه او هلته د شمالي افريقې نه را واخله تر مشرق وسطې پورې دا يو ډېر لوی عظيم قوت د مسلمان و او بيا په تېره د ترکي خلافت عثمانیه يو دروند او مضبوط حکومت و. نو زه په هندوستان کېنې په غزیدلو پښو خوب نه شم کولې او نه دا بې حساب دولت هضمولې شم نو چې اولني جنگ عظيم خلاصېدو، پېرنگي د ترکو خلافت درې وېرې کړې و او هغه لوی اتحاد او تړون چې درې وېرې ټوټې کړې و او د خپل لاس گوډاګي چې هلته کېښولې وو.

چې جنگ خلاصېدو نو پېرنگي ايله ساه واخسته چې د مسلمان نه مې ځان بې غمه کړو او د اسلام دا بين المللي تړون مې د منځه يوړو، ولې چې د دغې جنگ په دوران کېنې روس کېنې يو اولسي انقلاب راغی. اول خو پېرنگي او نورو سامراجي قوتونو کوشش وکړو چې دغه انقلاب په کچه

رښتيا رښتيا دي

کېنې ووهي. د انقلاب ضد قوتونو سره چې ساز باز او مرسته وکړه. نو خوند نه و نه کړو. د ځوان شوروي اتحاد ناکه بندي نه وکړه چې د بهر دنيا سره د هېڅ قسمه تجارتي لين دين ونه شي. دا چې کوشش و چې په دې طريقه به دا نوي نظام اقتصادي طور کمزورې او تباه کړي ولې دغه سازش هم کامياب نه شو او چې کله د دغه اولسي انقلاب لوی او ستر مشر لنين مړ شو او انقلاب بيا هم قائم پاتې شو، نو بيا پېرنگي سره په حقيقت کېنې مړ شو او انقلاب پېدا شوله او د دغه نظرياتي انقلاب د مخنيوي د پاره چې سوچ سخته وېره پېدا شوله او د دغه نظرياتي انقلاب د مخنيوي د پاره چې سوچ او فکر شروع کړو، نو اخبر په دې نتېجه ورسېد چې پېرنگي د دغه نظرياتي قوت د پاره هر چرته که لاس پېښې وې نو د هغې د وړاندې صرف او صرف يوه لاره وه چې هغه اسلام د خپل غرض د پاره استعمال کړي او دغه نظرياتي قوت د شوروي اتحاد د انقلابي او نظرياتي قوت د مخنيوي د پاره قوي کړي خو پېرنگي په دې ښه پوهه و چې که د حقيقي اسلام روح قائم پاتې کېږي نو دې کېنې خو د کافر پېرنگي تاوان دې او ګرانه ورته په دې هم وه چې اوس اوس پېرنگي د مسلمانانو د عظيم خلافت پر خلاف په ډاګه جنگ کړې و نو دغه اسلام د پېرنگي نه و پکار، پېرنگي له داسې اسلام پکار و چې هغه د پېرنگي د سامراجي او نو ابادياتي شهنشاهيت په مرسته ودرېږي او د انقلابي شوروي اتحاد د مقابلې د پاره يوې نظرې په حيثيت د پېرنگي وسله شي نو د پېرنگي پاليسي بدله شوه، هغه د اسلام يوه داسې تيزندۍ غوښتنه چې هغه د ترکي نه را واخله د چين تر سرحد پورې د شوروي اتحاد په مړۍ کېنې واچوي چې پېرنگيانو په خپله ژبه کېنې Military Creacent يعني (فوخي هلال) وې.

په هندوستان کېنې د فرقه وارانته نفرت او دښمنۍ بنياد هم په دې غرض کېښودې شوي و او هم د دې بين الاقوامي سامراجي مقصد د حاصلولو د پاره پېرنگي دا ضروري وګڼله چې دا تيزندۍ به هله پوره مضبوطه او

رښتيا رښتيا دي

رښتيا رښتيا دي

مکمله شي چې د اسلام په نامه يوه حصه د هندوستان قطب ته د شوروي اتحاد سرحد ته مخامخ راجدا شي چې د ترکي، ايران سره سره د چين تر سرحد پورې د اسلام په نامه يوه مضبوطه او محکمه کلا جوړه شي چې دا شوروي اتحاد برخلاف د پېرنګي د سلطنت د بچ کولو اود هندوستان د غلام ساتلو د پاره يوه ذريعه او وسيله شي. پېرنګي ډېر هوښيار او چالاک ؤ. هغه خان لۀ داسې ملګري کتل چې هغه د پېرنګي دا مقصد ترسره کړي. نو چې دې ته ښۀ په غور وکتل شي. نو باچا خان او د هغه خدائي خدمتګاران د پېرنګي په دغه پاليسۍ کښې په هېڅ شان نه ځانګډل اندروني پاليسي د پېرنګي دا ده چې هغوي د هندو او مسلمان په منځ کښې د نفرت، کرکې او دښمنۍ په حق کښې وو او خدائي خدمتګار د دغه شي مخالف وو. بله دا چې پېرنګي اسلام د خپل سامراجي او نو ابادياتي شهنشاهيت د بچ کولو د پاره استعمالول غوښتل او خدائي خدمتګاران دغې ته قطعاً تيار نه وو. بلکې مطالبه، کوشش او جدوجهد ئې دا ؤ چې پېرنګي دې د هندوستان د ازادۍ اعلان وکړي او کډه دې په سر کړي چې هندوستان ازاد شي او د هندوستان واک اختيار دې اولس ته په حواله شي چې د دولت او وسائل د قام د وږو، تږو او برېښو لغړو او بې وسه غريبانو په ښېګړه راشي او هم د دې غرض د پاره ئې خان په هندوستان کښې هغه قوتونو سره ملګرې او اتحادي کړې ؤ چې د ملک د ازادۍ د پاره ملا ترلې وه او هغه او انډين نېشنل کانګرس يعني هغه د ملک د ټولو اوسېدونکو يو قام پرسته تنظيم ؤ چې پکښې هندوان، مسلمانان، سکھان، عيسايان او پارسيان ټول شامل وو او هندوان پکښې ډېر وو، ولې چې هندوستان کښې اکثريت د هندوانو ؤ او د کانګرس بنيادي مقصد د ملک ازادي وه او د پېرنګي کډه بارول د کانګرس په هېڅ شان هم د پېرنګي د پاره شوروي اتحاد سره مقابلې ته غاړه نه کېښوده، بلکې هغه خو

کوشش دا ؤ چې پېرنګي دې هندوستان ته واپس خپل ملک ته لاړ شي نو پېرنګي چې پوره سوچ وکړو، هغه هم په دې نتيجه ورسېدو چې په هندوستان کښې دننه د هغه دښمن کانګرس دے او د کانګرس نظريه د قوميت ده چې هغه د علامه اقبال خبره: مذهب نهين سکھاتا آپس مين بير رکھنا هندي هين، هم وطن هين. هندوستان همارا ترجمه مذهب په خپلوکښې د دښمنۍ ساتلو درس نه ورکوي، هنديان يو هم وطنه يو، هندوستان زموږ دے او د پېرنګي دښمن شوروي دے نو د پېرنګي نظر بازو او هوښيارو سرگو سدستي داسې محسوسه کړه چې که يو خوا اسلام پېرنګي د خپل غرض د پاره د يوې نظرئې په توګه د شوروي اتحاد برخلاف استعمالو شي، نو په بل اړخ هم دلته پېرنګي هم دغه اسلام د کانګرس په خلاف استعمالو شي نو د هغه مشکل اسان شو يعني چې يو اسلام راتينګ کړي. نو دلته په هندوستان کښې دننه به ئې د فرقه وارانۀ نفاق، نفرت او دښمنۍ د پاره په خپله ښېګړه راولي او په بين الاقوامي ميدان کښې ئې د يو نظرياتي قوت په توګه د شوروي اتحاد د انقلابي اشتراکي نظرئې برخلاف استعمال کړي او هم دغه پاليسي وه چې پېرنګي راتينګه کړه، ولې په دې پاليسۍ کښې د ټولو نه لومۀ خنډ د صوبه سرحد خدائي خدمتګاران وو چې نه د هندو مسلمان د نفاق او نفرت په خاطر هغوي د هندوستان د قامي او اولسي تحريک نه ځان جدا کړو او نه د شوروي اتحاد برخلاف د پېرنګي د دغه نظرياتي مقابلې د پاره د اسلام نوم هغوي استعمالولو ته غاړه کېښوده پېرنګي ته دا هم يو مشکل ؤ چې دې صوبه کښې مسلمانان په ډېر زيات اکثريت کښې وو، بله دا چې صوبه سرحد سره ترلې قبائلي علاقه وه او ور ډېرې افغانستان ؤ چې دا لر او بر پښتانه پېرنګي د ډيورنډ د کرښې په

رښتيا رښتيا دي

کښې د محمد افضل خان د لاسه راپورزیده. د خدائي خدمتگارو په مقابله کښې چې کوم ممبران کامياب شول، هغې کښې درې نوابان، دوه نواب زاده گان، دوه خان بهادران او څلور خان صاحبان وو. داسې په هندوانو کښې په شپږو ممبرانو کښې څلور رائي بهادران او دوه رائي صاحبان وو تفصيل نې دادے.

- نواب سر صاحب زاده عبدالقيوم (ده خپله حلقه کښې خوانتخاب بائييلو خو دے لار او د هزارې د خان پور د راجگانو په حلقه کښې ودریدو او هلته نې وگتله)
- نواب باز خان د تيري (کوهاټ)
- نواب محمد ظفر خان (بنو)
- نواب زاده الله نواز خان (دېره اسماعيل خان)
- نواب زاده محمد سعيد خان
- خان بهادر سعد الله خان (لېږه لاره)
- خان بهادر محمد زمان (هزاره)
- خان صاحب اسد الله خان (دېره اسماعيل خان)
- خان صاحب عبدالمجيد خان (هزاره)
- خان صاحب راجه عبدالرحمان (هزاره)
- خان صاحب محمد عطائي خان (هزاره)

د دې انتخاباتو نه پس سمدستي پېرنګي د صوبه سرحد په سياست نظر واچولو هغه پوهه شو چې دا نوابان، خان بهادران، جاگېرداران، ذيلداران که په خپلو خپلو ځايونو هر څومره قوي او تکره وي، خو چې ترڅو دلته يو مضبوط او منظم تنظيم او سياسي جماعت نه وي، نو پېرنګي د خدائي خدمتگارو سره مقابله نه شي کولې. دا دېره د جېرانتيا خبره ده چې که څومره پېرنګي کوشش وکړو چې دا خپل گوداګيان په يو مزي راغونډ

رښتيا رښتيا دي

کړې، خو خبره څه دېره مخکښې نه تلله دې خبرې ته هم لږ فکر پکار دے چې تر دغه وخته پورې په دې صوبه سرحد کښې د مسلم ليک نوم قدرې نه و او نه نې د دې وجې نه په اسمبلۍ کښې يو ممبر و دا ټول ممبران د خدائي خدمتگارو نه غېر ازاد ممبران وو او د هېڅ يوې سياسي ډلې غړي نه وو. پېرنګي په دې پوهه و چې بښتون دوه مشران لري: يو ديني او بل دنيوي پېرنګي په دې پوهه و چې د نياوي مشرانو ملا تړله هغه د دېر تکل او تراوسه پورې پېرنګي په دې نتيجه رسيدلې و چې بښتون دېر خودداره او تورزن کوشش نه پس په دې نتيجه رسيدلې و چې بښتون دېر خودداره او تورزن کوشش نه پس په دې نتيجه رسيدلې و چې بښتون دېر خودداره او تورزن قام دے ولې ده کښې د هغه وخت د معاشري د قبائلي ژوندون د سردرای نظام د لاندې اجتماعيت تصور نه شته. خان خاني او انفراديت لري. البته خپل خانان او ملکان، مشران او سپين ډېري لري، مگر فېصلي د سرداري نظام په شان سردار نه کوي، بلکې قامي جرګه نې کوي او چونکې دغه مشران او سپين ډېري د قام د رائي او مشورې تابع وو، خو په دې د پېرنګي سې نه راتلونو پېرنګي ته دا وويل شو چې په بښتونو کښې دې دغه زړې د مشرې کورنۍ او قامي خانان يو طرف ته وديکي او خپلې خانۍ دې قائمې کړې. د هغوي په ژبه خپل بوتي دې نال کړي چې د دوي د لاسه کرلي وي د دوي د لاسه اوبه خوري او هم پېرنګي نې د سوري لاندې په ارام ناست وي او د دې خانانو، ملکانو او مشرانو په دا مجبور وي چې دوي ټول په ټوله په پېرنګي پورې تړلي وي. د دوي ټول دولت، قوت، اثر او رسوخ، عزت او درناوې به د سرکار په کرسۍ وي نو دوي به چېرې هم دا جرات ونه کړې شي چې د پېرنګي پر خلاف څه قدم واخلي. ولې چې په داسان به د هغه همه مراعاتو، دولتونو او سفارشونو نه محروم شي د کومو په ذريعه چې معتبرې اوچت مقام ته پېرنګي خپړولي وو. دا خطاب يافته سران، بې رياسته نوابان، بې بهادري خان بهادران، خان صاحبان، ذيلداران، جاگېرداران او د دوي دا کورنۍ چې د پېرنګي په شتو شته او د هغه په

وېنټيا رېنټيا دي

انعامونو او منصبونو مړې وې او د دوي د بچو د پاره په فوځ او سول کې نوکري حاضري وې. دا يوه طبقه پېرنگي داسې جوړه کړې وه چې د دوي په دې قام کې يو سرکاري حيثيت و سفارشونه ئې منظورېدل. انزېري مجسټريټان وو مقدمې به ئې په خپله فېصله کولې. د دفعه 40 سرحدي قانون د لاندې به هم دوي د جرگو ممبران وو چې د قتلونو فېصلې به ئې اورولې ترل پرانستل به ئې کول. د پېرنگي د وړاندې هم دا مشران وو د دوي نه غېر هغوي نه دا درنې زړې کورنۍ تسليمولې او نه ئې د قام خوښ او غوره سپين ږيري.

د پېرنگي چونکې د دې پاليسۍ سره سره دا هم يوه قطعي فېصله وه چې څنگه هغه دا پښتون قام ټوټې ټوټې کړو. څه په افغانستان، څه په ياغيستان، څه قبائلي علاقې، څه ايجنسۍ او څه ئې رياستونه کړل او څه ئې د خپلې خټې د لاندې د صوبه سرحد په نامه رالاندې کړې. هم دغه شان يوه لويه برخه ئې د دې هر څه نه جدا د بلوچستان سره ملګرې کړله نو دغه شان ئې بيا کوشش دا و چې د پښتنو نه اجتماعي ژوند تصور بالکل ورک کړي او دې کې پېرنگي دومره تکلي او غرضي و چې هغه هم په دې خپلو جوړ کړو خانانو او نوابانو کې هم يو قسمه اتفاق ته غاړه کېښوده. بلکې د پېرنگي غرض دا و چې څومره د دې مختلفو کورنيو او قبيلو او د دې د مشرانو خپلو کې وړانده وي، نو د يو بل د ضد نه به دوي د سرکار په تابعدارۍ کې مخکې کېږي او د هر يو به دا کوشش وي چې د هغه بل په مقابل کې ځان د سرکار اصلي خدمتګار او تابعدار څه چې مرلي ثابت کړي. دې څه وخته پورې خو د پېرنگي کار ډېر ښه وويستو. خو چې کله د خدائي خدمتګارۍ تحريک شروع شو، نو هغې کې د قام محرومې حصې او په خصوصيت سره غريبانان شامل شول. نو اول خو سرکار هم د دې خانانو په مرسته د دې تحريک د چلولو انتظام وکړو، ولې د انتخاباتو نه

وېنټيا رېنټيا دي

پس پېرنگي پوهه شو چې يو په يو يعني انفرادي طور کله د دې د منظمې ډلې په حيثيت يو ځای په يو تنظيم کې کار کولو ته غاړه کېښه نږدې. نو تر هغې د دوي د دې قامي تحريک مقابلې نه شي کولې او بيا په خصوصيت سره چې کله نواب د سر صاحب زاده عبدالقيوم غوندي سرکاري سړي او نواب سر محمد اکبر خان هوتي غوندي د يوسفزو دکورنۍ قامي سړي سره ونښتل. نو بيا خو پېرنگي پوهه شو چې د دې دواړو سرکاري نوابانو اختلاف د پېرنگي مفادو ته نقصان ورسولو. په دې بل اړخ د نور هندوستان د تجربې نه پېرنگي دا زده کړه وکړه چې اوس د پېرنگي غرض صرف د اسلام په نامه په سياست کې ترسره کېږي نو دا هم د تعجب خبره ده چې د مسلم ليګ بنياد په ستمبر 1937ز کې په ايتې اباد کې د مليانو د لاسه کېښودو شو. ډېره د حيرانتيا خبره دا ده چې د جمعيت العلماء د صدر مولانا شاکرالله د نوښار په مشرۍ کې د مسلم ليګ بنياد کېښودو شو او دا د جمعيت العلماء صدر ئې اولنۍ صدر او هم د دغه جمعيت العلماء سکريټري شو. دې ته لږ فکر پکار دے چې په اپريل صوبائي مسلم ليګ سکريټري شو. دې ته لږ فکر پکار دے چې په اپريل 1937ز کې د سر صاحب زاده عبدالقيوم په مشرۍ کې کوم وزارت جوړ شو. هغه په ستمبر 1937ز کې په اسمبلۍ کې د عدم اعتماد د تحريک په وجه پرېوت.

وروسته چې بيا وزارت يو کال تېر شو او د خپلو محدودو اختياراتو باوجود د صوبې وزارت د ډاکټر خان صاحب په مشرۍ کې څه انقلابي اصلاحات وکړل يعنې:

1. جاگيرونه ضبطول
2. انزېري مجسټريټۍ ماتول
3. نوېنې څوکۍ بندول

رښتيا رښتيا دي

دا داسې فيصلې وې چې د دې نېغ په نېغه اثر د پېرنگي په هغه ملائزو پرېوت چاته چې پېرنگي ټول قام مو تازه کېښولې و او پېرنگي دې سرانو. خان بهادرانو، خان صاحبانو، ذيلدارانو او د خپل لاس جوړ کړي خانانو ته په ډاگه ووې چې تر څو تاسو يو قوت نه شئ او د يو منظم جماعت د جنوبي لاندې راغونډ نه شئ، نو تاسو د خدائي خدمتگارو مقابلې نه شئ کولې لکه چې تېرو انتخاباتو دا خبره څرگنده کړله، نن غريب خان د ملک حاکم گڼي. ولې چې حکومت د اولس د ووت په ذريعه جوړ شو او غريبانان ډېر دي په هر حال، نوموړو اصلاحاتو پېرنگي او د هغه گوداگان ووېرول دي سرکاري خانانو سره د خپل مستقبل فکر شو او پېرنگي هم د دې موقع نه فائده واخسته چې په دواړو مورچو د قامي تحريک مقابلې وکړي. نو چې د ستمبر 1938ز کېښې خان بهادر سعدالله خان د مولانا شاکرالله د نوښار په ځای د صوبه سرحد د مسلم ليگ صدر مقرر کړ شو. په دا شان مسلم ليگ د نوښار، سرانو، خان بهادرانو، ذيلدارانو او انرېري مجسريتېان په خپل اختيار کېښې واخستو. دا د پېرنگي د پښتنو د پاره دنيوي ډله شوله ولې د دې سره نې د مليانو يوه ډله منظمه کړله چې د هغې تفصيل د صوبې د هغه وخت گورنر سرجارج کننگم په خپلو ذاتي ډانرو کېښې ډېر په تفصيل سره موجود دے. يعني پېرنگي د خپله جانبې د پښتنو لکه د مغلو د اکبر باچا په دواړو دنيوي او ديني مورچو خپلې ډلې منظمې کړلې.

د سر جارج کننگم ډاټري

چونکې د پېرنگيانو د ټولې پاليسۍ دارومدار صرف په اسلام و يو د دې وجې نه د سر جارج کننگم دا رپورټ زه لږ په تفصيل سره رانقل کول ضروري گڼم چې قام ته پته ولگي چې کافر پېرنگي څنگه په مختلفو ذريعو

رښتيا رښتيا دي

او ذريعو د مسلمانانو ديني مشران او په حقيقت کېښې د رسول اکرم (ص) د مصلې (مصلای) وارثان او د هغه د محراب او ممبر تابعداران د خپل کافرانه غرض د پاره استعمال کړي دي او څومره په ارزانه نې استعمال کړي دي زه انوس کوم چې دې کېښې بعضې نومونه داسې دي چې د هغې په ظاهرولو منم چې د دغه علماء دين نه وروستو پاتو ته به تکليف رسي نو خبردار کړم. کوم چې يو کافر اقا او د نوښادييني او سامراجي قوت علمبردار د خپل تاج او تخت د پاره استعمال کړي دي او چې څنگه د مسلمانانو دا ديني مشران هم دغه پېرنگي د خپل غرض د پاره استعمال کړي دي چې قام خبرداره شي او ويښ او بيدار اوسي، سترگې وغړوي سبا له بل يو قوت د قام حق د اسلام په پاک او سپيڅلي نوم غصب نه کړي او دا دين څرخي مليان په گوته کړي چې نور راتلونکي ترې نه عبرت واخلي. د سر جارج کننگم دا د خپل لاس ليکلي ډايري چې سرے لولي، نو حېران شي چې څومره څومره درانه، خوش شکله، فرشته صورت، د ديني مدرسو فارغ التحصيل عالمان هم د پېرنگي د پاره لگيا. وو او د خداے قران په لاس د رسول اکرم (ص) احاديث په غاړه د کافر پېرنگي د حکومت د پاره او د خپل ملک، وطن او مسلمانانو د غلامولو د پاره نې خپل ايمان، ضمير او سړيتوب په سرو سپينو خرڅ کړے دے. د سر جارج کننگم دا ډايري د هغه په ذاتي کاغذونو کېښې د پېرنگيانو د لندن په لائبريري کېښې موجودې دي څوک که ثبوت غواړي او لا په دې سلسله کېښې نور لټون کول غواړي، نو هغوي نې کتلے شئ ما د دغه ډايريو مکمل نقل د لائبريري نه سرکاري طور راوړے دے. هسې خو د پېرنگي د نمائندگانو د وخت د سره نه دا کوشش و چې هغوي په هندوستان کېښې د مختلفو فرقو ترمنځه نفاق پېدا کړي او دغه نفاق د خپلې فائدي د پاره استعمال کړي ولې په صوبه سرحد کېښې پېرنگي ته دا

رښتيا رښتيا دي

مشکل ؤ چې دلته مسلمان په دومره ډېر زيات اکثريت کښې ؤ چې هغه د غېر مسلمو د غلبې نه وېرېدو. بله دا چې پښتون هسې هم په خپلو متو دومره باور لرلو چې هغه د چا بل د غلامۍ تصور هم نه کولو او چې کوم قام د پېرنگي غوندې جابر، ظالم او قوي طاقت سره ډغرې ته تيار ؤ، نو هغه به د نور چا نه چا وېرولې ؤ؟ ولې په دې علاقه کښې عموماً او په قبائلو او افغانستان کښې خصوصاً پېرنگي ملين خان سره ملگري کړي وو چې هغوي د روس او بيا شوروي اتحاد په خلاف د پېرنگي په حق کښې اواز پورته کوي او بيا چې کله په خصوصيت سره روس کښې په ۱۹۱۷ز کښې انقلاب راغی، نو پېرنگي پوه شو چې اوس د زار روس د فوخي قوت سره سره د اشتراکي انقلاب يو نظرياتي قوت هم ملگرې شو چې د هغې تاييا هم ضروري وه او د دغه نظرياتي قوت د مقابلې د پاره د پېرنگي نظر بازو سترگو اسلام غوره کړی ؤ، او د دغه پېرنگي په دغه سلسله کښې کافي خواري او ستري کړي وه او بيا چې کله امير امان الله خان د جانبې پېرنگي ته په حقيقت کښې خطر پېښه شوله، نو هلته پېرنگي هم دغه اسلام د يو اسلامي ملک افغانستان د مسلمان او پښتون باچا په خلاف څومره په کاميابۍ سره استعمال کړی ؤ ولې کله چې په يورپ باندې د هټلر د جرمني د اړخه د جنگ گورې ورځې راخوړې شوې، نو پېرنگي سره بيا د خپلو غزېدلو سرحداتو خطر پېدا شوله. دا څو مونږ وکتل چې څنگه اسلام پېرنگي د خپل غرض د پاره په هندوستان کښې په سياسي ميدان کښې په خپله ښېگره راوستو او دا مو هم کتلي دي چې هم دغه اسلام د شوروي اتحاد د نظرياتي مقابلې د پاره د هغه پکار راغی نو چې کله حالات هنگامي شول، نو په صوبه سرحد کښې هم پېرنگي خپله مخه بيا ټول په ټوله اسلام ته کړله. که يو خوا ئې نوابان او جاگيرداران د اسلام په نامه په مسلم ليگ کښې راغونډول، نو دې بل اړخ ته ئې مکمله توجه مليانو ته کړله چې دلته

رښتيا رښتيا دي

په صوبه سرحد کښې او ور پورې قبائلي علاقه چې ان تر د افغانستان دننه پورې خپله دغه د اسلام مورچه راتينگه کړي.

Kuli Khan at once arranged secret meetings with tribal Mullahs and others who would not come out into the open. With some Mullahs he had to establish relations through certain persons in Hyderabad stare.

ترجمه: قلي خان ډېر زړ قبائلي مليانو او نورو سره چې ځانونه ښکاره کول نه غواړي رابطه قائمه کړه ځينو سره هغه د حيدرآباد په رياست کښې د بعضو افرادو په ذريعه تعلقات جوړ کړل.

کننگ داسې گويانه دے چې دا د مليانو سره د رابطې کار مونږه خان بهادر قلي خان ته په حواله کړو چې هغه دې د دې قسمه مليانو سره په پټه رابطه قائمه کړي. څوک چې په څرگنده د پېرنگي سره تعاون او ملگرتيا ته نه راوځي، خبره بالکل واضحه ده چې مونږ خو دا هر څه صرف د اسلام د خدمت د پاره کوو او صرف د اسلام د دښمنانو په خلاف يوه مورچه قانمول غواړو او د اسلام دښمن خو صرف يو ؤ يعنې بالشويک. کننگم ليکي چې اولنې ملا چې قلي خان بهرتي کړو نو هغه ملا مروت ؤ چې هغه اول د خاکسار تنظيم سره تعلق لرلو. اول ورته هغه د اسلام خدمت ښکارېدو، خو اوس قلي خان په دې مطمئن کړو چې د اسلام خدمت اوس صرف د جهاد،

په اعلان کېدے شي چې د اسلام د دښمنانو پر خلاف ئې پورته کړي Through Mullah Marwat, Kuli Khan established relations with the office bearers of the jamiat-ul. Ulema Sarhed and their supporters in India. These Mullahs many of whom had consistently been anti-British, began to speak and write against the Russians and Germans on the, platform and in the

رښتيا رښتيا دي

press. Subsidies were paid to all these Mullahs through Muslim Marwat.

ترجمه د ملا مروت په ذريعه قلي خان د جمعيت العلماء سرحد عهديدارانو او په هندوستان كښې د هغوي حمايتيانو سره تعلقات قائم كړل. دغه ملايانو چې زيات پكښې پېرنگي دښمنه وو د ممبر د پاسه او پريس كښې روسانو او جرمنيانو خلاف تقريرونه كول او ليكل شروع كړل. د ملا مروت په لاس دغه ټولو ملايانو ته پېسې ورکړې شوې.¹⁷

د ملا مروت په ذريعه قلي خان د جمعيت العلماء سرحد سره رابطه قائمه كړله (اگر چې دا هغه علماء وو چې ټول عمري د پېرنگي بر خلاف وو او په قامي تحريكونو كښې وړاندې وو) كښمگ وائي چې دې مليانو له پېسې هم قلي خان د ملا مروت په لاس ورکولې. د دې مليانو په ذمه دا كار و چې دوي قام ته ووائي چې پېرنگي چونكې اهل كتاب دے او نور خو پرېږده چې ده سره نكاح هم روا ده او په دې بل اړخ روسي بالشويك دي چې هغوي خو اهل كتاب نه دي، بلكې د پېرنگي په وېنا خو هغوي هېو د سره خداي نه مني، نو د دې وجې نه نن د پېرنگي او اسلام مقصد يو دے چې د دغه بې دينه نظام مقابله وكړي نو دوي مجبور دي چې قام ته په مخه دا خبره راياده

¹⁷ يعني شاکر الله مولانا د نونبار، مفتي مدرار الله د مردان، شاد محمد مولانا د صوابی، خادم محمد اکبر مولانا د چارسدې، محمد شعب مولانا د مردان - مفتي مدرار الله د سميع الحق گروپ د اکرام الله شاهد تهر دپتي سپيکر پلار و. په دې خدماتو ورله کوم چې نې انگرېز د پاره کړي وو. وروستو د تحریک پاکستان د سرو زرو تمغه ورکړې شوه مفتي مدرار الله د مسلک په لحاظ 'رضا خانې برېلوي' و. وروستو نې بيا د باچا خان خلاف يو کتاب هم ليکله و. د کتاب نوم او مندرجات کښې شوي علمي خيانت نه يوي خوا ته، په دې کتاب د مفتي مدرار الله برېلوي زوي هم 'اضافي' کول ضروري گڼلي دي چې دې نه نې د تاريخي واقعيت د کم ترينې درجې اندازه کېدې شي.

رښتيا رښتيا دي

کړي چې نور خو پرېږده چې د پېرنگي په فوځ كښې بهرني كېدل او د پېرنگي د پاره جنگ كول هم د اسلام خدمت دے.¹⁸ كښمگ ليكي چې ما د جمعيت العلماء سرحد مشران په دې راضي كړل چې هغوي وزيرستان ته په فقير ايبي پسې لاړ شي او دا ورته ووائي چې اوسه پورې خو هغه د پېرنگي بر خلاف جهاد كولو، ولې چې دا د اسلام خدمت و. ولې اوس خو پېرنگي د جرمن او اټلي سره په جنگ دي، نو په داسې وخت كښې خو فقير ايبي له پكار دي چې اوس خو دې پېرنگي نه تنگوي. ولې چې پېرنگي د كفر په خلاف جنگ كښې نښته دے. نو دا هم په يو رنگ د اسلام خدمت دے.

پېرنگي دا هر څه په داسې پټه طريقه كول چې د پېرنگي مخالفين په هيڅ رنگي هم خبر نه شي چې گڼې دا وفدونو لېږل او دا تقريرونه، وعظونه او په خطبو كښې د پېرنگي مرسته هم د هغه په ښودنه اشاره او امداد كېږي او ځكه كښمگ خوشحاله دے. ليكي چې د فقيرايبي د نائب، محمد وارث خط جمعيت العلماء سرحد مشرانو له راغے، نو د هغې نه دا څرگنده شوله چې لهجه نې دوستانه وه يعني تسله په دې وه چې د فقيرايبي او د هغه د ملگرو هاشك نه و چې گڼې دا كار دې مليانو د پېرنگي په وېنا او خواهش كړي وي.

د يورپ د جنگ شروع كېدو نه پس دلته په هندوستان كښې د كانگرس او پېرنگي تر منځ اختلاف راپورته شو. د كانگرس د اتو صوبو وزارتونو

"نو دا هم خو بيا ځكه مسلم ليگي شاعرانو به انگرېزانو د پاره جنگي ترانې هغه وخت ليكلې لكه د پاکستان ترانې جوړوونكي نوموړي شاعر حفيظ جالندهري دا سندره خو دويم نړيوال لام كښې زياته مشهوره وه چې رېډيو په پاره نې كښلې وه 'مين تو چهوړے كو بهرني كړآئی دے' حفيظ جالندهري چې كله قومي ترانه ليكله نو د زېږ اے بخاري سره نې شخړه هم راغلې وه هغه غوښتل چې د هغه ليكلے بند دې هم د قومي ترانې سرنامه كړې ششي، ده نه منل بيا هغه دا وړانديز كړے و چې سورة الفاتحه دې ترانه كړې شي.

رېښتيا رېښتيا دي

استعفي گانې ورکړلې او حالات ورو پښه ورو محاذ ارايي طرف ته روان وو. نو دلته د صوبې گورنر دا ضروري وگڼله چې د قبائلي علاقه او افغانستان نه علاوه دلته پښه صوبه کښې دننه هم ملیان منظم کړي او خپله رابطه ورسره قائمه کړي

بله دا چې چونکې جنگ کښې اوس صرف جرمني او اتلي وو، نو پېرنگې دا بهتره وگڼله چې د شوروي اتحاد په حقله خپله مخالفه پروپېکنډه قدرې سسته کړي او زور جرمني او اتلي له ورکړي کښم د مليانو درې ډلې ټاکلې وې. دا واره واره مليان يې د علاقه ځانگړ او اعتباري خان بهادرانو ته په حواله کړي وو. د هغوي نه چې کوم لږ او چټي درجې وو، نو هغوي سره يې رابطه د ډېټي کمشنرانو په ذريعه وړه او چې کوم ډېر کبرا وو، نو هغوي نېغ په نېغه گورنر سره خپله سلسله برابره کړې وه. شروع به د ورو مليانو نه وکړو؛

I have not been in touch with any of the smaller Mullahs myself. I have done it through the following agents with whom practically all my connections have been verbal; as little is put on paper as possible. Ghulam Haider of sherpao: He told me that he thought he could work through about 9 or 10 Mullahs including those of the following villages: Razzar, Kot, Tar nab, Tangi, Utmanzal and Umarzai (later prang and Charsadda).

ترجمه: زه يو هم وړو کي ملا سره په رابطه کښې نه يم، ما دغه رابطه د لاندې اېجنټانو په ذريعه ساتلې وه. هغوي سره زما رابطې عملاً ټولې زباني دي او په کاغذ باندې ډېرې کمې ليکل شوې دي

رېښتيا رېښتيا دي

د شېرپاو غلام حېدر¹⁰ هغه ما ته ووي چې هغه د لاندېنو کليو په شرکت د نهو يا لسو مليانو په ذريعه کار کولې شي: رخ، کوټ، ترناو، تنگي، اتمانزي، عمرزي وروستو پړانگ او چارسده.

کننگم وائي چې ما د شېرپاو، خان ته ووي چې تڼ به هر يو ملا بېل بېل او کننگم وائي چې او د اسلام خدمت ته به يې تياروي څلوېښت 40 يا څان خان له راغواړې او د اسلام خدمت ته به ووائي چې بيا به څلور 4 مياشتې پنځوس 50 روپۍ به ورله ورکړي ورته به ووائي چې بيا به څلور 4 مياشتې پس راځي او خپله ټوله کارگزارې به بيانوي چې څه څه دي کړي دي پېرنگي خان بهادر صاحب ته وائي چې داسې يې په اشارو کښې يوه کره چې که کار ډې تسلي بخش وکړو، نو نوره وظيفه به درته ملاو شي خان بهادر صاحب په ځواب کښې گورنر ته وائي چې دا بعضې مليان ډېر اعتباريان نه دي، نو پښه به دا وي چې زه دوي مياشت په مياشت راغواړم دا خيال به البته ساتلې شي چې رقم هم مناسب ورکړم شي يعني مطلب دا که د څلورو 4 مياشتو د پاره څلوېښت 40 روپۍ وي نو څو لس 10 روپۍ مياشت شوه کننگم وائي چې ما د شېرپاو خان له شېرپاو سره 600 روپۍ ورکړې دا شان د نوبار او پېښور تحصيل د مليانو فهرست د ضلع ډېټي کمشنر سکندر ميرزا ته په حواله و چې د هغې فهرست موجود دے؛

" غلام حېدر خان شېرپاو خان بهادر د تېر گورنر حیات شېرپاو او د تېر وزير اعلي او د جنرال مشرف په رژيم کښې د داخله چارو وزير مېجر رېښتيا، افتاب احمد خان شېرپاو، چې د 'ميو نېشلم' داعي او د قومي وطن گوند مشر دے، والد محترم د د وېش په پس يې د وزير اعظم نوابزاده لياليت علي خان په درناوي کښې چارسده کښې غونډه جوړه کړې وه چې دې دوران کښې پرې درنه دوره راغله او هم دغلته يې د منحرف خدائي خدمتگار ملا محمد اکبر خادم په خوا کښې سادوونه

د خدائي خدمتگار غورځنگ په برخه يې د انگرېزانو د پاره ډېر ډېر خدمتونه لکه د عالي قلعي خان، باچا گل او شيخ محبوب تر سره کړي وو او د خان بهادري منصب باندې لمانځه و

رښتيا رښتيا دي

..... The Wazir i. Azam sent me a list of Mullahs through whom he is working he is paying them on an average about Rs.15/ P.m. each.
(Sir George Cunningham's Diaries, Appendix B).

ترجمه وزير اعظم ما ته د مليانو يو لسټ راولېږه د چا په ذريعه چې هغه کار کوي هغه ورته اوسطاً د مياشتې پنځلس 15 روپۍ د سړي په سر ورکوي (د B ضميمې نه)

د سوات، بونير، مردان او راني زي ملين د هغه وخت د سوات وزير اعظم حضرت علي ته په حواله وو. کنگم وائي چې وزير اعظم ما ته مکمل فهرست د مليانو رالېږلي دي چې هغوي له هغه سړي سر پنځلس روپۍ د مياشتې ورکوي. د کوهاټ دغه ملين د هغه ځای د پټي کمشنر شيخ محبوب علي ته په حواله وو.

د بنو د ضلع د پټي کمشنر ملين دوو تنو ته په حواله کړي دي چې يو نواب ظفر خان او بل تاج علي خان (د خان بهادر غلام حيدر خان زوی) و. د ډېره اسماعيل خان د پټي کمشنر محمد اسلم له کنگم شپږ سوه 600 روپۍ ورکړې چې هغه ئې درې ديني مشرانو ته ورکړي؛ اما خېلو فقير، پير موسي زي او پير زکوري يعني دوه سوه 200 روپۍ سړي سر. دا وعده ورسره وشوه چې که د هغوي کار تسلي بخش وي نو مال به نور هم ورکړي شي. د سيتاني د سيد عبدالجبار شاه په حقله کنگم ليکي چې د هغه رابطه د حيدر اباد دکن سره وه. ده له دغه رياست وزير اعظم سړا کبر حيدري رقم ورکړو. د کنگم دا خيال و چې دا بخت به وکړي چې کار به په سيد صاحب د پېرنگي کوي او وظيفه به ورله حيدر اباد نه راځي. کنگم وائي چې څو ورځې پس ما ته عبدالجبار شاه خبر وکړو چې ما په صوابۍ کښې انتظام برابر کړې دے او باجوړ ته مې هم خپل تربور ولېږلو.

د خيبر د اپريدو مليانو سره رابطه د پولتيکل ايجنټ بيکن Bacon په ذريعه

رښتيا رښتيا دي

My arrangement uptil now with him (Maulana Barkatueeah. Of Samar) has been that he comes to see me once or twice a year. Barkutullah said he duuld also do a good deal through perhaps 10 or 12Maulvis in different places throughout Bajaur and Mohmand country. I paid him Rs. 1000/

ترجمه: تراوسه پورې زما د هغه (اسمار مولوي برکت الله) سره ترتيب داسې پاتې شوی دے چې هغه کال کښې يو يا دوه ځله زما د ليدو ته راځي. برکت الله ووي چې هغه د باجوړ او مومندو علاقې په مختلفو ځايونو کښې شايد د لسو 10 مليانو په واسطه ډېر څه کولې شي. ما هغه ته زر 1000 روپۍ ورکړې.

(د اسمار) د مولوي برکت الله سره د کنگم رابطه لکه چې د کاني وخت نه وه کنگم ليکي چې ما هغه ته ووي چې بيا ما دوه درې مياشتې پس خبر کړي کنگم بيا د دې مليانو د کارگزارۍ او په خصوصيت سره د خان بهادر رقلي خان د کار تفصيل بيان کړې دے. خان بهادر صاحب لکه چې خپل ټول کار په جمعيت العلماء سرحد ويستلې دے. کافي تفصيل دے چې هغوي څومره غونډې کړي دي تجويزونه ئې پاس کړي دي پمفلېټونه ئې چاپ کړي

د دله د کتابت تېروتنه (typo-mistake) شوې ده - د "اسمار" په ځای "اسموس" ليکلی شوی و. خو دا اسمار دے، ځکه چې برکت الله ملا د اسمار په ماحث کښې ملايتوب کولو نومبال ادیب او مبارز کاکاجي صنوبر حسين مومند هم غلنې، گنداو کښې د برکت الله ډلې سره يو ځای جهاد کولو. هم د دغه امير المجاهدين مولوي برکت الله په سرپرستۍ کښې به چمرکنه نه د کاکاجي رساله "شعله" وتله دا خبره قمر راهي هم خپلې مقالې کښې زبادې ده او د انور خان د يوانه کتاب کاکاجي کښې هم شته

رېښتيا رېښتيا دي

دي دورې ئې كړي دي او په مختلفو علاقه كېنې ئې رابطې قائمې كړي دي
د كنگم په دې دستاويز كېنې په اول ځل د يورپ د جنگ نه علاوه
كانگرس بر خلاف د تقريرونو ذكر هم راغلي دے

Maulana Mohd. shuaib toured Mardan District
condemning Satyagraha. Pamphlet by Maulana
Madaullah 'war situation' anti.congress.

ترجمه: مولانا محمد شعیب د مردان ضلعې دوره وکړه او
ساتیاگراها ئې وغندله. د مولانا مداء الله (؟) جنگ حالت
كانگرس مخالفه پمفلټ.

بل پکښې د مولانا مداء الله د پمفلټ ذکر دے چې د يورپ د جنگ په
سلسله كېنې ئې د كانگرس خلاف هم ليكلے دے.

پېرنګې خو ډېر وينې او بېدار ؤ كنگم سره دا فكر شو چې رقم خو مونږ
چاپېره په سمه او غر خور كړو. ملك مو د مليانو په ذريعه خان سره ملګرے
كړل خو چې پته ولگوو چې دا مليان واقعي د پېرنګې د پاره پروېښت
كوي او كه نه؟ نو كنگم وائي چې مونږ خپل جاسوسان په مليانو پسې
جوماتونو ته ولېږل چې پته ولگوي چې مليان دغه خپله وظيفه حلالوي. كه
هسې د سرکار پېسې خوري؟ چې رپورټونه راغلل نو كنگم مطمئن او
خوشحاله شو چې مليان ډېر په ايماندارۍ او اخلاص لگيا دي. د پېرنګې
خدمت د اسلام په جذبه او لس 10 پنځلس 15 روپۍ مياشت په عوض
خرځوي.

Hazrat Ali, Wazir.i.Azam of Swat, is doing
excellently in Swat & Buner: he uses Pir Baba Ziarat
- Also Ghulam Haider of sherpao in his area
Hazrat Ali now covers the whole of swat, Buner and
Mardan border.

ترجمه: د سوات وزيراعظم حضرت علي په سوات او بونير

رېښتيا رېښتيا دي

كنې ډېر ښه كار كوي - هغه د دې مقصد د پاره د پير بابا
زيارت استعمالوي. د شيرپاو غلام حيدر هم په خپله علاقه
كنې ښه كار كوي حضرت علي اوس ټول سوات، بونير او
د مردان پوله كېنې اړم دے.

د ډېره اسماعيل خان د اماخيلو د فقير او د موسي زو د پير نه كنگم
خوشحاله دے او وائي چې دغه پير خو دغه پير خو زما ملاقات له په خپله
پېښور ته تشریف راوړے ؤ. دوي سره رابطه د شېر علي وه. هغه لكه چې د

نجوري پير هم بهرتي كړے دے.
كنگم وائي چې شېر علي د تونسې پير پورې هم خان رسولے ؤ. خبره ئې
خلاصه كړې وه خو بدبختي دا شوه چې دغه پير صاحب په اخلاقي مقدمه
كنې ګېر دے.

معلومېږي چې كنگم لا هغه شان د فقير ايبي د لاسه په عذاب دے وائي
چې مونږ د (شوې) د فقير، اما خېلو فقير، كړيوغې ملا او حاجي اخوند زاده
په ذريعه فقير ايبي ته خطونه وليكل چې هغه د پېرنګيانو نه قنار كړي.
په خيبر كېنې پولتيكېل اېجنټ خپل ټول كار عبد الباقي ملا ته حواله كړے
دے. وائي چې هغه ډېر زيات بې اعتباره دے. خو د كار سره دے. وائي
چې ملا صاحب له موزر (1000) روپۍ وركړې.

كله چې په يورپ كېنې جنگ ونښتو او هتله ټول يورپ را په مخه كړو او
پېرنګې په هرې خوا ماتې خوړلې، نو پېرنګي سره دا فكر پېدا شو چې
ممكنه ده شوروے اتحاد د دې موقع نه فائده واخلي او دې خوا د
هندوستان طرف ته رامنځه كړي.

روغې پېش بندي د پاره ئې نور خو پرېږده په جمعيت العلماء په خپل سالانه
اجلاس يا غونډه كېنې دا تجويز پاس كړو چې كه چېرې شوروي اتحاد په
افغانستان راغے نو دا به د ټولو مسلمانانو فرض وي چې هغه د شوروي

رېښتيا رېښتيا دي

اتحاد خلاف په جهاد کښې شريک شي خو چې کله د پېرنګي تسله وشول
چې د شوروي اتحاد د طرفه دغه خطر نه شته نو بله فتوي کتنګم صاحب
جاري کړله

I advised kuli khan to moderate his anti Bolshevik
propaganda and to concentrate more on propaganda
against Germany and Italy.

ترجمه: قلي خان ته مشوره ورکړه چې بالشويک مخالفه
پروپېگنډه اوس لږه غلې کړي او د جرمني او ايتلي خلاف
پروپېگنډه باندې زور واچوي

دا شان چې څنگه دلته د کانګرس او پېرنګي تعلقات خرابېدل خو هم دغه
مليان بيا پېرنګي د کانګرس په خلاف استعمالول شروع کړل
حقيقت دا د چې مشکله خو دا وه چې څنگه به يو عالم دين يا عالم سوچه
مسلمان په مذهبي جذبه د پېرنګي مرسته وکړه شي پېرنګي د مسلمانانو
ازلي دښمن و. د سلطان ايوبې د وخت نه ئې راواخله تر سلطنت عثمانيه
پورې د ترکيې د تباھ کولو ذمه وار هم دا پېرنګي و. په عربستان کښې څه
چې په خانه کعبه ډزې هم د دې پېرنګي هندوستاني فوځ وکړې. دلته په
خپل ملک کښې دننه د هندوستان باچائي د مغلو د مسلمانانو بادشاهانو
نه هم دې پېرنګي واخسته هم دې پېرنګي چې د ډيلي د اخبري تاجدار
بهادر شاه ظفر سره او د هغه د بچو سره څه عمل وکړو، هغې نه هم دنيا خبره
وه او بيا دلته د پښتنو د خپلو سترگو د وړاندې دې پېرنګي په افغانستان
کښې د پښتنو مسلمانانو سره څه سلوک وکړو؟ د امير دوست محمد خان نه
راواخله. په امير شېر علي خان او اخبري سر ئې په امير امان الله خان
ولگېدو. دا ټول مسلمانان د پېرنګي د لاسه تباھ او برباد وو، که د شوروي
اتحاد، جرمني يا ايتلي د لاسه؟ او لرې به نه څو پرون چې دلته د (1930)، کال
نه راواخله، دا په کلونو پېرنګي په دې خدائي خدمتگارو کوم ظلمونه او

رېښتيا رېښتيا دي

ناروا کړي وو. نو هغه گټې دې ملايانو ته نه وو معلوم؟ يا چې کوم جنګونه
او بمبارۍ د پېرنګي د لاسه په دې قبائلي مسلمانانو وروڼو کيدلې. نو د
هغې نه هم دا ملايان نه وو خبر؟ په وزيرو، مسيتو، اپريدو او مومندو
مسلمانانو دا لام بندي د پېرنګي د طرفه نه وه، که د شوروي اتحاد، جرمني
او ايتلي د طرفه؟ دا د حاجي صاحب د ترومزو او فقير ايبي غوندې
مجاهدينو او حقيقي وارثانو د پيغمبر په خلاف جنګ هم دې پېرنګي
کولو، خو د ملا نه په دين څه کارو، نه په مسلماني، نه په قران او نه د
رسول اکرم (ص) په مصلي (مصلا)، دغه دين خرڅي خو د لسو او پنځلسو
روپو د مياشتې په پېرنګي خرڅ وو. هغوي له به فتوي پېرنګي ورکوله، د
هغوي مفتي او قاضي پېرنګي و. هغه د پښتومتل د چې نمونيا خو به
هرڅه وائي، خوکه ملا فاروق ئې هم ومني کڼه دغه مليانو خو د اسلام توره
را اخستې وه، د پېرنګي سترگو ته ئې کتل، د هغه د حکم تابع وو. که
پېرنګي وې چې روس کافر دے ملا صاحب وې دے که پېرنګي وې چې
نه، اوس روسي ښه شوي دي جرمني کافر دي، نو جرمني کافر دي اگر چې
هغه هم د پېرنګي په کتاب ايمان راوړې و او اهل کتاب کښې داخل و. نو
ملا صاحب ته د پېرنګي فتوي منظوره وه، او چې بيا لا وار د ايتلي د کفر
راغې، نو ايتلي خو د عيسايت مرکز و او داسې مقام ئې لرلو لکه د
مسلمانانو د پاره خانه کعبه هلته خو لات پادري يا پاپاي روم په خپل خان
وسېدو، ولې زمونږ د ملا خو اهل کتاب سره تعلق و او نه ئې په هغوي څه
کار و هغه خو د پېرنګي فتوي ته ناست و او چې کله پېرنګي ته بيا د اسلام
او د دغسې ملا ضرورت د خپل اندروني يعني ملکي سياست د پاره پېښ
شونو د اولسو پېنځلسو روپو د مياشتې نوکران مليان هغه بيا د دغې خپل
سياسي غرض د پاره استعمالول شروع کړل ولې دلته په صوبه سرحد کښې
خو د پېرنګي مخالف خدائي خدمتگار و چې هغه خو قابو ټول په ټوله

رېښتيا رېښتيا دي

مسلمانان وو. مشر ئې باچا خان و چې حاجي و مونځ گزاره و اسلامي مدرسي ئې جوړې کړې وې د مسلمانانو خدمت ئې کولو. ولې بده دا وه چې د کافر پېرنگي نه ئې خپل ملک او خپله خاوره ازادوله نو هم دا دين خوښي ملا د کافر پېرنگي د پاره خدائي خدمتگارو مقابلې ته راووتو. ماته ځاني پۀ دې خبره څۀ بدې نه ښکارېدو کۀ دا عالم دين پۀ سياسي جامه کښې مېدان ته راوتي دي. ولې چې دا د هر يو بنيادم انساني حق دۀ خو دلته دغه ملا د کافر پېرنگي د پاره د ملک د ازادۍ د مجاهدينو او غازيانو پۀ خلاف د اسلام د پاک او سپيڅلي دين پۀ نامه راپورته شو. لکه چې کتنګ ليکي چې؛

Jamiat-ul-Ulema toured in Kohat District in June 1942 and in Peshawar and Mardan July, doing intensive propaganda: 1. Ant.Axis, on the Islamic theme generally and, 2. Anti.congress, particularly on the Pakistan theme. Mullahs in Peshawar and mardan intensified their anti.congress propaganda, July.August 1942.

ترجمه: جمعيت العلماء پۀ جون 1942ز کښې د کوهاټ ضلعې او جولائي کښې د مردان او پېښور دوره وکړه او شديده پروپېگنډه ئې وکړه؛

الف محوري طاقتونو مخالف. عموماً اسلامي موضوع باندې. ب کانګرس مخالف. خصوصاً د پاکستان موضوع باندې پېښور او مردان کښې مليانو د کانګرس پروپېگنډه تېزه کړه (جولائي. اګست 1942ز).

يعني اوس پېرنگي دغه مليان د مسلم ليګ د سياسي کار د ملاتړ د پاره ديني مېدان ته راويستل دې خوا لږ فکر پکار دۀ چې څنگه د عالمي جنگ حالات بدلېدل. نو دغه شان دلته د دې مليانونه پېرنگي د وخت د

رېښتيا رېښتيا دي

ضرورت مطابق خپل کار اخستو. دغه مليان تر دغه وخته پورې بيا پېرنگي ولسي جوتي کړي وو. چې هر هغه څۀ پېرنگي غوښتل، دې مليانو د هغې د پلوه پۀ اسلام کښې جواز پېش کولۀ شو.

Wazir.i. Azam of Swat is now employing is Mullahs in Mardan and 2 at pir Baba Ziarat paying Rs.30/- P.m. Each.

ترجمه: د سوات وزير اعظم اوس پۀ مردان کښې اتلس (18) او پېر بابا زيارت کښې د و (2) مليانونه کار اخلي هر يوه ته د مياشتې دېرش (30) روپۍ ورکوي.

هو، کله چې د شوروي اتحاد د اړخه د حملې نه پېرنگي مطمئن او بې غمه شو نو هغه بيا دا مليان ټول پۀ ټوله د خدائي خدمتگارو مقابلې ته راويستل يعني چې اګست 1942ز راتلو، نو کتنګم ليکي چې وزير اعظم د سوات پۀ مردان کښې (18) مليان نوکران کړي دي او (2) پۀ پېر بابا زيارت کښې او (20) شل روپۍ مياشت ورله ورکوي.

Maulana Mohd shuaib and Maulans Midrarullah came to see me at Nathigalli on 26th August, and produced a long draft in Urdu of their pamphlet which they propose to issue both in the districts and in T.T all gooey anti.Congress, anti.Japanese and axis stuff. They were extremely friendly.

ترجمه: مولانا محمد شعيب او مولانا مدرارالله پۀ (26) د اګست تنهياګلۍ ته زما د ليدو لۀ پاره راغلل او د اردو د يو پمفلټ يوه اوږده مسوده ئې راوښوده کوم چې هغوي پۀ ضلعو او قبائلو پۀ علاقه کښې خورول غواړي ډېر ښۀ د کانګرس خلاف، جاپانيانو خلاف او محوري طاقتونو خلاف مواد ئې لرل هغوي ډېر خواږه وو.

رښتيا رښتيا دي

د دې نه نور واضحه ثبوت بل څه کېدې شي چې دا مليان د اسلام خدمت کول غواړي او د کفر په خلاف د قلم جهاد کوي او اسلامي فتوي جاري کوي خو دغه فتوي اول د منظوري د پاره پېرنګي له وړي بېره، پېرنګي د نرېچي خو دا يو خدمت د اسلام کړې دې چې د دغه مليانو نومونه ئې سره د هغوي د پتو پوره پوره ليکلي دي. د پېښور تحصيل څلېرويش (24) مليان دي چې پکښې شپږ د پېښور ښار دي. ديارلس (13) د تحصيل چارسدې دي، درې (3) د تحصيل نوبار دي، اتلس (18) د مردان او د صوابي دي. او دا سلسله هم داسې جاري ده چې (1946) پورې بيا کتنګم چا، چالۀ د چا په لاس څومره رقم ورکړې دې د هغې اېجنټانو نومونه يو په يو په دغه دستاوېز کېښي درج دي چې سړي ئې لولي. نو شرم ورځي چې څنگه زمونږ عالمانو او ځانانو خپل دين، ايمان، غېرت او پښتو په پېرنګي د کفر د غرض سرکولو د پاره په سرو پېسو خرڅ کړي دي او څنگه دې مليانو د پېرنګي د مفادو د تحفظ د پاره د ملک د ازادۍ په غازيانو او مجاهدينو د کفر فتوي لگولي دي. دا شاباشه پېرنګي له د ورکولو دې چې هغه د خپل سامراجي او نو ابادياتي راج د قائم ساتلو د پاره په مسلمانانو کېښي داسې ډله پېدا او منظمه کړله چې هغوي نه د جنگ د ازادۍ د پاره د پېرنګي نه مطالبه قدرې نه کوله بلکې هغوي اپوټه د پېرنګي په مرسته کېښي ولاړ د ملک د ازادۍ د تحريک په خلاف په اسلامي جذبه او دنيايي قوت کلک ټينګ ولاړ وو.

د پېرنګي کوشش دا ؤ چې هغه کورنيو کېښي ځان له ملګري پېدا کړي کومې چې د پېرنګي په خلاف جنگيدې د پېرنګي په خلاف په جهاد کېښي د فقير ايبي سره سره دوه ډېر نامتو ديني مشران وو چې يو د مسيدو ملا پاونده ؤ او دويم په مومند کېښي حاجي صاحب د تورمزو، او دا د پېرنګي کوشش ؤ چې هر څنگه چې وي دا دواړه مورچې فتح کړي او زما په خيال د

رښتيا رښتيا دي

هغه د ټولو نه لويه کاميابي هم دا وه چې د دغه شان غازيانو زامن د خان په خوا ودرې. ²¹ چې د دغه ورځو حالاتو ته سره چاپېره کوري. نو په ضلعو او قبائلي علاقه کېښي به داسې کم کوز بااثره ملا، پېر، فقير، اخوندزاده او د دارالعلوم مشروي چې هغه پېرنګي ځان سره ملګرې کړې نه وي د حاجي صاحب د تورمزو او د ملا پاونده د وفات نه پس خو بيا صرف يو فقير ايبي داسې غازي او مجاهد پاتې ؤ چې هغه په پېرنګي نه خرڅېدو. يوه دلچسپه واقعه په دې سلسله کېښي دا وشوه چې د يورپ د جنگ د شروع کېدو نه پس پېرنګيانو د افغانستان په حکومت زور واچولو چې هغوي دې جرمينان د خپل ملک نه وباسي. په افغانستان د زور راوړلو په خاطر يو شامي پېر پېرنګيانو راوست چې هغه په قبائلي علاقه کېښي د افغانستان د حکمراني کورنۍ په خلاف خلق راپورته کړي. پېرنګي چې کله د افغانستان د حکومت د طرفه مطمئن شو. نو هم دغه شامي پېر ئې په وزيرستان کېښي د واني چاونه ته راوبللو او ورسره په پنځوويشت زره پونډه (25000)، فېصله د واني شامي پېر چې څنگه اول نه ؤ. داسې بيا غيب شو چې دا کاروشو نو په لندن کېښي وزير هند له ئې خوند ورکړو. وانسراي ليکي چې کوشش

²¹ د ملا پاونده زوے فضل دين او د حاجي صاحب تر مړو زوے باجا گل هم لکه د قاسم نانوتوي د زوي قاري طيب غوندې د انګرېز د پاره کار کولو احمد کاکا خېل کتاب 'خداني خدمتگار تحريک' کېښي د مومندو د جنگونو ډېره ښه تجزيه کوي چې دا جنگونه په حاجي صاحب باندې باجا گل کول او مطلب ئې سرک جوړول وو چې گنداو سرک جوړ شو او انګرېز د افغانستان بولي نه ورسېدو نو سپين توغ ئې پورته کړو چې تاسو وگنله باجا گل د وېش په وخت هم خداني خدمتگار تحريک بې اثره کولو د پاره لمرې د بښتونستان خبره کوله، بيا ئې وېش نه پس د علي قلي خان خټک او قيوم خان په اشاره جهاد کشمير مهم پېل کړو چې دې کېښي ورسره خپل بالکي نعت خوان حاجي محمد امين او مولانا عبدالله ښه نشهېر وکړو

رښتيا رښتيا دي

وکره چې داسې یوه سودا د فقیر ایپی سره هم وشي. د هغې په خواب کېږي
وانسرای په خپل خط کېږي لیکي (14/7/1937):

There is, I fear, no possible chance of dealing with him (Faqr Api) I on the same lines as the Shami Pir. He is not only implacable but also completely uncorrupt able.... Who would rid me of this turbulent priest.

Page 125

ترجمه: فقیر ایپی سره د شامي پیر رنګین سودا نه کېږي. د هغه نه صرف زموږ لارې له نه راځي، بلکې په هېڅ شان هم خرڅېږي نه، ما به کله څوک د دې سرکش ملا نه خلاص کړي؟²²

ملیان، خانان او مسلم لیګ - او وزارت جوړول

دا خو مونږ لیدلي دي چې د مسلم لیګ بنیاد په دې صوبه کېږي اول اول ملیانو کېښودو. د جمعیت العلماء سرحد صدر مولانا محمد شعیب د دغه مسلم لیګ صدر او د جمعیت العلماء سرحد سکرتري مولانا مدار الله نې سکرتري شو. دوي دواړو ملیانو براه براست تعلق د صوبې د گورنر سرجارج کتنګم سره و (څنگه چې هغه د خپل لاس لیکلو ډانرو نه ثابت ده، ولې بیا ورو ورو پېرنگي دا بهتره وگنله چې دا دواړه مورچې جدا کړي. سیاسي او دنیايي مورچه خان بهادرانو او جاگېردارانو ته حواله کړي او دیني و اسلامي مورچه ملیانو او پېرانو ته حواله شي. او که په غور ورته وکتل

²² شامي پیر چې ورته بغدادی پیر هم ویلې کېږي، دا یو انګرېز جاسوس ډېوډ جونز و. د پښتو فکشن نویالي لیکوال نصیر احمد احمدي دغه کردار په تاریخي بنیاد کښالولی نه پس یو شاندار ناول 'ډېوډ جونز' لیکلی دے چې لوستلو باندې ارزې

رښتيا رښتيا دي

شي، نو هم دغه د کتنګم 'ایجنټان' بیا دلته د مسلم لیګ مشران شول خان بهادر قلبي خان، خان بهادر غلام حیدر خان د شېرپاو، نواب ظفر علي او تاج علي خان د بنو او دغه شان دا څه پېران او ملیان خواښ په نېغه مسلم لیګ ته راغلل لکه پیر صاحب د مانېکي شریف او پیر صاحب د زکوري او دا نور ملیان هم په هغه خپله طریقه د پېرنگي د هدایاتو د لاندې نې د سرکار د پاره سیاسي لوبه د مذهبي مورچې نه کوله. د ملیانو په ذریعه کارکولو کېږي پېرنگي ته لویه ښېگړه دا وه چې دوي په قبایلي علاقه کېږي هم سرکار له کارکولې شو. ولې چې نور سیاسي کارکنان خو دغه علاقه ته تللي هم نه شول او نه د اخبار وغېره په ذریعه هلته چا خپله خبره رسولې شوله.²³

کتنګم په دې خبره پوهه و چې دا ملیان اوس داسې مقام ته رسېدلي دي چې پېرنگي هرڅنگه، هر ځای او په هره مورچه دوي استعمالول غواړي، نو ډېر په اسانه نې استعمالولې شي نو ځکه هغه اوس د دوي نه د خداني خدمتگارو په خلاف د کارکولو کارواخستو او ځکه خو په خپله لیکي:

As a result of this propaganda the Yusufzai of Mardan, who used to be professionally anti-Govt became first anti-Russia and anti-German, then anti-Japanese and so by natural consequences anti-Hindu and anti-Congress, that the Muslim League successes in these byel-ections are generally accepted as being a victory for the British Govt over the subversive element in the country.

(Governor's Report 24/8/1943).

²³ انګرېز استعمار له مخه قبایلي سیمه کېږي په سیاسي هلوځلو باندې بندېز و. ځکه هلته هم ملا د ښه کار ایستل شو او تر اوسه پورې دغه حال دے د افغانستان د نوم تر حده جهاد کېږي هم د دغه انګرېز پاللي ملیانو درېم نسل خپل مقصد د پاره سرمایه داره نړۍ پکار راویستو او پښتنه سیمه نې د وېرې ترهې نمونه جوړه کړه

دینتیا رنیتیا دی

ترجمه د دې پروپېګنډې په نتیجه کېښې مردان یوسف زې چې همېشه به مسلکي طور د سرکار مخالف وو. اول روس مخالفه او جرمن مخالفه شو او بیا د جاپان خلاف شو او دغه شان قدرتي طور هندو مخالفه او کانګرس مخالفه شو په دې ضمني انتخاباتو کېښې د مسلم لیک کامیابی عموماً په ملک کېښې په تخریب کارو عناصرو باندې د برطانوي حکومت کامیابی ګڼل کېږي

پېرنګي ته چونکې دلته خدائي خدمتګارو نور مشکلات هم پېښ کړي وو چې هغوي د سول نافرمانۍ د تحریک سره سره دلته د صوبې وزارت ته هم استعفي ورکړې وه او دلته ګورنر راج و. په دې پېرنګي خفه و. ولې چې دا صوبه د مسلمانانو د ټولو نه زیاته اکثریتي صوبه وه او دلته په تېرو انتخاباتو کېښې مسلم لیک هډو سره موجود نه و. نو ځکه ئې یو معبر هم نه و. نو دا د پېرنګي ډېره لویه ناکامي وه وائسرائے په خپل خط کېښې په 16/1/1940 نېټه لیکي چې جناب صاحب زما ملاقات له راغی، نو ما ورته ووي چې په صوبه سرحد کېښې د ډاکټر خان صاحب وزارت استعفي نه پس د بل وزارت جوړېدو څه امکان شته؟ هغه ورته وې چې زه څم خپلو ملګروسره به مشوره وکړم نو بیا به دې خبر کړم خو بیا ورته جناب صاحب وې چې ښه به دا وي چې ګورنر ته وویلې شي چې هم په دې سلسله کېښې څه دلچسپي واخلي.

قابو میاشت پس جناب صاحب د وائسرائے سره په ملاقات کېښې هغه ته ووي چې ما خپل مسلم لیک مشرانو سره خبره وکړه، هغوي وائي چې مونږ ځان له په صوبه سرحد کېښې د وزارت جوړولو جوګه نه یو، خو که ګورنر کننګم هغوي سره مرسته وکړي نو بیا به کار وشي بیا ورته جناب صاحب د وزارت جوړولو خوبي بیانوني وائي چې زه په دې کېښې ډېر غرضي یم ولې

دینتیا رنیتیا دی

چې یو واري دا وزارت جوړ شي. نو دا به د کانګرس په مخ خېره وي او بله بېګړه به دا وي چې په دا شان به دا خبره هم د ملک دنده او هم بهر ټولې دنیا ته څرګنده شي که د مسلمانانو د ټولو نه لویه اکثریتي صوبه کېښې غیر کانګرسي وزارت جوړ شي. نو د دې اثر به دا وشي چې د هندوستان د سیاسي حیثیت پټه به څرګنده شي نو ځکه خو زه په دې کېښې د حده په اوږده غرضي یم.

وګورنر د دې کتاب د (67) مخ انګرېزي متن او ترجمه ئې
ښاغلي جناح زیاته کړه چې هغه زیات

د هندوستان د سیاسي حیثیت وضاحت خو صرف داسې کېږي چې مسلم لیک او پېرنګي دواړه دا غواړي چې کانګرس یو اخي د هندوانو تنظیم و او مسلم لیک د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نمائنده جماعت دے لږمې خبره وه چې د صوبه سرحد خدائي خدمتګار وزارت چې غیر مسلم لیکي دے د پېرنګي او مسلم لیک دواړو دغه بنیادي نکتہ ردوله او ځکه دواړه په شریکه غرضیان دي چې په هر لار چې وي، صوبه سرحد د مسلم لیک په جولی کېښې ورواچوي

وائسرائے جناح صاحب له تسله ورکړه چې زه اوس څه نه شم و نیلې او چې زه ګورنر کننګم سره خبره وکړم، نو بیا به مو خبر کړم په دې سلسله کېښې نوره قیصه د سکندر میرزا وه چې هغه په دغه وخت کېښې د پېښور ډپټي کمشنر و. هغه په خپله سوانح عمري کېښې یوه واقعه بیانوي چې زه نواب بهوپال د زمرو ښکار له مېلمه کړې وم واپسې کېښې زه د نواب زاده لیاقت علي خان لیدو له لږم هغه زه قائد اعظم له ولېږلم دا د مارچ (1943)، واقعه ده سکندر میرزا وائي چې زه ورغلم نو اول خو قائد اعظم زما د مور سره د پېژندګلوي وغېره تعلقات قائم کړل بیا ئې

رېښتيا رېښتيا دي

زمانه تېوس وکړو چې ته مسلمان ئې؟ ماوې چې صاحب مونږ درسول
 کريم (صلي الله عليه وسلم) د زمانې مسلمانان يو بيا جناح صاحب تېوس
 وکړو چې ته ما د هندوستان د مسلمانانو سربراه منې؟ ماوې او صاحب
 جناح وې چې په هندوستان کېنې په يوه صوبه کېنې هم د مسلم ليگ
 وزارت نه شته، ولې ما ته وئيلي شوي دي چې که ته کوشش وکړې نو په
 صوبه سرحد کېنې د مسلم ليگ وزارت جوړيدې شي. ما ورته ووي زه خو
 يو ډېتي کمشنر يم او دا کار صرف يو د صوبې گورنر کولې شي سکندر
 ميرزا وائي چې دا مې هم ورته ووي چې په هغه صوبه کېنې مسلم ليگ
 سره شته نه، او بله دا چې په صوبه سرحد کېنې د مسلم ليگ سربراه اورنگ
 زيب خان دے چې هغه خو يو بې کاره او بدديانته سرے دے جناح ما ته
 ووي د سردار اورنگ زيب خوبۍ او قباحتونه به پرېږدو او د مسلم ليگ
 تنظيمي حالت چې هر څه وي، هغه يو خوا، خو د هندوستان د مسلمانانو
 خاطره زما فرض دي چې دغلته د مسلم ليگ وزارت جوړشي په دې سلسله
 کېنې بيا مخکېنې ليکي چې د صوبې گورنر سر جارج کنگم د کابل په
 دوره تللے و او چې څنگه هغه واپس راغے نو ما پسې ئې سمدستي سوال
 خواب وکړو. زه لا ناست هم نه وم چې گورنر گويانه شو چې حکومت
 هندوستان په ما زور راوړے دے چې سمدستي دې نوے وزارت جوړ شي
 ولې چې حکومت دا ثابتول غواړي چې دا صوبه د کانگرس ډلې سره نه ده.
 دغه ورځو کېنې زمونږ د صوبائي اسمبلۍ اکثر ممبران د هندوستان
 پرېږدئ Quit India د تحريک په سلسله کېنې په جېلونو کېنې پراته وو.
 بې مقدمې، بې عدالته، اووه د اسمبلۍ خدائي خدمتگار ممبران په جېل
 کې وو او اووه (7) نور ممبران لاړ وو او لا لرې کړے شوي وو، نو گورنر ته
 لاره ازاده وه. هغه سردار اورنگزيب خان را وبللو او د صوبائي وزارت د
 جوړولو بلنه ئې ورکړه. ولې سکندر ميرزا وائي چې زما په اورنگزيب خان

رېښتيا رېښتيا دي

اعتماد نه و وې ئې چې زما نظر دغه وخت کېنې صرف په يو سړي پرېوته
 چې هغه د پېښور ښار سردار عبدالرب نشتر و، خو هغه دغه وخت په
 احرار تحريک کېنې و او احرار د مسلم ليگ سخت مخالف وو او په دا
 شان کانگرس ته نژدې و. سکندر ميرزا وائي چې د نشتر جناح صاحب څه
 ډېر خوښ نه و، بلکې کال مخکېنې ئې په مهابت خان جومات کېنې په
 جناح صاحب پسې ډېر کنځل ويل کړي وو، خو ما نشتر را وغوښتو او د
 اسلام په نامه مې هغه ته اپيل وکړو او هغه زما په وېنا د احرار تنظيم
 پرېښودو او په مسلم ليگ کېنې شامل شو او داسې د اورنگزيب وزارت
 کېنې وزير واخستي شو. سکندر ميرزا ليکي چې دا اورنگزيب و چې دے
 به راغے، ما ته به په زمکه کېښاستو او هم زما د کوششونو په برکت
 وزير اعلي شو. د اورنگزيب په حقله کنگم په خپلو ډايرو کېنې ليکي چې
 زه د ده نه دومره تنگ وم چې هره مسئله به پېښه شوله، نو دے به ما له په
 منډه راغے او تېوس به ئې کولو چې د دې مسئلې په حقله ستا څه راني ده او
 ما له څه کول پکار دي؟

Aurangzeb is extremely amenable and anxious to do
 as I want. He seems to have forgotten that the
 function of a minister is to advise the Governor.
 Nearly every file comes from him with a note: "I
 solicit the advice of H.E. the Governor".

(Cunningham's Diary 19.7.1943)

ترجمه: اورنگزيب ډېر زيات اطاعت کوي او فکرمند وي چې
 هغه څه وکړي چې زه ئې ووايم. معلومېږي هغه دا هېر کړي
 دي چې د وزير کار دا وي چې گورنر ته مشوره ورکړي تقريباً
 د هغه نه هر قابل د دغه يادداشت سره ما ته راځي زه د جناب
 گورنر د مشورې درخواست کوم. (دکنگم ډائري 19/7/1943)
 حقيقت هم دا و چې اورنگزيب خان دې په دې پوهه و چې دا وزارت هم د

رښتيا رښتيا دي

پېرنګي د لاسه جوړ دے. په داسې اسمبلۍ کېنې چې يو ممبر هم مسلم ليگ په نامه نه وي منتخب شوی. په دغه ممبرانو کېنې په خپله پېرنګي گورنر او د هغه د پټي کمشنر کار و. په دغه ممبرانو کېنې په خپله دومره ذاتيات او پرې جمې وې او هم د دې وزارت په مشرۍ د اورنگزيب خان او د مسلم ليگ د صوبائي صدر خان بهادر سعد الله خان په خپل منځ کېنې سخته ناچاقي وه. گورنر چې د وزارت کار گزاری ته وکتل نو په دې خبره مجبور شو چې که دا وزارت هم په دا شان پاتې شي نو وزارت خو پرېږده. هغه بنيادي قوت يعني مسلم ليگ ډلې ته به نقصان رسېدے شي لکه څنگه چې کنگم په خپله ډاټري کېنې په (27/5/1944) نېټه ليکي:

There is no doubt that the name of the Muslim League administration is sim mud nowadays owing. To the scandalous in which buy votes.

ترجمه: په دې کېنې ډلو هېڅ قسمه شک گنجائش نشته چې د مسلم ليگ حکومت په دې خبره ځان د کاسيري کړي چې ځان سره اسمبلۍ د ممبرانو ساتلو د پاره هغوي څومره په ناروا طريقه کاروبار شروع کړي دي.

دا د مسلم ليگ د وزارت قابو کال شوی و کنگم کوشش شروع کړو چې خدائي خدمتگار ممبران د اسمبلۍ وار په وار راپرېږدي.

په دې بل اړخ په مسلم ليگ دننه دومره سختې پرې جمې شروع شولې چې مسلم ليگ په څرگنده دوه ډلې شو. يو د اورنگزيب خان حکومتي ډله او بله ډله د سعد الله خان چې د هغه سره هغه څوک ملګري وو چې هغوي ته په حکومت کېنې څه نه وو رسېدلي. خبره تردې ورسېدله چې په نومبر 1944 کېنې سعد الله خان جناح صاحب ته خط وليکه:

These skirmishes continued. In November 1944 Saadullah Khan informed Jinnah that he could no longer support the ministry and that if a

رښتيا رښتيا دي

non-confidence motion was tabled. He would vote in favors of it.

(India, Pakistan or pukhtoonistan by Errand Jansen, p.12)

ترجمه: دا نښتې جاري وې. نومبر 1944 کېنې سعد الله خان جناح خبر کړو چې هغه نور وزارت حمايت نه شي کولې او که چېرې په وزارت د عدم اعتماد تحريک پېش شو نو هغه به نې حمايت وکړي.

گورنر د خپله جانبه کافي کوشش کولو چې وزارت ټينګ شي او د دې خاطرې نه د 1944ز د مني اجلاس په دې وجه را ونه بللو چې د اسمبلۍ د پاره څه کار نشته. د کانګرس پارليماني پارټۍ سکريټري گورنر ته د شلو ممبرانو په دستخط ياد داشت وروڼه چې اسمبلۍ دې را وغواړي چې د اورنگزيب وزارت په خلاف د عدم اعتماد په تجويز بحث وشي خو گورنر دغه يادداشت نامنظور کړو. اخبر د 1945 په سپرلي کېنې چې کله اسمبلي مجبوراً راولېدلې شوله نو د اورنگزيب وزارت په خلاف تحريک پاس شو ځان بهادر سعد الله خان په خپله هم د مسلم ليگ د وزارت په خلاف ووټ ورکړو.

گورنر کنگم او د هغه د لاندې افسران په دې پوهه وو چې د اورنگزيب وزارت اثر د مسلم ليگ په تنظيم پرېوځي او دا سودا هغوي ته ډېره گرانه پرېوتله. ولې چې د وزارت په وجه مسلم ليگ نور بدنامه شو او نورې ډلې پرې پکښې راپېدا شولې ولې حالات په داسې طرف روان وو چې پېرنګي په هېڅ شان هم دا تاثر ورکولو ته نه شو تياريدے چې دا صوبه دې د خدائي خدمتگارانو او د کانګرس په ملګرتيا کېنې پاتې شي د سرکار پاليسي واضحه وه اوس حکومت په خپله د خپلو سرکاري افسرانو په ذريعه هم په صوبه کېنې او هم په قبائلي علاقه کېنې کار شروع کړو

د 1946 کال انتخابات

په فروري 1946ز کښې په صوبه سرحد کښې صوبائي انتخابات وشول چې په هغې کښې کانگرس واضحه اکثریت وگټو. يواځې دا نه چې گڼې په اسمبلۍ کښې ئې هم قطعي اکثریت و ولې پېرنگي زړه په دې خوږ شو چې د مسلمانانو په سیتونو کښې هم کانگرس اکثریت وگټو. مسلم ليگ حسب معمول مکمل زور او قوت د يوې ضلعي هزارې نه گټلې و چې هلته په نهو سیتونو کښې اته مسلم ليگ گټلي وو. پېرنگي اگر چې د هره جانب زور لگولې و او د خپلو افسرانو په ذریعې ئې دا کوشش و چې مسلم ليگ وگټي بعضې افسران خو په ډاگه او ډېره برېښه طريقه لگيا وو د مثال په طور د بنو د ضلعي انگرېز ډپټي کمشنر د خپلې ښځې سره د ټولې ضلعي دوره وکړه چې چا به ورته د چاڼې ډوډۍ ست وکړو نو دده به ورته وې چې زما ښځې له لويته ورکړئ او د لويې وضاحت به دا و چې خپل ووت مسلم ليگ له ورکړئ د دې نه علاوه د هندوستان د رياستونو د نوابانو دولت او د پېرنگي د مليانو او خان بهادرانو شریک قوت هم ورسره شامل و. خو دا د پېرنگي د پاره لوی شکست و چې د ټول مردان د ضلعي نه يو ممبر د مسلم ليگ په ټکټ منتخب شو او هغه د هوتي نواب سر محمد اکبر خان و. داسې د پېښور د ټولې ضلعي نه صرف يو سیت مسلم ليگ وگټه صرف په بنوکښې مسلم ليگ دوه سېته (د دغه ډپټي کمشنر په برکت) وگټل کوهاب کښې ئې ټول سیتونه بایلل. په دې انتخاباتو کښې مسلم ليگ ته او ورسره پېرنگي ته لويه پرېشاني دا پېښه شوله چې دا انتخابات خوش د پاکستان په نامه شوي وو او خبره د کفر او اسلام ترحدې پورې رسېدلې وه ولې چې د سرکار همه ملگري پېران او مليان لگيا وو او د اسلام په نامه ئې د

رېسټيا رېسټيا دي

پاکستان د مطالبې د پاره کوشش کولو. پېرنگي چې کله پوهه شو چې په ټيټي او قانوني، سياسي او جمهوري طريقه خو مسلم ليگ کاميابه نه شو او دا صوبه حسب دستور د خدائي خدمتگارو سره پاتې شوله نو بيا هغوي منتخب شوي وو او چې دغه دواړه ورسره شو، نو د ډاکټر خان صاحب سره درې دیرش (33) ممبران وو او د مسلم ليگ سره اوولس (17) وو. د دې انتخاباتو نه پس چې کله ډاکټر خان صاحب وزارت جوړکړ نو په دغو ورځو کښې سر جاج کنگم خپل اوږد ميعاد د گورنری پوره کړو او د هغه په ځای نوے گورنر سر اولف کېرو راغی. کېرو صاحب دلته د (1930)، په هغو نازکو ورځو کښې د پېښور ډپټي کمشنر و او ډېر ظلم او زیاتي د ده په زمانه کښې د خدائي خدمتگارو سره شوه و، خو دے بيا ډيلي ته تللې و او دا تېر څو کاله د هندوستان په مرکزي حکومت کښې خارجه سکريټري و هلته به ډيلي کښې هم وائسرای بدل شوه و او د لارډ لنلتگوپه ځای لارډ ويول (Lord Wavell) د هندوستان لوی وائسرای مقرر شوه و او لنلتگر چې کله چارج پرېښودو، نو هغه خپله مشهوره خبره ئې کړې وه چې:

I think I can claim to be handing over to Wavell a pretty set stage so far as the political situation is concerned. Though that would need constant attention and a constant personal handling.

ترجمه: زما په فکر زه د عوي کولې شم چې ويول ته تر څو پورې چې د سياسي حالت تعلق دے، ښه جوړ شوه سټيج ور حواله کوم. اگر چې دا هر څه به همېشې توجه او همېشې ذاتي کار ته ضرورت ولري

او د دې حقيقت نه هېڅ څوک هم انکار نه شي کولې چې لنلتگر د خپل

رېښتيا رېښتيا دي

رېښتيا رېښتيا دي

سندھ او صوبه سرحد کښې نې يو ممبر هم نه ؤ وېل وائي چې 'ما د جناح صاحب نه تپوس وکړو چې اخبر ته غواړې څه؟' وې چې ستا په کونسل کښې څومره مسلمانان وزيران دي؟

They must all be nominated by the League and must all be leaguers. (P. 149)

ترجمه هغه صرف په خپله د مسلم ليگ د مشر په حيثيت مسلمانان نوي کونسل ته نامزد کول شي

يا وائي چې که چېرې په دې کونسل کښې په يوه مسئله مسلمانان اعتراض وکړي، نو هغه به په (2/3) اکثريت فيصله کېږي وېل وائي:

In fact a kind of communal veto.

ترجمه: چې دا په حقيقت کښې يو قسمه فرقه ايزه ویتوده.

د مسلمانانو وزيرانو د انتخاب اوله دعوي د پنجاب يونينسټ وزير اعلي خضر حیات خان وکړه. کانگرس په خپل فهرست کښې د دوو مسلمانانو نومونه ورکړل ولې چې يو خو صوبه سرحد هغوي سره ؤ او بل په سندھ کښې اله بخش د قام پرسته ډلې وزارت ؤ ولې عجيبه تماشه دا ده چې وېل په خپله ليکي چې جناح صاحب د نورو ډلو سره مساوي نمائندگي غواړي:

If he really meant this, it shows that he had never at any time as intention of accepting the offer, it is difficult to see why he came to simla at all. (page 155)

ترجمه: که چېرې هغه په رېښتيا داسې غوښتل نو دا ښايي چې د هغه هېڅ کله پېشکش منلو اراده نه وه. مشکله ده ووايو

چې هغه ولې شملي ته راغی

او بيا وېل نتيجه هم بيانوي

The root cause of the failure was, of course, Jinnah's intransigence and obstinacy.

واټسراي توب په دوران کښې د هندوستان د سياسي قسمت فيصله تقريباً کړې وه او چې کله په جون 1945 کښې لارډ وېل د هندوستان د سياسي ليډرانو يو کانفرنس په شمله کښې په دې خاطر راوېللو چې د دې سياسي لانجې څه حل راوباسي، نو حسب معمول د پېرنگي پاليسي قطعي واضحه وه چې په دې طريقه هندوستان ته او په خصوصيت سره دنيا ته خپل منځ روڼ کړي چې پېرنگي خو غواړي چې فيصله دې وشي. خو چې مسلمانان او هندو په خپل منځ کښې نه رضا کېږي، نو پېرنگي اختيار او اقتدار چاته وسپاري؟ يعني کانفرنس يا غونډه پېرنگي د دې د پاره نه رابلله چې څه روغه جوړه وشي بلکې راغونډېدل به صرف په يو غرض وو چې دا ليډران يو بل ته مخامخ کړي او روغه جوړه خو پرېږده چې لانجه به څه نوره هم خرابه کړي.

د شملي کانفرنس اولني تجويز دا منظور کړل چې هندوستان دې يو مرکزي وفاقي وزارتې کونسل جوړ کړي وېل دا اعلان مخکښې لا کړه ؤ چې په دې کونسل کښې به د مسلمانانو او غېر مسلمو نمائندگي برابره وي. جناح صاحب حسب معمول په دې نسبت چې بل هېڅ څوک د دې حق نه لري چې هغه لا د مسلمانانو د نمائندگي دعوي وکړي او دا پرېږده چې هېڅوک دا حق هم نه لري چې دې کونسل ته دې د مسلمان وزير انتخاب وکړي. مطلب دا شو چې د مسلمانانو او غېر مسلمو نمائندگي برابره وي. يو خوا جناح صاحب ؤ بل خوا د ټول هندوستان ټول نور اوسېدونکي هندوان، سکھان، عيسايان، پارسيان وغېره د هندوستان ابادي دغه وخت څلوېښت کړوړه وه چې پکښې لس کړوړه مسلمانان وو. کانگرس سره اته صوبې وې. د مسلمانانو په اکثريتې صوبو کښې هم مسلم ليگ سره څه نه وو، د بنگال د يوسلو اوولس (117)، سیتونو نه مسلم ليگ صرف څلوېښت (40)، گتلي وو، پنجاب کښې د څلور اتيا (84)، مسلم سیتونو نه مسلم ليگ يو گتلي ؤ په

وینتیا رینتیا دي

ترجمه د ناکامی اصلي وجه بهي شکه چې د جناح سر زوري او ضد و.

د جناح صاحب نه دا تپوس هم پکار دے چې کانگرس خو اوس بهي کېد قرباني ورکړي دي؛ په زرگونو خلق نې په تحريک کښې قرباني کول او په لکونو جېلونو وځوړل خو د هغوي خو نه شو؛ خو چې هغوي گټه وکړله نو ته بوجی په لاس راغلې وائي ما ته ترې نه خپله څه پردی برخه هم راوتله متل دے چې تورې دې لالا وهي او مړی دې گویالا وهي.

وېول په خپله خودا لیکي او د جناح صاحب دا رویه ورته ناجائزه او نامناسبه ښکاري. خو عمل په څه کوي؟ د پنجاب د صوبې د منتخب نمائنده خضر حیات حبثیت ته تسلیموي د سندھ د منتخب وزیراعلي او اله بخش سرمرو حبثیت ته تسلیموي.

د صوبه سرحد د منتخب وزیراعلي ډاکټر خان صاحب حبثیت ته تسلیموي او د جناح صاحب په ناجغه ضد او بې اصوله او بې بنیاده دعوي دغه کانفرنس ناکامه ملتوي کوي؛ نو د دې نه گټې بل څه ظاهري ثبوت پکار دے چې ټوله لوبه د پېرنگي د لاسه جوړه وه او مسلم لیگ صرف د دې د پاره نارامي کوله او ناروا او بې بنیاده مطالبې نې کولې چې پېرنگي له بهانه ورکړي چونکې روغه نه کېږي نو اقتدار دې د پېرنگي سره بدستور پاتې وي. نور خو پرېږده چې د مسلم لیگ د سیاست مداح او د کانگرس دښمن انگرېز هایدسن H.V Hodson په خپل کتاب The Great Divide کېنې په دې لېکلو مجبور شو چې:

A minority party with insupportable claim had been allowed to veto the whole project for advancing India's self.Govt. (Page 125)

ترجمه: د یو ناقابل برداشت دعوي لرونکي اقلیتي پارټۍ اجازت ورکړے شو چې د هندوستان د خود اختیاره حکومت

وینتیا رینتیا دي

وړاندیز بوتللو د پاره ټوله منصوبه ویتو کړي او غرض او مقصد نې په خپله مخکښې بیانوي:

Some observers thought that Lord Wavell's sudden abandonment of his plan was the decisive move which made the partition of India inevitable. (Hodson, P.127)

ترجمه: د ځينو مبصرينو خيال و چې د لارډ وېول له خوا ناڅاپي خپل پلان پرېښودل یو فیصله کوونکې حرکت و چې د هندوستان تقسیم نې حتمي کړو.

نوم دغه خو د پېرنگي او وېول غرض و. د دې نه وړاندې چې کله کانگرس Sir Stafford Cripps کوم تجویزونه پېش کړي وو، نو هغې کېنې نې دا خبره کړې وه چې د جنگ د خاتمې نه پس کله د هندوستان د اټین سازه اسمبلۍ کېنې اټین جوړېږي نو:

Any province would be free to keep itself out of the proposed Union and to retain its prevailing constitutional position. If such non-accepting proposed Indian Union.

ترجمه: هر صوبه به اختیار ولري چې د مجوزه یونین نه بهر پاتې شي او خپل روان اټیني پوزیشن برقرار وساتي. که چېرې دغه شان نه منونکي صوبې خواهش ولري، نو هغوي د دغه مجوزه هندوستانی یونین شا به خپل جدا یونین جوړولې شي. دغه د پاکستان د مطالبې د منظورولو اوله پاورۍ او دا نې هغه اخبري فیصله.

د شملي کانفرنس وائسرای هند لارډ وېول دغه شان ختم کړو او ناکامه شو.

رېښتيا رېښتيا دي

وېول په دې ټينگ و چې کانگرس دې مسلم ليگ د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نمائنده تسليم کړي. په دغه کانفرنس کېنې د صوبه سرحد وزير اعلي ډاکټر خان صاحب هم موجود و. هغه د وائسرای نه پوښتنه وکړه چې زه د هندوستان په ټولو صوبو کېنې د مسلمانانو اکثریتي صوبې منتخب وزير اعلي یم او زه مسلم ليگ کېنې نه یم نو زما په حقله دې څه خیال ده؟ لارډ وېول په دې خبره بیخي سترگې پټې کړې وې چې په دې هندوستان کېنې پېرنګي (1937)، کېنې صوبائي انتخابات کړي وو او د هندوستان په یوولسو (11) صوبو کېنې یوه کېنې هم د مسلم ليگ حکومت نه و. د مسلمانانو اکثریتي صوبو کېنې هم د مسلم ليگ هېڅ درک نه لگېدو. د سندھ او سرحد په اسمبلو کېنې نې یو ممبر هم نه و. د پنجاب په اسمبلۍ کېنې نې یو ممبر و، نو مطلب دا چې د پېرنګي په خپلو کړو انتخاباتو کېنې د مسلم ليگ حبثیت صرف په هغه صوبو کېنې و چې کوم ځای مسلمانان په اقلیت کېنې وو. د مسلمانانو په اکثریتي صوبو کېنې مسلم ليگ هلو د سره څه حبثیت نه لرلو. ولې پېرنګي په دې ټينگ و چې ترڅو کانگرس دا خبره تسليم نه کړي چې مسلم ليگ د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نمائنده دي، نو تر هغې د روغې جوړې هېڅ امکان نه شته دا خبره به کانگرس څنګه منله؟ خبر په کوم حساب؟

کانگرس په دغه انتخاباتو کېنې عظیمه ګټه کړې ده؛ د یوولسو (11) صوبو په اتو (8) کېنې د هغوي وزارتونه وو ولې پېرنګي خپل غرض روند کړی و. هغه د پښتو متل دې چې حق به هم حق وي خو زور هم حق دې. پېرنګي خپل مطلب را په مخه کړی و. هغه مسلم ليگ د خپل غرض د پاره استعمالولو، نه نې مسلمان څه کار و او نه په مسلم ليگ، هغه خو مسلم ليگ د کانگرس په مړۍ کېنې د دې د پاره اچولو چې دنیا له دا تاثر ورکړي چې پېرنګي خو اقتدار حواله کولو ته تیار دے، خو هله چې د هندوستان

رېښتيا رېښتيا دي

ملګن په خپلو کېنې رضا شي او ټوله لوبه نې دا جوړه کړې وه چې مسلم ليگ دومره په سر وڅيړوي او دومره نې اوچت کړي چې د هغه هره ناروا ته روا او ناجائز ته جائز وواني او سبا له بيا مسلم ليگ که رانېکنه کول غواړي، نو هم چې نه شي رانېکنه کېدې نو د دې غرض د پاره د پېرنګي دا کوشش و چې په هره حلاله حرامه لار چې وي خو چې مسلم ليگ را ټينګ کړي د نسلې 1945 په کانفرنس کېنې د پېرنګي صرف دا غرض و چې هغه د هندوستان ټولو مسلمانانو باندې دا خبره واضحه کړي چې سرکار نې د مسلم ليگ بل څوک د مسلمانانو نمائنده تسليمولو ته تیار نه دي نو که مسلم ليگ په حکومت هند خان تسليمول غواړي، نو هغه له پکار دي چې مسلم ليگ ته لار شي او زه دا خبره په دعوي سره کول غواړم چې که د پاکستان منصوبه هم نو دا پېرنګي څه د مسلمان د ښېګړې د پاره نه وه وړاندې کړې د پاکستان په نامه د یو مسلمان ملک پېرنګي ته په خپله ضرورت و ولې چې هغه د اشتراکي شوروي اتحاد نظرياتي مقابله د پاره د ترکو نه را واخلة تر د چین د سرحد پورې، یوه د اسلام کلا مکمل کول غوښتل د پاکستان په ذریعه تقسیم هند نه، بلکې تقسیم مسلمان کېدو، نو د پېرنګي پرې څه؟

هغه خو خپل سامراجي او نوآبادياتي شهنشاهیت د استحکام د پاره لګيا و او که دا کار ورله مسلمان څه، که مسلم ليگ کولو نو د پېرنګي د پاره بله د نسلۍ او خوشحالی خبره څه کېدې نه شوله.

د وېول نوې منصوبه

(د پاکستان ضرورت، پېرنګي ته)

کله چې د یورپ دویم جنگ ختم شو او قلاړه قلاړي شوله نو پېرنګي بیا

رېښتيا رېښتيا دي

کښېناست او د نوو حالاتو په رڼا کښې نې په خپله پاليسۍ غورځول شوي کړلو. د هغې نه مخکې څه وخت چې په يورپ کښې جرمني په شوروي اتحاد حمله وکړه او شوروي اتحاد نې شا ته په مخه واخستو تر دې ټول ملک نې ورله لتاړ کړو او ماسکو ته صرف يو څو مېله پاتې وو نو پېرنگي د شوروي اتحاد د خطرې د اړخه بې غمه شو او چې کله دې خوا د جاپان د طرف نه پېرنگي يو په يو د خپلو ابادو نه وځغلولې شو او چې کله يواځې جاپان قبضه کړله او په کلکته نې بمباري شروع کولې. نو د پېرنگي ټوله مخه بيا جاپان ته شوله. هم دغه ورځو کښې پېرنگي په هندوستان کښې دا کوشش شروع کړو چې اوس چونکې د شوروي اتحاد قوت ختم دے نو که نور هندوستان د پېرنگي د گوتو وزي. نو دا نې مناسب وگڼل چې د افغانستان حکومت سره خپله لاره چاره برابر کړي او دا د پښتنو علاقې چې د ۱۸۹۳. د پورنډ د کرښې په رانېکو د افغانستان نه را شوکولې شوې وې دا به بېرته هغوي ته په حواله کړي مطلب دا چې که جاپان لا جرمني اخلي. نو د هغې نه په افغانستان ولې احسان نه کوي د حکومت افغانستان سره خط و کتابت روان ؤ او دې خوا د کنگم صاحب اېجنټانو لکه د حاجي صاحب د تررمزو د زوي باچاگل په ذريعه د افغانستان په حق کښې پروپېگنډه شروع کړله لا پېرنگې ناست دے او د دې خبرې اجازه ورکوي چې دلته دې د جمعې په ورځ د افغانستان د باچا ظاهر شاه خطبه ولوستل شي.

ولې کله چې شوروي اتحاد په جرمني را وگرځېدو او د هټلر فوځونه هم په هغه شان تباہ او برباد شول. لکه څنگه چې د فرانس د نپولين فوځونه په مخ کښې صدې کښې تباہ شوي وو او شوروي اتحاد داسې جرمني راواخت چې د برلين د ښار پورې نې ورسولو. نو دلته پېرنگې بيا پوهه شو چې د شوروي اتحاد هغه خطر ه خو هندوستان ته بدستور قائمه پاتې شوله ولې

رېښتيا رېښتيا دي

اگر چې د شوروي اتحاد ټول ملک لتاړ ؤ ښارې نې لوتې لوتې دي قابو دوه کوډه روسيان د ملک د سره قربان شول ولې د دې هر څه باوجود هم شوروي اتحاد کښې دومره قوت شته چې جرمني نې په کور ولگوو نو پېرنگي ته بيا هغه د اسلام کلا Military crescent را ياده شوله ولې اول سر کښې خو پېرنگي په دې پوهه ؤ چې نور باقي هندوستان کښې خو هسې هم د کانگرس زور دے او کانگرس خو په هېڅ شان هم د پېرنگي غلامي نوره نه قبلوي نو په ځاي د دې چې دا ټول د هندوستان حکومت کانگرس ته پرېږدېم. نو د دې نه دا ښه ده چې دا د پښتنو علاقې واپس افغانستان له ورکړېم. په دې کښې نې دوه خبره خپل گڼل: يو خو دا چې په دې طريقه به هندوستان د خپل شمال غربي سرحد د غريزي علاقونه محروم شي او يو طبيعي او قدرتي جغرافيايي سرحد به نې د گوتو وزي. پېرنگي د تاريخ نه او د خپلې تجربې نه په دې نتيجه رسيدلې ؤ چې هندوستان تر هغې په ارام په غځېدلو پښو خوب نه شي کولې. ترڅو پورې چې دغه د شمال غربي هند دغه درې د حکومت هند په خپله قبضه کښې نه وي؛ نو چې دا د پښتنو دا همه علاقې افغانستان ته لارې شي. نو په دا شان به هندوستان يو گونه کمزوري پاتې شي او د دغه اړخه به هر وخت ناقلاره او بې ارامه وي دويمه دا چې کله پېرنگيان دغه علاقې افغانستان له ورکړي. نو افغانستان به ټول عمري د پېرنگي ممنون او مشکور وي او د دوستۍ او ملگرتيا د پاره به پکښې زياتې گنجائش پاتې شي ولې د شوروي اتحاد دغه کاميابۍ دغه فېصله په بېرته وگرځوله او پېرنگي بيا په خپله نيکۍ او لوظ ستومانه شو. افغانستان په ځاي پاتې شو او يو وارې پېرنگي بيا په دې مجبور شو چې د نوو حالاتو په رڼا کښې څه داسې لاره راوباسي چې د اشتراکي شوروي اتحاد د خطرې مقابلې پرې وکړي شي د وېول خپلې ليکلې ډايرۍ. دا ټوله مسئله بېخي په ډاگه څرگندوي حقيقت دا دے چې

رښتيا رښتيا دي

چا د وېول دغه ډايرۍ نه وي لوستي نو هغوي د پاره دا مشكله شي چې د هغه وخت د هغه پاليسيو پوره جاج واخستې شي. نور خو پرېږده چې د مولانا ابوالکلام ازاد غوندې وېښ، بېدار او مردم شناس هونيار هم د وېول په ظاهري لباس تېر وټو ولې زما په خيال لنلتگر چې کومه لويه روانه کړې ده، وېول هم په ډېره استاذۍ او کمال مهارت هغه منصوبه سر ته د رسولو پوره پوره کوشش کولو بلکې زه وایم چې د دې په خپله منصوبه کښې نور هم وړاندې تللې د دې ولې کمال ئې د منافقت دا د چې د کانگرس صدر او بې کچه قابل او زاغ مولانا ازاد هم په دې د ايماندار او مخلص گمان راپيدا شوی د لکه څنگه چې هغه په خپل کتاب India Wins Freedom کښې ليکي.

وېول چې د هندوستان د وائسرای په حيثيت اختيار واخيستو، نو د هغې نه وړاندې هغه د هندوستان د فوځ سر لښکر Commande.in.chief و. هغه کانگرس د پېرنګي ازلي دښمن گڼلو ولې چې کانگرس د يورپ د جنگ په دوران کښې پېرنګي ته مشکلات پېښول تحريک ئې چلولو او کوښښ ئې دا و چې د پېرنګي د جنگ په تياريو کښې خلل واچوي او د ټولو نه لويه خبره دا چې کانگرس دا کوشش کولو چې پېرنګي د دې ملک نه خپله کډه ونغاړي نو د دې وجې نه کانگرس د هغه ازلي او مونډيز دښمن و. نور د کانگرس د تنظيم نه علاوه دلته د قام پرسته تنگيالو مسلمانانو يوه ډله وه او دوي سره د هغه باعمله عالمانو د دين ډله وه چا چې د خپلې د ازادۍ د پاره د کافر پېرنګي گروېوان ته لاس اچولې و.

د وېول په خپلو ډايريو کښې د لسم اگست 1946 يو خط خپل پرائيوېټ سکريټري ته ليکلی دي چې هغه د هغه د چاپ شوي کتاب The Viceroy's Journal په (332.330) مخونو کښې درج دي. دې کښې هغه په تفصيل سره د خپلې نوې منصوبې "د ټوټې کولو پلان" The Break.down ذکر کړی

170

رښتيا رښتيا دي

If we are forced to an extreme position, we should hand over the Hindu provinces, by agreement and as peacefully as possible to Hindus rule withdrawing our troops, officials and nationals in an orderly manner and should at the same time support the Muslim provinces of india.

(Wavell, the viceroy's journal, page 485 30/5/1946)

ترجمه: که چېرې مونږ يو انتهايي حالت سره مخامخ شو نو مونږ له پکار دي چې د معاهدې په ذريعه او تر ممکنه حده په امن ناک ډول هندو صوبې د هندوانو حکمرانۍ ته حواله کړو او خپل فوځونه، افسران او شهربان په منظمه طريقه بېرته

کړو او ورسره ورسره د هندوستان مسلمانانو حمايت وکړو.

او بڼه په ډاگه څه چې برينډ هدايات ورکوي. خپل سکت ته وائي چې چونکې د کانگرس او مسلم ليگ ترمنځ د هېڅ قسمه روغې جوړې امکان نشته نو چې کله دا تعطل پېدا شي نو حکومت برطانيه به ما وغواړي بيا به زه دغه تجويز هلته پېش کول غواړم، نو خپل سکريټري ته ئې دا هدايات دي چې زه دا کوم تجويزونه پېش کوم تاله پکار دي چې د دې د تفصيلاتو د پاره د پينځو او چټو افسرانو يوه کمېټې مقرر کړې چې هغوي ماله يو خفيه رپورټ مرتب کړي چې دا منصوبه به څنگه ترسره کېږي.

د وېول خپله تجزيه او تحليل داده چې د مسلم ليگ او کانگرس جگړه په داسې علاقه ده چې د هغې تعلق د هندوستان د سرحداتو سره د دې پاکستان د منصوبې دوه برخې دي يو په شمال مغربي کښې او بل په شمال شرق کښې چې دغه د مسلمانانو د اکثريت علاقې دي. وېول تجويز کوي او منصوبه داده چې کومو صوبو کښې د کانگرس اکثريت وي هغه دې کانگرس ته وسپارل شي. مکمله ازادي دې ورله ورکړې شي او پېرنګي

171

رېښتيا رېښتيا دي

دې سره د خپل فوځ، سرکاري افسرانو او باله بچه هغې صوبو ته واړوي کومو کښې چې د مسلمانانو اکثريت دے، وېول چونکې يو پېشه وړ فوځي دے. نو هغه په دې ښه پوهه دے چې د هندوستان د شمال مغرب او شمال مشرق علاقي د هندوستان نه جدا شي او دغه علاقي پېرنګي په خپله قبضه کښې وساتي نو چې د دې به د هندوستان په دفاع څه اثر پرېوځي. علاقي هم بيانوي په مشرق کښې بنگال او اسام او په مغرب کښې صوبه سرحد، پنجاب، سندھ ان تر ډيلي پورې دا علاقي به پېرنګي سره قبضه کښې پاتې شي او نور کانګرس پوهه شه او د هغه باقي مانده هندوستان پوره تفصيل هلته موجود دے. په اخبر کښې د مطلب خبره ليکي. د مسلم ليگ په حقله وائي چې هغوي به شايد چې په دې اعتراض ونه کړي بلکې يو قدم مخکښې ځي او وائي چې:

In fact The Muslim league would presumably welcome the plan.

(Wavell, The Viceroy's journal. P.332)

ترجمه: په حقيقت کښې مسلم ليگ غالباً د پلان هرکلی وکړي.

وايي چې وېول سر فېروز خان نون را وبللو او د دې منصوبې په حقله کې د مسلم ليگ د مشرانو رائي د هغه نه وغوښته. وائي چې هغه واپسي ځواب يورو چې مسلم ليگ ته په دې اعتراض نه شته.

دې ټولې منصوبې ته چې سره گوري او په بېل بېل اړخ کې سوچ کوي نو د هغه د حکومت هند د وائسرای او لويو لويو انګرېز افسرانو دې ذهنيت ته حېران شي. کانګرس له دې پېرنګي د ښمې دا سزا ورکېدے شي چې هغه دې د خپلو ټولو طبعي او جغرافيايي سرحداتو نه محروم کړے شي، يو خوا ته شوروي اتحاد او په دې بل اړخ چين، بله دا چې د هندوستان تقسيم داسې د ښمې او تربگنۍ په ماحول کښې وشي او دا دواړو سرحدونه د

رېښتيا رېښتيا دي

پاکستان ورسې او بيا په دغه علاقي کښې ورته پېرنګي سره د خپل ټول فوځ او قوت ډيره شي او هندوستان د اوسېدونکو به دفاع څنگه کېږي؟
I pointed it out that Pakistan issue affected not only India, but the whole Empire.

(Wavell, The Viceroy's journal. P.218)

ترجمه: ما په گوته کړه چې د پاکستان مسئله نه صرف هندوستان باندې اثر غورځوي بلکې ټول سلطنت باندې اثر

اچوي.

د دې منصوبې نه دا خبره هم ډېره په بريښه څرګندېږي چې پېرنګي که د مسلم ليگ سره څه مرسته او کومک کولو. نو هغه څه د مسلمان د ښېګړې ډېره نه و، بلکې دې کښې د پېرنګي خپل غرض و او هغه د خپل سلطنت او شهنشاهيت د پاره دا ټوله لوبه توده کړې وه په دې شان پېرنګي د مسلمان نه بلکې د خپلو مفاداتو د تحفظ غرضي و ولې د پېرنګي په سياست، چالونو، سازباز، فوځي او علاقائي ضرورياتو خو سره پوهېدے شي خو جېراتيا خو د مسلم ليگ د مشرانو کردار ته ده چې دا دوي د چا د پاره لگيا دي؟ منم چې مسلم ليگ چېرې هم د ملک د ازادۍ د پاره نه دے راپورته شوه او نه ئې د پېرنګي د غلامۍ نه د ځان ازادولو د پاره څه حرکت او جدوجهد کړے وي. ولې دا هم سره قطعاً نه شي هيرولے چې که چېرې د کانګرس او د مسلمانانو او علماء دين د قربانو په نتيجه کښې پېرنګي په دې مجبوره کولے شي چې هغه دې د هندوستان نه کډه وکړي. نو چې دا ازادي دې يواځې د کانګرس په برخه کښې ورسې او نور هندوستان او په خصوصيت سره مسلمانان دې بدستور د پېرنګي په غلامۍ کښې پاتې شي، هغه د بل گټلې ازادۍ او د پېرنګي شکست څنگه د پېرنګي په فتح او گټه تمامولے شي يعني مطلب دا چې د هندوستان د ازادۍ جنگ د دې مسلم ليگ د مشرانو په برکت به صرف د غېر مسلمو اکثريتي صوبو د

ريښتيا رښتيا دي

ازادي جنگ شي او مسلمان دې هم هغه غلام پاتې شي. درېمه خبره چې دې منصوبې نه په ډاگه واضحه کېږي چې اوس سره پوهېدې شي چې ولې پښتانه، صوبه سرحد او خدائي خدمتگار د پېرنګي د سرګوزار وړ وو ځکه چې د هندوستان په ټولو مسلمانانو کېنې من حيث القوم سره خدائي خدمتگار هغه ډله وه چې د پېرنګي په سياست او سازشونو پوه وو او هم دا خدائي خدمتگار وو چې د پېرنګي د غلامۍ نه د ځان خلاصولو په خاطر ئې د کانګرس سره په شريکه ملا تړلي وه. پېرنګي ته په دې سلسله کېنې دوه مشکلات وو چې يو څو دا صوبه د مسلمانانو اکثریتي صوبه څه چې قابو په سلو کېنې درې نوي (93%) مسلمانان وو او د مسلم ليګ سره نه وو، بلکې د پېرنګي خلاف وو، او درېمه دا چې دا صوبه په داسې مقام پرته وه چرته چې پېرنګي د شوروي اتحاد په خلاف خپله د اسلام مورچه خپل غرض د پاره جوړوله نو په دې خبره سره ډېر په اسانه پوهېږي چې ولې پېرنګي خپل ټول قوت او زور هم د دې خدائي خدمتگار تحريک په ختمولو پسې استعمالولو او ولې هغه يو خوا نوابان، سران، خان بهادران او دنيايي مشران نو په دې بل اړخ ئې خپل تنخواخواره مليان، پيران، فقيران، باباگان، اخونزاده گان او د ديني مدرسو مشران راجمع کړي وو چې يو خوا د مسلم ليګ د سياسي پلټې فارم او په دې بل اړخ د اسلام په نامه د ديني ممبر نه د خدائي خدمتگارو په خلاف يو مسلسل جدوجهد جاري وساتي. غرض او مقصد ئې صرف يو ؤ چې دا د پېرنګي مخالف قوتونه منځه يووړي شي او دا صوبه هم د مسلم ليګ دې مشرانو ته وسپارل شي چې پېرنګي ئې هم د ملک په اندروني سياست کېنې او هم په خپله خارجي پاليسۍ کېنې د خپل سامراجي مفاداتو د تحفظ د پاره استعمال کړي شي.

ريښتيا رښتيا دي

کېښت مشن او د شملي دويم کانفرنس

برطانيه کېنې د جنگ د خاتمې سره انتخابات وشول انتخابات کنزروټيو پارټۍ، بايلل او لېبر پارټۍ وگټل او د چرچل په ځای ايتلي د برطانيې وزير اعظم شو. دلته په هندوستان کېنې وېول هم د عام انتخاباتو اعلان وکړو دا ئې اميد ؤ چې د سرستيفورډ کړس د اعلان او د شملي کانفرنس د نتيجې په سلسله کېنې پېرنګي کوم حيثيت مسلم ليګ ته پېدا کړي. د هغې نه فائده واخلي غرضيان او اسره باز په دې پوهه وو چې پېرنګي فيصله کړې ده چې د پاکستان مطالبه تسليموي او بې د مسلم ليګ نه د بل مسلمان هېڅ حيثيت نه تسليموي او چې انتخابات د جداگانه نيابت په ذريعه وي (چې مسلمان به مسلمان او غيرمسلم به غيرمسلم له ووت ورکوي)، نو بيا څو مسلم ليګ ته لاره بيخي صفا ده نو هر يو سوداگر، کارخانه دار او شته من په مسلم ليګ رامات شو.

مسلمانان واليان رياست به د خپل تحفظ د پاره مسلم ليګ سره مرسته کوي داسې سرکاري افسران څو په ډاگه لگيا وو. ولې چې وېول په خپله دا خبره واضحه کړله چې خپلې داخله سکرټري ميوډي Sir Francis Mudie ته ئې وويل:

..... and told him (Mudie) to impress on everyone that to appease Congress at the expense of the Loyalists was not my

(Wavell, The Viceroy's journal, P.177)

ترجمه او ميوډي ته مې ووي چې هر چا باندې دا خبره واضحه کړي چې زما پاليسي دا نه ده چې د تابعدارانو په قيمت کانګرس د لاسه کړم.

وېول هم صرف دوه ډلې تسليموي: يو کانګرس او بل تابعداران Loyalists.

مسلم ليگ هغه د تارودارانو په شهرست کښې شامل کړې دے کله چې انتخابات خلاص شول نو د حکومت برطانيې د طرفه کيپيټ مشر راغے يو په خپله سکرټري اف سټيټ Lord pethick Lawrence او وزير هند، بل ور سره هماغه زوږ کريس Sir Stafford Cripps او درېم اليگزېنډر A.V.Alexander دوي د رارسېدو سره سم دستي په خپل کار پېل وکړو او تجويز پېش شو چې پکار دي چې د جناح صاحب او جواهر لال ملاقات دې وکړې شي ويول ليکي؛

Cripps and the other ministers thought that there ought to be a meeting between Jinnah and Nehru, not with any hope of agreement, but purely for publicity value, to show that we had done our best to secure agreement.

ترجمه: د کريس او نورو وزيرانو خيال ؤ چې د جناح او نهرو تر منځ ملاقات ضروري دے په دې اميد نه چې گڼې څه معاهده وشي، بلکې صرف د مشتري په خاطر دې دا وښودل شي چې مونږ خپل ټول توان نه کار واخست چې روغه جوړه دې وشي.

د دې ځاي نه ئې شروع کوي، د دې نه د وېول د دغه منافقت او ايماندارۍ جاج په اسانه اخستې کېدے شي. روغه به څنگه کېږي او چا سره به کېږي؟ دې دوهم شمله کانفرنس ته سرکار صرف د مسلم ليگ او کانگرس ممبران راوبلل. څلور څلور تنه کانگرس په خپل وفد کښې مولانا ابوالکلام آزاد، جواهر لال نهرو، سردار وله بهائي پټېل او باجا خان وټاکل او مسلم ليگ جناح صاحب، نواب زاده لياقت علي خان، نواب محمد اسماعيل او سردار عبدالرب نشتر نومونه ورکړل. کانفرنس کښې دوه هندوان او شپږ مسلمانان وو. وېول ليکي چې جناح صاحب څو شروع د کانفرنس داسې

وکړله چې کله مولانا آزاد جناح ته د جوړ نازه د پاره لاس وړاندې کړو، نو جناح صاحب هغه ته د لاس ورکولو نه انکار وکړو. وائي بسم الله او دا د يو مسلمان بل مسلمان سره اخلاقي، کافر پېرنگي سره څو په ټيټه سلام عليک او لاس ورکوي هندوانو له لاس ورکوي څه چې د پېرنگيانو ښځو سره لاس ملاوې جناح صاحب څو د شملي کانفرنس د اندرپاڼې سر ته خېژولې ؤ. هغه ته پته وه چې چونکې هغه نه رضا کېدو، نو دغه کانفرنس سره ناکامه شو نو اوس به هغه څوک راگزوي؟ د پاکستان نه لاندې خبره هغه نه منله او د پاکستان مسئله کانگرس نه قبلوله دغه کانفرنس هم په دغه خبره ناکامه شو چې مسلم ليگ په دې ټينگ نښتے ؤ چې هغه دې د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نمائنده تسليم کړې شي.

کيپيټ مشن دا اعلان کړے ؤ چې کله چې کانگرس او مسلم ليگ سره په خپل منځ کښې متفق شي، نو بيا به مشن د خپله خانه اعلان کوي چنانچې د (1946) کال د مۍ په شپاړسمه مشن د خپل اړخه دا اعلان وکړو چې هندوستان به يو يونين (وفاق) وي او دې يونين سره به صرف درې محکمې وي؛ دفاع، امور خارجه او مواصلات، بيا ئې د هندوستان ټولې صوبې په درې گروپونو کښې تقسيم کړې وې، مسلم او غير مسلمو په حبشيت؛

- گروپ (بي) کښې پنجاب، سندھ، سرحد او بلوچستان،
- گروپ (سي) کښې بنگال او اسام،
- گروپ (اے) کښې باقي پاتې شپږ صوبې لکه بمبي، مدراس، بهار، اريس، سي پي او يو پي.

تجويز دا ؤ چې دا نوې منتخبې صوبائي اسمبلۍ به د مرکزي ائين سازې اسمبلۍ د پاره ممبران منتخب کوي چې هغوي د يونين او د دې درې محکمو د پاره ائين او قانون جوړ کړي او د حکومت برطانيې سره د ملک د ازادۍ او اختيار خپلولو د پاره نمائنده اداره وي د صوبو د پاره به قانون

وېنټيا رېښتيا دي

صوبائي اسمبلي جوړوي او که چېرې صوبې غواړي، نو د دې گروپونو په شکل کښې يو اتحاد هم کولای شي او درې گروپونو د پاره د ائين سازي ادارې شکل هم اختيارولای شي او هرې صوبې له دا اختيار هم ورکړه شوي دي چې که لس کاله پس هغه مناسب گڼي نو د گروپ نه بهر ته وتل شي.

که دې تجویزونو ته په غور وکتل شي نو دې د دواړو ډلو قابو مطالبې منظوري کړې کانگرس د هندوستان اتحاد غوښتو، نو دغه وفاقي حکومت قصور هلته د کمزوري مرکز په حيثيت موجود ؤ. مسلم ليگ د غير مسلمو د گڼ شمېر (عددي برتري) نه وېرېده. نو د گروپونو په شکل کښې د دغې هم علاج راوتی ؤ. اختيار هم قابو ټولو صوبو ورکيد شول، ماسوا د دغو دريو محکمو نه.

کېښت مشن دا اعلان هم وکړو چې د وائسرائي هند د مشرۍ د لاندې دې يو عبوري حکومت جوړ کړي شي. دا هم اعلان وشو چې د ائين سازي اسمبلي د انتخاباتو سره به عبوري حکومت په مرکز کښې جوړېږي. خو چې کومه ډله د مشن د (16) مې دا تجویزونه نه قبلوي نو هغه به په مرکزي حکومت کښې نه شي اخستې.

مسلم ليگ ته بنيادي مشکل

د مسلم ليگ مشرانو ته يو بنيادي مشکل سمدستي دا پېښ شو چې د هغوي د سر ټول ليدران خو د هغه صوبو اوسېدونکي وو چې هغه د غير مسلمو اکثريتي صوبې وې نو هغوي به د گروپ (ا) په اسمبلي کښې پاتې کېدل نور خو به کېده، خو جناح صاحب په خپله او نواب زاده لياقت علي خان اخوا پاتې کېدل. وېل وائي چې اولني وضاحت مسلم ليگ دا

وېنټيا رېښتيا دي

غوښتو چې ايا د يوې صوبې اسمبلي سره به دا اختيار وي چې هغه دي د خپلې صوبې نه بهر د بلې صوبې سره انتخاب کړي؟ وېل وې "هو" نو په دې شان د مسلم ليگ دغه ليدران او مشران د بنگال د صوبې د طرفه د ائين سازي اسمبلي ممبران منتخب کړي شول اگر چې نمائندگي د بمبي او يو ټول په مختلفو گروپونو کښې د ائين سازي اسمبلي د ممبرانو تعداد:

(A) گروپ ا

صوبه	غير مسلم	مسلم
مدارس	45	4
بمبي	19	2
يو پي	47	8
بهار	31	5
سي پي	16	1
اړيسه	9	0
ټول ټال	167	20

(B) گروپ بي

پنجاب	8	16 سکھان څلور
سرحد	0	3
سندھ	1	3
	9	22 څلور سکھان

(C) گروپ سي

بنگال	27	33
اسام	7	3
	34	36

رښتيا رښتيا دي

مسلم ليگ ته سمدستي دا خبره څرگنده شوله چې په گروپ سي کښې دا تناسب 62 مسلمانان او 34 غېر مسلم خو څه خطرناک غوندې دي. که چېرې غېر مسلمو يو دوه مسلمانان هم وغولول. نو خبره خلاصه ده. دې خوا په پنجاب کښې څه حده پورې دغه مشکل و. 16 مسلمانان وو او 12 غېر مسلم ولې دې سره د پنجاب يو بل مشکل هم و مسلم ليگ ته چې هلته خوا انتخابات يونيسټ پارټي گټلې وو او هغه کښې مسلمان، هندوان او سکھان ټول شامل وو ولې اصلي مشکل مسلم ليگ ته دې ځل لږ دا پېښ و چې مشن دا اعلان په ټينگه کړې دے چې که چېرې کومې ډلې دا تجويزونه نا منظور کړل نو هغه به حکومت کښې نه شي اخستې او بس پاتې به وي مسلم ليگ په دې ښه پوهه وو چې که د حکومت نه بهر پاتې شو، نو پاتې به وي او ملگري ترې تنستي د پاتې کېدو نه دي.

مسلم ليگ د پاکستان د مطالبې نه لاس اخلي

د ال انډيا مسلم ليگ کمېټې راغونډه شوله. د مشن په تجويزونو ئې غور وکړو او د 1946 کال د جون په شپږمه ئې دا منصوبه منظور کړله او په دا شان د متحده هندوستان د وفاق حيثيت ئې تسليم کړلو او د پاکستان د مطالبې نه ئې لاسونه ووينځل. مسلم ليگ کلک په طمعه و چې کانگرس به دا تجويزونه نام منظور کړي. د گروپونو په تشکيل او په هغې کښې په جبري شموليت باندې به ضرور اعتراض کوي خو په 25 د جون 1946 د جون په خپلې ډايرۍ کښې ليکي چې:

The worst day yet.....congress has accepted the statement of may 16 Now Cripps having assured me categorically statement of May 6th.

180

رښتيا رښتيا دي

(P. 305)

ترجمه تر ټولو نه خرابه بله ورځ، کانگرس د مې د شپاړسمه بيان منظور کړو..... زه خو کړېس په واضحه ډول ډاډه کړې وم چې کانگرس به هېڅ کله د مې د شپاړسمې بيان منظور نه کړي

ډېول خو د کانگرس په دې منظوري ډېر مايوسه او خواډې شو د هغه خو ډاډې يقين و چې کانگرس به دا تجويزونه ونه مني. د هغه خو په خپل ذهن کې هم هغه د ټوټې کولو پلان Breakdown Plan گرځېده او په هغه ذهن ئې سوچ کولو. دلته ورله کانگرس ټوله لوبه وړانه کړله په خپله تسليموي چې:

Congress man oeuvres have now put us in a very difficult position, both with Mr.Jinnah and the formation of an intetim govt

(Wavell, The Viceroy's Journal, p.303)

ترجمه: د کانگرس چالونو خو اوس مونږ په يو مشکل صورت حال کښې راگېرکړي يو، جناح سره هم او د يو عبوري حکومت د جوړولو په بابت هم.

ډېول سره يواځې خپل غم دے. د جناح صاحب غم هم وائسراے سره دے چې د کانگرس دې منصوبې منظورولو مونږ ته او جناح صاحب دواړو ته مشکلات پېښ کړل وډېول دا کوشش شروع کړو چې په هره لاره وي د کانگرس دا منظوري نا منظوره کړي چې دا په بدديانتۍ شوې ده.

Unless we decide that the Congress is dishonest, as it is in fact, and refuse to regard it an acceptance.

(Wavell, p.304)

ترجمه: ترڅو چې مونږ فيصله ونه کړو چې کانگرس بدديانته دے. لکه حقيقت چې دے هم او د دې نه منکر نه شو دا

181

رېنټيا رېنټيا دي

منظوري، منظوري نه ده، نو خبره خرابه ده.

وېول په خپله ډېر مجبور ؤ او د هغه چې څه زړه غوښتل او د هغه په خپل ذهن کېنې چې کومه منصوبه وه، په هغې کېنې ورته مشلات دي برطانوي وزيرانو پېش کړل. په دوي ئې وس نه رسېدو ولې چې هغه حاکمان وو وزير هند په خپله موجود ؤ. د وېول دا مشوري او رائي هغوي ته غېر معمولي ټيکاريدلې. هغوي خپلې فېصلې په خپله کولې او دغه فېصلو باندې وېول خوابدې ؤ خو بې وسه ؤ. ولې په دې طمع ناست ؤ چې دا مشن به اخير برطانيې ته په بيرته لاړ شي. او زه به يو واري بيا خپلې فېصلې د خپلې منصوبې مطابق کوم. مسلم ليگ چې د پاکستان د مطالبې نه دستبرداره شو. ځکه چې مشن پښه ټينگه کړه. نو وېول خو په ډاگه وائي چې د پاکستان د منصوبې اثر په ټول سلطنت پريوځي. نو د دغې علاج به څه کېږي؟ تراوسه پورې خو وېول مسلم ليگ له دا تسله ورکړې وه او دا ئې ثابته کړې وه چې که مسلم ليگ نه رضا کېږي. نو روغه جوړه به نه کېږي او چې روغه جوړه نه کېږي. نو حکومت به کانگرس ته نه سپارلې کيږي ولې اوس خو مشن په کلکه دا خبره وکړه چې کومه ډله دا فېصله نه منظوروي. نو هغه به حکومت کېنې نه شاملېږي. وېول په دې فېصله ډېر خوابدې ؤ او يو ځل نيم خو تر دې لاړ چې د مشن مشرانو ته ئې ووي چې که چرې د مسلم ليگ نه بغير د کانگرس سره سجهوته وشوله، نو زه به استعفي ورکړم.

The Viceroy was not prepared to carry on if they gave way to congress demands.

(Hodson, The Great Divide, p.151)

ترجمه: که چېرې هغوي د کانگرس مطالبې منلې وې نو وائسراي نور کار کولو ته تيار نه ؤ.

وېول په خپلو ډايرو کېنې دا خبره بار بار کړې ده چې کانگرس دا منصوبه په منافقت منلې ده د زړه ئې نه مني. دې کېنې ئې هم څه چل دے. ولې وېول نه

رېنټيا رېنټيا دي

مشکله دا وه چې کانگرس ونيلې وو چې مونږ ئې منو او د وېول دا خبره چې خط ئې دومره په استاذۍ ليکله ؤ او چې ټول پېرنګيان او د هغوي ماهرين کېنېاسل، نو هيڅ څه داسې گنجائش ئې پکېنې پېدا نه کړې شو:

We then discussed the congress letter of acceptance which is really a dishonest acceptance, but is so cleverly worded that it had be regarded as an acceptance.

(Wavell, the Viceroy's journal, p.305)

ترجمه: بيا مونږ د کانگرس د منظوري په خط باندې بحث وکړو چې هغه په رېنټيا يو بدديانته منظوري ده ولې خط دومره په استاذۍ ليکل شوی دے چې بله چاره نشته چې دا منظوري ونه گڼل شي.

د وېول خو اول تجويز مشن ته دا ؤ چې مسلم ليگ غېر مشروط طور د پاکستان د مطالبې نه دستبرداره شوي دي خو مونږ له پکار دي چې عبوري حکومت هغوي ته يواځې په حواله کړو. ولې چې کانگرس دا منظوري په منافقت کړي ده خو چې کله په هغه خط کېنې هغوي څه گنجائش پېدا نه کړې شو. نو بيا وېول دا تجويز پېش کړو چې زه به سمدستي اوس سرکاري حکومت جوړ کړم او د دې سياسي حکومت په رغونه به په قلاړه بيا سوچ او غور وکړو خو دغه تجويز هم سرکارونه منلو. لارډ وېول اخير ډېر په مات زړه د (1946)، کال د جولائي په 22 جناح صاحب او جواهر لال نهرو ته خطونه وليکل او د عبوري حکومت تجويز ئې ورته پېش کړلو.

عبوري دور

په مجوزه مرکز کېنې به څوارلس (14)، وزيران وي. شپږ (6) د کانگرس چې يوه پکېنې هريجن ؤ، پينځه (5) د مسلم ليگ او درې (3) به وائسراي هند

رېښتيا رېښتيا دي

نامزدول چې يو به پکښې سکه و. کانگرس په دې څو اعتراضونه کول يو خو دا چې دا کابينه دې مکمل طور خود مختاره وي او وائسرای ته دې دا حق نه وي حاصل چې هغه دې د دې فېصلې رد کړي يعنې د وائسرای حېثيت د يو ائيني سربراه وي بلا اعتراض د نهرو دا و چې د اقليتونو دا نامزدگي هم مناسب نه ده ولې زما په خيال اصلي جگړه او لانه لکه چې په دې پېښه شوې وي چې کله دا درې گروپونه جوړېږي، نو دې کښې دې هرې صوبې ته انفرادي طور (يعنې ځان ځاني) فېصله کول وي يعنې گروپ سي (C) کښې دې اسام حق لري چې خپله فېصله ځانه ته، او په گروپ بي (B) کښې دې سرحد او سندھ خپلې فېصلې په ځان ځاني کوي، ولې چې که چرې بنگال او اسام په شريکه فېصله کوي، نو د اسام د ووت څه حېثيت پاتې کېږي؟ هم دارنگې چې په گروپ بي (B) کښې د پنجاب اته ويشت (28) ممبران وو. څلور د سندھ او درې د سرحد وو، نو چې دوي په شريکه ووت کوي، نو د ورو صوبو د پاره ترې نه څه مطلب ولاړېږي؟ مسلم ليگ په دې خبره ټينگ و چې نه، گروپ به په شريکه فېصله کوي.

جناح صاحب د مسلم ليگ ټول هندوستان کونسل په بمبې کښې راوبللو او هغه ته ئې بيا د سره په ټوله معامله د غور کولو ووي. مسلم ليگ د (1946) کال د جولای په (27) دا تجويز پاس کړو چې چونکې کانگرس به په مرکزي ائين سازه اسمبلۍ کښې قطعي اکثريت لري نو د دې وجې نه به هغوي د دغې اکثريت په زور خپلې ټولې فېصلې کوي. بيا ئې د مشن په وزيرانو ډېر اعتراضونه وکړل. د گيلو شکوو کولو نه پس ئې دا اعلان وکړو چې مسلم ليگ هغه خپله د ايجاب او قبول کړې فېصله واپس اخلي او اوس د 16 مې هغه پلان هغه ته منظور نه دي. دغه کونسل خپلې مجلس عاملي له دا اختيار ورکړو چې د خپل سياسي مقصدو د حاصلولو د پاره دې د

رېښتيا رېښتيا دي

د راست اقدام: Direct Action منصوبه تياره کړي معلومېږي داسې چې کله د راست اقدام يا حکومت وخت سره نېغ په نېغه د مقابلې فېصله وشوله نو چې جناح صاحب چاپېره وکتل. نو هغه نه اخوا دې خوا ټول سران، نوابان، نوابزاده گان، خان بهادران، خان صاحبان او جاگېرداران راتاو وو. نو دا فېصله هم وشوله چې د پېرنگيانو ورکړي شوي ټول خطابات او القاب به واپس کېږي.

د عبوري حکومت په رغونه کښې جناح صاحب اعتراض وکړو چې يو خو د عبوري حکومت ته د کانگرس سره برابره نمائندگي نه ده ورکړه شوي. دويمه دا مسلم ليگ ته د کانگرس باندې دا بنديز نه دے لگېدلې چې هغه به د خپله طرفه يو چې کانگرس باندې دا بنديز نه شي نامزد کولې، درېمه دا چې د فرقه وارانته ووت وضاحت مسلمان وزير نه شي نامزد کولې، درېمه دا چې د فرقه وارانته ووت وضاحت نه دے شوي، يعنې چې د کومې فرقې په حقله فېصله کېږي نو د هغې اکثريت به دا فېصله کوي. دا اعتراضات به چا څنگه منل؟ د کانگرس او مسلم ليگ مساوي نمائندگي په کوم تناسب مسلمانان په ټول هندوستان کښې لس کروړه وو او غېر مسلم دېرش کروړه. د انتخاباتو نه پس مسلم ليگ صرف دوه صوبې سندھ او بنگال وو.

پنجاب کښې يونينسټ وو او نورې ټولې پاتې صوبې د کانگرس سره وې بله دا مطالبه چې کانگرس د خپلې برخې نه مسلمان وزير نه اخلي. دا په کوم دليل؟ يعنې د مسلم ليگ د خوشحاليو د پاره دې کانگرس دا ومني چې گڼې هغه صرف د غېر مسلمو نمائندگي کوي او که جناح صاحب په رېښتيا د مسلمانانو غمخور و، نو که د کانگرس د اړخه يو مسلمان وزير راشي نو ده ته څه تکليف و؟

حقيقت دا دے چې مسلم ليگ ډېر په سخت مشکل کښې و. د شملې اولني کانفرنس نه پس مسلم ليگ د ډېر پړاو په زويه او ډاډه دا تاثير پيدا کړے و چې د پاکستان جوړولو فېصله وشوله. او بله دا چې پېرنگې ئې د مسلم ليگ نه

رېښتيا رېښتيا دي

علاوه د نورو مسلمانانو نمائنده حيثيت نه تسليموي نو ځكه خو په دې انتخاباتو كې شته منو، كارخانه دارو، تاجرانو، جاگيردارانو، مسلمانانو واليان رياست او مسلمانانو سرڪاري افسرانو او پېرنګيانو او د هغوي ملګرو په شريكه كوشش كړې و او مسلم ليگ ټي كامياب كړي و اوس چې دغه خلكو وليدل چې دا خو بيا يو متحده هندوستان او وفاق په ځاې پاتې شو او مسلم ليگ د خپل ټول عمري سياست يعني د پاكستان د قيام نه لاس وويځل نو هغوي سره غم پېدا شو. دې خود غرضو خو ځان له د پاكستان په حساب يو مقام پېدا كړې و. كارخانه دارو او تاجرانو خود خپلو تېلو خولې ازادې كړي وې چې څو به پاكستان ته او هلته به كارخانې جوړوو، بې مقابلې تجارت به وي. سرڪاري افسران كله بې واړه ترقي كوي؟ چې دلته پرې دا ډز وشو چې د پاكستان مطالبه خو مسلم ليگ پرېښوده. نو په دوي خو رېښتيا چې پرغز راغې ولې مسلم ليگ ته هسې هم ګرانه وه د 1940 نه را واخله، دا تېر څو كاله خو مسلم ليگ بې د پاكستان نه بله خبره نه كوله او دا ئې يواځې په سياسي حيثيت نه بلكې دې له ئې يو مذهبي رنگ ورکړې و چې دا د اسلام د خاطره كېږي نو چې د پاكستان مطالبه ئې پرېښودله، نو يو ګوند ئې د خپلې مذهبي فريضي نه هم انكار وكړو. د عقيدې نه وګرځېدل پرې د پاسه هغه د دوو قومونو نظريه "نظريه پاكستان" هغه بې شمېره تجويزونه، ترميمونه، هغه صدارتي خطبې او تقريرونه هر څه ئې هضم كړل او د كلونو خپل سياست او نظريه ئې يو واړې د سودا بازۍ نه قربان كړله. مسلم ليگ ته د خلكو دا خوله هم جوړه شوله چې تاسو خود دا تېر انتخابات د پاكستان په نامه ګټلي وو او مسلمانانو ته مو دا د جنت ټوټه د خپلې مذهبي ذمه واري په حيثيت وړاندې كړې وه نو اوس تاسو چې دغه مطالبه پرېښودله، نو قام له به څه ځواب ورکوئ؟

حقيقت دا د چې چې مسلم ليگ خپل څه بنيادي سياسي او اولسي حيثيت نه

رېښتيا رېښتيا دي

لرلو. هغې كېنې ټول د پېرنګي د طرفه خطاب يافته او مراعات يافته مشران وو د هغوي ټول قوت د انګرېز ملاتړ و. هغوي د پېرنګي په ډانګورو اوچت اوچت كېدل خو چې كله ترې نه د مشن مشرانو ډانګورۍ رابښكلې نو دوي بيا پرې پرانه وو خپل قوت ئې نه لرلو.

دې خوا پېرنګي ته هم دا مشكل پېښ و. هغه دا تېر څو كلونه په دې تېر كړي وو چې يوه او صرف يوه خبره به ئې كوله چې چونكې د هندوستان مختلفې فرقې په خپل منځ كېنې نه رضا كېږي، نو مونږ مجبور يو چې اقتدار ځان سره وساتو.

ولې اوس خو دغه بهانه ورکه شوله او كېښت مشن منصوبه دواړو ډلو ومنله نو اوس پېرنګي په كومه بهانه اختيار هندوستانيانو ته نه حواله كوي؟ نو دا په پېرنګي هم يو ډېر سخت سياسي غوزار و. بله دا چې پېرنګي خو ځان له د وائسراۍ هند لارې وېول په ذريعه خپل Break down plan جوړ كړې و نو چې دا د مسلم ليگ او كانګرس روغه وشي. نو دا خو دغې هرڅه سرخوږو.

د مشن د روانېدو نه پس سمدستي لارې وېول د سرڪاري افسرانو يو مركزي حكومت كار چلولو په خاطر جوړ كړو. نيت ئې دا و چې اوس به بيا خپله زړه لږه روانه كړي او د دواړو ډلو سره به خبرې اترې شروع كړي. ولې حكومت برطانيه په دې ټينګ و چې چونكې مسلم ليگ دغه منصوبه نا منظور كړې ده نو د دې وجې نه به اوس د وزارت دعوت صرف كانګرس له وركېدې شي. وېول داسې وليكل چې زه كانګرس له دعوت وركوم خو كه هغوي بيا د مكملو اختياراتو مطالبه وكړله. نو زه به ورته صفا ووايم چې زه د كانګرس د ټول هندوستان نمائنده نه ګڼم، نو د دې وجې نه زه كانګرس ته څنگه اختيار و سپارم؟

I would say that H.M.G. have the fullest intention of

رېټيا رېټيا دي

handing over power to Indians, and wish a United India. But they do not recognize Congress as representing of handing over power to Congress alone.

(Wavell, the Viceroy's Journal p.323)

ترجمه: زه خو وایم چې برطانوي حکومت هندوستانیانو ته د اقتدار منتقلولو پوره اراده لري او متحده هندوستان غواړي. مگر هغوي کانگرس د ټول هندوستان نمائنده نه تسلیموي او صرف کانگرس د اقتدار حواله کولو اراده لري.

پېرنگه هم عجیبه شے ده. چې خپل غرض ئې نه وي، نو بیا دې اټکل، قانون، انصاف، عدالت او جمهوریت هر څه مني، خو چې خپل غرض پیدا شي نو ځان په برغوړوند کړي. نن ئې دوه گزه را اخستي دي، کانگرس ته یو او مسلم لیگ ته ئې په بل گز وهي. دا کوم اعتراض چې نن دے په کانگرس کوي، داسې اعتراض ده چې په مسلم لیگ کړے و؟ او تجربې څه وښودل؟ خو چې یو ځل پېرنگي پښه ټینګه کړه نو نور خو پرېږده چې مسلم لیگ ورته د سره هډو هغه پاکستان ور پرېښودو ولې دې خوا هندوستان کښې د اټیني تعطل په خلاف حرکت شروع شو. هرتالونه، نوټسونه او احتجاجونه وو. پېرنگه پوهه شو چې اوس به یوې ډلې سره روغه ضروري وي. د دې نه پس وېول جواهر لال نهرو راوغوښتو چې د عبوري حکومت خبره ورسره وکړي. دائې هم ورته ووي چې د مسلم لیگ سره د روغې جوړې څه لارې را ایستل پکار دي بلکې تردې لار چې د مسلم لیگ د پاره په وزارت کښې څو چوکۍ پرېښودل پکار دي چې د راتلونکو نې وي. اوس وېول مجبور دے د زړه د پاسه کانگرس حکومت ته رابلي؛

I dislike intensely the idea of having an interim govt. dominated by one party, but I feel I must try to get congress in as soon as possible.

رېټيا رېټيا دي

(Wavell, the Viceroy's Journal p.326)

ترجمه: زه شديدا د يوې پارټۍ تر اختيار لاندې د يو عبوري حکومت نظريه نه خونوم ولې زه محسوسوم چې بايد څومره زړه ممکنه وي چې کانگرس را دننه کړم

Secretary of state cabled approving my proposed approach to Nehru. I don't like it.

(Wavell, the Viceroy's Journal p.329)

ترجمه: وزير هند تار راكړو او زما روش ئې له نهرو سره منظور كړو. زه پرې خوشحاله نه یم.

خو مسلم لیگ هم دا څرگندوي چې که اوس هم وزارت ته رانه غللي. نو زه د حکومت برطانیې د لاسه مجبوره یم چې دغه شان پر مخ لاړ شم

د مسلم لیگ راست اقدام (Direct Action)

مسلم لیگ د یو سیاسي تنظیم په حیثیت د خپلو مطالبود منلو د پاره د پالیسی رفع کولو اختیار ضرور لرلو. د "راست اقدام" د فیصلې کولو نه مخکښې باید چې هغوي په دې خبره فکر کړي وے چې د هغوي په تحریک او د کانگرس په تحریک کښې یو بنیادي او پراخ فرق و. کانگرس د خپل ملک د ازادۍ او د وطن د خود مختاری د پاره د حاکم انگریز په خلاف تحریک چلولو. دلته د مسلم لیگ راست اقدام خو د پېرنگي په خلاف نه و. د هغه د ټول جدوجهد مخه خو صرف کانگرس ته وه او کانگرس ته هم د یو قامي ډلې په حیثیت نه، بلکې د هندوانو د ډلې په شکل کښې ئې د هغې برخلاف خپل زور او قوت استعمال کړي او ټول تقریرونه، بیانونه، پروپېگنډې هر څه ئې په دې شکل کښې وې چې لکه دا ټول اختیار او

رښتيا رښتيا دي

اقتدار د هندو سره وي او هغه ئې مسلمان له نه ورکوي. پېرنگي خو ترې نه مسلم ليگ د منځه ايستې و نو لازمي خبره ده چې دغه قسمه "راست اقدام" به د هندوستان د مختلفو فرقو تر منځه وي او چونکې مسلم ليگ کانگرس يو داسې قامي جماعت نه تسليمولو چې هغه د هندوستان د ټولو فرقونماندگي کوي، بلکې جناح صاحب به کانگرس ته وي هم هندو کانگرس "نو لازمي خبره وه چې د دې "راست اقدام" مخه به ضرور هندو ته وي او په دا شان به په هندوستان کېنې د پېرنگي د کلونو خوازي او پاليسي په منطقي نتيجه کېنې نن هندو او مسلمان په سياسي مورچه نه. بلکې په "راست اقدام" يو بل ته مخامخ شي او دا ټول عمل به د خانه جنگي په مقام تمام شي.²⁴

د 1948 کال د اگست 16 د "راست اقدام" د پاره و ټاکلې شول. نور ځاي به مسلم ليگ څه کړي وي، ولې په بنگال کېنې د مسلم ليگ حکومت و او حسين شهيد سهروردي د هغې صوبې وزيراعلي و. نو هلته هغه په حکومتي سطح د "راست اقدام" اعلان وکړو او مهرباني ئې دا هم وکړله چې په دغه ورځ ئې په ټوله صوبه کېنې د عام تعطيل يعني د چټي اعلان وکړو چې د مظاهرو انتظام په سرکاري توگه وشي. چې سړي ورته گوري، نو په دې منطق نه پوهېږي چې اخبر د صوبې حکومت ته د دې خبرو څه ضرورت و چې په "راست اقدام" کېنې دې په خپله حصه واخلي؟ دا خو د ځان په خلاف د امن امان خرابولو کوشش و. دې نېک بختو دا هم اندازه نه لگوله

²⁴ اېس کي مجدار خپل کتاب 'جناح اور گاندهي' کېنې ليکلي دي چې د "راست اقدام" جلوس د حېبن شهيد سهروردي په مشرۍ کېنې وتلې و. دې جلوس د هغه مسلمانانو دوکانونه مارکېتونه هم ولوتل، سامانونه ئې ورله بهر رالېه کړل، گادي او ټرامونه ئې په اور پسې کړل چې هړتال او تاله بندۍ کېنې ئې برخه نه وه اخستې. ښکاره دې وي چې مجدار د گاندهي هندو ناقد او د جناح پلوال ليکوال دے.

رښتيا رښتيا دي

چې کله د هندو او مسلمان په سطح په بنگال کېنې فساد وشي، نو دا اور به گټې نور هندوستان ته نه خورېږي؟ نو د هغو صوبو د مسلمانانو به څه حال وي؟ کوم ځاي چې هغوي په اقليت کېنې دي، ولې چې د مسلم ليگ د سياست خاصيت هم دا و چې هغه په هغو صوبو کېنې مضبوط و، کومې چې د غېر مسلمو اکثريتي صوبې وي او چې په دغه د غېر مسلمو په اکثريتي صوبو کېنې د فرقه وارانته تعصب او نفرت فضا خوره شي، نو د هغې فائده به چا ته رسي؟ او نقصان به د چا کېږي.

وزيراعلي سهرودي صاحب په خپله د "راست اقدام" د جلوس مشري وکړله او نتيجه هم هغه وشوله څه چې به کېدله، فساد شروع شول. مسلمانانو شروع کړو، هندوانو تود کړو او لويه تباهي بيا سکھانو وکړله. مسلمانان په کلکته کېنې هم په اقليت کېنې وو. د سکھانو د کلکتي په ټرانسپورټ قبضه وه او قابو ټول ټپکسيز د سکھانو وي.

هاېسن ليکي؛

Whole streets were strewn with corpses - men, women and children all communities. impossible to count, let alone identify. If the Muslims gave the provocation and started the holocaust, they were in minority in the city.

ترجمه: ټولې لارې کوڅې د ټوفو فرقو سره تعلق لرونکو سړو، ښځو او ماشومانو د لاشونو نه ډکې وې. شناخت خو پرېږده، شمېرل ئې گران وو. يو خوا مسلمانانو (مسلم ليگ) اشتعال ورکړو او تباهي ئې شروع کړه، نو بل خوا هم هغوي د دې تباهي زيات ښکار شول. ځکه چې هغوي په ښار کېنې اقليت وو.

کلکه چونکې يو تجارتي او صنعتي مرکز و، نو د ټول هندوستان د ټولو

رہنمایا رشتیا دي

صوبو نه پڻ لکھونو مزدوران او کاروباري خلق دلته موجود وو پڻ خصوصيت سره ورپورې د بهار د مقابلتا غريبې او پسمانده صوبې ډېر خلق دلته د روزگار پڻ سلسله کښې موجود وو چې پکښې اکثریت د غېر مسلمو ؤ او چې کله د کلکتې د فساداتو پڻ نتيجه دغه خلق وټټېدل او خپلو خپلو علاقه ته لاړل او د مسلم ليگ راست اقدام پڻ نتيجه کښې ئې د وژلو ترلو، سېڅلو او ښځو ټټولو قيصې څه حقيقت او څه پڻ ډېره مبالغه هلته ورسولې نو دې د يو داسې فرقه وارانته نفرت، کرکې او دښمنۍ داسې اور ولگولو چې د هغې مړه کول بيا دومره اسان نه وو او هغه کارونه پڻ دې دوران کښې وشول چې د انسانيت او سړيتوب سر ورته ټيټ شو. دا خبره خو څرگنده وه چې د دې قسمه فساداتو نه ئې د پېرنگي نه بل هيچاته هم فائده نه رسېده. د پېرنگي د قابو سلو کالو فرقه وارانته پاليسۍ اخبر رنگ راوړو او دومره حد ته ورسېد چې اوس خو مسلمانانو او غېر مسلمو د يو بل په مړيو چرې ولگولې.

عبوري حکومت

هم دغه د 1946، کال د اگست 16 ؤ يو خوا سهروردي صاحب د کلکتې پڻ ښار کښې د هندو مسلم فساد اور ولگولو او هم دغه ورځ وه چې جواهر لال نهرو کوشش وکړو چې د عبوري حکومت پڻ جوړولو کښې جناح صاحب هغه سره تعاون وکړي. د نهرو تجويز دا ؤ چې پڻ مرکز کښې به 14 وزيران وي.

شپږ د کانگرس، پينځه د مسلم ليگ او درې د اقليتي فرقو، يعني يو سکھ، يو عيسائي او يو پارسي خو جناح صاحب هم پڻ هغه خپل مقام ولاړو چې د مسلم ليگ نه غېر به بل مسلمان پڻ مرکزي وزارت کښې نه وي

رہنمایا رشتيا دي

او که نهرو د دغې تسله جناح صاحب له نه ورکوي نو بيا د روغې جوړې درک نه لگي او هم پڻ دې يوه او صرف يوه خبره ټولې فيصلې ماتې شولې. دا عجيبه منطق ؤ چې جناح صاحب ورسره نښتې ؤ. اخبر پنجاب هم د مسلمانانو اکثريتي صوبه وه او هلته د مسلم ليگ وزارت نه ؤ او دې خوا د صوبه سرحد دا حال ؤ چې ټولو نه ډېره ابادي يعني (93%) مسلمانان وو او د هغې نمائندگي مسلم ليگ نه بلکې خدائي خدمتگارو کوله نو د دغې صوبې نمائندگي به پڻ مرکز کښې جناح صاحب څنگه کوي؟ ولې بنيادي خبره خو دا ده چې که مسلم ليگ ته پڻ مرکز کښې خپله برخه يا د خپلې برخې نه زياته نمائندگي ورکېدې شي نو ده له دا حق چا ورکړو چې د دې پڻ کانگرس دا بنديز ولگوي چې هغه به بل مسلمان له د خپلې برخې نه نمائندگي نه ورکوي او داسې که چرې کانگرس دا دعوه کړې وي چې چونکې مسلم ليگ پڻ دوو صوبو کښې اکثريت لري بنگال اوسنده، نو د پنجاب او سرحد نمائندگي به مسلم ليگ نه کوي او د دغو صوبو نمائندگي به غېر مسلم ليکيانو له ورکيدې شي. خو د جناح صاحب وکيلانه او قانوني ذهن به دا دليل منلې ؤ؟ چې سره ورته پڻ غور وگوري. نو د جناح صاحب پڻ مخ کښې خو لکه چې د مسلمان د نمائندگۍ او پڻ مرکز کښې د اکثریت سوال نه ؤ، بلکې ټول زور د مسلم ليگ د جمعدارۍ او د مسلمان د واحدې ټيکه دارۍ ؤ، ولې پڻ حقيقت کښې ډېر تنگ خو وېول ؤ چې د هغه د ټوټې کولو پلان Breakdown plan قيصه خرابېده. هغه اول نهرو ته ووي چې د مسلمانانو د نامې پينځه وزارتونه خوشې پرېږده، که مسلم ليگ رضا شي. او چې نهرو دا ومنله، نو بيا وېول وې چې زه پڻ خپله جناح صاحب سره پڻ دې حقله خبره وکړم چې سرکار اعلان کړې ؤ چې کومه ډله چې دا منصوبه نه مني، نو هغه به حکومت کښې برخه نه اخلي. خو چې کله جناح صاحب دا اعلان وکړو چې د نورو خبرو گنجائش نه د د پاتې، نو هله

دښتيا رښتيا دي

پس ته وېول قنار کښيناست. کله چې د وېول دغه لوبه نا کاميابه شوله، نو بيا ئې گاندهي جې او نهرو را وغوښتل او د راتلونکې ائين سازې اسمبلۍ د غونډې په حقله ئې لانه وچوله کوشش ئې دا ؤ چې په يوه بهانه او بله بهانه داسې لارې چارې وگوري چې د کانگرس را ننوتلو ته مخه ونېسي، خو اخبر حکومت برطانيې ډېر په سختۍ منع کړلو. نو اخبر په 24 د اگست 1946 کال د هندوستان د اولني قامي عبوري حکومت اعلان د جواهر لال نهرو د مشرۍ د لاندې وشو.

جواهر لال د خپل وزارت اعلان وکړو او دوي د مسلمانانو چوکۍ ئې خالي پرېښودې چې د مسلم ليگ د دوو صوبو بنگال اوسنده نمائندگي وکړي ولي عجيبه خو دا وه چې کله به هم په دغه 24 اگست 1946 کښې وېول قام ته په رېډيو خطاب کولو، نو په هغې کښې ئې يو وارې بيا مسلم ليگ ته بلنه ورکړله چې اگر چې دا عبوري حکومت نن قائم شولو، خو که چېرې مسلم ليگ راتلل غواړي نو د هغوي د پاره هم هغه زاړه فيصله موجوده وه او هم هغه خپل مقام د جواهر لال نهرو د حکومت قائلولو سره خو چې لکه د لاره وېول خبر بيخي تمام شوه وي او هغه بالکل اوس په برېښه او ډاگه د مسلم ليگ د پاره برطانوي حکومت سره نښتو، سپکترې اف ستهې لاره پيتيک لارښ په زړه د ده د تجويزونو مخالفت کولو او اکثر به ئې راښکلو هم خو وېول خپلې پورې کلک نښته ؤ.

بله خبره چې کومې پورې وېول په ټينگه نښته ؤ. هغه د هندوستان ائين سازه اسمبلۍ راغونډېدو ته بيخي نه پرېښودله او که هر څومره کانگرس دا مطالبه کوله چې د عبوري حکومت د قيام نه پس د هندوستان سرکار په دې مجبور دے چې دغه منتخبه ائين سازه اسمبلۍ را وېلي، خو وېول په هېڅ شان نه رضا کېدو. هغه په دې پوهه ؤ چې که يو وارې د هندوستان دغه

دښتيا رښتيا دي

منتخبه ائين سازه اسمبلۍ راوېلله شي، نو دا خو به د کښينې مشن پلان هغه اخبري حصه مکمله کړي او بيا پېرنگې مجبور دے چې اقتدار او اختيار هم دغه ائين سازې اسمبلۍ ته وسپاري او چې يو حل دغه د هندوستان د مختلفو صوبو منتخب شوې ائين سازه اسمبلې ناسته وي، نو بيا خو به پېرنگي د هندوستان وحدت او وفاق تسليم کړي وي نو دا وېول کله منله هغه خو د خپله جانبه دا فيصله کړې وه چې که کانگرس د ائين سازې اسمبلۍ په راتللو بيخي ټينگېږي نو بيا وېول ته د کانگرس د تعاون هم ضرورت نه شته او دوي به هم رخصت کړي.

.....the Viceroy who was being pressed by the Congress to call the Constituent Assembly, felt he would rather lose their cooperation that go ahead with constitution. Making on a one party basis.

(Hodson, The Great Divide, p.169)

ترجمه: وائسراے باندې کانگرس زور وا چولو چې ائين سازه اسمبلۍ را وېلي، لېکن هغه په دې خيال ؤ چې په ځاي د دې چې د يوې پارټۍ په بنياد ائين جوړ شي، د کانگرس د تعاون نه لاس وېنځل به به وي.

وېول په مسلمان او مسلم ليگ څه کار نه ؤ. هغه د تاج او تخت برطانيې ښېگړه په تقسيم هند کښې گټله او په هغه خپل پلان پورې نښته ؤ. د هغه کوشش دا ؤ چې په هندوستان کښې يو سياسي بحران پېدا کړي چې د يو ائيني تعطل شکل اختيار کړي، نو بيا به حکومت برطانيه مجبوراً وېول ته ووايي چې خپل د ټوټې کولو پلان عملي کړي. وېول په خپلو ډاير وکښې ليکي چې د کومې وړې کمېټۍ په رپورټ دوي دا منصوبه جوړه کړې وه، خو دغه منصوبه ده په خپله برطانوي حکومت ته ولېږله. هلته د لندن حکومت په دې ډېر بد وگڼل او وېول ته ئې په واضحه ټکو ووي چې که چېرې

رېښتيا رېښتيا دي

پېرنگيان په دې مجبور شول چې هندوستان کښې نه شي پاتې کېدې، نو بيا به هغوي په بېرته خپل وطن ته راځي او د مسلمانانو صوبو ته به نه اوږي.

(Wavell's) proposals greatly perturbed them and they concluded that they could not justify to parliament so drastic a policy and that on this ground alone his plan was impossible. They said that if withdrawal from India became unavoidable. Then withdrawal should take place from India as a whole. (Wavell, the Viceroy's journal, p.345)

ترجمه: د وېول تجویزونو هغوي زیات پرېشانه کړل او هغوي دې نتیجې ته ورسیدل چې هغوي پارلمنټ کښې د یوې داسې شدیدې پالیسۍ جواز نه شي پېش کولی او هم یواځې په دې سبب د هغه پلان ممکنه نه دې هغوي چې که چېرې د هندوستان بېرته تګ حتمي شو، نو بیا پکار دي چې د ټول هندوستان نه انخلا وشي.

ولې وېول کله قلابده هغه دواړه کوششونه جاري ساتل چې یو خو هر څنګه چې وي، مسلم لیګ دې عبوري حکومت ته رانښناسي چې کانګرس له مخه ووهي او بله دا چې حتی الوسع کوشش دا وکړي چې د هندوستان اټین سازه اسمبلۍ درانه بللې شي. دا دواړه کوششونه د وېول داسې وو چې دا ترې نه په ډاګه څرګندېده چې هغه د کېپینټ مشن پلان هغه همه ورکړه چې د هندوستان خلکو ته ورکول او که د لندن نه به هر څه حکومت وي، ولې وېول پرې ځان کونې کړې و.

که یو خوا لارډ وېول تنګ و چې مسلم لیګ هغه د ګوتو ووت چې د کانګرس سره پرې اوس په حکومت دننه مقابله وکړي، نو دې خوا مسلم لیګ ته هم ګرانه وه. هغه سره ټول مشران مراعات یافته او القابو او

رېښتيا رېښتيا دي

خطابونو خاوندان، جاګېداران او سرمایه داران وو او دا داسې یوه ډله وه چې دوي مخکښې خو صرف خپل ذاتي فرض و، ګڼې پېرنگي څه د دوي رښته دار و چې د هغه نې دومره خدمتونه کول؟

رښته دار له دا خطابونه او جاګیرونه ورکول، نو د داسې قسمه خلکو بیا چې هغه ورله دا وي معلوم. دغه د اقتدار تابعداران وي او د خپل ذاتي دین او ایمان نه وې پاره که پرون هغوي د پېرنگي تابعداري او فرمانبرداري غرض د سرکولو د پاره که په حقیقت دا خلق د پېرنگي او مسلم لیګ نه کوله، نو وېره وه چې که په حقیقت دا خلق د پېرنگي او مسلم لیګ نه مایوسه شي او اختیار هم داسې د کانګرس سره وي، خو د دوي یوه فېصله ده چې چا سره کار وي هغه سرکاروي بیا خو به هم دا د مسلم لیګ ممبران د کانګرس په دروازه ناست وي.

نو چې کله وېول بیا د مسلم لیګ سره خبرو د پاره جناح صاحب راوبللو نو وېول لیکي چې د جناح صاحب هغه اولنې زور نه و او زما د توقع نه زیات خبرو کولو ته تیار و؛

Jinnah was less aggressive and aggrieved than I had expected and easier to talk to.

(Wavell, The Viceroy's journal, p.351)

ترجمه: جناح لږ جارج او خفه و. څومره چې زما توقع وه. او خبره ورسره په اسانۍ کېدله.

دا اوس ډېره عجیبه څکه وه چې کله کانګرس وزارت قبولولو، نو د وائسرائے سره دا فېصله شوې وه چې هغه به د وزارت په معاملو کښې بې ځايه مداخلت نه کوي، تر دې چې کله وېول برطانوي حکومت ته په کلکه ووت چې یواځې کانګرس ته حکومت نه دي سپارل پکار، نو سکریټري اف سټېټ ورته ولیکل چې چونکې مسلم لیګ د می 16 د تجویزونو نه خپل ایجاب او قبول واپس اخستې دے، نو دې وجې نه هغوي اوس وزارت ته نه شي تللې منیا خو به هر څه وائي، خو که ملا فاروق نې هم ومنې کته وېول

رېښتيا رېښتيا دي

کله فلارېډو، وروسته په دسمبر کښې نېرو دا خبره د برطانيې د کابينې په مخ کښې څرگنده کړله چې وېول صاحب مسلم ليگ ته په عبوري حکومت کښې د شاملېدو بلنه د هغه د مشورې څه چې اطلاع نه بغير کړې ده؛ (Nehru) complained that the approach to the Muslim League to join the interim Govt. had been made over his head.

(Wavell, the Viceroy's journal, p. 290)

ترجمه: نېرو شکایت وکړو چې مسلم ليگ ته دا وېنا چې عبوري حکومت کښې شامل شي، د هغه سر د پاسه شوې ده.

خبر، خو د وېول د ملاقاتونو او گفت و شنېد په نتيجه کښې فيصله دا وشوه چې مسلم ليگ به عبوري حکومت ته په دې شرط راتنوخې چې هغه کومه فيصله د دې د مشن د منصوبي د نا منظوري کړې وه. هغه به وېس اخلي او د مشن هغه د 16 مې منصوبه د هندوستان د وحدت او وفاق په بيا منظوره کړې يعنې په مرکزي عبوري حکومت کښې د وزارتونو قبلولو په خاطر مسلم ليگ هغه خپلې توکلي لارې بيا په خولې کړلې. د پاکستان مطالبه بيا پاتې شوله او د يو متحده هندوستان په وفاقي حکومت کښې کېښاستل. يو بل د عمرونو او کلونو د جگړې موندنې بېخي ډېر په بې تکلفۍ خورکړو چې په دې به نښتي وو چې په مرکزي حکومت کښې به د مسلم ليگ نه بل يو مسلمان هم نه وي نو دغه دعوي ئې هم پرېښوده بيرسټر اصف علي بدستور په مرکزي کابينه کښې وزير پاتې شو. البته مسلم ليگ يو بل ډېر اصولي کار وکړو چې د مسلمان وزير په ځای په خپلو پينځو نومونو کښې يو هندو له هم نمائندگي ورکړله چې د هغه نوم جوگندر ناتھ منډل و او هغه هندو څه کوي چې هغه اچھوت يعنې هريجنو چې د دې به د يو مسلمان په ځای په مرکزي حکومت کښې د مسلم ليگ نمائندگي کوي چنانچه مسلم ليگ د 1946 کال د اکتوبر په 15 په عبوري

رېښتيا رېښتيا دي

حکومت کښې شامل شو، د نېرو وزارت درې ممبرانو سرت چندرا بوس، ح شفاعت احمد خان او سيد علي ظهير استعفي ورکړه او نواب زاده لياقت علي خان، مستر آي آي چندريگر، راجه غضنفر علي خان، سردار عبدالرب نشتر وزيران مقرر شول.

وائسراي وېول دومره په برېښه لگيا و چې هغه مسلم ليگ په هر رنگه چې وي، حکومت ته رانېاسي چې هغه په مسلم ليگ شرط هم مخکښې ونه منلو، د څه چې هغوي وعده کړې وه چې هغوي به د جولای هغه خپله فيصله واپس اخلي او د 16 مې د متحده هندوستان منصوبه به يو وارې قبلوي او وائسراي هغوي ته وزارت کښې شموليت هم په دې شرط ورکړی و چې اول به دغه خپله فيصله واپس اخلي. وېول جواهر لال نېرو ته دا تسله ورکړې وه چې مسلم ليگ به خپله ورکنگ کمېټي رابلي او دا فيصله به پرې کوي، وېول جواهر لال نېرو ته ووي چې:

Jinnah had undertaken, in reply to call a meeting of the Muslim League Council and to reverse its decision against the statement of May 16th The Working Committee meeting was not summoned until more than three months later, and then declined to call the League Council to reconsider the decision of July 1946.

(Wavell, the Viceroy's journal, p. 174)

ترجمه: په ځواب کښې جناح وعده کړې وه چې هغه به د مسلم ليگ کونسل غونډه را غواړي او د شپاړسم مې د بيان خلاف فيصله به اپوټه کوي د ورکنگ کمېټې مټينگ درېو مياشتو نه زياته موده پس را وبلل شو او د مسلم ليگ د کونسل چې د جولای 1946 فيصلې باندې سر دوباره غور وکړي، رابللو نه ډډه وشوه.

رېښتيا رېښتيا دي

يو خوا په دې وائسراي سترگې پټې کړي وې بله اهمه خبره دا وه چې مسلم ليگ لاهغه شان د "راست اقدام" تحريک کښې نښته و او دې خوا د ملک په مرکزي حکومت کښې کښيनाستو، نو وائسراي دومره هم کول مناسب ونه گڼل چې مسلم ليگ ته مخ و اړوي خو تاسو د هندوستان حکومت کښې کښيनाستی خو اوس خو دا د خپل "راست اقدام" دا تجويز واپس واخلي ولې چې دا خو به د خپل حکومت په خلاف "راست اقدام" وي.

د کانگرس د ائين سازي اسمبلي د رابللو په مسئله باندې سمدستي جناح صاحب بيان ورکړو چې دغه منتخبه ائين سازه اسمبلي دې في الحال نه شي رابللې چې دا عبوري حکومت لږه ساه واخلي. وېول صاحب به ايله ساه اخستي وي چې اوس به اېغ په نېغه د کانگرس سره نه مخامخ کېږي د مسلم ليگ او پېرنگي مفاد لکه چې مشترک وو ځکه ئې د يوې مورچې نه ډزې کولې.

ولې د زړه دردېدو خبره خو دا وه چې دې خوا خو کانگرس او مسلم ليگ په وزارتونو او محکمو وېشلو کښې نښتي وو او اخوا هندوستان د "راست اقدام" نه د لگيدلي اور په لمبو کښې سوځيدو. دا واره فسادات خو کېدل خو په اکتوبر کښې د بنگال په مشرقي حصه (نوا کلي) کښې د مسلمان او هندو په منځ کښې فساد وشو. په زرگونو بې گناه بنيادمان مړه او ژوبل شول. د کلکتې او نوا کلي قيصې خورې شولې که په نواکلي کښې هندوان گېر وو. نو ورسره په خوا کښې صوبه بهار کښې د مسلمانانو نرو، ښځو او بچو قتل عام وشو. دا فساد د نومبر په مياشت کښې وشو او داسې تباهي وشوله چې په اورېدو ئې د بنيادمان د زړه نه وينې را جدا شي. ټول هندوستان د فرقه وارانته تعصب، نفرت، کرکې او دښمنۍ په سيند کښې لاهو روان و. پېرنگي خو به ضرور خوشحاله و ولې چې د وېول خپله اندازه دا وه چې څومره دا د فرقو ترمنځه دښمني کلکېږي، نو هغه هومره به د پېرنگي

رېښتيا رېښتيا دي

ضرورت هندوستان ته پېښېږي او هله خو به د وېول منصوبه کارگره شي چې پېرنگي دې خپل ډول ډېلي واخلي او د مسلمانانو اکثريتي صوبو يعني پاکستان ته دې کډه يوسي. اخوا مسلم ليگ هم د دې خبرې ثابتول ضروري گڼل چې د هندو او مسلمان دا په يو کور او سېدل اوس ورځ په ورځ گوانېږي او علاج ئې صرف دا دے چې هندوستان دې تقسيم شي.

کانگرس د خپله جانبه کوشش کولو چې که 16مۍ د منصوبې په سلسله کې د کانگرس او مسلم ليگ ترمنځه څه اختلاف وي، نو په پکار دي چې دغه د گروپونو او صوبو د حقوقو دا فيصله دې فيډرل کورټ ته وسپارلې شي، ولې جناح صاحب دا تجويز هم نامنظور کړ، لکه چې وېول په خپله ليکي:

They (congress) are apparently prepared to agree that the question of whether the sections make the constitution for the provinces, of the provinces make their own, should be referred to the federal Court but this Jinnah would not accept.

(Wavell, the viceroy's Journal, p.371)

ترجمه: کانگرس ظاهراً دې خبرې منلو ته تيار دے چې دا سوال وفاقي عدالت ته وړاندې شي چې ايا گروپونه دې د صوبې، د پاره ائين جوړ کړي يا صوبې خپل ائينونه په خپله جوړ کړي، لېکن جناح ئې نه مني.

د اناشونې خبره ده چې انساني تاريخ دې بد ترينه فساداتو کښې باچا خان خپله د بهار او بنگال مسلمانانو د مرستې او ملاتړ د پاره هلته اوسېدو او ورسره د کانگرس ملگري هم وو چې هندوان به ئې له احترامه مخې ته نه راتلل تفصيل ئې "زما ژوند او جدوجهد" کښې شته دے خو دې دوران مسلم ليگي مشرانو او يا جناح صاحب چرته هم د يوې فسادې سيمې روغتون يا مهاجر کمپ په پورته د خپلو هغه مسلمانانو تيوس پوښتنه نه کړې چې دوي ئې د مشرتابې دعوي بازي کوله هم نفسي به وېش کښې د پينځلس لکهه مسلمانانو د لوعه چراو باوجود هم باباي قوم په شاهانه انداز کښې جلوس کښې د گورنري حلف اخلي.

ريڻتيا رڻتيا دي

نو مطلب څرگند ڏي ڇي جناح صاحب وائي ڇي زه ٻي ڇي خيله خانه بل ڇي
ڇوڪ نه منم او وائسراي هند ورسره پي ڇي ڪلڪ او ڀيڻ پي نه ولا ڇي
پي هندوستان ڪڻي فرقه وارانہ فسادات ورو ورو خوربدل ڇي مرڪزي
حڪومت او ڪانگرس سره ڀر تشويش شو، نهرو وائسراي هند وٻول ته پي
ڪلڪه ووي ڇي اخوا پي ٽول هندوستان ڪڻي ڇي فرقه وارانہ فسادات او
لڳدل ڇي او ڇي ڇا نه بل ڇا نه او ڇي پي نتيجہ ڪڻي بل ڇا نه
ته خورپري او ڇي خوا مسلم ليگ پي عبوري حڪومت ڪڻي ناست ڇي مساوي
نمائندگي دعويٰ ڪوي او ڇي خپل حڪومت برخلاف ڇي تراست اقدام سياست
چلوي، نو ڪانگرس وٻول ته ڪرڻه راکڻبله ڇي يا مسلم ليگ مجبور ڪري
ڇي ڇي 16 مئي ڇي پلان منظوري ورڪري او ائين سازي اسمبلي ته راشي ڪي
داسي نه ڪوي، نو بيا مسلم ليگ مجبور ڪري ڇي حڪومت نه ووي، او ڪي
ته دا نه ڪوي، نو بيا ڪانگرس مجبور ڇي ڇي هغه استعفيٰ ورڪري او
هندوستان وٻول او جناح صاحب ته پي حواله ڪري. دا ئي هم مطالبه وڪري
ڇي وائسراي ڇي سمدستي دغه ڇي هندوستان منتخبه ائين سازه اسمبلي
راويلي.

د وٻول بله لار نه وه. د 1946 کال د نومبر پي 20 تي د 1946 کال د دسمبر د
ڇي ڇي هندوستان ائين سازه اسمبلي راويله. جناح صاحب سمدستي
اعلان وڪري ڇي مسلم ليگ به د دغه اسمبلي پي غونڊه ڪڻي شامل پري
ورسره ئي دا هم زياته ڪري ڇي مسلم ليگ يو واري بيا د ڪيڊنٽ مشن
منصوبه نه مٺي. بيا خو وٻول ته گرانه شوله. ولي ڇي د ڇي اعلان نه پس خو
بيا مسلم ليگ پي هيڃ شان هم پي عبوري حڪومت ڪڻي نه شو پاتي ڪيڊي
او دا هم عجيبه وه ڇي وٻول پي ڇي هم خوابد ڪيڊي نه ڇي جناح صاحب
خو هغه سره وعده ڪري وه ڇي عبوري حڪومت لئ به پي ڇي شرط ڇو ڇي
اول دغه خيله ڪري فيصله واپس ڪري.

ريڻتيا رڻتيا دي

ولي وٻول پي خيله پوري نڀي ڇي هغه ملڪ د حالاتو پي حقله يو مڪمل
ڇي وٻول برطانيي ته وليڊي دا ئي ووي ڇي ڪڏ ڪانگرس خبره ومنلي شي. نو
ڇي ملڪ ڪڻي به خانه جنگي شروع شي او نور ئي ڇي هندوستان
ڇي به هم پي منڃ ڪڻي دوه شي او چاڀره به افراتفري شي وغيره وغيره

If he (Wavell) argued, they (H.M. Govt) surrendered to the Congress point of view. The result would be something approaching civil war, threaten the break up of Indian army and chaos throughout India.

(Wavell, the viceroy's Journal, p.176)

ترجمہ: د وٻول دليل دا ڇي ڪڏ ڇي هغوي (برطانيوي
حڪومت) د ڪانگرس نقطه نظر ته تسليم شول. نو نتيجہ به ئي
خانه جنگي وي ڇي د هندوستان فوڇ به مات شي او ٽول
هندوستان ڪڻي به اڇي خور شي.

وائسراي دا تجويز پيش ڪري ڇي د مسلم ليگ او ڪانگرس نه دوه دوه تنه
مشران لاري ڇي د حڪومت برطانيي سره مخ پي مخه خيلي فيصلي
وڪري.

جناح صاحب او نواب زاده لياقت علي خان دواڙو دغه دعوت قبول ڪري خو
ڪانگرس انڪار وڪري. وي ڇي دا هسي وخت ضائع ڪول دي پيرنگي د
مسئلې حل نه غواڙي، بلڪي چتي د يوڇي ڇي د خوشحالولو د پاره د ملڪ
مستقبل سره لوبي ڪوي. ڪله ڇي د برطانيي وزيراعظم خبر شو ڇي نهرو د
راتلو نه انڪار ڪري ڇي. نو وزيراعظم ورته ذاتي خواست وڪري ڇي پي
نفي نهرو لاري. ولي د ڪانگرس دوهم غري سردار پٽيل بيا هم نه لاري دلچسپه
غيره دا ده. وٻول وائي ڇي ڪله جناح صاحب خبر شو ڇي جواهر لال نهرو
انڪاري شوي ڇي، خو د وزيراعظم برطانيي پي ذاتي خواست روان شو. نو

رېښتيا رېښتيا دي

جناح صاحب هم اخبري وخت خپل قبول کړي دعوت بيا په بهرته واخستو
دې ما ته وې هم وزير اعظم په خپله ووايي؛

Perhaps (Jinnah) thought that as Nehru has had a personal appeal from the P.M. it behooved his dignity to have one too.

(Wavell, the viceroy's Journal, p.385)

ترجمه: شايد چې د جناح خيال دا ؤ چې چونکې نهرو ته وزير اعظم ذاتي اپيل کړې د نو د هغه وقار هم د دغه شان اپيل تقاضا کوي.

ظاهره ده چې وېول دا ټوله لويه د دې د پاره کوله چې مسلم ليگ د غېوري حکومت نه ونه شي. اگر چې جناح صاحب د بيان نه پس د مسلم ليگ د پاره په وزارت کښې د پاتې کېدو هېڅ جواز نه ؤ. ولې وېول خو دا هر څه خپلو مفادو د پاره کول. هغه خو هغه خپل زور مطلب په موټي کښې نيولې ؤ چې کله دې وائسراي مقرر شو او د سابق وزير اعظم چرچل ليدو له ولاړو نو چې د هغه نه را رخصتېدو نو اخبري نصيحت ورته چرچل دا کړې ؤ چې Keep a bit of India (لږ غوندي هندوستان ځان سره وساته). د وېول په غوږونو کښې لکه چې دغه اواز هغسې کړنگيدو او چې لکه د دې په رڼا کښې ئې دغه خپله د Breakdown منصوبه تياره کړې وي.

دا ليدران سره د وېول په درېمه د دسمبر لندن ته ورسېدل. وېول سمدستي خپل يو مفصل نوټ کابينې ته پېش کړو. د ټولو مسئلو په مختلفو اړخونو د رڼا اچولو نه پس وائسراي هند په دې نتيجه رسيدلې د چې کانگرس سره روغې جوړې سوال نه پېدا کېږي او خپره به اخبر محاذ ارايې ته رسي او د دې مقابلې د پاره بله لاره نه شته، ماسوا د دې نه چې د وېول په هغه Breakdown منصوبه عمل وشي، د کانگرس اکثريتي صوبې ازادې شي او پېرنگي د فوځ، نوکر شاهي او باله بچه د مسلمانانو اکثريتي علاقه

رېښتيا رېښتيا دي

They (Congress) are ready yet for an open break with H.M.G. Such a break is however a possibility, and we can only face it if we have a definite policy and a Breakdown plan.

(Wavell, the viceroy's Journal, p.388)

ترجمه: کانگرس د برطانوي حکومت سره برېښه شلون ته تيار د، دغه شان شلون امکان لري او مونږ ورسره فقط په هغه صورت کښې مقابلې کولې شو چې يوه مشخصه پاليسي او د ټوټې کولو پلان ولرو.

د وېول د روڼې نه خو صرف يوه خبره څرگندېږي چې ده د مسلم ليگ او کانگرس دا مشران تردې رارسولي دي چې دې اول په نوي حکومت دا خپله منصوبه ومني او بيا دغه منصوبه دې ليدرانو ته واوري چې دلته په لندن کښې پرې مخامخ بحث وشي. وېول ته خبره هم اسانه ښکارېده. هغه خو پېرنگيانو له يوه حصه د هندوستان ورکوله او هغه حصه چې هغه يو خوا د شوروي اتحاد د سرحداتو مخنيوي او بله د چين اړخ ته سرحدات قابو کول وو. په نتيجه کښې به ئې هندوستان کمزورې کړې ؤ او چې مسلم ليگ په دې رضا ؤ، نو بيا خو هېو د سره خبره خلاصه وه. د مسلم ليگ او کانگرس منځ کښې خو په دې حالاتو کښې د روغې جوړې نه سوال نه پېدا کېدو. جرگه ناکامه شوله. ليدران را رخصت شول وېول د خپلې منصوبې په سلسله کښې د زياتې وضاحت د پاره د پاتې کېدو کوشش وکړو، خو حکومت برطانيې هغه ولېږلو. وېول چې را روانېدو نو خپل سکرترې جارج ايل ئې پرېښودو چې هغه حکومت سره خبره په تفصيل وکړي او وېول خبر وساتي. اخبر سکرترې خبر وکړو چې حکومت برطانيه دغه منصوبه قطعي طور نامنظوره کړله. ايله وېول قلاز کښيښاستو.

George Abell telegraphed to say that the Cabinet at

رېښتيا رېښتيا دي

home has gone back completely and refuses to have anything to do with the "Breakdown plan" so he is returning at once.

(Jan. 8, p.408, the Viceroy's journal)

ترجمه جارج اېبل د تاريخه ذريعه ووي چې د ملک دننه کابينه په بشپړه توگه په شا شوې ده او د توتې کولو د پلان سره د سروکار لرلو نه انکار کوي. نو په دې وجه هغه واپس راروان دے.

د دې مذاکراتو په نتيجه کېښې حکومت برطانيې دومره وکړل چې اعلان ئې وکړو او د گروپونو د کار گزاری په حقله ئې د مسلم ليگ مطالبه منظور کړله. د صوبو انفرادي حيثيت ئې ختم کړلو. وضاحت وشو چې گروپونه به خپلې فېصلې اجتماعي طور کوي يعنې لنډه او اوږده ئې دا چې د گروپ بي (B) اختيار ئې پنجاب له وړکړو سنده او سرحد پکښې هسې طفيليان شو. هارنگ په مشرق کېښې ئې اختيار بنگال ته وسپاره اسام د منځه ووت.

د پروگرام مطابق د 1946 کال د دسمبر په نهمه د هندوستان د ائين سازې اسمبلۍ غونډه وشوه مسلم ليگ پکښې شموليت ونه کړو دې اسمبلۍ يو خپل قرارداد مقاصد پاس کړو چې هغه کېښې ئې خپل رهنما اصول بيان کړل او بيا ئې د صوبو او رياستونو په حقله خپله پاليسي واضحه کړله. د درې مرکزي محکمو نه علاوه ئې ټول اختيار صوبو ته وسپارلو. بيا ئې د مختلفو شعبو د پاره کمېټې وټاکلې خو پکښې د مسلم ليگ د ممبرانو د پاره ځايونه خوشي پرېښودے شول.

د 1947 کال د جنوري په پېنځمه د ال انډيا کانگرس کمېټې غونډه وشوله هغې د حکومت برطانيې دغه اعلان هم قبول کړو چې پکښې اختيار د صوبو په ځای گروپونو ته منتقل کړے شوه وو. اوس مسلم ليگ ته بل مشکل پېښ شو، ولې چې دغه د صوبو او گروپونو بهانه هم ورکه شوله.

رېښتيا رېښتيا دي

مسلم ليگ خپله د ورکنگ کمېټې غونډه کراچۍ کېښې د جنوري په 29 راولپلډه پرې اوږدې قيصې ئې بيان کړلې شکوک او شېبې په گوته شول. فېصله واورول شوه چې چونکې کانگرس د کېښې مشن پلان د زړه نه نه دے تسليم کړے. نو د دې وجې نه مسلم ليگ هم د هغې منلو ته تيار نه دے او د دې وجې نه مسلم ليگ د حکومت برطانيې نه دا مطالبه وکړله چې چونکې د مشن دغه منصوبه ناکامه شوله. د دې وجې نه دې د دغې د لاندې ټوله شوې کارروائي ختمه کړے شي او دغه د هندوستان منتخبه ائين سازه اسمبلې دې ما ته کړے شي.

نماشه خو دا وه چې مسلم ليگ د مۍ د شپاړسمه د کېښې مشن منصوبې د منلو نه انکار وکړو چې دا اسمبلې هډو د سره ما ته کړي او دا مطالبه ئې هم وکړه چې د دغه منصوبې د لاندې هم کار گزاری ختمه کړئ ولې د دغې منصوبې د لاندې په عبوري حکومت کېښې هم ښه په کلکو سترگو ناست دي او وائسراے وېول هم سترگې پټې کړي دي.

د لارډ وېول برطرفي او د لارډ ماونټ بيټن تفرري

د مسلم ليگ د دې اعلان نه پس کانگرس بيا په ټينگه دا مطالبه وکړله چې اوس خو دې وائسراے د مسلم ليگ د دې وزيرانو استعفي گانې واخلي. ئې نو بيا کانگرس مجبور دے چې په دې ټوله مسئله بيا د سره غور وکړي برطانوي حکومت چې د دې حالت نه خبر شو. نو هغوي وېول لندن ته د شورې د پاره وغوښت ولې وېول کله وزگار و. هغه خو خپله کتوبۍ باندې کړې وه او که د لندن حکومت هر څه وې. ده په ځان غوږونه را اچولي وو. اخبر د 1947 کال د فروري په څلورمه د يو خاص استازي په ذريعه وېول له د وزيراعظم برطانيې خط راغے. هغه ئې برطرف کړو او د هغه په ځای ئې

رېښتيا رېښتيا دي

لارډ ماونټ بيټن د هندوستان لومړۍ وائسرای په جېټ مقرر کړو او دې سره حکومت برطانيې دا خپل تاريخي اعلان هم وکړو چې حکومت دا فيصله کړې ده چې د 1947 تر جون پورې پوره اقتدار هندوستان ته وسپاري او ځان د دغې ذمه واری نه بې غمه کړي. دويمه نکته د هندوستان د مستقبل په حقله وه چې که د هندوستان دا منتخبه ائين سازه اسمبلي يو غېر منقسم هندوستان د پاره اخستې شي خو ښه؛ بيا به پېرنگي اختيار هم دې اسمبلي ته وسپاري. خو که چېرې هندوستانيان په يوه ائين سازه اسمبلي او يو ائين متفق نه شولو، نو؛

H. Majesty's Govt. will have to consider to whom the powers of the Central Govt. in British India should be handed over on the due date whether as a whole to some form of central Govt. or in some areas to the existing provincial Govts. or in such other way as may seem most reasonable and in the best interests of the Indian people.

ترجمه: برطانوي حکومت ته به په دې خبره غور کول دي چې په برطانوي په هندوستان کېنې د مرکزي حکومت اختيارات په ټاکلي وخت چا ته وسپاري؟ ايا مکمل طور يو قسم مرکزي حکومت ته يا په ځينو علاکو کېنې موجوده صوبائي حکومتونه، يا بل شان چې زياته معقوله او د هندوستان د خلکو په بهترينو مفاداتو کېنې معلومېږي.²⁶

²⁶ د جهاد هم دغه کلیه وروستو کشمیر کېنې هم په قبائلي پښتنو وزماتیلې شوه ځکه قبائلي سیمه یې اینه یې قانونه ساتل او دې ته د ټورزني مټې وئیل د بابا ۷ قوم او د هغه د ملاتړ د اوږدې منصوبې برخه وه د کومې تر مخه چې امریکایي صدر روز وېلټ، برطانوي وزیر اعظم ونسټن چرچل ته وائي چې روسي کمیونزم ته به دلته پهاڼک تړو او د کومې تر شا چې د پان اسلامزم مفکوره وه

رېښتيا رېښتيا دي

د متحده هندوستان د مرکزي حکومت د پاره د دې شرط نه خو لکه چې مسلم ليگ مخکېنې نه خبر و او ځکه هغه د دغه متحده هندوستان په مرکزي ائين سازه اسمبلي کېنې د شرکت نه انکار کړی و. مطلب دا شو: که مسلم ليگ په حقيقت کېنې د هندوستان تقسيم غواړي، نو بس ائين سازې اسمبلي ته دې نه ځي؛ نو پاکستان ئې کره دے. دا فيصله خو پر په اسانه او بې کړاو و شوله. اوس پاتې شو دا دوهم قدم چې هندوستان خو به تقسيم شي خو اقتدار به چا ته سپارلې شي، نو د هغې د پاره هم پېرنگي لاره بودلې ده چې اختيار به صوبو ته سپارلې شي نو دا مسلم ليگ ته واضحه اشاره وه چې تاسو کومو کومو صوبو کېنې پاکستان جوړول غواړئ، نو هلته حکومت او اختيار تر ګوتو کړئ، چې پېرنگي خپله فيصله مسلم ليگ ته واوروله چې که پاکستان کېنې غرضيان یئ، نو په پنجاب کېنې د يونيسټو وزارت مات کړئ او اختيار تر ګوتو کړئ او په صوبه سرحد کېنې د ځدائي خدمتګارو دا اعلان حکومت برطانيې د 1947 کال د فرورۍ په شلمه وکړو.

ددې نه پس د مسلم ليگ او د هغه د ملاتړو ټوله توجه دې دواړو صوبو ته شوله چې په هره طريقه وي خو چې د دې دواړو صوبو حکومتونه خپل کړي. مسلم ليگ خو هم په پنجاب کېنې او هم په صوبه سرحد کېنې انتخابات بابلي وو او د دې وجې ئې قانوني او جمهوري حق خو نه و چې په دغه صوبو حکومت وکړي ولې چې په انتخاباتو ونه شوله اوس د مسلم ليگ د نورو غېر جمهوري لارو په تکل کېنې شو. د پنجاب قيصه دومره مشکله هم نه ولې چې که هلته د هندو، سکھ او مسلمان په نوم فسادات وشي او هندوان او سکھان وځغلولې شي، نو بيا خو به دغه مسئله د مسلم ليگ په حق کېنې فيصله شي؛ ولې خوارې خو د صوبه سرحد وه، ځکه چې که د هغه ځای نه هلو ټول هندوان اوسکھان ممبران وځغلولې شي نو هم په

رېښيار رېښيا دي

مسلمانانو ممبرانو کښې اکثریت د خدائي خدمتگارو سره و.

وېول چې د کومې منصوبې تيارې په مرکزي حکومت کښې کوله او انگرېز افسران ئې په دې قائله کول چې د هغه Breakdown منصوبې نه بله لاره د کاميابۍ شته او د صوبه سرحد دا موجوده گورنر سر اولف کېرو په دغه دوران کښې په ډيلي کښې په مرکزي حکومت کښې خارجه سکرټري او د حکومت هند د خارجه سکرټري يو او صرف يوکار و چې هغه د هندوستان د شمال مغرب سرحد نه اورته د افغانستان په اړخ د شوروي اتحاد په سرحداتو نظر ساتي؛ ولې د پېرنګي په وېنا خو هندوستان نه صرف يو اړخ نه خطره کېدې شوه او هغه د شوروي اتحاد وه او د شوروي اتحاد په حلقه د پېرنګي پاليسي واضحه وه چې په هر شان چې وي، شوروي اتحاد دې د امو درياب نه پورې په خپل جغرافيايي او نظرياتي سرحد کښې دننه وساتل شي او چونکې اوس اوس شوروي اتحاد د جرمني بر خلاف په جنگ کښې خپله شوه و او د پېرنګي د طرف نه خه د حملې خطره نه محسوسوله، نو ټوله توجه دغه نظرياتي سرحد ته وه او چونکې د شوروي اتحاد نظرياتي انقلاب د مقابلې د پاره پېرنګي د اسلام نوم استعمالولو، نو دغلته مشکل پېښ و؛ ولې چې د افغانستان په اړخ د شوروي اتحاد طرف ته خو د هندوستان هم دا زمونږ صوبه وه. دلته د جنګي اهميت ټولې درې وې او چې تر څو په دې صوبه د پېرنګي پوره او مکمله قبضه نه وي، نو د هغه دغه پاليسي سر ته نه رسي. دا رنگې د وېول دغه منصوبه هم تر هغې سر ته نه شوه رسيدلې چې تر څو د مسلمانانو د ټولو صوبو نه اهمه صوبه چې په دومره حساسه منطقه کښې پرته ټول په ټوله د پېرنګي د اثر لاندې نه شي. انتخاباتو کښې ډېر زور ولگول شو، خو بيا هم دغه صوبه مسلم ليگ قبضه نه کړه شوله. يو بل بنيادي مشکل پېرنګي او مسلم ليگ ته په دې صوبه کښې دا و چې دلته د خدائي خدمتگاري تحريک قام

رېښيار رېښيا دي

کښې دومره سياسي بيداري پېدا کړې وه چې د پېرنګي سران، نوابان، خان بهادران او جاگېرداران دلته قام د سياسي ميدان ته غفلولي وو په حقيقت کښې د نادارو، غريبو او بې وزلو خلقو اثر او رسوخ دې تحريک راپورته کړه و.

خو دا صوبه مسلم ليگ ته سپارل ضروري وو لکه څنگه چې ذکر شوه په دې صوبه کښې مسلم ليگ کافي زور ولگولو، الېکشن کار ونه ده، فرقه وارانۀ فسادات وشول خو د جناح صاحب دا خيال و چې کار د کړو ونه ده، نو هغه يوه بله خطرناکه منصوبه جوړه کړه چې د هغې تفصيل کېدو نه ده، سکندر ميرزا په خپل سوانح حيات کښې ليکي د سکندر ميرزا د صوبه سرحد نه تبادله شوې وه او په دغو ورځو کښې په ډيلي کښې د مرکزي حکومت په محکمه دفاع کښې جانشن سکرټري و د ليکي چې د 1947 کال په فرورۍ کښې قائد اعظم ما ته تېلفون وکړو چې زه درشم او هغه ووينم وائي چې قائد اعظم شروع ددې نه وکړه چې زما نه ئې تېوس وکړو چې ته ما د هندوستان د مسلمانانو ليډر مني؟ او چې که زه تا ته حکم وکړم، نو ته به ئې مني؟ سکندر ميرزا وائي چې په دغه حالت کښې به ما د هو نه بغير څه خواب ورکولو.

He then went on to say that he was afraid he was not going to get Pakistan until some serious trouble was created, and the best place to do this was on the N.W. Frontier with tribes. In his View it was important to demonstrate Muslim anger before the British handed the country over to the Congress. If Pakistan was not conceded by negotiations, we must fight he wanted me to resign from the service, go into the tribal territory and start a Jihad. ترجمه: جناح بيا زياته کړه چې هغه سره وېره ده چې تر هغې

رېښتيا رېښتيا دي

پوري پاکستان نه شي حاصلولے ترڅو چې واقعي ګرېږ پېدا نه شي د دې غرض د پاره مناسب ځاي صوبه سرحد کښې قبائل دي. د هغه په خيال دا اهمه وه چې مخکښې تر دې چې برطانيه کانګرس ته ملک په حواله کړي، مسلمانانو د غصې اظهار دې وکړي شي. که چېرې پاکستان د مذاکراتو د لارې رانه کړي شو، نو بيا مونږ بايد وجنگېږو هغه زما نه وغوښتل چې زه د ملازمت نه استعفي ورکړم قبائلي علاقه ته لاړشم او جهاد شروع کړم.

دې خبرې ته لږ غور پکار دے چې دا د فروري مياشت ده. وېول برطرفه شوي دے او برطانوي حکومت اعلان کړي دے چې د ۱۹۴۷ کال تر جون پورې به هغوي اختيار هندوستانيانو ته ورکوي. د وېول تلو رېښتيا چې جناح صاحب سره دا وېره په ځاي پېدا کړې وه چې اوس به څه کېږي؟ دا هم معلومه وه چې اگر چې فرقه وارانې فسادات کېدل. مګر جناح صاحب هغې نه هم څه زيات خطرناک قدم اخستل ضروري ګڼل او دغه قدم هم د صوبه سرحد په علاقه کښې. جناح ډېر په بېباکۍ سکندر ميرزا ته وائي چې زما اطلاع دا ده چې ته دا کار کولې شې. خو که کوشش دې وکړو:

He (Jinnah) said according to his information, I could achieve this if I really tried.

ترجمه: جناح ووي چې د هغه د اطلاع مطابق دا کار کولې شې. که چرته ته کوشش وکړي.

د دې نه پته لګي چې څنگه جناح صاحب د سرکاري افسرانو سره خپله رابطه ساتله او دا هم ترې نه څرګندېږي چې په قبائلي علاقه کښې څنگه ګرېږ پېدا کيدے شي او پېرنگي افسران څنگه د 'جهاد' انتظام کولې شي. سکندر مرزا وائي چې ما د دې مسئلې په مختلفو اړخونو غور وکړو. په دې

رېښتيا رېښتيا دي

هم پوهه وم چې په دې طريقه خو به د صوبه سرحد په کلو حملې کېږي، خلق به پکښې مري. په خصوصيت سره هندوان. خو د دې هر څه باوجود هم زه دې کار کولو ته تيار شوم.

This could only take the form of raids on border villages in the settled areas... yet I decided to fall in with Quid-i-Aram's plan I had no desire to be branded as a man who was found wanting when the time of action came.

ترجمه: داسې صرف په رعيت شوو علاقه کښې په سرحدي کليو باندې د حملو شکل اختارولې شي ... بيا هم ما د قائداعظم د منصوبې سره د تللو فيصله وکړه. ما نه غوښتل چې راباندې د داسې سړي ټاپه ولګي چې د عمل په وخت کېږي په شا شوم.

ماوې که د مسلمانانو د دې ليدېر دا رانې وي چې د مسلمانانو د مستقبل د پاره يوه لاره روري ده. نو زه څوک يم چې په هغې اعتراض وکړم او سبا له دې په دې نامه ياد شم چې د مطلب او ضرورت په وخت کېږي ما د مسلمانانو سره بې وفائي وکړه. سکندر ميرزا مخکښې وائي:

With a liberal expenditure of money I would be able to cause some trouble in Waziristan, Tirah and Mohmand country. I gave my estimate of the sum of money as one crore

ترجمه: که ما له کار هم په ګوتو راغی، نو زه په وزيرستان،

تېراه او مومندو کېښې کار ويستی شم. ما ورته د رقم اندازه څه يو کروړه روپۍ وښودله.

بيا مې ورته وې چې اخبر زه د ډيلي نه داسې غيږېږم، نو د هغې د پاره خو به هم څه نه څه لار جوړول غواړي. سکندر ميرزا مخکښې ليکي چې

رښتيا رښتيا دي

معلومېده داسې چې جناح صاحب په دواړو مسئلو د مخکښې نه غورکړې و. ولې چې ته به د ډيلي نوکري پرېږدې او هيز هاینس خان قلات نوکری له به لاړ شي او خزانه به در له هيز هاینس نواب بهوپال درکوي؛

Mr. Jinnah had already anticipated these requirements: he had the cover and the money ready. The cover was an appointment with H.H. the Khan of Kalat, and treasure was provided by H.H. the Nawab of Bhopal.

ترجمه ښاغلي جناح دا ضروریات د مخکښې نه پیش یښي کړي وو. هغه سره پوشش او رقم تیار پراته وو. پوشش والا حضرت خان قلات سره نوکري وه او خزانه د نواب بهوپال له

خوا ورکړې شوې وه.

سکندر میرزا وائي چې بله نوکري او خزانه تیاره وه. سکندر میرزا مخکښې وائي چې زه هم په دغه ورځ نواب بهوپال له ورغلم. هغه ما له د سمدستي خرڅ د پاره شل زره روپۍ راکړې. میرزا صاحب وائي چې قائد اعظم ما له د تسلي هم راکړه. که ما ته څه راپېښ شول، نو هغوي به زما د خاندان خیال ضرور ساتي.

سکندر میرزا وائي چې ما سمدستي کار شروع کړو. یو څو خپل اعتباري دوستان مې د ډېره اسماعیل خان او پېښور نه راوغوښتل او د قبائلي علاقه نه مې هم خپل اشنايان راوبلل. د کافي بحث مباحثې نه پس مونږ یوه منصوبه جوړه کړه. چې ما کوم خلق ډېرو نژدې نه پېژندل چې هغوي سره په شریکه په وزیرستان، تیرا او په مومندو کښې رابطې قائمې کړې شي؛ خو میرزا صاحب مخکښې لیکي چې د مۍ په میاشت کښې زه بیا قائد اعظم راوبلل چې چونکې پاکستان مونږ له راکوي، نو ته دغه خپله منصوبه پرېږده.

But early in May, the Q.A. sent for me again and

رښتيا رښتيا دي

told me that, as Pakistan would conceded, the plan would be abandoned.

ترجمه ولې د مۍ په اوایلو کښې قائد اعظم بیا زه راوغوښتم او راته ئې ووي چې چونکې د پاکستان راکول منل شوي دي، نو ځکه دغه منصوبه په دې پرېښودل شي

په دې سلسله کښې سکندر میرزا خپله رائې ظاهر وي چې جناح صاحب داسې لیږد چې هغه به هرکار په خپله مخه کولو. د بل چا رائې او مشوره به ئې نه منله او ثبوت کښې میرزا صاحب وائي چې کله بیا قائد اعظم غوږنر جنرل شو نو ما ورته یوه ورځ ووي چې مونږ له پکار دي چې د دې مسلم لیگیانو څه نه څه خیال وساتو ولې چې دا پاکستان خو دوي جوړ کړه

د:

....That we must try to be considerate to the M. Leaguers as after all they have brought in Pakistan Jinnah immediately replies: "who told you the M. League brought in Pakistan. I brought in Pakistan - with my stenographer"

ترجمه مونږ باید د مسلم لیگیانو خیال وساتو؛ ځکه هر څه چې دي هغوي پاکستان جوړ کړه. جناح ډېر زر ځواب ورکړو. چا ورته وئيلي دي چې پاکستان مسلم لیگ منځ ته راوړ؟ ما پاکستان جوړ کړو. د خپل سټینوگرافر سره یوځای.

د سکندر مرزا د دې خپل بیان نه که یو خوا دا خبره ثابتېږي چې څنگه د پېرنگي ډیر اوچت او لوی لوی افسران د مسلم لیگ د پاره کار کولو ته بالکل تیار وو نو په دې بل اړخ دا هم ثابتوي چې د خدائي خدمتگارو د وزارت د غورځولو د پاره جناح صاحب په قانوني، ائیني او جمهوري لارو د ناکامۍ نه پس اوس کوم حده پورې تللو ته تیار دے چې د دغه وزارت د

دینیتیا رېښتیا دي

ماتولو په خاطر هغه په هندوستان د حملې تياري کوي او د قبائلو په ذريعه د 'جهاد' اعلان کولو ته تيار دے او درېمه دا اهمه خبره دا هم ثابتوي چې څنگه د پېرنگي افسران د قبائلو ملکاتو او مشرانو سره خپلې رابطې لري او که وغواړي، نو د داسې خلقو کمې هم پکښې نه شته چې د دې سرکاري افسرانو په وېنا هغوي په دې خپل ملک حملې وکړي. داسې دې بل اړخ ته هم لږ غور پکار دے چې دا واليان رياست څنگه لگيا وو په کروړونو روپۍ نې څومره په خلاص مې ورکولې او کروړونه هم د هغه وخت کروړونه د خضر حیات د يونينسټ وزارت ماتول دومره څه ډېر گران کار نه و. يو خوا مسلم ليگ د دغه وزارت په خلاف د سول نافرمانۍ تحريک شروع کړو او دې بل اړخ نې د فرقه وارانۀ فساداتو اور لمبه کړو. په ډېر مقدار کښې وسله د صوبه سرحد د قبائلي علاقه نه يوړلې شوله. د مسلم ليگ جېل ته تلل هم يوه مېله وه مثلاً د پنجاب د مسلم ليگ صدر ميا افتخار الدين له نه يواځې دا چې د خپلې خونې خوراک به جېل ته تللو او دعوتونه به کېدل. ولې تر دې چې هغه به د جېل نه بهر دعوتونو ته تلو او کور به نې شپې هم تيرولې. خو لنډه اوږده دا چې يو خوا د فرقه وارانۀ فساداتو په وجه هندوان، سکھان ممبران د اسمبلۍ د مخې لري شو او بل خوا د سول نافرمانۍ د تحريک په بنياد خضر حیات په دې مجبور شو چې د 1947 کال د مارچ په درېمه د خپل وزارت استعفي ورکړي. ولې دې خوا چونکې مسلم ليگ د دې جوگه نه و چې خپل وزارت جوړ کړي، نو د دې وجې نه د صوبې اختيار پېرنگي گورنر د دفعه 93 د لاندې تر لاسه کړو. ولې دې خوا چې کله هندوان او سکھان په دې پوه شول چې دا خو پېرنگيان په دې چل ول د مسلم ليگ د پاره لار ازادوي، نو هغوي هم په مظاهرو شروع وکړله او د فرقه وارانۀ فساد داسې بنياد کېښودے شو او دومره ناروا ظلمونه وشول چې هغه وهل، سپڅل او تالاکول خو څه کوي چې په زرگونو زنانۀ پکښې وتښتولې شوې.

دینیتیا رېښتیا دي

په دا شان اوس مسلم ليگ ته يوه او صرف يوه منصوبه د سرحد پاتې شوله چې د هغې د وزارت ماتولو انتظام وشي دلته هم د فسادونو اور ولگولې څو تر دې چې د هزارې د قبائلي علاقې نه په سلا حملې هم وشولې مطلب دا و چې که د صوبې حکومت په صوبه کښې امن امان نه قائموي، نو به نامي ده او په کار دي چې استعفي ورکړي او که دا امن قائمولو د پاره قدم پورته کوي نو د مسلم ليگ ليډران او اخبارونه به دا ملک په سر واخلي صوبه سرحد وزارت په مقابلۀ کښې سرحد کښې دا فرق و چې د خضر حیات يونينسټ صرف يوه وزارتې پارټي وه، نور نې څه سياسي جرړې نه هلته خو يونينسټ خدمتگارو حکومت و چې هغه منظم او تورزن لري ولې دلته خو خدائي خدمتگارو حکومت و چې هغه منظم او تورزن تنظيم و، مسلم ليگ خپلې ټولې لوبې استعمال کړې. د هندوستان د سرسر ليډران په صوبه سرحد را خلاص شول د هندوانو د فساداتو حقيقي او انساني قيصې بيان شولې. په خصوصيت سره د بهار د فساداتو په نامه د پښتو مذهبي جذباتو راپارولو کوششونه وشول دولت بې حسابۀ خرڅ شو. د پنجاب او عليگره طالب علمان راوړسېدل. د پنجاب يو فوځي افسر بهر خورشيد انور دلته په صوبه سرحد کښې گرځيدو. دې سړي د فوځ نه استعفي ورکړې وه، دا اول ځل و چې د صوبه سرحد په سياسي تحريک کې د تخريب کارۍ مسئله پېښه شوله. اوسه پورې خو خدائي خدمتگارو په کمال بهادري او جرات د عدم تشدد په ذريعه د حکومت بر خلاف تحريک چلولے و؛ ولې د مسلم ليگ دې تحريک کښې د بمونو خلاصولو او غير مسلمو وژلو ذريعې هم استعمال شولې. د دغه تحريک په حقله بعضې خلقو خپل اقبالي بيانونه کړي دي چې هغه اپرلينډجينس په خپل کتاب 'انډيا، پاکستان يا پښتونستان' India, Pakistan or Pukhtunistan by Erland Janson کښې رانقل کړي دي چې څنگه به نورر خو پرېږده چې

دېنتيا رېنتيا دي

د هنگو د پوليس سکول چيف انستريکتر به بمونه ورکول او د هغې د خلاصولو چل به ئې هم ورته بنودو. عالم خان، جينس ته وائي چې د دې هر څه د پاره به رقم د مانېکي پېر صاحب ورکولو. د صوبې سرکاري افسران به دې ټول تحريک کښې د مسلم ليگ په مرسته ولاړ وو. هم دې جينس ته د طالب علمانو د فيډريشن صدر په خپله وې چې د پوليس يو کيټان فيض الله خان زمونږ سره اېغ په نېغه رابطه وه او چې کله به په سرکاري فيض کښې د تحريک په حقله څه فېصلې وشولې، نو د هغې نه به ئې مونږ به وخت خبرولو. تر دې چې په جلوسونو وېستلو کښې به ئې چرې مونږ نه وهلو؛ لا به ئې کوتک مخکښې له راچولو او لا به ئې خپلې لارې وهلې. د سول نافرمانۍ د تحريک په سلسله کښې چې کوم مسلم ليکيان جېل ته ولاړل؛ د دفعه 144 ماتولو په سلسله کښې به درې مياشتې قيد بدل او بس، جېل کښې د هغوي خپله باچائي وه. هلته دومره ازادي وه چې نور خو پرېږده چې قيديان به د ورځې راووتل. بازارونو کښې به ئې سيلونه او سوداگانې کولې او چې د چا به ضرورت ؤ، نو شپه به ئې هم کور تېروله زما يو دوست زمانه مو تر قرض بوتلې ؤ د يوې شپې د پاره وروسته پته ولگېده چې د هغه يو اشنا د مردان يو خان هم زما دغه مو تر کښې کور ته د جېل نه تللې ؤ. شپه ئې هلته تېره کړه او په سبا له چې جېل ته په بېرته راغې نو زما مو تر ئې واپس راوېږو.

هم په دغو ورځو کښې د سرحد اسمبلۍ غونډه وه. دغه مېجر خورشيد انور دا انتظام وکړو چې يو جلوس په اسمبلۍ ور وخېژوي چې دغه اسمبلۍ غونډېدو ته پرې نه ږدي. طالب علمان هم وو او د مانېکي د پېر صاحب مريدان هم. خورشيد انور دې طالب علمانو ته وې چې تاسو وروسته ځئ او د پېر صاحب مريدان مخکښې کړئ. سرکاري افسرانو کرښه رانېکلې وه چې د دې نه به څوک اوږي نه. طالب علمانو پرې د پېر صاحب مريدان ور

218

دېنتيا رېنتيا دي

واچول کله چې گولۍ وچليدې او يو څو تنه پرېوتل. نو خورشيد انور وې
بې دے راځئ چې خوا او؛

The mission is complete. We wanted to shed
Muslim blood. Now it has been done.
(Erland Janson, India, Pakistan or Pukhtunistan,
p.169)

ترجمه: مشن پوره دے مونږ غوښتل چې د مسلمانانو وينه
توئې شي هغه کار وشو.

د خورشيد انور او داسې نور تحريک کار په ملک کښې گرځېدل سرکاري
افرانو ورته لاس نه اچولو، د هندوانو او سکھانو دوکانونه او کوټۍ تالا
کېدلې؛ د هغوي کورونه لوټلې شول؛ هغوي قتلولې شول؛ ولې حکومتي
نوکړانو کښې دوه عملي وه. تخريب کاروته چا څه نه ويل بلکې هغوي
کښې لږ حکومتي افسران د انگرېزانو او مسلم ليکيانو سره يو ځای په
دې کوشش کښې وو چې هر څنگه چې وي او په هره لار چې وي خو چې دا
وزارت مات کړي شي. د کېرو صاحب په حقله خو نور پرېږده چې وائسرای
وېول په خپله ليکي چې کېرو دې خبرې ته ځان بالکل نه شي تيارولې چې
پېرنگه دې هندوستان ازاد کړي؛

Caroe has never yet reconciled himself to the idea of
our leaving India.

(Wavell, the Viceroy's Journal, p.329)

ترجمه: کېرو لا تر اوسه پورې دې خيال سره موافق نه دے چې
مونږ هندوستان پرېږدو.

کېرو صاحب خو لا هغه شان د وېول صاحب د ټوټې کولوپلان يا
Breakdown منصوبې پورې نښته معلومېږي او د هغه منصوبې د منځ
کړي خو دا صوبه وه چې د هندوستان سره په پوله پرته وه. بل خوا قبائلي
علاقې ئې لرلې چې افغانستان سره ئې خصوصي اړيکې وې او ورته خوا

219

رېښتيا رېښتيا دي

کښې شوروي اتحاد پروت و، نو پېرنگي خو دلته د خپل سلطنت، تاج او تخت د خدمت د پاره ناست و. نن هغه لېدل چې د پېرنگي دغه مفادات صرف د مسلم ليگ په ذريعه حاصلېږي کېږو صاحب او د هغه ملګري افسران چې پوهه شول چې نه په فرقه وارانۀ فساداتو او نه په سول نافرمانۍ د ډاکټر خان صاحب وزارت وځغولې شو نو بيا پېرنگي بله لوبه شروع کړله.

د ماونټ بېټن په وړاندې د تقسيم په حقله مختلف تجويزونه

څرنگه چې ماونټ بېټن ډيلي ته ورسيدو، نو سمدستي د سياسي مشرانو سره خبرو اترو ته وړلاندې وټو. اولنۍ ملاقات ېې د ګاندهي جي سره وکړو. ګاندهي جي ورته ووي چې د کانګرس په حقله د جناح صاحب يوه بډګماني وه، د دغې بډګماني د لرې کولو د پاره زما يو تجويز د ې: هغه دا چې، دا موجوده عبوري حکومت مات کړه او د نوي حکومت جوړولو اختيار جناح صاحب ته ورکړه، هغه چې څوک مناسب ګڼي خپل وزارت کښې دې واخلي مونږ صرف دنيا ته دا بنودل غواړو چې هندو او مسلمان په خپل کور کښې فېصله وکړه او د خپل تعاون او ملګرتيا په خاطر په شريکه اوسېدو ته تيار دي. عجيبه ېې ورته دا ووي چې د پېرنگيانو او ستا به دا ذمه واري وي چې د اقليتي فرقې د حقوقو د تحفظ په ځاې اوس د اکثريتي فرقې د حقوقو تحفظ وکړي.

د دې نه پس چې کله ماونټ بېټن جناح صاحب وليدو او د ګاندهي جي دا تجويز ېې ورته بيان کړو، نو جناح صاحب ووي چې د هندوستان دا مرض اوس دومره زيات شوې د ې چې د دې بې د اېرېشن نه بل څه علاج نه شته. د جناح صاحب د روڼې د سختېدو يوه بله ظاهري وجه هم وه. هسې خود

رېښتيا رېښتيا دي

وېل د تللو نه پس جناح صاحب سره دا وېره پېدا شوې وه چې ګڼې ماله پېرنگي پاکستان ته راکوي خو په دې دوران کښې يوه بله واقعه د ذکر قابله ده. هر چا ته دا خبره څرګنده ده چې کله په هندوستان کښې د کانګرس او پېرنگي تر منځ اختلافات پېدا شول او خبره تحريک چلولو ته ورسېده نو په هغه وخت کښې د امريکې د حکومت د طرف نه بار بار برطانوي حکومت ته ونيول شول چې هغه د کانګرس سره د روغې جوړې لاره راوباسي يعني د هندوستان په دې مسئله کښې دلچسپي اخستله.

امريکې د هندوستان په دې مسئله کښې د 1947 کال د مۍ په اوله د جناح صاحب د هم د دې دلچسپۍ په لړ کښې د 1947 کال د مۍ په اوله د جناح صاحب د ملاقات د پاره دوه امريکن ذمه وار افسران د هغه کور ته بمبۍ ته لاړل د يو

Ronaid A.Harem Dead of the Division, of South Asian, Affairs نوم رانلې اې هېر او چې د امريکې په حکومت کښې د جنوبي ايشيا د معاملاتو د ډوېژن مشير و بل ورسره په هند کښې د امريکې د سفارت خانې دوهم سکريټري تهامس اي ويل Thomas E.Weil و. د دې ملاقات تفصيلي حال د امريکن سفارت خانې ناظم الامور په سباله يعني د 1947 کال د مۍ په دوهمه د امريکې سکريټري اف سټېټ مارشل ته ليکلي دي. ليکي چې جناح صاحب وائي: زه به په هېڅ قيمت هم د متحده او وفاقي هندوستان منصوبه قبوله نه کړم ولې چې د مسلم ليگ دا فېصله ده چې پاکستان به قائموي. بيا ېې دې دواړو امريکنو ته د پاکستان خوبۍ بيان کړې دي چې د 'ازاد او خود مختاره پاکستان قيام د امريکې په مفادو کښې د ې ولې چې پاکستان به يو مسلمان ملک وي او مسلمان ملکونه به د شوروي اتحاد د جارحيت بر خلاف يوه ډله وي. د دې وجې نه هغوي د امريکې نه د تعاون او امداد اميد لري.

He (Jinnah) Sought to impress on his Visitors that the emergence of an independent, sovereign Pakistan would be in consonance with American

ريښتيا ريښتيا دي

interests. Pakistan would be a Muslim country. Muslim countries would stand together against Russian Aggression in that Endeavour they would look to the united states for assistance, he added.

(American Role in Pakistan by Venkatarameni p.1)

ترجمه هغه په خپلو ملاقاتيانو باندې د دې اثر اچولو تلاش وکړو چې د يو ازاد او خپلواک پاکستان منځ ته راتگ به امريکن مفاداتو سره مطابقت کوي پاکستان به يو مسلمان ملک وي مسلمان خلکو ته به د روسي جارحيت خلاف يو ځای ولاړ وي. هغه زياته کړه چې په دغه کوشش کې هغوي امريکې ته د امداد د پاره گوري.

دا هم هغه د پېرنګي هغه منصوبه ده چې غوښتل شې د شوروي اتحاد نه چاپېره د اسلام يو تېزندی راتا وکړي. دويمه مسئله چې کومه جناح صاحب دې امريکو ته بيان کړه. هغه هم د پېرنګي د دې منصوبې يوه حصه وه چې که پېرنګي سباله د دې منطقي نه کړه وکړي او دلته د هندوستان اتحاد قائم شي او اختيار کانګرس ته وسپارلي شي. نو کانګرس خو چونکې د انګريزانو او مغربي طاقتونو دښمن دے. نو په مشرق ووسطي او خليج کې به هغه چرې هم د دغې حکومتونو د مفاداتو تحفظ ته غاړه کېښې نه ږدي. نو د دې وجې نه جناح صاحب د شوروي اتحاد د خطرې نه علاوه دغې بلې خطرې ته هم اشاره وکړله څه ته چې هغه 'هندو سامراج' وائي: نو هغه دامريکې دې شرانو ته دا ظاهروله چې مشرق ووسطي باندې د هندو سامراج د قبضې د مخنيوي د پاره هم د پاکستان قائل ضروري دي

Jinnah coupled the danger of "Russian aggression" with another menace that the Muslim nations might confront. That was "Hindu imperialism" "the establishment of Pakistan was essential to prevent the expansion of Hindu imperialism to the Middle

ريښتيا ريښتيا دي

East", he emphasized.

(Venkatarameni, The American Role in Pakistan, p.1)

ترجمه جناح د 'روسي جارحيت' خطرې يوه بلې خطرې سره کومه به چې مسلمانانو قامونو ته ورپېښه وي. ملګري کړه. هغه د 'هندو سامراج' خطرې وه مشرق ووسطي ته د هندو سامراج غزیدو د مخه نيولو د پاره د پاکستان قائل ضروري دي.

مطلب دا دے چې که د امريکې په دې کېښې دلچسپي وي چې د شوروي اتحاد خلاف د اسلام يوه قلعې مضبوطه کړي. نو پکار دي چې هغه د پاکستان جوړولو کېښې امداد وکړي او د دې نه علاوه د مشرقي ووسطي او خليج په علاقه کېښې د مسلمانانو ملکونو اتحاد او تړون په دې غرض ضروري دے چې د ترکي نه را واخله تر د چين د سرحد پورې د مسلمانانو ملکونو مرسته وشي. نو که هندوستان متحد پاتې شي او پاکستان جوړ شي نو دغه کار به نیمګړې پاتې شي. نو د دې وجې نه جناح صاحب دامريکې حکومت ته د هغوي د استازو په ذريعه دا سوال ځواب ليکي چې د امريکې د مفاداتو د تحفظ د پاره هندوستان تقسيم او د پاکستان قيام ضروري دے.

داسې معلومېږي چې کله چې د امريکو سره په دې ملاقات کېښې خبره سر نه رسېدلې وي ولې چې لوستونکو ته به ياد وي چې سکندر ميرزا په خپل کتاب کې ليکلي دي چې ما ته په هندوستان کېښې د حملې کوم کار را په واله شوه، د هغې نه زه جناح صاحب منع کړم؛ ولې چې ما له اوس پاکستان راګوي، نو ته به هندوستان د قبائلي جهاد دا منصوبه پرېږده او ميرزا صاحب په خپله هم د مې مياشت ياده کړې ده؛ نو لکه چې امريکو رسودا سر ته رسيدلې وي او د وېول د تللو هغه نیمګړتيا پوره شوې وي

رېښتيا رېښتيا دي

حقيقت دا دے چې د لارډ لنلتگو نه را واخله تر وېول پورې. دې دواړو وائسراي گانو دې فرقه وارانته مسئلې لږ داسې رخ ورکړې و چې اوس د ټول هندوستان د قسمت فېصله لکه چې د جناح صاحب په اختيار کښې وي د هغه د وړاندې درې لارې ازادې وې يا متحده هندوستان. دويم د کيښت مشن منصوبه چې پکښې درې گروپه وو. او دريم پاکستان. او دا فېصله دومره اسانه هم نه وه. بايد چې جناح صاحب او مسلم ليگ دا خبره هم په ذهن کښې ساتلې وي چې څه داسې لار راوباسي چې د غېر مسلمو د اکثريتي صوبو د مسلمانانو د حقوقو هم تحفظ وشي.

ولې چې تکليف خو په اصل کښې هغوي ته و؛ بله دا چې ټول ليډران خوم دغه د اقليتي صوبو مسلمانانو د خپل تحفظ د پاره منتخب کړي وو خو خبره صرف په دې مقام ودرېده چې اوس فېصله د مسلم ليگ او جناح صاحب وه چې:

لوږ او عظيم پاکستان؟ خو د کم اختياره سره؛
او که وړوکه پاکستان؟ له مکمل اختياره سره.

ځکه چې کله مسلم ليگ په اخبري حل د کيښت مشن پلان نا منظور کړ او د تقسيم هند مطالبه ئې وکړله، نو بيا هغوي ته وويلې شو چې که هندوستان تقسيمېږي نو د مسلمانانو دوه اکثريتي صوبې يعني بنگال او پنجاب به هم تقسيمېږي. او چې جناح صاحب ترې نه تپوس وکړو چې دا په کوم منطق؟ نو ماونټ بېټن ورته په ځواب کښې ووي چې هم ستا په منطق او ستا په دليل. تا چې دا اووه کاله څومره په کلکو ثبوتونو او مدلولو بحثونو دا د هندو او مسلمان د تقسيم بنياد ايښې دے، نو هم دغه د تقسيم اصول به په دغه صوبو حاوې کيږي.

ولې چې صوبې خو انتظامي واحدونه (Administrative Units) دي دې صوبو هغه علاقې چې کوم ځای د غېر مسلمو اکثريت دے، هغه به ترې نه

رېښتيا رېښتيا دي

جدا کولې شي؟ جناح صاحب سمدستي ډرکه وکړه چې بيا خو به زه داسم د ماونټ بېټن په ضلع سلېټ هم غواړم. ماونټ بېټن ووي چې دا جايزه ده او کانگرس پرې اعتراض نه لري. جناح صاحب د دې منطق خو ومنلو. خو ماونټ بېټن ته ئې خواست وکړو چې ما له بزو وهلي پاکستان مه راکوه يا ئې ماونټ بېټن ته ووي چې کانگرس ما د بنگال او پنجاب په نقشه وېروي چې زه د پاکستان د مطالبې نه واورم خو زه دومره په اله اسانه نه وېرېم.

Mr. Jinnah admitted the apparent logic of this but begged Lord Mountbatten not to give him a moth.eaten Pakistan. The demand for partitioning of Bengal and the Punjab was all a bluff on the part of the congress to frighten him off his claim for Pakistan. But he was not easily frightened.

(Hodson, the Great Divide, P. 227)

ترجمه: ښاغلي جناح صاحب د دې خبرې ظاهري منطق ومنلو خو لارډ ماونټ بېټن ته ئې زاري وکړه چې ما ته بزو وهلي پاکستان مه راکوه. د کانگرس له خوا د بنگال او پنجاب تقسيمو مطالبه فقط يوه ډرکه وه چې وېروي او زه د پاکستان د دعوي نه لاس واخلم، ولې زه دومره په اله اسانه نه

وېرېم.

ماونټ بېټن کوشش دا معلومېدو چې هغه د خپله جانبېښه زور ولگوي او جناح صاحب کم از کم د کيښت مشن دغه د گروپونو منصوبې له راوولي او ځکه هغه بار بار هغه مختلف مشکلات جناح صاحب ته بيانول: چې د هندوستان د تقسيم په سلسله کښې به هغه ته پېښ شي او هغه ئې د راتلونکي تباھۍ او بربادۍ نه د خبرولو کوشش کړے دے. ماونټ بېټن اخبر دې نتيجې ته ورسيدو چې جناح صاحب د دې خپلې منصوبې په يو

رښتيا رښتيا دي

اړخ هم څه سنجيده غور نه دے کړے او وائي چې جناح صاحب ته به هله پته ولگي چې دے لږ رابښکته شي پښې ئې په زمکه ولگي. نو سترگې به ئې هله رڼا شي.

"Nevertheless" wrote Lord Mountbatten when recording the talk. "he gives me the impression of a man who has not thought out one single piece of the mechanics" of his own scheme and he really will get the shock of his life when he comes.

(Hodson, the Great Divide p. 229)

ترجمه: د خبرو اترو د ريکارډ کولو په وخت لارډ ماونټ بېټن وليکل. بيا هم هغه ما ته د يو داسې سړي تاثر راکړو چې د خپل سکيم په هېڅ اړخ ئې غور کړے نه وي او هغه به په واقعيت کښې د خپل ژوند يوه داسې صدمه ومومي څه وخت چې زمکې ته رابښکته شي.

ماونټ بېټن چې کله پوه شو چې جناح صاحب خو په خپله خبره پورې نښته دے او هېڅ څه نه ويني او نه اوري. نو هغه نواب زاده لياقت علي خان راوغوښتو او هغه ته ئې دا ټوله خبره په تفصيل سره بيان کړله چې که مسلم ليگ او جناح صاحب داسې په تقسيم پورې نښتي وي نو د هغې منطقي نتيجه به دا وي چې دا به تاسو ته هغه پاکستان ملاو شي څه ته چې جناح صاحب په خپله گوډ شل او بزو وهلي پاکستان وئيلے و او د هغې د اخستونه ئې په خوا انکار کړے و. نواب زاده صاحب سره دا فيصله وشوه چې هغه به د جناح صاحب او نورو ملگرو سره په دې مشوره وکړي او بيا به وائسراے خبر کړي. نواب زاده لياقت علي خان چې په سبا راغے نو معلومېږي داسې چې د مسلم ليگ د مشرانو او جناح صاحب د زړه خبره ئې ماونټ بېټن ته وکړه او په واضحو ټکو ئې ورته ئې ووي:

"If your Excellency was prepared to let Muslim

رښتيا رښتيا دي

League have only the Sind desert, I would still prefer to accept that."

(Hodson, the Great Divide, p.224)

ترجمه: که چېرې تاسو عزت مآب مسلم ليگ ته صرف د سندھ صحرا ورکړې وي، نو ما به هم دغه قبوله کړې وي.

بلنه په ډيلي کښې دا سوداېازۍ او دلالي کېدلې او هلته په بنگال کښې بله غويمه پېښه وه. کله چې بنگاليان خبر شول چې که مسلم ليگ په تقسيم ټينگېږي، نو د دې په نتيجه کښې به بنگال هم تقسيمېږي. نو د هغه صوبي د مسلم ليگ وزير اعلي حسين شهيد سهروردي صاحب په خپله وائسراے ته ووي:

Mr. Suhrawardy himself told the Viceroy.... "he could say with confidence that given enough time he could persuade Bengal to remain united and that he could get Mr. Jinnah to agree that in that event it need not join Pakistan".....

ترجمه: بناغلي سهروردي په خپله وائسراے ته ووي: زه په اعتماد دا خبره کولے شم چې که چېرې ما ته کافي وخت راکړل شي، نو زه بنگال راضي کولے شم چې متحد پاتې شي او زه جناح دې خبرې ته راضي کولے شم چې په دغه صورت کښې بنگال په پاکستان کښې شامل نه شي.

ماونټ بېټن ليکي چې ما د دې خپل ملاقات او سهرودي د خبرو ذکر جناح صاحب سره هم په هغه ورځ وکړو چې د هغه رائي معلومه کړم چې د متحده بنگال د دې تجويز په حقله هغه څه وائي چې دا دې په پاکستان کښې شامل شي او که نه؟ ماونټ بېټن ليکي چې جناح صاحب سمدستي ځواب راکړو چې:

.....Without hesitation Mr. Jinnah replied, "I shall be delighted, what is the use of Bengal Without

رېښتيا رېښتيا دي

Calcutta. They had much better remain united and independent.”

(Hodson, the Great Divide, p.246)

ترجمه: د تردد او تذبذب نه بغير جناح خواب ورکړو ځکه به په دې خوشحال شم ځکه چې د کلکتې نه بغير د بنگال څه فائده ده، بهتره ده چې هغوي متحد او خپلواک پاتې شي.

دا تاريخي واقعات چې سره لولي او دې سرکاري دستاويزاتو ته گوري نو واقعي چې سره په دې سوچ کولو مجبور شي چې دا د مسلم ليگ دې مشرانو څه کول؟ نو د دې غرض رېښتيا د غريب او مظلوم مسلمان خدمت و، که په څه بل څه جذبه دوي دا سودا بازه کولي؟

د صوبه سرحد لانجه

ولې د دې ټولې لانجې د ټولو نه مشکله مسئله د صوبه سرحد وه؛ ولې چې هلته ابادي 93% د مسلمانانو وه او هغوي اوس 1946 کښې د مسلم ليگ سياست او د پاکستان مطالبه رد کړي وه او د پېرنگي دلچسپي هم په دغه صوبه، دغه قبائلي علاقه، دغو درو او د افغانستان په لاره د شوروي اتحاد سره په سرحد کښې وه. نو د دې علاج به څه شي؟ د صوبې گورنر کپرو مرکزي حکومت ته تجويز پېش کړو چې هغه دلته کال مخکښې کوم انتخابات شوي وو، هغه په ځاي پاتې شي او دلته يو وارې بيا انتخابات وشي چې دغه نوي ممبران د صوبې د مستقبل فېصله وکړي شي ماونې بېټن د هغه وخت د صوبې چيف سکرټري ډي لا De La farque را وغوښتو، هغه په چټي انگلېنډ ته روان ؤ.

هغه نه ماونې بېټن دوي پوښتنې وکړې يو خو ئې ځان پوهولو چې که دوباره انتخابات وشي نو د هغې نتيجه به څه وي؟ او دويمه دا چې د

رېښتيا رېښتيا دي

صوبې د موجوده گورنر نه د هغه وزيران ډېر شکايت کوي تر دې چې وزير اعلي ډاکټر خان صاحب ماونې بېټن ته د کپرو صاحب په وړاندې ووي چې ته د مسلم ليگ د صدر سره د ملاقات ډېر خواهش لري نو د دې صوبې د مسلم ليگ صدر خو ستا دا گورنر کپرو دے د اولني سوال په خواب کښې ورته چيف سکرټري ووي چې که په صوبه سرحد کښې دوباره انتخابات وشي او د گورنر د اختيار لاندې وشي نو هم به ئې کانگرس گټي د گورنر کپرو په حقله ئې ووي چې هغه د کانگرس د وزارت پر خلاف دے او تر دې مخکښې لاړ چې د گورنر د دې روئې په وجه د پېرنگيانو وقار ته نقصان رسېږي.

Lt. col. De La Farque. Chief Secretary to the N.W.F.P Govt held the belief that a free and clear election in the province was more likely to return the congress to power than the League, even if Section 93 Govt. had been interposed. That the Governor, though having great knowledge of the Frontier, was biased against his congress Govt. and that his continuance in office was a menace to British prestige.

(Hodson, the Great Divide, p.283)

ترجمه: صوبه سرحد حکومت چيف سکرټري لفتننټ کرنل ډي لافارک په دې عقیده ؤ چې ازاد او پاک انتخابات به کانگرس اقتدار کښې راولي نه چې ليگ سره د دې چې دغه 93 هم حکومت نافذه کړي وي گورنر اگر چې د سرحد په باره کښې زيات معلومات لري د کانگرس حکومت خلاف تعصب لري او د هغه په کرسۍ پاتې کېدل برطانوي وقار ته خطر پېښوي

د چيف سکرټري د دې خفيه اطلاع نه پس ماوونې بېټن په صوبه سرحد

رښتيا رښتيا دي

کښې د نوو او سر دوباره انتخاباتو کولو اراده پرېښودله. د صوبه سرحد د مسلمانانو افسرانو د ذهن او وسچ اندازه د دې يوې واقعې نه لگي چې د ماونټ بېټن سکرټري کمپبل جانسن Campbell Johnson په خپل کتاب Mission with Mountbatten کښې بيان کړې ده. هغه ليکي چې دې د ماونټ بېټن سره پېښور ته تللې و نو د شپې د گورنر په کور کښې ډوډۍ وه وې چې "ما سره خوا کښې د پېښور د هغه وخت ډېټي کمشنر ايس بي شاه صاحب ناست و. هغه ټول وخت ما سره په دې کلک نښتې و چې پېرنگيانو له هندوستان بالکل نه دي پرېښودل پکار و غېره و غېره. جانسن وائي چې دا ما ته ډېره عجيبه او ناشونې ښکارېدله چې زه او ماونټ بېټن دواړه پېرنگيان يو او حاکمان؛ نو مونږ خو وايو چې هندوستان دې ازاد شي او دلته دا هندوستان په دې پورې کلک نښتي دي چې پېرنگي له دا وطن پرېښودل نه دي پکار.

د گورنر کېرو د سر دوباره انتخاباتو کولو په تجويز خو د ماونټ بېټن سره رانه غږې ولې چې د هغې په نتيجه کښې به بيا اختيار د خدائي خدمتگارو سره پاتې کېده، نو اوس به نورې لارې چارې لټولې شي چې د هغې په ذريعه اختيار مسلم ليگ له ورکړې شي.

د گورنر کېرو او کانگرس تر منځ اختلاف يوې بلې مسئلې هم را پېدا کړل. چې کله د هندوستان د عبوري حکومت مشر جواهر لال نهرو دا رائي ظاهره کړله چې هغه د صوبه سرحد په دروه راځي او غواړي چې دې مختلفو اېجنسو ته لار شي او د خپلو قبائلي وروڼو سره د هندوستان د مستقبل او په هغې کښې د هغوي د مقام په حقله جرگه وکړي. دا خو يو دومره خطرناک قدم و چې کېرو صاحب دې ته څنگه تيارېدې شو؟ هغه خو مرکزي حکومت له دا تاثر ورکولو چې قبائل ټول په ټوله د کانگرس خلاف او د پاکستان په حق کښې دي. د دې خبرې د ثابتولو د پاره خو به څه ډېر لومړي دليلونه نه وي

رښتيا رښتيا دي

پکار چې د دې قبائلي علاقه دا کوم مشران چې سرکار له راځي، نو دا د قام مشران نه وي؛ نه ئې قام خوښوي. دا خو د پولتيکل اېجنټ د لاسه جوړ شوي ماحب خواره ملکات وي. د هغوي چې خومره د سرکار د اختيار د لاندې وي، د هغې يوه نمونه خو مونږ د سکندر مرزا په خپل کتاب کښې لوستلې ده چې هغه دا ذمه واري اخستو ته تيار و چې که جناح صاحب وغواړي، نو هغه د قبائلي لښکر په ذريعه د وزيرستان. تيرا او مومندو د اړخه په هندوستان حمله هم کولې شي. د پېرنگي نوکرانو په خپله طريقه او پېرنگيانو د خپلو تخواه خورو مليانو، پيرانو او باباگانو په ذريعه په دې قبائلي علاقه کښې کافي کار کړې دے او کولو ئې مثلاً د مسيدو ملک کلاب خان د 1946 کال د اپرېل په شلمه يو خط جناح صاحب ته ليکلی و:

Dear Quid.e.Azam!

I on behalf of all the Masuds of S.Waziristan Agency beg to assure you of our armed help for the achievement of Pakistan whenever so ordered by the Muslim League High Command. We have full faith in your leadership in the critical time Wish you long life and health. I am also ready to send Masud armed escort as your bodyguard if so ordered.

Pakistan Zind abad.

(Erland janson, India, Pakistan or pukhtunistan.

(P.175)

ترجمه گرانه قائد اعظمه

زه د جنوبي وزيرستان د ټولو مسيدو له طرفه تاته د پاکستان د حاصلولو د پاره د مسلح امداد څه وخت چې ئې د مسلم ليگ هائي کمان وغواړي، يقين درکوم مونږ ډېر نازک وخت کښې ستا په لېږد شپ باندې اعتماد لرو تاته اوږد ژوند او صحت غواړو. که چېرې ته حکم وکړي نو زه د مسيدو مسلح

رښتيا رښتيا دي

حفاظتي دسته ستا د پاره ډېر گارډ په حېث در استولو ته تيار يم

پاکستان زنده باد

دا ملک صاحب د پاکستان د پاره مسلح جنگ ته تيار دے. جنگ به چا سره کوي؟ دلته د پېرنگي حکومت دے. نو دا به څوک ومني چې د جنوبي وزيرستان يو ملک به جناح صاحب ته بمبۍ ته خط ليکي چې زه ستا د سياست د پاره پېرنگي سره جنگ ته غاړه ږدم. دا بې د سرکاري افسر د بنوونې او د پولتيکل اېجنټ د وېنا نه بغير هډو سره هېڅ هغه څوک نه شي تسليمولې څوک چې لږ ډېر هم د دې ايجنسو او د هغې د ملکانو او پولتيکل ايجنټانو د تعلقاتو نه خبر وي ولې تماشه بله ده. جناح صاحب بيا د دې خط ځواب هم ورکړې دے. د قائد اعظم ځواب؛

Dear sir!

I am in receipt of your letter of the 20th April and thank you very much for your sympathies and your confidence in my leadership. With regard to my staff, I for your kind offer, there is no need just

(Efland Jonson, India, Pakistan or pukhtunistan. (P.176)

ترجمه: گرانه جناب عالي

ستا په شلم اپرېل ليکل شوي خط ما وصول کړو او ستا د همدردۍ او زما په ليدو شپ باندې ستا د باور نه ډېره زياته مننه، زما د خپل ستاف په حقله بايد ووايم چې زه خپل انتظامات لرم. ستا د مهرباني نه ډک پېشکش نه شکر گزار يم. اوس دغه شان ضرورت نه شته چې تکليف ورکړم.

ملک گلاب خان د دې نه چا خبر کړو چې جناح صاحب ته به قائد اعظم ليکله شي وغېره بې شمېره سوالونه پېدا کېږي؛ ولې د ټولو نه د حېراتيا

رښتيا رښتيا دي

خبره دا ده چې د جنوبي وزيرستان يو ملک د هندوستان يو سياست دان سره يو ملا ساز باز کوي او هغه ته خپل څه چې د ايجنسۍ د همه مسيدو د طرفه دا تسله ورکوي چې هغه د پاکستان د قيام د پاره مسلح جنگ کولو ته تيار دي او نه ترې نه پولتيکل او نه د پېرنگي يوه اداره خبره شوله او د جناح صاحب خط هم واپس راغی. د دې په مقابل کېدې زمونږ د بنو ضلعي د خدائي خدمتگارو سالار يعقوب خان په دې وجه په جېل کېدې پروت و او د پانۍ درکې پرې کيدې. الزام دا و چې ده ته د فقير ابيي يو خليفه خط ليکله دے چې نه خط موجود و او نه گواه.

او خبره يواځې د وزيرستان نه وه، دلته د خيبر ايجنسۍ شينواري ملک باور خان د کيسټ مشن ممبرانو ته تار وواژه چې؛

Khyber Agency Tribes have full confidence in accept anything except Jinnah. Muslims cannot Pakistan.

(Khyber Mail 5.6.1946)

ترجمه: د خيبر ايجنسۍ قبائل په جناح باندې مکمل اعتماد لري، مسلمانان د پاکستان نه علاوه بل هېڅ څيز نه قبلوي

هغه د وزيرستان ملک گلاب خان خو به خط په پټه لاره ليرلې وي. ولې د شنوارو ملک باور خان خو تار وهلې دے او تار د پېښور په انگرېزي اخبار خپرميل کېدې چاپ شوي دے. نو پېرنگي خو په دې بد ونه گڼل. دا مثالونه ما د دې د پاره ورکړل چې کېږو صاحب ولې د جواهر لال نهرو قبائلو ته په راتلو پرېشانه و. يو خوا کېږو صاحب کوشش و چې په سرکاري طور جواهر لال منع کړي او په دې بل اړخ د مسلم ليک دا کوشش و چې جواهر لال قبائلو ته رانه شي. د مانېکي شريف پېر صاحب په خپله د مختلفو اېجنسيو دوره وکړله. مليان ولېرل شول چې هندو جواهر لال د راتلو نه منع کړي ولې چې هغه د دې غرض د پاره راځي چې ستاسو ازادي ختمه کړي او

ريڻيا ريڻيا دي

تاسو د هندوانو غلامان ڪري. گورنر ڪپرو چي ڪوم هفتو وار رپورٽ مرڪز ته ليڪل ڏي. نو ٻه هفتي ڪنبي ٻه تفصيل سره د دي دورو ڏڪر ڏي چي ٻر صاحب د مان ڪي خير. مهندو او د ملاڪند ٻه دوره تللي و. دلته ٻه ٻيڙ ڪنبي مسلم ليگ جلسو و ڪرله. بپرستر ڏيوم پڪنبي تقرير و ڪرو:

The Hindu Congress is on the war path. In the tribal belt we have an immeasurable reservoir of strength. You must organize and unite from Gilgit to Quetta. The hour of trial is coming. Be prepared. Islam in India needs your help in this hour of trial. Tell Pundit Nehru that if he wants to talk. He must go to Mr. Jinnah. There is no sense in talking to the tribals.

(Dawn 13.10.1946)

ترجمو: هندو ڪانگرس د جنگ ٻه لاره روان ڏي. قبائلي علاقه ڪنبي مونڊ د طاقت بي ڪجه ذخيره لرو. تاسو له پڪاردي چي د گلگت نه واخلئ تر ڪوئي پوري خانو نه منظم ڪري. د امتحان وخت راروان ڏي. خانو نه تيار ڪري. ٻه هندوستان ڪنبي اسلام ٻه داسي امتحاني وخت ڪنبي ستاسو امداد ته ضرورت لري. پنڊت نهرو ته ووايي چي ڪه چري هغه خبري اتر ڪول غواڙي نو جناح له دي ورشي. قبائلو سره د خبرو ڪولو هيڄ تعلق نشته.

ولي چي ڪله جواهر لال نهرو د گورنر د مشوري بر خلاف د صوبه سرحد ٻه دوره راغي نو دلته بيا پهرنگي او د هغه ماتحتو افسرانو چي ڇه ڪري دي. د هغي حال مونڊ ته ڇو ڇا نه وي ڇو دا ايرلنڊ جينس ٻه خيل ڪتاب ڪنبي د مختلفو ملڪانو او سرڪاري افسرانو بيانونه رانقل ڪري دي چي هغوي ڇه ويلي دي. ايرلنڊ چي جنوبي وزيرستان ته تللي ڏي. نو هم دغه د مسيدو

ريڻيا ريڻيا دي

ملڪ گلاب خان ورته وي:

Malik Gulab Khan paid Rs.200/- to snipe at Nehru's plane when it lands at Razmak. The Asstt. political officer, one Abdul Masian, was particularly helpful and would ensure and guide them secretly.

(Efland Jonson, India, Pakistan or pukhtunistan. (P.185)

ترجمو: ملڪ گلاب خان د دي د پاره دوه سوه روپي ور ڪري چي د نهرو ٻه جهاز باندې هغه وخت ڏي وڪري ڇه وخت چي ٻه رزمڪ راڪوز شي. خصوصاً اسسٽنٽ پوليتيڪل افسر عبدالمنان ڊپر مددگار و. هغه به هغوي ته ٻه ٻه لار گودر وٺايو.

ولي د خير ٻه حقله دي سري د فريد الله شاه سره ڪومه مرڪه ڪري ده نو هغه د مسئلہ بالڪل صفا او واضح ڪوي فريد الله شاه ٻه دغو ورڇو ڪنبي ٻه خير ڪنبي اسسٽنٽ پوليتيڪل افسر و د خير پوليتيڪل ايجنٽ ڪرنل خورشيد و. اوس د فريد الله شاه خيل بيان واورئ:

At that time Cal. Khurshid was the political Agent of Khyber Agency. Two or Three days before Nehru's arrival. Khurshid sent for me told me Nehru was coming to Khyber. He said that if the tribals should receive him in a docile way, all Musalmans of this part of the country will go under the suzerainty of the Hindus. As a Musalman I should do something, but at the same time he warned me not to tell him of the action I would take. Do you know why? He was a religious man and if he was asked anything, he would say he did not know. I went straight to Jamrud. I contacted a certain Kukikhel Malik called Swatai Khan. The only question he asked was as to what would be the reaction of the political Agent.

And I told him "Don't worry". I very strongly told him that "nobody was to be killed. They should resort to heavy sniping" on return from Jamurd He had then a lot of disciples among Shinwaris and Mullagoris. So he also went on tour to Landi kotal and Mullagori area.
(Errand janson, India, Pakistan or pukhtunistan. (P.186)

ترجمه: دغو ورځو کښې کرنل خورشید د خیبر ایجنسی پولیټیکل ایجنټ ؤ. د نهر د راتگ نه دوه یا درې ورځې مخکښې خورشید ما ته سوال ځواب وکړو چې نهرو خیبر ته را روان دے. هغه ما ته ووي چې که چېرې قبائلو هغه ته په منونکي ډول هرکلی ووي، نور ملک د دې حصې ټول مسلمانان به هندوانو واک اختیار د لاندې راشي. د مسلمان په حېث ته باید څه وکړي. ولې دې سره سره ئې ما ته خبرداره را کړو چې زه هغه ته ونه وایم چې زه به څه کارروائي وکړم. خبر ئې چې ولې؟ هغه مذهبي سره ؤ او که چېرې هغه نه څه تپوس پوښتنه وشي نو هغه ته به وویل شي چې زه خبر نه یم. زه ښخ خبرو ته لارم. ما د سواتي خان په نوم د کوکي خېلو یو ملک ولید. صرف یو تپوس هغه وکړو چې د پولیټیکل ایجنټ به څه رد عمل وي؟ ما ورته ووي پروا مه لره ما ورته په سختۍ سره واضحه کړه چې هیڅوک ونه وژل شي. هغوي باید زیاتې ډزې وکړي. د جمرود نه په واپسۍ کښې ما د مانکي شریف پیر ولید، دغه وخت په شینوارو او ملاگورو کښې د هغه زیات مریدان موجود وو. نو هغه هم لنډي کوتل او ملاگورو علاقې ته په دوره ووتو.

زما په خیال د قبائلو او پولیټیکل افسرانو د تعلق په حقله او د سرکاري افسرانو او مسلم لیگانو د رابطې په حقله دا ټولې مسئلې فریدالله باچا صفا کړي دي. پولیټیکل ایجنټ صاحب هدايات ورکوي. د هغه نائب ئې یو قبائلي ملک ته اوروي او ملک هم د اپریدو ملک دے. نو دغه ملک یو او صرف یو تپوس کوي چې ته ووايه چې د پولیټیکل صاحب به څه رد عمل وي؟

ډومېنین سټېشن او دولت مشترکه

Dominion status and Commonwealth

هلته په ډیلي کښې مسلم لیگ هم هغه نارامه را اخستې وه او جناح صاحب یوه خبره هم نه منله. د پېرنګي د عمرونو خوارۍ اخبر رنگ راوړو دا د وائسرای لښتګو د وخته د وزیر هند ایمری پالیسي وه چې څومره د هندو او مسلمان دې مسئلې له مونږ زور ورکولو او چې هر څه د دوي اختلافات زیاتېږي، نو د دوي ټولې لانجې د حل کولو به صرف یوه لار پاتې شي. چې پېرنګي د دواړو ډلو د اړخه درېمګرې شي او خپل حل به پېش کړي. معلومېږي چې هغه مقام اوس را رسیدلې ؤ. دلته د دې خبرې وضاحت ضروري دے چې په عبوري حکومت کښې د مسلم لیگ په شرکت اصرار په هندوستان کښې کافي خلق په دې سوچ مجبور کړل چې پېرنګي په هرشان چې وي، د مسلم لیگ په مورچه کښې ولاړ دي او د هندوستان د تقسیم فېصله ئې قطعي کړې ده او چې څومره وخت تېرېږي، نو دا د فرقه واران دښمنۍ او نفرت دا فضا به نوره هم خرابېږي. د فساداتو اور ټول هندوستان کښې خور ؤ. د دې نه علاوه چې کله مسلم لیگ په وفاقي عبوري حکومت کښې راغی، نو چې د محکو تقسیم کېده، نو مسلم لیگ ته پکښې د فنانس Finance محکمه ورکړې شوله. په دغه وخت کښې دوه

رېښتيا رېښتيا دي

قابل او هوښياران مسلمانان د هندوستان په فنانس محکمه کښې وو. يو ملک غلام محمد او بل چوهدري محمد علي. دوي په دې خبره خبر وو چې د هندوستان په صنعتي او تجارتي دولت د غېر مسلمو قبضه ده نو دوي چې د لياقت علي خان د پاره اولنې بجه تيارولو، نو داسې ټيکسونه ئې ولگول چې د هغې اثر په دغو شته منو سیتانو او کارخانه دارو پرېوتو کانگرس چې ټول عمري د خپل سياست بنياد د غريب اولس د حالت نه کولو په نامه چلولې ؤ. هغه د پاره دا مشکله شوله چې هغه په دغه بجه اعتراض وکړي. د دې نتيجه دا شوله چې دغه شته من، سیتان، کارخانه دار هم اوس په دې مجبور شول چې دا مطالبې وکړي چې ښه به دا وي چې د دې لانجې د غوڅولو کوشش وشي. دا د روغې ورځې کېدې او غورزې پرزي دې ختمې شي او د مسلم ليگ مطالبه دې ومنل شي او پاکستان دې ورکړه شي. حساب کتاب والا دې چې د پاکستان جوړېدو سره به حکومت هند د شمال مغرب د سرحداتو د حفاظت د ذمه واري نه خلاص شي او دا په کروړونو روپۍ چې په قبائلو او هغې سره په تړلو ضرورياتو لگي، دا به بچ شي. دغو خلقو دا هم وې چې که مسلم ليگ په دې رضا دې چې بنگال دې تقسيم شي، کلکته دې هندوستان ته پاتې شي د بنگال اوسپنه او کويله دې هندوستان ته پاتې شي او مسلمانان دې صرف د مشرقي بنگال ډنډونه، سيلابي زمکې او شاپرې شودياري واخلې؛ نو هندوستان په دې ولې اعتراض وکړي؟

دا شان په مغرب کښې مسلم ليگ د نيم پنجاب نه هم لاس اخلي هغه خو تقسيموي نو بيا په دې هندوستان ته څه اعتراض کېدې شي نو په دا شان ورو په ورو د هندوستان دننه راټي عامه هم د تقسيم هند طرف ته په مجبوري ديکلي کېده. د اخبري فېصلې مقام اوس رارسيدلې ؤ. د تقسيم فېصله خو شوې ده. اوس د پېرنګي غرض پاتې ؤ چې دا دواړه مملکتونه

رېښتيا رېښتيا دي

هغه څنگه خان سره د ډومينيونونو Dominions په حيثيت په برطانوي دولت مشترکه کښې وساتي. د پاکستان د طرف نه خو په دې هيڅ قسمه اعتراض کولو خو هډوسوال نه پيدا کېدو، په حقيقت کښې جناح صاحب کافي وړاندې ماونې بېټن ته دا کونډه وراچولې وه چې کله ئې هغه د پاکستان په خوبو قائله کولو. نو جناح صاحب ورته وئيلي وو چې پاکستان به د ډومينيون په حيث په برطانوي دولت مشترکه کښې شاملېږي ماونې بېټن په هغې پورې ټوکه هم کړې وه. وې چې جناح صاحب ډېر حېران شو چې ما پکښې نه يواځې دا چې څه دلچسپي ښکاره نه کړله، بلکې دا مې ورته ووي چې کله د دې موقع راشي. نو ستا دا تجويز به بيا حکومت برطانيې ته پېش کړه شي. د جناح صاحب خو دا خيال ؤ چې گني دا زه څه ډېر لږه احسان په برطانيه کوم، ولې پېرنګي په اصل کښې غرضي په هندوستان کښې ؤ او په دې سلسله کښې يو مشکل پېښ هم ؤ. چې کله د هندوستان دغه منځه ائين سازه اسمبلۍ راغونډه شوله، نو په هغې کښې هندوستان ځان له د ريبليک حيثيت غوره کړه ؤ. ډومينيون نه؛ ولې په دې بل خوا د هندوستان دا رايې وه چې د هندوستان حکومت په حقيقت کښې د برطانوي هندوستان حکومت وارث دے نو د دې وجې نه هغه دغه تسلسل جاري ساتل غوښتل. دې کښې ئې غرض دا هم ؤ چې پاکستان خو د هندوستان نه جدا کېږي، نو په دا شان دا د بېلتوب secession په تعريف کښې راځي. هندوستان ته يو بل مشکل هم پېښ ؤ او هغه او د هندوستان څه د پاسه شپږ سوه رياستونه وو. چونکې د دغه رياستونو معاهدې هم د تاج برطانيه سره وې نو چې ترڅو د هندوستان نوي حکومت د تاج برطانيه وارث تسليم نه شي، د دې رياستونو د مستقبل فېصلې به گرانې وي او چې هندوستان هم په دولت مشترکه کښې د شاملېدو فېصله وکړه، نو اوس پېرنګي ته مخه ازاده شوله. مشکل ورته صرف دا ؤ چې اوس به د دولت

رېسټيا رېسټيا دي

مشترکه هټيت بدلېږي چې د ډومينين نه علاوه پکښې رېسپبلېک هم شاملېږي شي چې د هندوستان د پاره د شموليت گنجائش پېدا شي.²⁷ پېرنګې خوشحاله شو چې د هغه د فرقه وارانې سياست اخېر خپلې منطقي نتيجې ته ورسېدې او که تر اوسه پورې د هغه پاليسي دا وه چې تفرقه واچوه او حکومت وکړه، Divide and rule. نو اوس چې هغه په هېڅ قيمت هم دلته نوره حکمراني نه شي کولې نو قامپرستو او سامراج دښمن قوتونو له هغه د دې نه لويه سزا نه شي ورکولې، چې د مذهبي عقيدې په بنياد ئې ټوټې ټوټې کړي؛ بلکې په ملک دننه د مذهبي جنون او فرقه وارانې لېونتوب داسې فضا پرېږدي چې په لکھونو بې گناه مخلوق خدا پکښې تباھ او برباد، لوتلې، خپلې او پې وينو ولمبولې شي او چې د دې اثر به په څومره راتلونکو نسلونو پريوځي.

د جون د دريمې د منصوبي اعلان

د ملک حالات اوس داسې وو چې د پېرنګې د لاس کرلي تخم اوس مېوه نيولې وه د فرقه وارانې لېونتوب دا پرغز دې حد ته رسيدلې ؤ او د مسلمان او غېر مسلمو تر منځ دا کرکه اوس د دښمنۍ د حد نه اوږدېدلې، مرګ ژوبلې ته رسيدلې وه چې علاج ئې اوس د جناح صاحب په وېنا ئې د اپريشن

²⁷ نو دا هم ځکه 1956 پورې پاکستان په بشپړه توګه يو نو ابادياتي هېواد ؤ او د ملک ورومنې گورنر جنرل د برطانيه د وفادارۍ سوګند خوري پاکستاني ترانې کښې د 'قوم ملک و سلطنت' په مصرعه کښې 'سلطنت' نه مطلب انګرېزي بادشاهت د ځکه چې نه پاکستان سلطنت د ځه او نه دلته څوک سلطان شته د ځه - دا څو جمهوري هېواد يادېږي نو سلطنت ته ځه مطلب؟ ولې د 1956ز د ائين سازۍ نه پس ترانې کښې يو بدلون دا وکړه شو چې د 'جان استقلال' چې مطلب ترې برطانيه وه، وباسلې شو او د دې ځای 'جان استقبال' وليکله شو خو تر اوسه پورې دا ملک د کامن ويلټه غړې يا برطانوي ډومينين د ځکه برطانيه کښې قانوني لحاظ سره اېمپېري هم نه لري او په هائي کمېشن باندې ګزاره کوي

رېسټيا رېسټيا دي

نه بل څه نه وو چې د هندوستان او هغه هندوستان چې دا په سوونو کلونو پکښې مسلمانانو او غېر مسلمو بڼه د انسانيت او شرافت د ملګرتيا او خوشحالي ګډ ژوند سره تېر کړې ؤ چې په دې دورن کښې په سوونو کلونو مسلمانانو په هندوستان حکومت هم کړې ؤ. هم هغه هندوستان ته نن انګرېز قصاب چارې تېره کړې وه او دغه وجود ټوټې ټوټې او بڅرې بڅرې کوي مونږ چې ورته کتل، نو دا د هندوستان تقسيم نه، خو د مسلمانانو تقسيم ښکاريده.

د جون په دويمه ماونټ بېټن د کانګرس او مسلم ليګ درې درې ممبران او سکېانو نه ئې يو ممبر سردار بلديوسنګه راوبلل، نهرو ماونټ بېټن ته دا خبره په ګوته کړې وه چې هسې خوزه او سردار پټېل دې کانفرنس له درتللو خو اوس چونکې د کانګرس نوي قامي انتخابات شوي دي او اچارېه کر پلاني نوے صدر منتخب شوي د ځه نو چونکې د جماعت ذمه واري صرف هغه اخستې شي نو چې کله وائسراے خپله منصوبه پېش کوي نو هغه دې هم موجود وي. جناح صاحب چې د دې نه خبر شو نو هغه هم ټول تراوړ ته کښېناست او د درېم غړي مطالبه ئې وکړله او خان او نواب زاده لياقت علي خان سره ئې د سردار عبدالرب نشتر نوم هم ورکړ. د دې نشتر صاحب دا مسئله هم عجيبه وه، د د ځه نوم چې کله مسلم ليګ په عبوري حکومت د يو وزير په جېټ ورکړو، نو هغه وخت په د ځه دا اعتراض کانګرس وکړو چې د ځه په کوم جېټ د صوبه سرحد د نمائندګۍ دعوي کولې شي ولې چې اوس د 1946 په صوبائي انتخاباتو کښې ځه د ځه خپله کورنۍ حلقه يعني پېښور ښار کښې اليکشن بايللې د ځه نو چې يو سره د صوبې په اسمبلۍ کښې د خپلې حلقې د نمائندګۍ دعوي نه شي کولې نو هغه په مرکز کښې د ټولې صوبې نمائندګي په کومه خوله کوي اخېر وائسراے سره په دې

فېصله وشوله چې وائسراي به د خدائي خدمتگار د مشر خان عبدالغفار خان نه تپوس وکړي. که هغه پرې اعتراض کوي، نو بيا خو به حقيقت د د صوبه سرحد د نمائندگۍ دعوي نه شي کولې؛ چنانچه د باچا خان نه تپوس وشو. ولې باچا خان وې وزير دې شي. زه پرې هېڅ اعتراض نه کوم، نو هله پس ته نشتر صاحب په مرکز کښې وزير پاتې شو. وائسراي د برطانوي حکومت د طرف نه د خپلې منصوبې تفصيلات دې جرگې ته وړاندې کړل؛ بنگال او پنجاب به تقسيمېږي، داسم په سلامت ضلع کښې به رائي شماري کېږي او دغه رنگ صوبه سرحد کښې به هم رېفرنډم کېږي چې دغلته خلق هندوستان کښې پاتې کېږي يا پاکستان سره شاملېږي؟

د بنگال او پنجاب د صوبو د تقسيم د پاره به يو Boundary Commission (باونډري کميشن) مقررېږي چې هغه د صوبو د تقسيم کرښه راکاږي. د هغې فېصله به قطعي وي او يوه ډله به هم د هغې نه منلو انکار نه شي کولې. دې سره سره دا اعلان هم و چې اکر چې پېرنگيانو د 1947 کال د جون نېټه مقررېږي ده خو کوشش به دا وي چې دا اختيار د دغې نه مخکښې وسپارل شي.

ماونټ بېټن چې دا پلان دا تجويزونه پېش کړل، نو ورسره ئې دا هم ووي چې اوس سمدستي ځواب نه غواړم. تاسو خپلو خپلو ورکنګ کميټو سره جرگه شئ او بيا ما د خپلو فېصلو نه خبر کړئ. جناح صاحب پکښې دا سوال پورته کړو چې د مسلم ليگ ورکنګ کميټۍ د دومره اهمې فېصلې کولو اختيار نه لري. بلکې د دې د پاره به ال انډيا مسلم ليگ کونسل رابلل ضروري وي، چونکې کانګرس دا خبره مخکښې ماونټ بېټن ته کړې وه چې د جناح صاحب طريقه دا ده چې دې د خپلې فېصلې اورولو نه ډډه کوي او په انتظار وي تر څو چې ده ته د کانګرس د فېصلې پته ولگي نو د دې بيا د هغې په رڼا کښې خپلې فېصلې کوي نو دا ځل کانګرس ماونټ بېټن سره په

دې خبره ټينګ و چې د نورو وائسراي گانو هسې کار ونه کړي چې هغوي به د کانګرس ټول حال جناح صاحب ته وې بلکې يو وخت دې مقرر کړي شي چې په هغه مقرر وخت دواړه ډلې خپلې فېصلې ماونټ بېټن ته واورې جناح لوظ وکړو چې زه به بېگا له د شپې خپله جماعتي فېصله تر وائسراي واورسوم.

ماونټ بېټن وائي چې جناح صاحب نيمه شپه راغی او ما ته ئې ووي چې زه خود مسلم ليگ يو ايني سربراه يم او د فېصلې اختيار خو صرف د مسلم ليگ کونسل لري. ماونټ بېټن ليکي چې ما ورسره ډېر سرخوږ کړو چې دې ځل له کانګرس بېخي دا خبره په هېڅ قيمت هم نه مني او د مسلم ليگ قطعي ځواب غواړي. خو جناح صاحب يوه خبره هم نه منله. ماونټ بېټن اخبر مجبور شو. جناح صاحب ته ئې مخ راواړولو چې زه تا له قطعاً دا اجازه نه شم درکولې چې دا کومه فېصله مونږ دومره په کړاو او تکليف کړې ده، دا دې ته تېاه او برباد کړې. او که چېرې ته د مسلم ليگ د طرف نه د قبولولو ذمه واري نه اخلي، نو زه به ئې د مسلم ليگ د پاره قبوله کړم د هغوي نمائندگي به زه په خپله وکړم.

Mr. Jinnah I do not intend let you wreck all the work that has gone into this settlement. Since you will not accept for the Muslim League, I will speak for them myself.

(Campbell Johnson, Mission with Mountbatten p.103)

ترجمه: ښاغلي جناح! زه نه غواړم چې څومره خواري دې فېصلې ته د رسېدو د پاره شوي دي هغه ته بربادي کړي. چونکې ته ئې د مسلم ليگ د طرفه نه شي قبولولې، نو زه به په خپله د مسلم ليگ په نمائندگي خبرې وکړم.

وائسراي په دې ځای ونه درېدو مخکښې جناح صاحب ته وائي چې سبا

ريښتيا ريښتيا دي

له سحر دغه مشران راغونډ شي نو زه به اعلان وکړم چې ما له جناح صاحب تسلي راکړې ده او زه ترې نه مطمئن یم او ته به د دې ترديد نه کوي بلکې د دې اعلان نه پس چې زه تا ته وگورم نو ته به سر وړقوي مطلب دا چې وائسرای خه وائي، دا ريښتيا دي. وائسرای ليکي چې ما دا خبره جناح صاحب ته وکړه نو په خوله ئې خه ونه وې خو دلته ئې هم ما ته سر وړقولو مطلب خو واضحه ده چې د تقسيم هند دغه فيصله چې د جون د درېيمې د منصوبې په نامه يادېږي، مسلم ليگ او جناح صاحب په خپله نه ده منظوره کړې. بلکې دا ايجاب و قبول د مسلم ليگ او جناح صاحب د طرف نه وائسرای هند لارډ ماونټ بېټن په خپله کړې ده. په دې دعوي چې د مسلم ليگ د طرفه د هغوي د نمائندگۍ او خبرو کولو اجازه ما سره ده. نه پوهېږو چې د مسلم ليگ دا اختيار ماونټ بېټن له ورکړې وکړه نه هغه په بد معاشۍ دا اختيار تر گوتو کړې و. خو دا حقيقت د هغه سرکاري دستاويزاتو نه معلومېږي چې د هغوي د لاس ليکلي خوندي پراته دي.

رېفرنډم

د رېفرنډم د اعلان سره سم د صوبې د طرف نه د هغې مخالفت وشو. مونږ دا خبره کوله چې که د استصواب نه غرض د اولس رائي معلومول وي نو هغه خو څرگنده ده ولې چې کال مخکې په صوبائي انتخاباتو کېښې خدائي خدمتگارو نه يواځې دا چې د صوبې د ټولو اوسېدونکو په سطح بلکې د مسلمانانو ممبرانو په شمېر کېښې هم مسلم ليگ له شکست ورکړې ده. دا کال پس بيا د څه خبرې حال معلوموي چې د هغې د پاره د رېفرنډم اعلان وشو. د صوبې د مرکزي جرگې د دې فيصلې په رڼا کېښې د کانگرس ګري مشرانو هم دا خبره ومنله چې هغوي به د رېفرنډم مخالفت کوي. نو ورځو کېښې ماونټ بېټن شملې ته لاړ او هلته ئې جواهر لال نهرو سره

ريښتيا ريښتيا دي

هم مېلمه و. د هلته نه چې دوي واپس راتلل نو اعلان وشو چې په صوبه سرحد کېښې به رېفرنډم کېږي. جواهر لال ورسره دا خبره منلې وه جواهر لال وې چې ما دا ټوله خبره د صوبې د وزير اعلي ډاکټر خان صاحب سره په تفصيل کړې وه او هغه راسره منلې وه. د خدائي خدمتگارو په رېفرنډم هم اولنې اعتراض دا و چې کله کانگرس او مسلم ليگ دواړه په تقسيم متفق شول او ان دا چې مرکزي ورکنګ کمېټې هم د دې تقسيم توثيق وکړلو او چې هر کله مونږ خدائي خدمتگارو ځانونه د کانگرس د فيصلې پابند گڼو ولې چې په دغه ورکنګ کمېټې کېښې زمونږه نمائندگي هم په ځان باچا خان کوي او چې مونږ تقسيم منو او دا تسليموو چې صوبه سرحد دې د پاکستان حصه وي نو د دې رېفرنډم بيا ضرورت څه پاتې شو؟ د څه د پاره ئې کوي؟ او چا سره ئې کوي؟ نتيجه به ئې بله هېڅ نه وي ماسوا د دې نه چې د محاذ ارايۍ يوه فضا پيدا کړې شي او هغه هم په داسې وخت کېښې چې حالات ډېر خطرناک او دهماکه خېز دي. ولې د پېرنگيانو او مسلم ليگ په دې رېفرنډم کېښې خپل غرضونه وو. د مسلم ليگ اول غرض خو دا و چې مسلم ليگ دا تاثر ورکول غوښتل چې پاکستان صرف او صرف د هغوي په غوښتنه او مطالبه گټلې شوی ده او دا ئې د ثابتولو کوشش و چې دا تاثر ورکړي چې خدائي خدمتگارو د يو اسلامي مملکت د جوړولو مخالفت کړې ده او ځکه خو نوبت استصواب ته ورسېدو. د دې غرض د پاره د صوبه سرحد سره جدا رويه اختيار کړې شوې. د ټول هندوستان د مسلمانانو په اکثريتي صوبو کېښې د صوبائي اسمبلو نه رائي واخستلې شوې. د بنگال او پنجاب اسمبلو د تقسيم منصوبه منظوره کړله چې صوبې دې تقسيم شي. د سندھ اسمبلۍ نه هم د پاکستان په حقله تپوس وشو نو د سرحد اسمبلۍ نه ولې نه کېدو؟ خبره خو بيخي څرگنده وه چې دلته د صوبې په اسمبلۍ کېښې د خدائي خدمتگارو

رېښتيا رېښتيا دي

اکثریت و. نو چې دې اسمبلۍ په پاکستان کېنې د شمولیت فېصله کړې وې نو دا فېصله به د خدائي خدمتگارو وه او دا پوزیشن نه مسلم لیگ قبولولو او نه پېرنګي دې ته غاړه کېښوده.

دویم غرض د مسلم لیگ دا و چې دا خو ورته معلومه وه چې خدائي خدمتگار په رېفرنډم کېنې حصه نه اخلي نو بیا به رېفرنډم ارومرو د پاکستان په حق کېنې فېصله کېږي. نو خو چې کله د رېفرنډم د نتیجې اعلان وشي نو مسلم لیگیان به دا چغې سورې شروع کړي چې مونږ نه وې چې قام په خدائي خدمتگارو اعتماد نه لري؟ ولې چې اوس د صوبه سرحد سیاست بالکل اړخ بدل کړی دی او په دا شان به دا رېفرنډم په صوبائي وزارت د عدم اعتماد طرف ته راګرځي او مطالبې به شروع شي چې اوس دې وزارت له پکار دي چې د قام فېصله ومني او استعفي دې ورکړي او کله دا وزارت استعفي نه ورکوي نو بیا گورنر جنرل له پکار دي چې دا وزارت پر طرف کړي او په دا شان دا صوبه د خدائي خدمتگارو نه واخلې مسلم لیگ ته نې ډالۍ کړي.

دلته چې کله خدائي خدمتگار دې نتیجې ته ورسېدل چې پېرنګې په هر رنگه چې وي دا رېفرنډم کوي نو بیا هغوي دا فېصله وکړه چې که رېفرنډم د پاکستان او هندوستان په مسئله کېږي نو دا خبره خو فېصله شوې ده چې صوبه سرحد به د پاکستان حصه وي نو د رېفرنډم ضرورت قطعي نشته ولې که پېرنګې خامخا د رېفرنډم خپل شوق پوره کوي نو بیا پکار دي چې د حقيقي حق خودارادیت د اصولو د لاندې دې صوبې خلقو له دا اختیار هم ورکړی شي چې که هغوي هندوستان او پاکستان سره تلل نه غواړي نو چې هغوي ته دا اختیار وي چې دلته دې د پښتنو خپله یوه ازاده صوبه قائمه شي يعني د هندوستان او پاکستان سره دې د 'ازاد پښتونستان' دا نکته هم په رېفرنډم کېنې شامله شي.

رېښتيا رېښتيا دي

دې درېم شق دا مطالبه ماونې پېټن نامنظوره کړله نو د دې وجې نه خدائي خدمتگارو بیا اعلان وکړو چې چونکې په دغو دوو مسئلو فېصله شوې ده نو په هغې رېفرنډم کېنې مطلبه ده. نو د دې وجې نه خدائي خدمتگار به د دغه رېفرنډم بانيکات کوي.

دلته یوې خبرې ته فکر پکار دی؟ د انګرېز دوه عملي او د پاکستان د مشرانو بې اصولي. دا خو څرګنده ده چې کله د تقسیم بنگال مسئله پېښه شوله او هلته نه د مسلم لیگ وزیر اعلي حسین شهید سهروردي دا تجویز پېش کړو چې بنگال دې متحد پاتې شي او ازاد دې پاتې شي نو جناح صاحب خو په دغه تجویز ډېر خوشحاله و او سمدستي ئې منظور کړو. ولې دلته په دې صوبه کېنې هم هغه مطالبه چې خدائي خدمتگارو وکړله نو هغه د اسلام دښمنان او د پاکستان غداران شول؟ او بیا دې ته هم لږ فکر پکار دی چې په متحده بنگال کېنې خو د مسلمانانو او غیر مسلمو د ابادۍ تناسب 54 او 46 و. هلته خو مسلمانانو ته یوه خطر پېښېدلې شي چې که چېرې غیر مسلم کوشش وکړي او یو څو مسلمانان خان سره ملګري کړي نو د هغې صوبې وزارت به د مسلمان په ځای غیر مسلم هم خپلولې شي ولې دلته په صوبه سرحد کېنې خو د دغې قسمه د هېڅ اړخه ګنجائش نه و چې ګڼې دې صوبه کېنې به چېرې هم د غیر مسلمو وزارت جوړ شي ولې چې دلته د مسلمانانو تناسب 93 فیصده و. بل د ازاد بنگال وزارت به ټول عمري غیر مسلمو ته مواته و، دلته خو دا مجبوري هم نه وه ولې هغه د پښتنو خبره چې خپې خپې نو ابازو له به راځي د هر اړخ نه چې ورته سره گوري نو خبره هم په هغه یو ځای تمامېږي چې پېرنګي د اسلام یوه نظریاتي تیزندی د شوروي اتحاد د اشتراکي نظام په غاړه کېنې اچول غوښتل او خدائي خدمتگار خو څه کوي. پېرنګي د هېڅ قسمه خنډ په دغه لاره کېنې پرېښودو ته تیار نه و. د هغه دا فېصله وه چې تر څو زه قام پرسته او سامراج

رېښتيا رېښتيا دي

دېښمنه قوتونه د مخې نه لرې نه کړم نو زما بين المللي دغه منصوبه سر ته نه رسي.

حقيقت دا دے چې په دغه وخت کېښې د خدائي خدمتگارو د مشرانو دا پوخ يقين ؤ چې د مسلم ليگ دې مشرانو چې په ځان دا داسې د ناتاره پرغز راوستے دے او تر مرگ ژوبلې پورې تلو باندې ايله نه کوي نو دا صرف د پاکستان د جوړېدو پورې ده او چې دغه پاکستان جوړ شي نو بيا به دا دومره ليوښتوب او چټي په چټي ور لاندې وتل نه کوي گنې نو که په حقيقت کېښې خدائي خدمتگارو په دغه وخت کېښې د مقابلې فېصله کړې وے نو د هغې د پاره لاره موجوده وه. بلکې ما په خپله د دې لارې ښوونه کړې وه. خبره واضحه وه چې که خدائي خدمتگار ازاد پښتونستان غواړي او د پېرنگي د اړخ نه پکښې دا حق د دې صوبي اوسېدونکو له نه دے ورکړے شوے نو د هغې نه د وتو لاره خو ډېره اسانه وه دغه وخت خو د هندوستان په ائين سازه اسمبلۍ باندې د کانگرس مکمله قبضه وه نو که خدائي خدمتگارو د دغه د هندوستان په اسمبلۍ دا تجويز پاس کړے وے، چې که په راتلونکي رېفرېنډم کېښې د صوبه سرحد خلق هندوستان سره د شموليت اعلان وکړي نو هندوستان به دغه صوبي له مکمله ازادي ورکړي او د دغې ازادي د تحفظ ذمه واري به قبوله کړي او بيا د دې لوظ او ضمانت په رڼا کېښې به خبره رېفرېنډم ته ووځي او قام ته به ووايي چې که ځان له ازاد پښتونستان غواړئ نو هندوستان سره د شموليت په حق کېښې ووت ورکړئ او بس. ولې زما دا خيال ؤ چې د هغې وخت مشران د مسلم ليگ د مشرانو په سړيتوب، انسانيت او اسلامي جذبه، مروت او وروړولۍ تېروتل.

په دغو ورځو کېښې زما يو اشنا مسلم ليگي ما پسې راغے. وې منې که نه؟ بچو څنگه مو وتړلئ؟ اوس تاسو دلته گېر شؤ او هندوستان درنه هلته

رېښتيا رېښتيا دي

پاتې شو، په منځ کېښې مو پنجاب راننوت او د دې وجې نه اوس په رېفرېنډم کېښې دا هم نه شئ وئبلے چې هندوستان سره يو ځای کېږو. ما ورته وځانډل ماري مسلم ليگے ئې کنه دا ملکونه ټوټې ټوټې او حصې بخړې ستا او ستا وبادار پېرنگي کار دے. مونږ جوړول کوو ماتول نه، گنې نو که ستاسو هې سياست مونږ هم کولو نو تانه دا خبره ولې هېره ده چې ستا د مشرقي او مغربي پاکستان ترمنځه څومره فاصله ده؟ ته خو د خپل سرحد نه يو نيم زره ميله لرې ملک په شريکه جوړولے شي نو ما ته خو صرف درې سوه ميله هم نه دے. بله دا چې ستاسو د مغربي او مشرقي پاکستان ترمنځه خو ستا په وينا يو کافر او دښمن ملک دے، ما پورې په گاونډ کېښې خو به مسلمان او ورور پنجابے وي.

خو خبر حکومت هند د رېفرېنډم تياري شروع کړلې. د صوبه سرحد گورنر سر اولف کيرونې لري کړو او سر باب لاکهارټ (Sir Bob Lockhart) د سرپرستۍ لاندې ئې رېفرېنډم وکړو. اگر چې خدائي خدمتگارو د بائیکاټ اعلان کړے ؤ او د رېفرېنډم نتيجه څرگنده وه مگر د دې باوجود هم مسلم ليگيانو د حده ورته زور لگولے ؤ. د کرکې، نفرت او اشتعال تقريرونو کولو له ئې د پښتنو نه علاوه د هندوستان د گوت گوت نه مشران راغلي وو. د دې نه علاوه د عليگړه پورې طالب علما په ټوله صوبه خواره وو. ولې د ووتونو په ورځ خو ئې دومره بې ايماني وکړه چې شايد د هغې مثال موجود نه وي. غلط او د دروغو ووتونه ئې پول کړل. زمونږ د مشرانو ووتونه پول شول. په دې سلسله کېښې دوي واقعي د يادولو دي. يو خو ما ته په خپله سکندر مرزا قيصه کوله چې هغه ته د هزارې د هغه وخت ډيپټي کمشنر وي چې هغه په دغه ورځ د مختلفو پولنگ سټېشنونو د کتو په سلسله کېښې د گليانو يو سټېشن ته لاړو چې تېوس ئې د عملې نه وکړو نو هغوي ورته ډېر په فخر ووې چې صاحب په دې سټېشن خو ټول ټال دوه سوه ووتونه دي

رېښتيا رېښتيا دي

ولې چې غړيزه علاقه ده خو اوسه پورې مونږ دوه سوه اوولس 217 ووتونونه اچولي دي. وائي چې ډېټي کمشنر راته ووي چې ما شور جوړ کړو چې دامو خه غضب کړي دے؟ که دا چا اعتراض وکړو نو بيا به ورته خه بېرته جوړوو؟ يوه بله واقعه د دې نه هم عجيبه ده. وروسته چې بيا کله په 1970، کښې د انتخاباتو په نتيجه کښې دنېشنل عوامي پارټۍ وزارت جوړ شو او کافي مسلم ليکيان مونږ سره شامل شول نو په هغې کښې يوې زنانه مسلم ليکۍ ما ته ووي چې ما په دغه رېفرنډم کښې په خپل لاس يو پنځوس ووتونه اچولي وو. ما وې بي بي دا يو ووت خو به دې خپل و او د خپل خاوند په نامه به دې اچولې وي ولې د دې باقي پنځوس ووتونه اچولنه پس تا د نکاح د تازه کولو (تجدید نکاح) ضرورت محسوس نه کړو؟ ولې چې د خپلې خولې دې د پولنگ د عملې د موجودو افسرانو د وړاندې بيان کړي دے چې زه د فلاني ښځه يم؛ نو چې دا پنځوس مړونه تا خان له کتل؛ نو ستا د هغه خپل خاوند خوار هغه شرعي حبشيت لا هغه شان موجود و؟ او خطره خو لا بله هم پکښې وه، که چېرې په دغو پنځوسو کسانو کښې يو تن راغلې وے او ستا په اوږه ئې لاس ايښی وے چې دا زما ښځه ده، په خپلې خولې گويانه ده. نو بيا خه وو²⁸

خو خبر د پېرنګي مسلم ليک سرکاري افسرانو د کوشش او د جعلي ووتونو تېرولو نه پس هم نتيجه دا وه:

د ووتونو ټول تعداد:	572,799
پول شوي ووتونه:	292,118 (51%)
د پاکستان په حق کښې ووتونه:	289,244 (50.5%)
د هندوستان په حق کښې ووتونه:	2,874

²⁸ دا مسلم ليکۍ زنانه د يوسف خټک خور وه چې 1970 کښې د نېپ په کوټه کښې بيا د اسبلې غړې ټاکلې شوې وه.

رېښتيا رېښتيا دي

دغه د رېفرنډم اصلي حقيقت چې د دې ټولو ټکو تور او جعلي ووتونو باوجود هم صرف (50.5%) خلکو ووت پول کړي دے. دې سره دا خبره هم ياد ساتل پکار دي چې په دغه وخت کښې ووت عام نه و بلکې مخصوص ووت و ځکه خو د صوبه سرحد په پينځه ديرش لک 3500,000 ابادي کښې خه کم شپې لک 600,000 ووتران وو. بله دا چې دا رېفرنډم صرف د صوبه سرحد په شپږو ضلعو کښې شوی و. د صوبه سرحد سره ملحقې شپې ايښۍ د دې نه بهر وې قبائلي علاقه په کښې نه وه شامله نور خو خه کړې چې سوات، دير، چترال او د امب رياستونه هم پکښې نه وو شامل؛ نو چې د دغه پښتنو ابادي هم ورسره کړې. نو بيا خو تقريباً اويا اتيا لک 80,000,000، 70,000,000 خلکو کښې د درې لکو نه کم خلکو ووت ورکړي دے هسې خو د بېن الاقوامي ادارو د طرف نه چې کله حق خوداراديت استعمالېږي، نو هغې کښې د قطعي فيصلې تسليمولو د پاره ضروري وي چې 2/3 يا په سلو کښې پينځه او يا 75% ووتونه په حق کښې واچول شي. نو که خدائي خدمتگارو په دغه رېفرنډم اعتراض کول مناسب گڼل نو قانوني او اخلاقي طور د هغوي اعتراض قوي و. ولې چونکې خدائي خدمتگارو دغه رېفرنډم غېر ضروري وگڼلو نو د دې وجې په دې اړخ هډو خپل وخت ضائع نه کړو بلکې کوشش ئې دا و چې د تېرو سياسي ترخو او اشتعال انگېزه لانجونه ورو ورو خان دې بلې خوا ته راواړوي او اوس چې پېرنګي په کله ترلو مجبور شو او د خدائي خدمتگارو عظيمو قربانو او بې کچه ميراثي رنگ راوړو او د عمرونو ارمانونه ئې پوره شول نو اوس پکار وه چې کوشش وشي چې د محاذ اړانۍ او د نفاق فضا ختمه کړي شي. دښمن پېرنګي د منځه ووتو، اوس خو سره خپل پاتې شول نو د ملک ابادۍ ته په شريکه ورلاندې وتل پکار وو چې د پېرنګي د بچي نه پاتې همه د ژوند خوشحالي سوکالۍ د پښتون دې وږي تېري او بريښو بچي

رښتيا رښتيا دي

په ښېگره راوسته شي.

لکه څنگه چې توقع کېدې شوه، د رېفرنډم د نتيجې اعلان سره سم د مسلمان ليکيانو دا چغې سورې شروع کړلې چې قام خپله فيصله واورول او د رېفرنډم په ذريعه ئې په موجوده حکومت د عدم اعتماد اظهار وکړو نو اوس پکار دي چې د وزارت نه استعفي ورکړي. دا نه چې گڼې مسلم ليکيان په دې پوهه نه وو چې د رېفرنډم د صوبائي وزارت سره څه تعلق د رېفرنډم خو د هندوستان او پاکستان په نامه شوه دے او پکښې حکومتي ډلې حصه هم نه ده اخستې. د وزارت د عدم اعتماد خو په اسمبلۍ پورې تړلې دے. دا دومره زيات زور مسلم ليکيانو په بله وجهه لگولې و. د موجوده ائين د لاندې خو گورنر جنرل سره دا اختيار و چې هغه يو صوبائي وزارت بر طرف کړي. ولې د کوم ائين اعلان چې د ازادۍ په سلسله کېښې انگرېز کړې و نو هغې کېښې ئې اختيار صوبو ته ورکړې و او د گورنر جنرل دا اختيار نه و چې يو صوبائي وزارت دې بر طرف کړي نو د دې وجهې نه د مسلم ليگ د مشرانو دا کوشش و چې اول خو دې د وزارت نه په خپله استعفي ورکړي او که دوي استعفي نه ورکوي نو بيا گورنر جنرل ته پکار دي چې دا بر طرفه کړي. چنانچې هم د دې قسمه خبره جناح صاحب د ماونټ بيټن سره په خپله وکړه او د هغه نه ئې خواهش وکړو چې د صوبه سرحد وزارت بر طرف کړي. ماونټ بيټن ورته هم دغه ووې چې د رېفرنډم د صوبائي وزارت سره هېڅ تعلق نشته، که تاسو د صوبه سرحد وزارت لرې کول غواړئ نو د هغې د پاره ائينې لارې موجودې دي. تاسو به د هغوي بر خلاف د عدم اعتماد ووت په اسمبلۍ کېښې پاس کړئ. دا ئې هم ورته ووې چې زه دغه وزارت نه شم بر طرف کولې چې کله ستاسو اختيار شي نو خوښه مو خپله.

رښتيا رښتيا دي

د دواړو گورنر جنرالانو تقري

هلته په ډيلي کېښې يو دوه درې کارونه داسې وشول چې هغه بېخي د پېرنګي د توقع نه خلاف وو. د دواړو تعلق د هندوستان سره و او د يو تعلق پاکستان سره. د هندوستان اختيار خو د هغه ملک د قام پرسته ډلې انډين نېشنل کانګرس ته وسپارلې شو. هلته هم هغه خپل انقلابي او مجاهد لېډر شپ موجود و. چا چې د پېرنګي بر خلاف په کلونو جدوجهد کړې و بې حساب قرباني ئې د نر او ښځو ورکړې وې. د هغوي مقابله د سامراج پېرنګي سره وه او لازمي خبره وه چې هلته دې په تعلقاتو کېښې يو قسمه سختي او تريخ والې وي. پېرنګي هم په دې پوهه و چې د هغه رويه د هندوستانيانو سره د دښمنۍ وه او بيا په تېره تېره د کله نه کانګرس د ملکي خود مختاري اعلان کړې و او د هغې په سلسله کېښې دا څومره تحريکونه چلېدلې وو او پېرنګي د دغو تحريکونو د چقلو د پاره د څومره ظلمونو او تشدد نه کار اخستې و بيا په خصوصيت سره د هندوستان پر پرډي Quit India د تحريک په سلسله کېښې خو نوبت د هوائي جهازونو نه بمبارۍ ته ورسېدو. نو هلته به ئې د دښمنۍ، نفرت او کرکې نه بل څه نتيجه پاتې وه؟ پېرنګي په دې ښه پوهېدلو چې د هندوستان موجوده مشران او د هغوي په لکھونو پېروکاران هم د دې اور نه وتي دي او بيا په تېره تېره چې په تلو تلو کېښې پېرنګي څنگه حالات په ملک کېښې پېدا کړل او د مذهبي جنون او فرقه واران پر غز يو داسې اور ئې په ټول ملک ولگولو، نو څنگه به د هندوستان د دې مشرانو زړونه پېرنګي ته سپين شي؟ او بيا چې کله د هندوستان ائين سازې اسمبلۍ خان له د ډومينين په ځاي د ريپبليکن Republic حيثيت قبول کړو، نو بيا خو پېرنګي بېخي پوهه شو نو ځکه خو د پېرنګي په خپلو غوږونو يقين نه کېدو چې

رېښتيا رېښتيا دي

هندوستان دې ته تيار و چې د رېپبلک په حيث په برطانوي دولت مشترکه کې شامل شي او د برطانيې د ملکې معظمې په مشرۍ کې د دغه ټولنې ممبري قبوله کړي. پېرنگيان هک حېران پاتې شول د ډيلي نه واخله تر لندن پورې ټول حاکمان په دې سوچ کولو مجبور شول چې د کانگرس مشران سياسي عقل او پوهه لري او قامي او ملکي ښېگړه په خپلو ذاتي او شخصي ښېگړو پورې نه تړي ولې د دې نه هم زيات حېران پېرنگيان په دې بله خبره شول چې د کانگرس مشرانو دا فيصله وکړله چې د دې عبوري دور د پاره دې هم دا لارې ماونټ بېټن د ازاد هندوستان د نوي ائين د لاندې د قام خوښ کړي منتخب گورنر جنرل پاتې شي. پېرنگيان څه چې ټوله دنيا هک حېرانه پاتې شوله چې په دې داسې مشکلو حالاتو کې او د هندوستان د نوي مملکت د مستقبل د فيصلو او پاليسيو جوړولو په دې دومره نازک او پېچيده وخت کې د قام منلي ليدوران او ستر مشران اختيار يو انگرېز ته وسپاري. دا رېښتيا چې د يو مدبر او دور اندېشه سياسي جماعت کارنامه وه چې دغه مشران نه څه ذاتي دښمني لري او دا ئې هم ثابت کړله چې دغو مشرانو دا هر څه د ذاتي جاء و جلال او شخصي منصوبو د پاره نه کول، بلکې د هغوي په مخکېني د هر څه نه وړاندې ملکي او قامي مفادات وو.

د دې په مقابل کې د ماونټ بېټن د سکرټري کېمبل جانسن د وينا مطابق د جناح صاحب د طرف نه دا يقين دهاني ماونټ بېټن له ورکړې شوي وه چې هغه د دواړو ډومينونو مشترک گورنر جنرل وي.

Provision had made in the Act on Mr. Jinnah's suggestion for Lord Mountbatten to be Governor-General of both Dominions. And for sometime it seemed as if this might be acceptable, but at the last moment Mr. Jinnah decided otherwise. (Campbell Johnson, Mission with Mountbatten p.35)

254

رېښتيا رېښتيا دي

ترجمه د ښاغلي جناح په تجويز په قانون کې داسې گنجائش پاتې کړل شو چې لارې ماونټ بېټن به د دواړو ډومينونو پاکستان او هند مترجم گورنر جنرل وي او تر څه وخته پورې خو معلومه چې دا به قبول شي ولې په اخبري شېبه کې ښاغلي جناح صاحب بل شان فيصله وکړه او معلومې چې هم دا اطلاع ماونټ بېټن حکومت برطانيې ته هم کړې وه. بيا چې کله د فيصلې وخت راغی او ماونټ بېټن جناح صاحب ته د خپلې فيصلې په حقله ووي نو خبره جناح صاحب په دې ټالوله او زنگوله چې خپلو ملگرو سره به مشوره کوم کېمبل جانسن ليکي چې جناح صاحب ته ټولو ملگرو دا تجويز پېش کړو چې پاکستان ته ډېرې لانجې پېښې دي د اوبو تقسيم مسئله ده، د هندوستان سره د فوځ، ساز و سامان، ريلونو او داسې د ندرقم وغيره بې شمېره لانجې داسې دي چې د پاکستان خبر په دې کې دې چې دا درېمگرمې ماونټ بېټن دې د دې عبوري وخت د پاره گورنر جنرل پاتې شي. کېمبل جانسن وائي چې جناح صاحب په هفتو په فيصلو ناست و نه ئې ښودله اخبر ئې بيا فيصله واورله او د جناح فيصله هم د جناح په حق کې وه.

He has at long last "come clean" and Jinnah's verdict goes in favour of Jinnah.

(C. Johnson, Mission with Mountbatten, P.127)

ترجمه: هغه اخبر بيخي تش لاس راغی او معلومه شوه چې د جناح فيصله فقط د جناح په حق ده.

په دې سلسله کې ماونټ بېټن ليکي چې زه د جناح صاحب د فيصلې نه خبر شوم نو ما په ټوله مسئله پوهه کړو چې ستا په دې فيصله کې دا نقصان او دا مشکلات دي ستاسو نوي مملکت ته؛ ولې جناح صاحب دې هر څه په ځواب کې داسې خبره وکړله چې ماونټ بېټن له ئې خوله بنده

255

کے

Jinnah solemnly assured me that he realised all the disadvantages of giving up the common Governor-General.... But he was unable to accept any position other than the G.G of Pakistan on 15th August.

I asked him "Do you realise what this will cost you?" He said sadly "it may cost me several crores of rupees in assets" to which I replied somewhat acidly, "it may well cost you the whole of your assets and the future of Pakistan"

(Hodson, the Great Divide, p.331)

(Hodson, *the Great Divide*, p.331)

ترجمہ جناح پڻ سنجيدگي سره راته ووي چي د مشترڪه گورنر جنرل د فيصلې نه پڻ شاڪيدو د زيانونو احساس راسره شته دے لږڪن هغه پڻ پنځلسم اگست بغير د پاڪستان د گورنر جنرل عهدي قبولولو نه بل پوزيشن نه شي قبولوي ما ترې نه تپوس وگړو ايا پوهبري چي دا به تاته څومره گرانه تمامه شي؟ هغه پڻ غمگينه لهجه کښي ووي 'دا به ما ته د زياتو کروړونو روپو د اثاثي د تاوان پڻ قيمت پرېوځي چي ما ورته پڻ ځواب کښي زياته کړه 'دا به تاته د ټولو اثاثو او د پاڪستان مستقبل پڻ تاوان تمامه شي.

جناح صاحب ووي چي د مشترڪه گورنر جنرل نه ڪهدو ڪينهي چي ٽومره
مشڪلات، پيچيدگي او تاوانونه دي. پڻ هغي ٽولو خبر يم خورانه ووايه
چي ڪله پاڪستان قائم شي نو پڻ دغه مملڪت ڪينهي به زما مناسب ڪوم يو
منصب وي چي زڏهغه قبول ڪرم او جناح صاحب وائي چي زڏورته فڪر ڪوم.
نو زما د مقام سره مناسب هم صرف دغه منصب د گورنر جنرل د دئي چي زڏ
ٿي د اگست پڻ پين خلسه قبول ڪرم.

زېښتيا زېښتيا دي

پښتيا رښتيا دي
ماونې بېټن ووي؛ د گورنر جنرل منصب خو به د ائيني سربراه وي. ټول
حکومتي اختيار خو به د وزير اعظم سره وي. نو که د جناح صاحب غرض په
اختيار کېښي وي نو بيا خو پکار دي چې هغه د وزير اعظم عهده قبوله کړي
په خواب کېښي ورته جناح صاحب ووي چې هلته به زما اختيار وي. زه به
حکم کوم نور به نې مني.

His (Jinnah) answer was significant. He said "in my position it is I who will give the advice and others who will act on them".

(Hodson, *The Great Divide*, p.331)

ترجمه د جناح خواب معني خبر و هغه وې زما په پوښتن
کښې به دا زه يم چې نورو ته مشوره ورکوم او هغوي پرې
عمل کوي.

عمل کوي:

خُٔ عجيبه مکمل لمه لُٔ ده! پهرنگي جناح صاحب نه پوښتنه کوي چې مشترک گورنر جنرل نه وي. نو خُٔ د تاوان اندازہ دې لگولې ده؟ جناح صاحب وائي چې 'يوخو کروړه روپۍ به وي' ماونټ بېټن وائي؛ 'ماورته ووې چې ستا به ټوله اثاثه لاره شي او د پاکستان مستقبل ته به خطره پېښه شي.' ماونټ بېټن سره د پاکستان د مستقبل فکر دے.

په ماونټ پېټن سره د پاکستان د مستعجل خبرې دا
 ټله په غور ورته وکته شي. نو په دغو حالاتو کې د جناح صاحب دا
 فيصله هر چا ته څه چې پېرنګيانو ته ډېره ځه ناشونې ښکارېده ولې چې په
 حقيقت کې دا ضرورت پاکستان ته و چې هغه د خپلو اثاثو، دولت او هر
 څه وېشلو دا لانجه درېمګري ته څه چې يو ذمه وار پېرنګي ته نې په حواله
 کړي، او لازمي خبره ده چې د جناح صاحب د دې فيصلې نه پس بيا
 پېرنګيانو هغه خپله مايوسي او غصه پټه نه کړې شوه.
 بلکې په ډېره ترخه او سخته لهجه نې په جناح صاحب نکتې چيني کړې ده او
 په خصوصيت سره ماونټ پېټن خو په دواړه طرفه گېر و. هغه خو برطانوي

رېښتيا رېښتيا دي

حکومت له هم دا تسله ورکړې وه چې د جناح صاحب فيصله د مشترک گورنر جنرل ده او خان له نې هم دغه تاثر اخستې و نو هغه خو دا يو قسم خپله ذاتي بې عزتي او سپکاو هم گڼلو

زما خپل خيال دا د چې جناح صاحب کله ماونې بيتن ته د مشترک گورنر جنرل تجويز پېش کولو نو لکه د ټولې دنيا د هغه هم دا پوځ يقين و چې د هندوستان کانگريسي مشران به چرې هم دې ته غاړه کېښې نه ږدي چې د ازاد هندوستان اولنې مشر دې د هغوي د عمرونو دښمن پېرنگې پاتې شي نو د جناح صاحب خپل فکر دا و چې په ماونې بيتن او حکومت برطانيه به مې احسان هم ورپاتې شي او چې کله هندوستان د مشترک گورنر جنرل تجويز نامنظوره کړي. نو زه به غوره په هندوستان ور واړوم او دا شان به ما ته هم مخه ازاده شي چې چونکې هندوستان دغه تجويز ونه منلو. نو زه هم مجبوريم چې خپل تجويز واپس واخلم

پېرنگي څه چې ټولې دنيا د کانگرس او مسلم ليگ موازنه کوله نو په دې به خبرانه وه چې يو خوا د کانگرس تنظيم و چې په کلونو کلونو نې د ملک د ازادۍ د پاره د سامراج پېرنگي سره اېغ په نېغه مقابله کړې وه جېلونه او ملک بدرۍ څه چې پکښې په زرگونو هندوستانيان قرباني شوي وو او په لکېونو جېلونو ته تللي وو. د هغې په نتيجه کې فطري طور خبره د کرکې. نفرت او دښمنۍ حد ته رسېدلې وه. مگر د دې هر څه باوجود د کانگرس په مشرانو کېښې دومره حوصله. ذهني توازن او فراخ دلي وه چې کله خبره د قامي سود او زيان راغله نو د هندوستان د خاطره او د ملک د مستقبل د پاره هغوي خپل دښمن پېرنگي سره هغه خپله د عمرونو دښمني شاته کړله او د ډېر لوړ مقام او اوچت کردار مظاهره نې وکړه چې د دې په وجه نه يواځې هندوستانيانو ته بلکې بين الاقوامي طور د هغوي مقام اوچت شو او په خصوصيت سره خو په برطانيه کېښې خو نې ډېر زيات اثر

258

رېښتيا رېښتيا دي

پېرېوت او په دا شان د هندوستان د پاره په مستقبل کېښې د خپلو مفاداتو تحفظ د پاره يوه ډېره لويه سازگاره فضا په لاس راغله

د دې په مقابله کېښې د مسلم ليگ کردار و چې نه نې د وطن د ازادۍ د پاره پېرنگي سره مقابله کړې وه او نه نې د پېرنگي په خلاف څه تحريک چلولې و او هر چاته دا خبره معلومه وه چې که پېرنگې نه وي نو نه به پاکستان و او نه به دا باچا نې. ولې که هر چاته پته نه وه نو کم از کم پېرنگي ته هم په ډيلي کېښې او هم په لندن کېښې د مسلم ليگ او جناح صاحب حيثيت معلوم و دا خو پېرنگې و چې د مسلمانانو د اتحاد د پاره نې ټول په يو مسلم ليگ کېښې راغونډ کړل او داسې نې جناح صاحب په غېږ کېښې و. خپلې ډانگورۍ ورته د ترخونو لاندې کړې وې چې کانگرس سره نې سيالي برابرې وي، نو سوال دا پېدا کېږي چې که چرې د پاکستان سود او زيان ته نې نه کتل نو کم از کم هغه خپل محسن پېرنگي سره به نې دومره مروت کړې و چې هغه د عمرونو د ملگرتيا او تعاون قدر نې کړې و او د دوستۍ حق نې د خپله جانبه ادا کړې و. ولې دې فيصلې خو مسلم ليگ او جناح صاحب دواړو پاکستان د شروع نه کوز سترگې کړلو. دنيا په دې مجبوره وه چې يو خوا د کانگرس د مشرانو با وقاره او درنه پاليسي او په دې بل اړخ د مسلم ليگ د مشرانو دا ذاتي او د جاه و جلال شوق سره وتلي او زما په خيال هم د دې فيصلې نه پس بيا پېرنگې لکه چې په هغه خپله کړي نيکۍ ستومانه شوې وي او اگر چې دا خبره څرگنده وه چې پېرنگي دا هر څه چې کول څه د مسلم ليگ لا جناح صاحب د پاره نې نه کول بلکې په دې کېښې د هغه خپل سامراجي او نو ابادياتي مفادات ترلې وو خو بيا هم د پېرنگي د جناح صاحب د دې فيصلې نه پس بيا د مسلم ليگ سره هغه زور خوند پاتې نه شو. په دې سلسله کېښې يو بل ډېر دلچسپ اړخ د دې مسئلې يو دوو مصنفينو په شريکه ليکله کتاب Freedom At Mideight کېښې

259

دښتيا رښتيا دي

راڅرگند کړې دے چې جناح صاحب د کافي وخت نه د سل دق مريض ؤ خو دا خبره هغه او د هغه ډاکټرانو پټه ساتلې وه. دوي هغه دستاويزات راپيدا کړي دي او خبره ئې تصديق ته رسولې ده چې ډاکټرانو او ماهرينو د دې مرض د تڼۍ ويلې وو چې ستا به زيات نه زيات دوه درې کاله عمر وي نو دا هم ممکنه ده چې هم د دې وجې نه هغه د دغه عبوري دور د محدود وخت د پاره هم گورنر جنرلي ماونټ بېټن ته نه پرېښودله او دا وېره وه چې د دغه عبوري دور د خلاصېدو پورې به شايد چې هغه ونه رسي ولې د دې خبرې نه انکار نه شي کېدے چې جناح صاحب په خوي او طبيعت داسې ؤ چې د هغه تسله يې د لوړې نه لوړې پاورۍ ته د ختونه غېر نه کېده او دا ئې کله برداشت کولې شوله چې هغه دې د ماونټ بېټن نه په لاندې مقام کېښي

د فرقه وارانۀ نفرت اور

که يو خوا په ډيلي کېښې ناست مشران په محلونو کېښې دننه سازشونو کېښې بوخت وو په دې بل خوا ملک سور اور اخستے ؤ. دې کېښې شک نه شته چې هندوان، سکھان مقابلتاً صاحب جايداد، تجارت پېشه او شته من، د بنگلو، کوټو تجارتي ادارو او کارخانو مالکان وو. نو چې کله په دوي په صوبه سرحد کېښې عموماً او په پنجاب کېښې خصوصاً فرقه وارانۀ فساداتو سره د لوټ مار او مرگ ژوبلې نوبت راغے او دا کوشش هم پکېښې شروع شو چې دوي د دې خپلې خاورې نه وځغوي چې دغه جايداد او بنگلې وغېره ترې نه پاتې شي، نو چې دغه سکھان لاړل نو هم دغه لوبه هغوي په مشرقي پنجاب او ډيلي کېښې شروع کړله او په دا شان يو داسې سلسله شروع شوله چې هغه سپڅل او لوټل څه کوي چې د زنانه ؤ تښتول هم په کېښې شامل شو او داسې اندازه وه چې يواځې د پنجاب نه سکھانو د

دښتيا رښتيا دي

دېرشو او څلوېښتو زرو تر منځه مسلمانانې ښځې تښتولې وې دا هغه اخبري والۍ وه چې پېرنګي په تلو کېښې هندوستانيانو ته پرېښوده دا هغه هندوستانيان وو چې دوه سوه کاله د پېرنګي د بچو د پاره خپل بچي نېر کړي وو، چې خپل زلمي د پېرنګي د تاج او تخت د تحفظ او د هغه د سامراجي سلطنت د غزولو د پاره خپل بچي قرباني کړي وو او د دنيا په هر کوټ کوټ کېښې ئې د پېرنګي دښمنانو سره جنگونه کړي وو ان تر دې چې مسلمانانو فوځيانو هم د دې کافر پېرنګي د پاره په خانه کعبه د ډزو گولو نه هم مخ نه ؤ اړولې

ولې نن د پېرنګي د دغه فرقه وارانۀ پاليسۍ په تشبېه کېښې دا مظلوم او بې وسه قام داسې په برغو روند او په تېه کوڼ دے چې هغه دښمن پېرنګي ئې خپل شو او خپل ورور، عزيز، تربور او گاونډي ئې دښمن او بيا په تېره تېره جېرانتيا د مسلم ليگ دې پاليسۍ ته وه چې ښه په دې خو سره پوهېدے شي چې تاسو غواړئ چې سکھان او هندوان دې لار شي چې يو خوا تاسو په پنجاب بلا شرکت غېري حکمراني وکړئ او په دې بل اړخ د هغوي نه په پاتې جايدادونو او دولتونو تالان گډه کړئ نو دوي په دې منطق نه پوهېدلو چې لکه په مري کېښې يو مسلم ليگي کارکن يوڅو تنه راغونډه کړل او په يوه شپه او ورځ کېښې ئې د سکھانو او هندوانو قابو سل شپې شلې بنگلې چټې وسپړلې دا بنگلې خو د سکھانو هندوانو نه پاتې کېدلې پاکستان ته پاتې کېدلې نو دوي داسې په برغو رانده وو چې دا خو دوي پاکستان سپڅلو او د پاکستان جايداد ته ئې اور ورته کولو مگر په دغه وخت کېښې د فرقه وارانۀ نفرت او کرکې يو داسې د لېونتوب پرغز په دې اولس راغلے ؤ چې نه چا وړاندې کتل او نه وروستو. خو بس سره د يو بل په مري ئې چرې رابښکلې

د دې نه خو هر څوک خبر دي چې دا اور چا بل کړے ؤ؟ په دې کېښې چا

حکومت گټلو او چا جائيداد؟ او هر چا چې دا لويه روانه کړې وه او په هر غرض او مقصد چې ئې روانه کړې وه. د عام اولس د پاره خو به ئې نتيجه په مېدان څرگنده وه. د هغوي کورونه تالا کېدل. زلمي ئې په خاورو. وينو کېښې لوغړېدل. بچي ئې په وينو لمبېدل. کورونه سوځېدل. زنانې به عزته کيدې او د دې لوتلو او تالا ترغه مظلومانو کلې هوا گېرې کيدې د پنجاب د سرکاري تقسيم د اعلان نه مخکېښې د تقسيم کار اولس په خپله ذمه اخستې ؤ. مونږ په تاريخ کېښې لوستل چې يو بادشاه د خپل وطن نه بل وطن ته وتښتېدل او ملک ئې پرېښود. ولې دلته مو په دې خپلو گناه کارو سترگو ولېدل چې رعيت لگيا دے. تنستي د خپل وطن نه په تښتېدو مجبور دے. دا د ملک د ازادۍ اوله مېوه چې د قام جولى ته پرېوته او د حېراتتيا خبره خو دا وه چې دا دومره بې انتها تاوان او بې حساب وېنه توښېږي. د څه غرض د پاره؟ د وطن د ازادۍ اعلان شو دے. د ملک د تقسيم او د پاکستان د قيام اعلان شو دے نو اوس دا دومره لېونتوب په څه غرض؟ دا داسې شلون د کوم مقصد د حاصلولو د پاره؟

زده په دغه کال هم لکه د نورو کلونو اوږې له کشمير ته تللې وم د غو ورځو کېښې شيخ عبدالله د کشمير د مهاراجه د حکومت سره د اختلاف په وجه جبل کېښې ؤ. د کانگرس مشرانو کوشش دا ؤ چې دې داسې نازک او اهم وخت کېښې شيخ صاحب د جبل نه راوباسي. مونږ لا هلته وو چې د هزارې ضلعي نه په زرگونو هندوان اوسکېهان د فساداتو په نتيجه کېښې کشمير ته راواوړېدل. په دغو ورځو کېښې گاندهي جي هم کشمير ته راغې چې کوشش وکړي او د مهاراجه د جبل نه شيخ عبدالله راوباسي. زده به هم قابو روزانه گاندهي جي له تللم او څه وخت به مې ورسره تېرولو ما چې وکتل نو د گاندهي په طبيعت کېښې هغه شوخي نه وه هغه ټوټې. وشتي. هغه خنډل او کپ شپ نه ؤ. اخير ما يوه ورځ زړه وکړو او د گاندهي جي نه مې تېوس

رېښتيا رېښتيا دي
يکړو چې زده دا څو ورځې گورم نو لکه چې ستاسو دننه هغه ډېره تته شوې وي. هغه خندا، خوشحالي او روښانه تنډه نشته! ما وې. پېرنگې روان دے او ستاسو د سياسي جدوجهد او قربانو په نتيجه کېښې نن هندوستان ازادېږي او تاسو به د دنيا په تاريخ کېښې په هغو خوش قسمته مشرانو کېښې شامل شئ، چا چې د خپل ژوند د سياسي جدوجهد نتيجه کېښې په خپلو سترگو وليدله او چې څنگه تاسو د هندوستان دا څلوېښت کورونه غلام، پرېولې او خپلې قام د غلامۍ د دور نه د ازادۍ رڼا ته په خپله ويستلې وي. نو دا څومره د تسلي او زړه غټاوي خبره کېښې شي بيا مې ورسره وځانډل ماوې تاسو به وې چې زده به پينځه د بره شپږ شلې کاله ژوند یم خو وس خو دا هم ښه ده چې دا ازاد قام به ستاسو د تجربې او رهنمايي نه نوره هم استفاده وکړي.

د گاندهي جي دا عادت ؤ چې هغه به د هر عمر او هر مزاج بنيادم سره د هغه د طبيعت او عمر د تقاضې مطابق خبرې کولې. ما چې گاندهي جي ته وکتل نو هغه ډېر سنجيده غونډې شو، وې چې زما اوسه پورې دا خواهش ؤ چې زده به 125 کاله پورې ژوند یم. خو اوس دغسې نه ده. زما د ژوند مقصد يواځې د هندوستان ازادې نه وه. بلکې د دې ازادۍ سره سره د هغه همه خرابو او پليټو ورکول وو چې د پېرنگي د دې دوو سوو کلونو د غلامۍ په نتيجه کېښې په خلقو کېښې پېدا کړي شوي دي او په خصوصيت سره پېرنگي چې زمونږه دا ورورولي د فرقه وارانې سياست په ذريعه په دښمنۍ اړولې ده. دا به بدله کړو او مونږ به لکه د ورونو په شان په ډېره مينه، خواخوږۍ او پېرزوينه په شريکه د دې خاورې د ابادۍ د پاره ملاوترو چې د دې ځاي نه غريبې ورکه کړو او خپلو بچو له دې ازادۍ گټلو نه پس بيا هغه همه ښېکړې واپس ورکړو کومې چې ترې نه ظالم او جابر بادار پېرنگي خپلو بچوله لوتلې پدې دا شان ما د ازادۍ سره سره د هندو او مسلمان تر

رښتيا رښتيا دي

منځه د ښو تعلقاتو قيام د خپل ژوند مقصد گڼلو. که دغه مقصد حاصل نه شو، نو زما د پاره دا ازادي نېمگړې ازادي ده. نن چې د مسلمان او هندو کورونه جدا شول، نن چې دغو بېلتون د شلون شکل اختيار کړو. نو زه خپل سياسي او روحاني شکست گڼم او ځکه د نور ژوند هېڅ خواهش پاتې نه دے. بيا ئې مخ راواړلو وې ولې زما د پاره دا څنگه د خوشحالي او ازادي ورځ وه چې هغه ورځ ما ستا پلار باچا خان سره د ډيلي په سټېشن خداي په امانې کوله، نو گڼې زمونږ د سياسي ملگرتيا او دنياوي تړون خدائي په امانې وه. گڼې دا ازادي مونږ د دې د پاره غوښتله چې مونږ د لارې ملگري، د سفر ياران، د مورچې انډيوالان به د ازادي گټلو نه پس داسې د يو بل نه د همېشه د پاره جدا کېږو. بيا مو شايد د دې دنيا د ليدو کتو څه گنجائش پاتې نه شي. نو اوس ته ووايه چې دې ازادي ما له څه خواله راوړل؟ بيا گاندهي چې وې چې نن راشه د ټول هندوستان حال وگوره، دلته د سرينگر ټولې ډاگې او بازارونه د هندوانو او سکھانو نه ډک دي چې د صوبه سرحد نه دې خوا راتښتېدلي دي او هلته ورشه بنگال ته وگوره، بهار ته وگوره، ډيلي ته وگوره چې په مسلمانانو څه تېريږي او بيا په تېره تېره د پنجاب حالت ته وگوره، د يوې مخې د مسلمانانو قافلې په مخه روانې دي او په د بل اړخ د هندوانو او سکھانو. ولې دا قافلې هم څوک نه پرېږدي او په بنيادمو د حيوانيت دومره غلبه شوې ده چې په هغو قافلو باقاعده او منظمې حملې کېږي. يو متل عام دے، د نر، ښځې، ځوان، بوډا او بچي تمېز نشته نو دا ازادي مونږ د دې ورځې د پاره گټله؟ نو بيا گاندهي جي ما نه سوال وکړو چې 'اوس ته بله فېصله وکړه چې زه د هندو او مسلمان تر منځ نفرت او دښمني نه شم ختمولې او د خداي د مذهب په نوم د هغه په مخلوق کېنې د مينې، محبت، وروړولې او اخلاص ژوند تېرولو جذبه نه شم پېدا کولې نو بيا د ژوند مقصد څه شو؟ زه څو

رښتيا رښتيا دي

ځاني بيا د دې ژوند نه مرگ بهتر گڼم. حقيقت هم دا دے چې د کومو خلقو سترگې بينا وې او د غرض پر دې پرې نه وې نو هغوي هم جبران وو چې که فرض کړه هېډو دا تقسيم بيخي مجبوري وه او بله لاره نه وه نو بيا خو پکار وو چې لکه په خود، عاقلو او ذمه وارو بنيادمو هسې دې تقسيم ته ناست وي او کور مو ښه په ارامه ویشلې وے. دنيا کېنې داسې ملکونه وو چې يو وار او بيا جدا شول مثال کېنې به د يورپ د سوېډن او ناروے مثال واخلو. دا يو ملک و شريک کور ئې ؤ، بيا فېصله وشوه چې جدا کېږو. کېنيناستل او د کورونو تر منځه ئې کرښه راښکله ولې نه ئې د يو بل کور تالا کړو. نه ئې پکېنې د يو بل نه مرگ متېزه وکړله بلکې د بالغو، شريفو گاونډيانو په شان نن هم د گاونډو حق ادا کوي. په يو بل نه بلو سېږي ولې دا دلته خو بيخي ليونتوب دے پېښور کېنې څوک هندو مې کړي، د هغه خېلوان چې د پاکستان ټاکلو علاقه ته راشي نو دلته بې گناه هندو مې کړي او داسې چې دلته څوک د سکھ نه جائيداد په زور قبضه کړي او هغه وځغولي. نو هغه خپل بدل په هندوستان کېنې د يو شته من مسلمان نه واخلي د هغه نه جائيداد قبضه کړي او هغه دې خوا راوځغولي او په دا شان دا سلسله د ختمېدو نه ده. يو اور نه بل اور او بل اور نه بل اور بلېږي او د ټولو نه لويه خبره دا ده چې دا هر څه د مذهب په نامه کېږي. د رحيم، رحمان خداي په نامه د بې گناه مخلوق وينې توښېږي.

د صوبو تقسيم او تالان

زه د يو تاثر لري کولو ضرورت محسوسوم: د مسلم ليک مشران دا وائي چې دا د صوبو دا تقسيم د پېرنګيانو پاليسي وه دا بالکل غلطه ده. لکه

رښتيا رښتيا دي

څنگه چې ذکر شوي دي د مسلم ليگ مشرانو چې کله د مسلمانانو او غېر مسلمو ابادۍ ته وکتل نو هغوي سره دا وېره پېدا شوله چې که چېرې دا حالات هم داسې په ځاي پاتې شي او دلته انتخابات کېږي نو په بنگال او پنجاب دواړو صوبو کې به د مسلم ليگ وزارتونه مشکلات پېښېږي د کېپينټ مشن منصوبې اعداد و شمار خبره واضحه کړې وه. په گروپ سي يعني بنگال او اسام کې تناسبات (36) مسلمانان او (34) غېر مسلم وو. دلته پنجاب کې (گروپ بي کېنې) شپاړس مسلمانان. اته هندوان او څلور سکھان وو. يعني د شپاړسو مسلمانانو په مقابل کې دولس غېر مسلم. نو دواړه ځاي به د مسلم ليگانو وزارتونه په دوه درې ممبرانو پورې تړلي وو. چنانچه دې طرف ته اشاره ډېره وړاندې شوې وه. وېل په خپلو ډاټرو کېنې ليکي (فروري 1946):

Agha Khan came and talked the necessity for Pakistan and the impossibility of Hindus and Muslim agreeing, he said Jinnah was willing to concede Amritsar, Ambala etc. in the N.W. and the Hindu districts of Bengal and Assam.

(Wavell, The Viceroy's Journal, p.215).
February 1946

ترجمه: اغا خان راغی او د پاکستان د ضرورت په باره کېنې او د دې په حقله کې چې هندوان او مسلمانان نه شي راضي کېدای. خبرې وکړې. هغه ووې چې جناح تیار دے په شمال مغرب کېنې امرتسر، امبالا وغېره او د بنگال د هندوانو ضلعې او اسام هندوستان ته پرېږدي

او چې کله جناح صاحب نه د هغې تقسیم هند په مسئله کېنې دا مشکلات هم په گوته کړي شول. نو هغه لا په خوا د علاج تجویز کړی و یعنې چې د پنجاب به د غېر مسلمو د اکثریت څه علاقې ضرور شوکول غواړي چې د

رښتيا رښتيا دي

هغې ذکر په هغو دستاويزاتو کېنې موجود دے. کوم چې برطانوي حکومت اوس په کتابي شکل کېنې په مختلفو جلدونو کېنې د اقتدار انتقال: Transfer of Power. Volume 1 ترنامه لاندې شائع کړی دے او په لومړۍ ټوک کېنې درج دي.

د دې خبرې بل واضحه ثبوت دا دے چې د مسلم ليگ کوشش دا و چې پنجاب دې يواځې هغوي ته پاتې وي په دې سلسله کېنې په خپلو ډاټرو کېنې ليکي چې د سکھانو مشر او مرکزي وزير بلديوسنگه وېل ته په خپله وې چې مونږ ډېر کوشش وکړو چې جناح صاحب سره څه د روغې جوړې خبرې وکړو. خو هغه په هېڅ قېمت هم سمجھوتې ته غاړه نه ږدي تر دې چې سکھانو ورته دا پېشکش هم وکړو چې سکھان به ورسره د پاکستان مطالبه هم ومني. خو بيا هم جناح صاحب څه خاص دلچسپي وانه خستله:

(Baldev Singh) said that Jinnah did not want a settlement. He had had discussions with him in London, but had got nowhere and Jinnah offered no assurance to the Sikhs even if they supported Pakistan.

(Wavell, The Viceroy's Journal, p.149)

ترجمه: بلديوسنگه ووې چې جناح تصفيه نه غواړي هغه جناح سره په لندن کېنې بحثونه وکړل ولې هېڅ نتيجه نه راوړنه وتله او جناح سکھانو ته په هغه صورت کېنې هم چې هغوي د پاکستان حمايت وکړي يقين دهاني ورنه کړله

د دې نه دا خبره واضحه ثابتېږي چې مسلم ليگ په خپله د پنجاب په يو ساتلو کېنې دلچسپي نه لرله، بلکې په دې نه فېصله وه چې که هرڅومره وړوکی او راټول پاکستان وي خو چې مسلم ليگ پرې بلا شرکت غېږي

رېښتيا رېښتيا دي

حکومت او باچائي وکړي، او ځکه ئې کوشش دا و چې د پاکستان د ټولو صوبو نه غېر مسلم وځغلوې په دې بل اړخ ئې فکر کولو باندې نه ځان له مازغه ستړي کول اونه ئې پرې وخت ضائع کولو چې دا وهلي، خپلي، لوتلي، وژلي او زخمي غېر مسلم هلته هندوستان ته ورسې. نو د دوي بهد هغې وروستو پاتې مسلمانانو سره څه قسمه رويه کوي؟ کوم چې مسلم ليگ د خپل سياست د سره قربان کړل او د غېر مسلمو په اکثرتي صوبو کښې پرې د داسې فرقه واران له پونتوب، کرکې او دښمنۍ په فضا کښې د غېر مسلمو په رحم و کرم پرېښودل.

د دې راتول پاکستان په سلسله کښې يوه بله واقعه هم بيانول ضروري ده د بلوچستان د خان قلات د کافي وخت نه د پېرنگيانو سره کوټې او شاو خوا علاقه مقدمه وه او د هغه مقدمې پيروي جناح صاحب د هغه د وکیل په حيثيت کوله. کله چې د تقسيم هند اعلان وشو نو خان قلات حکومت هند سره دا خبره پورته کړله چې د قلات حيثيت په هندوستان کښې د نيپال د رياست په شان دے. دا د هندوستان حصه نه ده او هغه د خپلو مشرانو هغه معاهدې په ثبوت کښې پېش کړلې چې کومې د هغوي او د هغه وخت د انگرېز حکمرانانو تر منځه شوي وې. دا بيان خان قلات په خپل کتاب 'مختصر تاريخ قوم بلوچ اور خواتين بلوچ' کښې په تفصيل کړي دي.

چنانچه په دې مسئلې د غور کولو د پاره يوه غونډه وشوله چې هغې کښې يو خوا خان قلات او د هغه قانوني مشير سلطان احمد خان موجود و او دې بل اړخ ته د پاکستان نامزد گورنر جنرل جناح صاحب او نامزد وزيراعظم نواب زاده لياقت علي خان و او په منځ کښې موجود گورنر جنرل او وائسرای هند لارډ ماونټ بيټن ناست و. د مفصلو خبرو اترو نه پس فيصله په دې لاندینو دوو خبرو وشوله:

1. چې کله د اگست په پنځلسمه پېرنگې د هندوستان اختيار پرېږدي

رېښتيا رېښتيا دي

نو د قلات رياست حيثيت به په بيرته هغې مقام ته ورسې کله چې په 1947 کښې د خان قلات او انگرېز حاکم په منځ کښې شوې و.

2. دويم دا چې که چېرې د قلات خان او د حکومت پاکستان تر منځه څه روغه جوړه د الحاق ونه شي، نو بيا رياست قلات دا حق لري چې هغه د افغانستان سره خپل الحاق وکړي.

په دې معاهده د خان قلات، ماونټ بيټن سره د جناح صاحب دستخط هم موجود دے. سرے د مسلم ليگ دې مشرانو ته حېران شي؛ د سهرودي سره د متحده بنگال د مکملې ازادۍ تجويز منظور وي چې په پاکستان کښې دې نه وي، بنگال تقسيموي، پنجاب هم تقسيموي، اسام ته يوه ضلعه اخلي نور پرېږدي. دې خوا قلات له دا حق ورکوي چې هغه دې د افغانستان سره خپل الحاق وکړي نو د دې هرڅه مطلب خو لکه چې واضحه دے چې هغه د نواب زاده لياقت علي خان خبره چې 'که جناب والا مونږ له صرف د سندھ دشتې راکړي، نو هم زمونږ قبولې دي'.

مونږ به په دې خپله صوبه کښې دې مسلم ليکيانو سره خاندل ورته به مو وې چې مونږ دا اعتراض کولو چې دا تقسيم هند نه دے بلکې تقسيم مسلمان دے. نو چې دا کوم په کروړونو مسلمانان تاسو هلته داسې هندوانو ته لاس تړلي، پښې تړلي پرېږدئ او دا ټول سياسي ليدران او مسلمان سرکاري افسران دلته راواوړئ. نو د هغو خوارانو به څه حال شي؟ نو د دې په ځواب کښې به دوي وې چې دلته مونږ سره کوم هندوان پاتې شي نو دا به يو قسمه يرغمال وي که هلته هندوستان کښې هندو زمونږ په مسلمان ورور زياتې کوي نو مونږ به دې هندوانو له زور ورکوو. نو په دې طريقه به هندودا جرات ونه کړي چې په هغو مسلمانانو زور وکړي نو اوس خو تاسو دا ټول يرغمال وځغلوئ. اوس به د هغو غريبانانو مسلمانانو څه حال وي؟ او چې دا هندوان او سکھان تاسو د خپله لاسه رخصت کړئ نو

رېښتيا رېښتيا دي

دباو به بيا په چا کوي. ولې حقيقت دا ده چې په دغه وخت کېښې نه د چا په اسلام څه کار و او نه په مسلمان په هندوستان کېښې وروستو پاتې مسلمان د چا ياد وو؟ دلته خو د هندوانو او سکھانو په کورونو، بنگلو، جانيډادونو، دوکانونو، کارخانو او تجارت تالان کې و. د چا په نظر کېښې د هغوي سرکاري نوکرۍ وې هم سول او هم فوځي. د دې غېر مسلمو دا جانيډادونه چې مسلم ليکيانو داسې په ارت مټ لوتل او بې درکې ئې هضمول، نو دې کېښې د دوي څه حق و؟ دا خو اول حق د هغو مسلمانانو مهاجرو و او څوک چې د هندوستان لوتلي او خپلي راشل شوي وو او جانيډادونه ترې نه پرېښتيا وروستو پاتې وو. يا بيا جانيډادونه د مملکت پاکستان کېدل يعني د خپل حکومت او د ملک ملکيت بايد چې ټول قام ته ترې نه فائده ورسې او چې کله د قام د ښېگړې سوال راشي نو د حکومت وقت دا فرض صرف او صرف د هغو سربازانو غاښانو و چا چې د ملک د ازادۍ په خاطر د جابر پېرنگي په خلاف ټول عمر قربانۍ ورکړي وې د جېلونو سختۍ ئې تېرې کړې وې او هغه کورنۍ په خصوصيت سره د دې مستحقې وې د کومو مشران چې جېلونو ته لاړل او وروستو پاتې بچي ئې بيا د توک ډوډۍ د پاره محتاجه وو. دغه کورنۍ بې تعليمه شوې او بچي ئې بې تربيه پاتې شول او په تېره تېره بيا دا حق د هغو شاه زلمو د وارثانو و چا چې خپل سرونه د وطن د ازادۍ په جنگ کېښې قرباني کړي وو. د هغو کونډو رنډو حق و چا چې د خپل کور خوشحالي د قام د سره قرباني کړي وې، حق د هغو پېغلو و چا چې د قام حق او خپلواکي گټلو د پاره د وطن د جنگ تر مور چله پورې د خپلو خاوندانو سره تللي وې او هغه چې بيا د مورچو نه په بېرته رانه غللي هغه ميندې مستحقې وې چا چې خپل بچي د قام د بچو سره لوگي کړل چې هغوي له ازادي، غېرت، عزت او پښتو وگټي. دا د دغو مجاهدينو، غاښانو، شهيدانو، نارينه و او زنانو په خپله

رېښتيا رېښتيا دي

خاوري او وطن يو قرض و. پکار و چې مشکور او ممنون قام د دغو سربازانو، نرانو او توريالو قرض خلاص کړي وې، ولې دلته خو جنگ قام باليلو او پېرنگي وگټلو. پېرنگي خدائي خدمتگار ته په دې غصه و چې په نړۍ هندوستان کېښې ماسوا د ديوبند د علماء دين نه نورو ټولو مسلمانانو کېښې صرف پښتون من حيث القوم د پېرنگي پر خلاف راپورته شوي دي. نو د هغې سزا به ور لږه دا ورکيدې شي چې دلته به هم د پېرنگي هغه سران، نوابان، خان بهادران او په خصوصيت سره هغه خوشامندگر جاگېرداران په نذرت کېښول شي چې هغوي صرف د خپل ذاتي غرض د پوره کولو د پاره د پېرنگي هغه پاليسي کاميابه کړي چې هغه ئې د دې منطقې د پاره لري. داسې جاگېرداران او سرمايه دارو خانانو خو هغه وخت پسې ارمان کولو چې ټول اولس د دوي محتاجه او خوراک و. خدائي خدمتگارو چې په غريبو او نادارو بنيادمو کېښې د عزت نفس، خود داري او د خپل حق غوښتلو او حاصلولو جذبه پېدا کړې وه. هغه نه د پېرنگي په خبر تمامېده او نه د پېرنگي د گوډاگيانو، دغو سرانو، نوابانو او جاگېردارانو په خبر

مسلم ليگ او رياستونه

په هندوستان کېښې د رياستي حاکمانو د لاندې علاقه د رقيبې په لحاظ 1/5 وه او ابادي د دې رياستونو د ټول هندوستان د ابادۍ 2/5 وه. يعني د څلوېښتو کروړو په ابادۍ کېښې شپاړس کروړه رياستي نظام لاندې وو. دا لوي واړه قابو شپږ سوه رياستونه وو. د دې رياستونو د مستقبل په حقله هم د کانگرس او مسلم ليگ په پاليسيو کېښې اختلاف څه چې تضاد و. کانگرس د خپلې پاليسۍ اعلان کړې و چې د هر يو رياست د تړون، الحاق، راټل کېدو فېصله به د رياست اوسېدونکي عوام کوي ولې په دې

پنیا رشتیا دی

غیر

(Wavell, the Viceroy's Journal, p.207)

تاسو (انگریزانو) ته نور زیات کلونه د پاتې کېدو ضرورت

وي او مسلمانان هېڅ تلوسه نه لري چې انگرېزان لاسي

وي او مسلمانان هېڅ نژاد، ملي، ژبني او ښاروالي نه لري. د هغو سرکار پرسته خلقو وو چې هغوي د خپل مسلم ليگ کښې اکثریت د هغو سرکار پرسته خلقو وو چې هغوي د خپل قام په خلاف د انگرېز سره په پره کښې ښه په تړه ولاړ وو نو هغوي قام خه کولو او قام له د نمائندگۍ حق گټل نهې خه کول؛ ماشه خو دا وه چې د رياستونو د الحاق دې فيصلې له نې هم د اسلام رنگ ورکړو دې خوا نې فکر نه و چې کله مونږ د واليان رياست دا حق تسليم کړو چې د رياست الحاق فيصله به هغه کوي نو د کشمير به خه کېږي؛ هلته حکمران مهاراجه (هندو) دے او د رعيت اکثریت نې مسلمانان دي نو په دې دوه گډه به خه کوي چې د حيدر اباد دکن، بهوپال او رامپور د باره به يو گډ وي او د کشمير د باره بل.

ولي د کشمير په مسئله کېنې هندوستان ته يو مشکل پېښ ؤ چې د هغې پوله د هندوستان سره نه جنګېده. دغه مسئله ورله هم مسلم ليگ حل کړله چې د پنجاب تقسيم نې منظور کړو. نو چې د ډاونرزي کميشن (سرحدې کمېشن، رپورټ راغې او په هغې کېنې نې د گورډاس بورډ ضلع هندوستان له وړکړله. نو په دا شان د هندوستان پوله لاړه کشمير سره وجنګېده او جونکې دواړه ډلې يعنې کانگرس او مسلم ليگ دا باندې قبوله کړې وه

کھد هندوستان نقشبتي ته وکتے شي او د دې رياستونو شمېر ته پکښې
سپړي وگوري. نو دا ټول هندوستان د دې راجاويو د لاسه غاړه د
لوې لوې علاقې د دې شهزادگانو. نوابانو. مهاراجگانو او راجگانو د
حکمراني نمونې وې او په دې دومره غزیدلې او پراخه وطن کښې داسې
رياستونه هم وو لکه د نظام حيدر اباد د رياست دکن رقبه د پوره يو ملک
هم هومره وه لکه د ايتلي هومره او ابادي ئې خه لږ خه کم دوه کروړه وه

د مسلم ليگ په نظر کښې د مسلمانانو حکمرانانو داسې رياستونه لکه حيدر اباد دکن، بهوپال او رامپور وو چې د هغه ځای نوابان مسلمانان وو او د رعيت اکثریت ئې غېر مسلم وو دغه د کاتېمياواړ رياستونه جوناکړه، مناوه وغېره وغېره د مسلمو اکثریتي علاقې وې ولې نوابان ئې مسلمانان وو. دغو رياستونو سره اگر چې د پاکستان سرحدونه نه جنګېدل او پولې ئې د پاکستان نه لرې وې ولې فاصلې دومره نه وې لکه څومره چې د کراچۍ او ډاکي تر منځه وې نو د مسلم ليگ د دغه منطق په بناء خو دوي د پاکستان سره الحاق کولې شو: خو د مسلم ليگ په دې بله خبره چا اعتراض نه شو کولې چې د رياستونو مستقبل فېصله دې د هغه ځای حاکمان وکړي ځکه چې د اولس نه د تېوس ضرورت هغوي نه محسوسولو. اخبر مسلم ليگ گڼې چرې د پېرنگي نه د هندوستان د اولس د پاره حق غوښته د چې اوس به ئې د يو مسلمان نواب نه د هندو رعيت د پاره وغواړي بلکې هغوي خو اپوټه پېرنگي ته دا خبره څرگندوله چې مسلمانان دا نه غواړي چې پېرنگې دې د هندوستان نه لار شي لاره وېول وانسراي هند په خپله ليکي چې پېرنگيانو له پکار دي چې څو کاله دلته پاتې شي او کم از کم

رښتيا رښتيا دي

چې د دغه کمېشن فېصله به اخبري وي او هغه به دواړه قبلوي. نو بيا مسلم ليگ او د پاکستان حاکمانو دا حق نه لرلو چې د گورداس پور په ضلع څه اعتراض وکړي او بيا کله چې دغه هندو مهاراجه د خپل رياست الحاق د هندوستان سره کوي، نو که نور هر څوک اعتراض کوي وبه کړې شي. ولې مسلم ليگ پرې هېڅ اعتراض حق ځکه نه لري چې مسلم ليگ د رياستونو په حقله دا اعلان کړي د چې د رياست الحاق به د رياست حکمران کوي نو په دا شان مسلم ليگ د خپله لاسه د کشمير د قسمت د فېصلې لار ازاده کړله او دغه رياست ئې په جونگه کښې هندوستان له ډالۍ ورکړلو. دغه شان دا بله ټوټه د مسلمانانو د اکثريت د تقسيم مسلمان په سلسله کښې د لاسه ووته.²⁹

فرقه وارانې سياست او د مسلم ليگ نظريه

مسلم ليگ د يو سياسي جماعت په حيث ځان د مسلمانانو د حقوقو محافظ گڼلو او د ټول هندوستان د مسلمانانو تکليفونو، مصيبتونو او محروميو علاج ئې دا تجويز کړي و چې يو مملکت پاکستان دې جوړ شي چې دغه ملک به مسلم ملک نه بلکه اسلامي ملک وي. بايد چې د دې دواړو په منځ کښې فرق وکړي شي: مسلم ملکونه خو نن په شلگونو دي يعني داسې ملکونه چې په هغې کښې د مسلمانانو اکثريت وي ولې اسلامي ملک به هغه وي چې هغې کښې به اسلامي نظام حکومت رائج

²⁹ گورداسپور چې پرته د مسلم ليگي مشر نواب افتخار الدين ممدوت دوتر و، د فېروز پور بدله کښې هندوستان ته پرېښودل شوي و. گنې باونډري کمېشن گورداسپور پاکستان کښې شامل کړي و خو د باونډري کمېشن رپورټ د مسلم ليگ مشرانو منظوري ته پرېښودل شو هغوي د گورداسپور په بدل کښې فېروز پور وغوښتو نتيجه کښې نه گورداسپور بيا ملاو شو او نه فېروز پور، اپوټه هندوستان ته کشمير د پاره لاره هم وموندلې شوه

رښتيا رښتيا دي

وي فرق بالکل واضحه دے نن که مونږ په دنيا کښې اسلامي ملکونو ته وگورو نو قابو هر ملک کښې مختلف نظام رائج دے: چرته شهنشاه، نو چرته بادشاه، چرته فوخي حکمران او بل ځای دکتېټر. چرته پارلياماني طرز او چرته د سياسي پارټو اقتدار: نو مسلم ليگ طرز او چرته د سياسي پارټو اقتدار: نو مسلم ليگ دا نعره ورکړله چې مونږ پاکستان د دې د پاره غواړو چې هلته اسلامي نظام، عدل او انصاف جاري او يو حقيقي اسلامي معاشره قائمه کړو او په دا شان ټولې اسلامي دنيا ته يوه نمونه قائمه کړو چې هغوي هم دغسې نظام په خپلو خپلو ملکونو کښې رائج کړي. جدا مملکت د غوښتنې په جواز کښې مسلم ليگ دا دليل پېش کړو چې هندوستان کښې يو قام نه، بلکه دوه قومونه اوسي او دا نظريه ئې په دنيا کښې اول ځل پېش کړله چې قوم د عقيدې په بنياد جوړېږي، يعني هندو او مسلمان دوه جدا قومونه دي او چونکې د دوي عقيدې جدا دي. د دې وجې نه دې هندوستان د دغو مذهبي عقيدو په بنياد تقسيم شي يو خوا مسلمان شي او بل خوا هندوان، دا بنيادي اصول جناح صاحب په 1940 کښې د پاکستان د تجويز په وضاحتي تقرير کښې بيان کړي دے:

The Hindus and Muslims belong to two different civilizations which are based mainly on conflicting ideas and conceptions.... To yoke together two such nations under a single state, must lead to growing discontent and final destruction of any fabric that may be so built up for the Govt. of such a state.

(Choudhry Mohd. Ali, The Emergence of Pakistan. P.39)

ترجمه: هندوان او مسلمانان دوو مختلفو تهذيبونو سره چې په متضادو نظرياتو او تصوراتو باندې ولاړ دي، تعلق لري. دغه شان دوه قومونه په يو رياست کښې را يو ځای کول به

ريڻيا ريڻيا دي

زياتيدونڪي عدم اطميناني را پيدا ڪري او پءِ اخبره ڪنبي به
هره هغه اڏانهه ڇي مونڙي دي رياست د حڪومت د پاره
جوره ڪرو. تباہ ڪري

تر اوسه پوري د قوم تصور پءِ مملڪت پوري ترلے وو يعني ڪه هر ڏورمه
مذهبي فرقي پءِ يو وطن ڪنبي اوسيدې. خو د هغه وطن قوميت د هغه
مملڪت او خاوره پوري ترلے ۽ لکه مثال ڪنبي هر يو ملڪ ڇي واخلن
برطانيه ڪنبي د هرې فرقي او عقيدې خلق ڇي اوسي. نو هغوي ته
Britisher وائي داسي امريڪه واخلن. د هغه ملڪ قوميت پءِ هغه رياست
پوري ترلے دے د هر مذهب. هرې فرقي او هرې عقيدې سري ڇي پءِ
امريڪه ڪنبي اوسي هغه امريڪن دے. داسي شوروي اتحاد. فرانس.
جرمني. ايتلي وغيره تر دي ڇي اسلامي ملڪونو ڪنبي پءِ مشرق وسطي
ڪنبي ڏورمه ملڪونه ڇي دي. د هغې ڪنبي د مختلفو مذهبونو. عقيدو خلق
اوسي ولي د هغوي قوميت پءِ هغه خاوره او ملڪ پوري ترلے دے لبنان ني
واضح مثال دے ڇي هلته مسلمانان او عيسايان اوسي. خو دواړه لبنانيان
دي او لري څله خو؟ علامه ڊاڪٽر سر محمد اقبال د چا پءِ حقله ڇي دا ويلي
شي ڇي هغه د پاڪستان خوب ليدلے ۽. پءِ خيله دي نظري پءِ ثبوت ڪنبي
خيل يو د اردو شعر ڪنبي د دي وضاحت کوي ڇي د مذهب دا ڪار نه دے
ڇي هغه دي پءِ اولس ڪنبي بھتون او دڻمني پيدا ڪري ولي ڇي مونڙي ٽول
هنديان يو او هندوستان زمونڙي وطن او ملڪ دے يعني د شاعر مشرق پءِ
فلسفه ڇي هر ڏوڪ. پءِ دي خاوره اوسي. هغه هنديان لا هندوستانيان دي؛

مذهب نهين سکھاتا آس مين بير رکھنا

هندي هين هم وطن هين هندوستان همارا

نو مسلم ليگ ڇي دا نوي فلسفه پيش ڪرله نو شايد ڇي پءِ دنيا ڪنبي
صرف يو بلې مذهبي فرقي دا اصول تسليم ڪرل ڇي هغه يهود ۽ او هم دي

ريڻيا ريڻيا دي

بيل پءِ زور هغوي پءِ پيرنگيانو زور واولو ڇي د يهودو د پاره دي هم لکه
مسلم ليگ د عقيدې د مذهب پءِ بناء يو د اسرائيل رياست د فلسطين نه
راجدا ڪرے شي

اوس به يو قدم مخڪنبي واخلو ڇي وگورو ڇي مسلم ليگ د دي خيلي
نظري د قبولو د پاره څه لاري چاري اختيار ڪرلې مسلم ليگ پءِ دي ملڪ
ڪنبي د څه قسمه حالات پيدا ڪول غوڻتل ڇي څنگه يوه داسي معاشره
قائم شي ڇي هغې ڪنبي د مسلمانانو د حقوقو تحفظ وشي او د هغوي د
پاره د يوروشانه او زرین مستقبل د خيلو د پاره لاري چاري ولول شي د
دي د پاره لازمي خبره دا وه ڇي اول دي د مسلمان د موجوده بدبختي او
محرومي هغه مونڙيه وجه معلومه ڪرے شي يعني د مرض تشخيص وشي
او هغه فرقونه دي پءِ گوته شي چا ڇي مسلمان دي حالت ته را ورسولو
يعني د دڻمن نشاندهي دلته مسلم ليگ خيل د دڻمن هندو ڪنلے ۽ او د هغه
ٽوله مخه هندو ته وه ولي حقيقت خو دا ۽ ڇي پءِ ايمانداري ورته وکتل شي
نو د مسلمان حقيقي دڻمن خو پيرنگي ۽ اوله خو دا ڇي پيرنگي د
هندوستان باچائي د مسلمان نه اخستي وه نو دا فرض به د مسلمان ۽ ڇي د
هندوستان ازادي پءِ قائم ساتلو ڪنبي ڪوم غفلت د هغه نه شوے دے. هغه
وگرڇوي او د پيرنگي مقابلي ته تر هغې چمتو ولاڙ وي ڇي هغه بايلي
ازادي پيا د هندوستان خلقو له وکتي نو د هندو پءِ نسبت د مسلمان زياته
دڻمني پيرنگي سره پکار ده دويمه دا ڇي پيرنگي يواخي دلته پءِ
هندوستان ڪنبي دتنه خو د مسلمان پءِ تباہي پسې نه ۽ راغلي هغه خو د
دنيا پءِ گوٽ گوٽ ڪنبي پءِ مسلمان پسې ڪرڇدي دي او هر ڇاے ڇي ني
وس رسبدلے دے نو د مسلمان ڪور ني وراڻ ڪرے دے هغه زري قبضي د
سلطان صلاح الدين ايوبي د وخت هغې نه به ني را واخلو او دا دے اوس ني
د مسلمانانو ترکانو عظيم خلافت عثمانيه تويي تويي ڪرے ۽ او سره پءِ

دینیا دینیا دی

خپل منځ کښې وېشلې. له دا چې اوس دلته په هندوستان پېرنگې حاکم
ل، نو هغه گڼې پواځې د هندو نه خپل حقوق اخستې دي او گڼې پواځې
هندو غلام دے او پواځې د هندو د بچي د خولې نمرې پېرنگې خپلو بچو
له وړې کړې نه د پېرنگې ژړنده ټول خپل رعیت یو شان دل کوي؛ هندو
مسلمان پکښې نه پېلوي؛ نو د دې وچې نه د سیاست طالب علمانو ته دا
ډېره ناشونې ښکارېده چې د هندوستان په خاوره یوه داسې ډله راپورته
شوه چې هغوي د مسلمانانو دښمن پېرنگې نه، بلکې هم هغه مظلوم هندو
وگرځولو څوک چې په خپله د پېرنگې په لاجې کښې د مسلمانانو سره سم
رانیځکې شي. بلکې یو داسې ماحول د پیدا کولو کوشش وشو چې دغه
سرمر اچي، نو ابادياتي قوت خپل دوست وگڼي او تر دې د هغه خدمت ته
ملا ونړي چې کډیو مسلمان فوځي ته حکم وشي نو هغه نور پرېږده. په ځانه
کعبه هم ډزې کولو ته غاړه ونه غړوله او ډېره د تعجب خبره خو دا وه چې د
مسلم لیگ د دې نظرې په برکت دا د هندو دښمنۍ دومره اثر پیدا کړلو
چې د پېرنگې دښمنان بیا د مسلم لیگ دښمنان شولو.
هغه کډیو خوا هغه حقیقي، مسلمانان غازیان، مجاهدین، هغه باعمله
عالمان چې د دیوبند د دارالعلوم په برکت کې د اسلام هغه اصلي او حقیقي
روح د کافر پېرنگې برخلاف په ایماني جهاد کښې حصه اخسته او په دې
بل خوا کې هغه قام پرسته مسلمانان څوک چې په قامي جذبه او ملکي
ښېگړې د پېرنگې نه د خپل ملک د ازادۍ د پاره جنگېدل. د هغوي
مخالفت څه چې هغوي کې د ملک څه د اسلام نه هم خارج تسلیم کړل. نو
دغه زما په خیال د مسلم لیگ د فرقه وارانہ سیاست اولنۍ غلط قدم و چې
هغه خپلو پېروکارانو او سیاسي ملگرو ته د دښمن په گوته کولو کښې
غلطې وکړله یعنې د مرض تشخیص غلط شو. لازمي خبره وه چې د دې ټول
په ټوله فائده کافر پېرنگې ته رسېدله.

278

دینیا دینیا دی

د مسلم لیگ مشران د دې خپلې دوه قومي نظرې په حق کښې دا خبره بار
بار کوي چې د دې بنیاد په حقیقت کښې سرسید احمد خان ایښی و چې د
دیوبند د اسلامي دارالعلوم په مقابل کښې د علیگړه مسلم یونیورسټی
بنیاد ایښودے و. ولې تاریخي لتون څه نورڅه وائي د هغه چې کوم
تقریرونه مالیدلي دي هغه خو ټول په ټوله د دوه قامي نظرې خلاف دي
مثال په واخلو؛ دا تقریرونه مخدوم زاده حسن په خپل کتاب A Nation is
Born کښې رانقل کړي دي. د دغه کتاب په (339) مخ کښې د
سرسید احمد خان د گورداس پور یو تقریر رانقل شوی دے چې هغه په
27/1/1884 کښې کړے دے

In his speech at Gurdaspur on January 27, 1884 Sir
Syed Ahmad Khan said, "we (i.e. Hindus and
Mohammadans) should try to become one heart and
soul and act in unison."

ترجمه: سرسید احمد 1884ز کال د جنورۍ په 27 د گورداس
پور په تقریر کښې ووي: مونږ هندوان او مسلمانان باید
کوشش وکړو چې یو زړه او یو روح شو او په اتفاق سره عمل
وکړو

مخکښې د دې د پاره یو منطقي او تاریخي دلیل بیانوي. وائي چې ټول زاړه
تاریخي کتابونه او روایات چې تاسو لوستي وي. لا مو اورېدلي وي او نن
هم دا خبره څرگنده ده چې د یو مملکت اوسېدونکي د یو قوم په نوم
یادېږي. د افغانستان مختلفې قبیلې یو قوم دے. دا شان په ایران کښې
مختلفې ډلې چې اوسي. دا په نوم ایرانی یادېږي سره د دې چې هغوي
کښې ډېر مذهبي او ذهني اختلافات دي خو بیا هم هغوي ټول ایرانیان
شمېرلے شي. بیا یو قدم مخکښې وائي چې دا د هندو او مسلمان لفظ چې
دے دا د مذهبي امتیاز د پاره دے هسې خو اول هندوان او مسلمانان څه

279

دینیا ریتیا دی

چې عیسایان چې دلته اوسي. هغه په حقیقت کې یو قوم دے
یو بل تقریر سر سید احمد خان په لاهور کې په ۱۸۸۴ز کې کړې دے
چې هغې کې یې هم د قوم په مسئله کافي تفصیلي بحث کړې دے خو په
آخره کې یې دې نتیجې ته رسېدلی دے چې د دې وجوہاتو په بناء زه دا
دواړه نسلونه (races) چې دلته هندوستان کې اوسي. په یو نوم یادوم:
یعني هندو مطلب دا چې د هندوستان اوسېدونکي بس دې کړه وشو؛ سر
سید خو ورپسې دومره لرې لاړ چې هغه د 'محمدین' نوم یې هم ورپسې
پرېښود او دا فتوي یې جاري کړله چې هر هغه څوک چې د هندوستان په دې
خاوره اوسي هره عقیده چې یې وي او د هر مذهب پیروکار چې وي. یو قام
دے او دا پرې لا د پاسه چې پکار دي چې کله به هره عقیده او هر مذهب چې
وي. خو د هندو په نوم دې بللي شي

هم دارنگې مسئله د سر محمد اقبال ده چې: 'هندي هین هم وطن هین
هندوستان همارا' د دې ثابتولو د پاره د مذهب نه مرسته اخلي چې: 'مذهب
نهین سکھاتا آپس بیر رکھنا' نو مذهب او مذهبي تعلیم خو بدلېدے نه
شي کم از کم د مسلمان خو دا عقیده ده چې د نبی کریم (ص) نه پس بل چا
ته دا حق نه دے حاصل چې په مذهب کې ترمیم وکړے شي. نو بیا دا
مذهبي عقیده څنگه د سیاسي نظرې سره بدلېدے شي. سر محمد اقبال
خو هم لکه د سر سید احمد خان په شان په دې سلسله کې کافي وړاندې
تللے دے: لکه چې د فارسي په یو شعر کې وائي چې:

دانه سبچه به زناړ کشیدن آموز

گر نگاه تو دو بین است نه دیدن آموز

د هندو او مسلمان د یو والي او اتحاد د پاره پېش کوي چې د مسلمان د
تسبیح دانې پکار دي چې د هندو د زناړ په تار وپېلې شي 'زناړ د هندوانو
مقدس تار دے چې د هغوي وجود سره پیوست د اوږې نه ترخ ته پروت

دینیا ریتیا دی

دے. یعني د مسلمانانو د ذکر الہي د پاره د تسبیو دانې دې د هندو د زناړ
په تار وپېلې شي. دا تړون غواړي. دا مذهبي روا داري کړه یو والے
غواړي. نو بیا فېصله اوروي: کله چې ستا سترگې دا دواړه جدا جدا ویني
نو یا خو ته په سترگو وړند بښه یې

پریزات په تفصیل د تللو ضرورت نشته. د مسلم لیگ د مختلفو وختونو
پس کړي قرار دادونه او د جناح صاحب خپل بې شمېره تقریرونه دا خبره
ثابتوي چې مسلم لیگ د دوو قومونو نظریه د خپل سیاست بنیاد ګرځولے
وړ. نو اوس پکار دي چې په دې خبره غور وشي چې مسلم لیگ خو صرف
د مسلمان خبر غوښتو. د نورو هندوستانیانو سره یې څه غرض نه و؛ یعني
هغه څه ته چې قام پرسته یا نېشنلسټ وائي. د هغې دعوي یې نه کوله. نو
کتل دا پکار دي چې دا نسخه تر کومه پورې د مسلمان د مرض علاج شوله
لکه څنګه چې ما مخکې ذکر کړے دے. مسلم لیگ د مرض تشخیص
کړے و چې د مسلمان د بڼې پېرنگے نه بلکې هندو دے او اوس یې ورله
علاج دا تجویز کړو چې د دوه قومي نظرې په بنیاد دې هندوستان تقسیم
شي او پاکستان دې جوړ شي؛ نو په دې طریق به د هندوستان د مسلمانانو
همه محرومۍ او تکلیفونه رفع شي.

دا هم یو تاریخي حقیقت دے چې د مسلم لیگ تحریک د هندوستان په
هغو صوبو کې زیات قوي او مقبول و کوم ځای چې مسلمانان په اقلیت
کې وو او د دې ثبوت د ۱۹۳۷ز صوبائي انتخاباتو کې په قطعي طور
ښودلے شوے دے چې د مسلمانانو په څلورو وارو اکثریتي صوبو کې
یوه صوبه کې هم د مسلم لیگ دلې هېڅ څه نمایندہ حیثیت څه کوي چې
په دوو صوبو یعني سندھ او سرحد کې یې د سره یو ممبر هم نه و او د
پنجاب په ۸۴ مسلمانانو ممبرانو کې یې صرف یو ممبر و. په دې کې هم
څه د شک ګنجائش نه شته چې د مسلمانانو په اکثریتي صوبو کې

اختيار د مسلمانانو و مشري د هغوي وه. د پنجاب سر سکندر حيات خان د بنگال مولوي فضل الحق. د سندھ اله بخش سومرو او د صوبه سرحد مشر ياسر صاحب زاده عبدالقيوم او يا د ډاکټر خان صاحب و. نو په دغه صوبو کېږي خو د مسلمانانو حقوقو د تحفظ سوال نه پېدا کېدو د مسلمانانو د حقوقو د تحفظ مسئله خو د هغو صوبو وه چې کوم ځاي د غير مسلمو اکثريت و او دا هم حقيقت دے چې مسلم ليک هم په دغو صوبو کېږي هر دل عزيز و او د مسلم ليک د کل هند لېډرانو نمايندگي په پارليمنټ او صوبو کېږي هم دغو مشرانو کوله نو اوس بايد چې جذباتي طور نه بلکې په سره سينه په دې غور وشي چې د دغو غير مسلمو اکثريتي صوبو د مسلمانانو د تکليفونو او محروميو علاج د مسلم ليک د سياست د کاميابۍ په نتيجه کېږي وشو يا نه؟ دا ډېره ضروري نکته ده چې مسلم ليک په خپل سياست کېږي کامياب شوي دے تقسيم هند ئې کړي دے او پاکستان ئې حاصل کړي دے نو بايد چې اوس د دې سياست د کاميابۍ نه پس حساب وشي چې د مسلمانانو د کم شمېره صوبو د مسلمانانو د هغه مرض علاج په دې نسخه څومره کامياب شوي دے؟

زه دا خبره بار بار کوم چې کومو صوبو کېږي د پاکستان د قيام مطالبه وشوله. نو په دغو صوبو کېږي اختيار هسې هم د مسلمانانو و. که د مسلمانانو د اختيار خبره وه. نو دغه صوبې د پخوا نه د هغوي وې صرف نوم د پاکستان نه و. نو مطلب دا چې مرض په بمبي، مدراس، ډيلي، يوبي، بهار، سي پي او اريسه کېږي و. د مسلم ليک د دې دوو قومونو نظر ئې او د پاکستان د قيام کاميابۍ د هغه مجبور او محروم مسلمان څه ښېگړه وکړه. تکليف د بمبي او لکهنو مسلمان ته و او پاکستان مو په لاهور او پېښور کېږي جوړ کړو. تکليف د بهار او اريسه مسلمان ته و او پاکستان ئې په ډاکه کېږي جوړ کړو.

نو دا حق يواځې د هندوستان د هغو صوبو د مسلمانانو نه دے چې هغوي د دې تقسيم په نتيجه کېږي هم هلته په خپلو صوبو کېږي مېشته پاتې شول. بلکې د پاکستان د مسلمانانو هم دا حق دے چې د مسلم ليک مشرانو نه دا نېوس وکړي او ښه په کلکه ئې وکړي چې زمونږ نه وروستو پاتې د هغه وخت پينځو کروړو مسلمانانو د خوشحالي، سوکالۍ او د ازادۍ د ښېگړونو پوره په پوره فايده اخستو د پاره ستا سو دا تجويز کړي نسخه څومره کامياب او مجرب ثابت شوله

د دې نه هم د انکار کولو هېڅ گنجائش نه شته چې د پاکستان د قيام په دغه وخت کېږي په ټول هندوستان کېږي د فرقه وارانۀ فساداتو سور اور لگېدلې و. هغه مقامي اوسېدونکي په خپل کور کېږي د يو بل په غوښو اخته وو او بيا چې کله د يو خوا مهاجر بل خوا ته لوټلي، خپلي، وژلي او تالا شوي رسېدل او هغې دواړه اړخ ته په دغه اور لږگي نه، تېل اچول او ملک يو سره لمبه و او يو داسې مذهبي جنون او د فرقه وارانۀ لېونتوب د پرغز فضا په ټول ملک سالمه خوره وه چې د هندوستان يو گوټ هم ترې نه بچ نه و پاتې. د هندو، سکھ او مسلمان تر منځ نفرت، کرکه او دښمني دې حد ته رسېدلې وه چې هغه اخلاقي اقدار خو پرېږده، انساني خويونه هم په ځاي پاتې نه وو؛ ان تر دې چې د دې هر څه سره سره ئې د يو بل زنانه و ته لاس اچولو باندې هم صرفه نه کوله نو چې يو خوا په ټول ملک کېږي د هندو او مسلمان په نوم داسې د لېونتوب فضا وي او د دې تکليف او مصيبت، تباھۍ او بربادۍ په وخت کېږي دغه مظلوم او مجبور مسلمان هم هلته د هغه ساد خپلي هندو او سکھ سره په شريکه ژوند تېرولو مجبور پاتې شي نو د دغه مسلمان د ذهني، روحاني، نفسياتي او ايماني کيفيت اندازه څوک لگولې شي؟ او بيا په تېره تېره دا چې ټول هغه ليډران څوک چې د دغو پاتې مسلمانانو مشران وو او هغوي په شريکه کړه پاکستان ته يوږله

رښتيا رښتيا دي

او دغه مسلمان ئې په دغه فضا کښې د اور لمبو کښې په وينو لرلې پرېښودو. هغه په سرکاري نوکرو کښې چې کوم مسلمانان کله په سول کښې وو او که په فوځ کښې او د چا نه چې د خبر ښېگړې توقع د دغه مسلمان کېدې شوه هغوي هم پاکستان ته د تللو فيصله وکړله: نو دا چرته د کوم مسلم ليگي په ضمېر کښې راغله چې دغه په هندوستان کښې پاتې مسلمان چې مسلم ليگ ئې جوړ کړې و هغه له ئې چنډې ورکړې وې: د هغه په ښوونه او مطالبه ئې مظاهري کړې وې، جلوسونه ئې اېستي وو: د مسلم ليگ په هداياتو ئې داسې سياسي نعرې وهلې وې چې گاونډي سره ئې پرې خان دښمنۍ ته ودرولې و. نو نن د دغو مسلمانانو دا منتخب کړي مشران څه شول؟ او دا غريبانان ئې چا ته پرېښودل؟ دا داسې سوالونه دي چې په ځواب ورکولو د مسلم ليگ مشران مجبور دي.

دغه حال خو د سياسي، سرکاري نوکرو د مسلمانانو افسرانو و. ولې د دې سره سره هغه واره واره سرمايه دار او تاجران او کارخانه دار هم پاکستان ته واورېدل: نو په هندوستان کښې پاتې مسلمانانو د پاره اقتصادي لارې هم بندې شولې او که څه خاورې ايرې، کاروبار يو مسلمان تاجر، سرمايه دار دې خپل ناتوانه مسلمان ورور له ورکولې شو نو د هغې گنجائش هم ختم شو: خو لنډه اوږده دا چې په هندوستان کښې پاتې مسلمان هم مذهبي طور، هم سياسي طور او هم اقتصادي طور په داسې حالت کښې وروستو. بې بار و مددگار پرېښودل شو چې د ملک ټوله فضا د هغه مخالفه وه. مذهبي جنون وطن په سر اخستې و. په لکھونو خلقو پاکستان ته واورېدل ولې قابو پينځه کروړه مسلمان خو بيا هم مسلم ليگ په سياست د هندو په غلامۍ کښې دې مشرانو پرېښودل چې بېخي د دښمن په رحم خپل ژوند په داسې حالاتو کښې تېر کړي چې د هغوي مشران ټول په ټوله ترې نه يو په يو راغلل.

رښتيا رښتيا دي

نما په خپل خيال په دې ټولو کښې صرف يو د لکھنو نواب اسماعيل خان و چې هغه د راتلو نه انکار وکړو وې چې زه خپل مسلمان ورور په داسې حالاتو کښې پرېښودو ته په هېڅ شان تيار نه يم زما مرگ او ژوند دې خپلو وروڼو او دې خاورې سره تړلې دے. دې نورو خو خبر په دې کښې وگڼلو چې سره د بال بچه ښه په آرام او سکون ئې خان پاکستان ته راوړسولو او هغه خپله خاوره، خپل وروڼه، خپل سياسي ملگري او تابعداران ئې د سور اور لمبو ته وروستو پرېښودل³⁰

په وروستو پاتې مسلمانانو کښې هم زيات خلق د غېر مسلمو د بربريت نه په کډه کولو مجبور شول او خپلې، لوټلې، تالاشوي، ذهني او جسماني طور زخمي اوږدې اوږدې قافلي ډېرې په بې سر و سامانۍ کښې پاکستان ته راواوړېدل لازمي خبره ده چې د هندوستان ټولو مسلمانانو څو هجرت نه شو کولې. دا به مخکښې وکتل شي چې په پاکستان کښې په دې مظلوم او مجبور مهاجرو څه تېريږي اوس خو مونږ صرف دا وينو چې دغه د هندوستان مسلمان په دغه خپل کور کښې داسې سور اور ته نور نه شي ټينگېدې او خپل نجات ئې صرف په دې کښې دے چې هغه د خپل نيکه خاوره پرېږدي او د خپل سر او عزت بچ کولو په خاطر پاکستان ته پناه يوسي چې دغه يو د سر سورۍ او اسره د دې غريب پاتې ده دا خو معلومه ده چې غټان او رسېدونکي مهاجر خو به د غېر مسلمو پاتې جائيدادونه، ښکېلې، مانۍ، کورونه، دوکانونه او کارخانې قبضه کړي: ولې د دې په اور

³⁰ په دغو مجبورو مقهورو مهاجرو چې دلته څه تېر شوي، د هغې اندازه د هغه وخت د اردو ادب نه اختلې کېدې شي - لکه د سعادت حسن منټو افسانه 'گهول دو'، د قدرت الله شهاب 'ما خدا' افسانې، مونږ ته ښايي چې دغه مهاجر مسلمانان چې پاکستان د پاره ئې هندوستان پرېښودل و، دلته د خپلو مسلمانانو د لاسه هغوي باندې لاريات ظلمونه ناکړدي وشوي ولې پښتو ادب کښې په فساداتو افسانه نه ده ليکلې شوي - دا ځکه چې دلته د خداني خدمتگار تحريک رضاکارو د دغه ډول لومړۍ فساد مخنيو په کاميابي کړې و

سوي او په وينولت پت غريب مهاجر به څه حال شي؟

چې دې ټولې مسئلې ته سره په غور وگوري. نو په دې کښې به هندوستان کښې پاتې مسلمانانو ته يو بنيادي مشکل د مسلم ليگ د سياست په نتيجه کښې دا پاتې شو چې يوې سياسي مسئلې له چټي په چټي مذهبي رنگ ورکړي شو او د مسلم ليگ په برکت دا جنگ د سياست د مېدان نه پس د مذهب په فرقه وارانته ډگر چالو کړي شو. گڼې نو که سياسي تحريک وي نو د تقسيم سره به مسئله ختمه شوې وه او سياست به کامياب شوی و کانگرس د هندوستان ازادي غوښته. د هغوي هم کاميابي وشوله. پېرنکې لار. غلامي ختمه شوله. مسلم ليگ پاکستان غوښتو. هم هغه حاصل شو: نو مسئله که په سياسي سطحه وي خو ختمه شوې وه. ولې مسلم ليگ دې سياسي مسئلې له مذهبي رنگ ورکړو نو په هندوستان کښې پاتې مسلمانانو ته نې دا يو ډېر لوې عظيم غم وروستو پرېښود چې فرقه پرست هندوان او مذهبي جنونيان په دې سوچ مجبور شول چې د مذهب په بنا خو هندوستان تقسيم شو: ولې خو لا هغه شان هم د هغه مذهب پېروکار د کرورونو په شمېر کښې موجود دي نو دا خو مسئله حل نه شوله او هم دا وجه وه چې د مذهبي جنون او فرقه وارانته منافرت دا اور مړ نه شو. بلکې هغه پاتې مسلمان بيا نور هم مجبور او محروم په دې شو چې اول صرف د غېر مسلمو اکثريت ته پاتې وو اوس د هغوي قهر و غضب، دښمني او ترېگنۍ نه پاتې شو: نو مطلب واضحه شو چې مسلم ليگ د هندوستان د اقليتي صوبو د نمائنده په جېټ د هغوي د مرض په تشخيص کښې خطا وتل او چې د مرض تشخيص صحيح ونه شي. نو علاج به نې نور غلط وي. د مسلم ليگ د سياست په نتيجه کښې دغه مسلمان په ځاي د دې چې ښه شي. لا ورپسې نور هم د مجبوري، محرومي او محکومۍ حده پورې په مودې مرض ښه ککړ شو.

فرقه واراننه فسادات او کانگرس

دې کښې شک نه شته چې که يو خوا د مسلم ليگ د فرقه واراننه سياست په نتيجه کښې ټول ملک کښې اور لگيدلې و نو د دې مقابله کښې داسې فوټونه هم په مسلمانانو کښې او هم په غېر مسلمو کښې لگيا وو چې د دې اور وژلو کوشش وکړي د دې نه هم انکار نه شي کېدې چې په دغه وخت کښې د ټول قام جذبات او احساسات دومره د لېونتوب حد پورې را پارولي شوي وو چې خپلي بنيادم بيا د انسانيت د حلقې نه هم وتې و او بېخي د ځناوړتوب مقام ته رسېدلي وو نو چې په دغه وخت کښې به چاهم د هندو، سکھ او مسلمان په منځ کښې د رواداري او دوستۍ خبرې کولې نو نه يواځې دا چې دا څه بې موقع او بې ځايه معلومېږي. بلکې د حالاتو په موجودگۍ کښې څه د بې وقوفۍ د حده پورې چشم پوشۍ پورې تړلې کېدے.

په مسلمانانو کښې منظم حرکت په دې کښې خدائي خدمتگارو وکړو کله چې د مسلم ليگ د طرف نه په صوبه کښې د خدائي خدمتگارو د وزارت ماتولو په خلاف مهم ډېر تېز شو او مېجر خورشيد انور په ذريعه د سرحد په سياست کښې تخريب کاري په اول ځل معرفي شوله او چې کله دلته د فساداتو رډه کېښودې شوله نو دا خبره څرگنده شوله چې يو خوا په دې حالاتو کښې د قام دښمنه بدمعاشانو د پاره لاره ازاده شوله چې هغوي لوټمار شروع کړي او د فرقه واراننه قتلونو په ذريعه مکانونه، ښکلې، دوکانونه، تجارتي کوټې او کارخانې قبضه کړي نو دې خوا دا هم وليدل شو چې سرکاري افسران هم خپلې ذمه واري په صحيح طريقه سر ته نه رسوي او د غېر مسلمو حفاظت برابر نه کېږي نو صوبائي وزارت خواست

اخوا هندوستان کڻي هم د کانگرس مشرانو عموماً او گاندهي جي خصوصاً د دي فرقه وارانہ فساداتو د اور پڻ ورتلو پسې ملا وتړلہ گاندهي جي خو پڻ دې مسئلہ کڻي دومره لرې لاړ چې هغه. هغه خپل ژوند هم پڻ داو ولگولو او د کلکتې د مسلمانانو پڻ خلاف د فساد بندولو پڻ خاطر ئي د مرگ زوږه ونيوله او د دغې ذاتي قرباني پڻ ذريعه ئي داسې فضا پيدا کړله چې عام اولس د هندوانو. مسلمانانو او سکھانو خو پرېږده چې

پښتيا رښتيا دي

پنٿياربڻيا دي
مرڪاري پوليس هم دومره متاثره شول چي هغوي به هم ٿڙل او هله پسته
گاندھي جي روزه ما ته ڪرله چي ڪله د ڪلڪتي پڻ مېدان ڪنڀي پڻ زرگونو
مسلمانان. هندوان او سڪهان ٺي يو بل ته ورترغاړه ويستل ولي د لا اور
داسي حد ته رسبدلي و چي يو خاے به ڄا مڻ ڪڙو. نو بل خاے به ٺي سر
دوهه، نو گاندھي جي او د هغه ملگري داسي لولپه گرڇيدل چي پڻ هر شان
چي وي د ڊي اور د مڙ ڪولو ڪوشش وڪري ڪڏ ڪلڪته وه او ڪڏ ڊيلي. ڪڏ
مشرقي بنگال و، او ڪڏ بهار ولي دا مسلم ليگيان هم عجب مخلوق دے يا
خو هغه حسين شهيد سهروردي صاحب و چي د بنگال د وزيراعلي پڻ
جهيت ڪنڀي ٺي د مسلم ليگ د اعلان مطابق د زاست اقدام د ورڇي د
نماڻلو پڻ سلسله ڪنڀي د مسلمانانو د جلوس قيادت پڻ خپله ڪولو او هم
دا هغه مقام دے چي د ڪوم خاے نه د ڊي فرقه وارانہ مسافرت دا تيلے بل
شوعے دے او بيا دا هم خلقو وليدل چي هم حسن شهيد سهروردي بيا د
گاندھي جي د دغه فرقه وارانہ فساداتو د رفع ڪولو د پاره لگيا و 31

۱۱ ڏي لڙ ڪيئي مسلم ليگ د هغه اونهي منحرف، خدائي خدمتگارو ڇڻه گهٽ پورته ڪر ه ڪومو ڇي
د خان بهادرانو پ ه اشاره کانگرس سره د اتحاد پ ه بهانه تحريڪ پريڻيو د ۽ ل ڪه مولانا شاد
محمد او بخت جمال د صوابي، مولانا شاکر الله او مولانا خادم محمد اکبر د نوبار او د غسبي
خيني نور قام پلوري مشران - دوي نه يواڻي دا ڇي د احمد اباد گجرات او د هندوستان نور
پيشانه هندوانو سره جنگ جگري د پاره ولسول بلڪي د تحريڪ خلاف ن ه م هر خا زهر خواره
ڪرل د هندوستان پښتنو د دوي نه واند پ وڙخانو ڪني اشتهارونه وڙ ڪري وو ڇي زمونڙ
د هند مسلم فساداتو سره هيڻ ترون نشته - د دي خواب ڪني د هغه خاينو هندوانو ه م داسي
اشتهارات خپاره ڪرل ڇي زمونڙ ه پښتنو سره ڇه مسئلہ نشته جو د دي شرارتيانو د لاسه خيني
- - - - - مسئلہ فسادات ڪني ڪڪر شول او وڙني وشوي

پستاندهم هندو مسلم فسادات ڪنهي ڏکڻ ٿيڻ واري وڙهي
 ايس ڪي محمدار خپل ڪتاب 'جناح اور گاندهي' ڪنهي ليکيلي دي چي فسادات د مسلم ليگ د
 'راست اقدام' پايلاه و د بنگال وزير اعليٰ او قانون وزير حسين شهيد سهروردي په ښارسم اگست
 د ڪلڪتي ښار څلور ويشت پوليس سپشنونو ڪنهي دوه ويشت مسلمانانو افسرانو او دوه اښگلو
 اندين افسرانو ته حواله ڪړل او بياني پوره صوبه ڪنهي د جهڙي اعلان وڪړو مسلمانانو ڪونځونه،
 ښالونه، څٽڪونه، خنځرونه او ٽوپڪي نوښتي وږښلي مسلم ليگي لندغو ته نهي گاڏي وړ ڪرلي او

د دوه قومي نظريې نه د مسلم ليگ انکار

خو مونږ ليدلي دي چې کله مسلم ليگ د کيښت مشن منصوبه منظوره کړله او د هندوستان وفاق ئې تسليم کړلو او د دريو گروپونو يو مشترک مرکزي حکومت ئې ومنلو نو په دغه شان مسلم ليگ خپله د پاکستان مطالبه پرېښودله او چونکې د پاکستان د قيام د مطالبې بنياد صرف او مسلم ليگ د پاکستان د مطالبې پرېښودو سره سره د دوه قومي نظريې نه هم لاس ووينځلو. په کوم څېز چې زه پوهه شوه نه يم هغه دا چې د مسلم ليگ مشرانو د دې خپل سياست د پاره د مذهب مېدان خوښ کړه او هرې خبرې او پاليسۍ له به ئې د اسلام نکته نگاه نه يو جواز لټولو نو مشکله دا وه چې مذهب کښې خو څه کمه زياتې او ترميم تنسيح څوک نه شي کولې. يا کم از کم مسلمانان خو عقيدتاً نبي کریم (ص) اخبري نبي گني او دا ئې عقیده ده چې هغه يوه مکمله ضابطه حیات پرېښې ده چې په هغې کښې تغيير او تبدل، کمه او زياته نه شي کيدلې. نو مونږ ته په دې خبره پوهيدو کښې لږ تکليف ؤ چې اول د مسلم ليگ پاليسي د دوه قومي نظريې يعنې د پاکستان نظريه وه او نعره ئې دا وه چې: پاکستان کا مطلب کيا؟ لا اله الا الله³² ولې هم دغو د مسلم ليگ مشرانو دا فيصله وکړه چې

سوونو گېلن پټرول سېواني کوينونه هم ورله ورکړه شول ښکاره ده چې دې نه پس لگېدونکي اور کښې په زرگونو خلک ووژل شول او د دې فساد منطقي نتيجه بيا د وېش په وخت د لکھونو انسانانو تاريخي چټر او ؤ

³² د وېش نه وړاندې دا نعره چې د اصغر سوداني نومي يو لوکل شاعر وه، داسې وه چې 'پاکستان کا مقصد کيا؟ لا اله الا الله' - د وېش نه پس خو بيا منظر بدل شو ځکه چې پاکستان جوړ شو نو دا نعره داسې بدله کړې شوه چې 'پاکستان کا مطلب کيا؟ لا اله الا الله' - يعنې پاکستان چونکې خپله

دغه کلمه په ځای پرېږدي او د پاکستان او مطالبې نه دست برداره شي نو که په هغوي دا اعتراض وشي چې دوي خو د پاکستان او لاله يونټون پېش کړه ؤ، نو ايا د هغې به دا مطلب نه وي چې گنې د دغې کلي نه هم ويزاره کښاستل مذهب خو د دې خبرې چرې هم اجازه نه ورکوي چې نن دې د کلي په بنياد يو مذهبي تحريک وچلېږي او سبا له هم دغه مذهبي تحريک پرېښودې شي نو په دا شان خو به دا ټول عمل د دغې کلمې نه هم په انکار تمامېږي

دا يو بنيادي مشکل دے چې هرې هغې ډلې، تنظيم او پارټۍ ته به يقينا پېښېږي چې د خپلو سياسي پاليسيو د وړاندې بوتلو د پاره د مذهب نه کار اخلي بل هغه تنظيمونه دي چې هغوي خالص د مذهب په نامه ديني تحريکونه چلوي لکه زمونږ د هندوستان هغه باعمله عالمان د چا چې د ديوبند د دارالعلوم سره تعلق ؤ او هغوي د کافر او سامراج انگرېز بر خلاف خپل تحريک يو ديني فريضه او جهاد گڼلو او ټول عمل ئې د دين دائرې دننه ساتلو. دا نورې ډلې او په خصوصيت سره مسلم ليگ چې خپل ټول سياست ئې د مذهب د څادر لاندې چلولو، هغوي ته به لازماً داسې مشکلات مخې ته راتلل، ولې چې د مذهب لار خو واضحه او نېغه ده هغه کښې خو اخوا دې خوا تلل لا وړاندې کېدل وروستو کېدل نه شته اوسياست کښې خو دغه کار لازمي پېښېږي نو چې څوک سياست او مذهب يوځای کوي، نو د هغې لازمي نتيجه به هم دغه وي. لکه څنگه چې مسلم ليگ ته پېښه شوله: چې يو مقام داسې راورسېدو چې د خپلې

د لا اله الا الله متراف دے ځکه چون چران ځای ختم شو، سېواني خبرې مه کوئ ځکه د قرارداد مقاصد پاکستان کا مقصد، نه پس چې مولانا شبير احمد عثمانی ليافت علي خان به د دې د علي کولو غوښتنه وکړه نو هغه ورته ووي چې مولانا تنگول مه کوه، اوس پاکستان جوړ دے: مونږ پوهه شه زمونږ کار پوهه شه: ته کور کښېنه، اوس ارام کوه

رښتيا رښتيا دي

سياسي پاليسۍ د بدلولو په نتيجه کېنې هغوي د پاکستان د مطالعې نه لاس په شا شول او چونکې پاکستان هغوي د مسلمانانو د بنيادي مذهبي عقيدې سره تړلي وو نو دا اعتراض په هغوي په جايزه کېدو چې دوي خپله سياسي نه بلکې مذهبي عقیده پرېښودله

که د مسلم ليگ سياست ته وکتل شي نو د مسلم ليگ مشرانو هر چاته د هغوي د خواهش مطابق خبره کوله جناح صاحب چې به کله سرحد ته راغی نو هغه د نورو نه علاوه دلته کافي مذهبي مشرانو او پېرانو سره هم ليدۍ کانه کړي وو. د مانکي شريف پېر صاحب امين الحسنات له نې ليکلي ورکړي وو چې پاکستان به يو اسلامي مملکت وي او پکښې به قانون شريعت محمدي وي؛ ولې د دې په مقابل کې سکندر ميرزا په خپل سوانح حيات کېنې ليکي چې کله مونږ فيصله وکړه چې د دهلي نه کراچۍ ته خو نو ما يوه ورځ د قائد اعظم نه تپوس وکړو چې جناب مونږ خو ټول پاکستان ته روان يو. مگر تپوس دا کوو چې هلته به څه قسمه حکومت تاسو جوړوئ؟ ايا ستاسو اراده دا وه چې داسې حکومت به وي چې د هغې دارومدار به په اسلام وي؟ قائد اعظم وې چې نه، بکواس ده No, nonsense

په يو عصري حکومت جوړوم.

Before we all left Delhi, I said to the Q.Azam one day, "Sir we are all agreed to go to Pakistan. But what kind of Govt. are you going to have? Are you going to have a type of Govt. with accent on Islam?" "No, nonsense" he replied, "I am going to have a modern Govt."

ترجمه مخکښې له دې چې مونږ ډيلي نه روان شو يوه ورځ ما قائد اعظم ته ووي جناب عالي مونږ د ټولو فيصله وه چې پاکستان ته به خو ليکن څه قسمه حکومت به ته هلته جوړوي؟ ايا ته به داسې حکومت جوړکړې چې زور ئې په

292

رښتيا رښتيا دي

اسلام وي؟ هه خواب کېنې ووي چې نه بکواس ده زه به يو جديد حکومت جوړوم

حقيقت کېنې مسلم ليگ د پاکستان نه د ملا صاحب د جنت تصور جوړ کړی و چې څه ستاسو خواهش وي هغه به حاضر وي؛ د پيو او شاتو ولې به وي، د حورو او غلمانو خو به هډو څه حساب نه وي؛ څه ته چې دې زړه کېږي هغه به موجود وي، که انگور غواړي، که انار، که سبب غواړي او که بادام، نه به ونه کرل غواړي نه به د گوډ چاري ضرورت وي او نه به کولې

پاکستان ساخته مؤرخين دانشوران په دې بابله دوه ډلې دي - يوه ډله جناح صاحب سيکولو ليرل رامنل غواړي بله ډله دانا درباري ډله دا وائي چې نه هغه يو اسلامي فلاحی سرے و خو وخت نه مخکښې مړ شو نو اسلامي تجرباتي مملکت ئې جوړ نه کړو دا ډله هغه يو لوی زيرک اورسندلې ولي مني د دې اندازه د عارف محمود ايل نوموړي ليکوال ليکي باني پاکستان کی حضور پاک (صلی الله عليه وسلم) سره واليانه محبت نه کېږي؛ هغه ليکي چې کله جناح صاحب لندن کښی و، يوه شپه ورته نبي پاک صلي الله عليه وسلم راغلو، کتنی ورله وڅوڅولو چې دے باخښه ووسي پاک صلي الله عليه وسلم ورته ووي، زه ستا پېغمبر یم او تا ته وایم چې بېرته هندوستان ته لاړ شه او تحریک آزادي شروع کړه، زه درسه یم نو دې نه پس هغه بېرته راغلو جناح صاحب هم په دې پوهه و او لکه د پېرانو به ئې مذهب نه گټه اخسته ځکه 1948ز کراچۍ بار ایسوسي اشن نه وېا کېنې ئې وئیل چې ما ځکه لکنډر ان کېنې داخله اخسته چې هلته د نبي پاک صلي الله عليه وسلم نامه د دنیا لویو قانون دانانو سره لیک وه دا بيخي دروغ دي، هلته د نبي پاک صلي الله عليه وسلم نامه نشته البته عیسی موسی علیهم السلام سره ئې تصویر جوړ دے خو د تصویر دا خبره کول مذهبي حوالې سره سمه نه ښکارېده نو تصویر نه ئې نامه جوړه کړه چې خلق به وده گڼي دا خبره ساده خبره ده چې جناح صاحب اصلیت کېنې ليرل و که مذهبي؟ که مونږ د هغه د ژوند شې ورځې وگورو نو د هغه لائف ستايل مذهبي يا موليانه نه دے بلکې الترا ليرل دے - سبگار نوشي، سک پروري، هيم برگر خول، کاکټېل پارټی، سنوکر بلنير ډکول، خان ته مسر جناح وئیلو د بلره حکومتي چارواکو ته افشلي جيتی کول هغه ليرل ثابتوي

پروفېسر کرې بي سعيد خېل کتاب 'پاکستان دي فارمېټيو فېز' کېنې صفا ليکلي چې "Jinnah had a taste for pork and wine."

د هاغه وخت نه واخله، په درېم ځل نوي شان پاکستان پورې اکثر د يو مقدس خوب دروغونه قبضه شوروولې کېږي چې د طلاق در طلاق او نکاح در نکاح اقداماتو نه بکښي هم څنه نه کېږي

293

communities - the Hindu community and the Muslim community. Because even as regards Muslim you have Pathans, Punjabis, Shias, Sunnies and so on, and among Hindus you have Brahmins, Madrasis and so no, will vanish.

You are free to go to your temples, Mosques or any other place of worship. You may belong to any religion of caste of creed. That has nothing to do with the business of the state

We are starting with the fundamental principle that we are all citizens and equal citizens of one state Now I think we should keep that in front of us as our ideal and you will find that in course of time Hindus would cease to be Hindus and Muslims would cease to be Muslims not in the religious sense, because that is the personal faith of each individual but in the political sense as citizens of the state.

(G. Allana, Historic Documents, pp.545,46)

ترجمہ: ڪڏهن ڇڏي تاسو خپل ماضي بدله ڪري او پڻ شريڪه ڌا ڪار وڪرو ڇڏي ڌي بالڪل پرواه وٺڻ لڙو ڇڏي تاسو ڌ ڪوم مذهب فرقي سره تعلق لڙي او ڌي نه وڻاندي ستاسو ڌ يو بل سره ڇڏي قسمه تعلقات لڙي يا ڇڏي ستاسو رنگ، ذات، نسل او عقيدہ ڇڏي، بلڪي ٽول پڻ شريڪه خان ڌي مملڪت اوسيدونڪي وگني او داسي اوسيدونڪي ڇڏي ستاسو همه حقوق او ذمه واري برابر وي، نو ستاسو ڌ ترقي او پرمختگ لاري ازادي دي

زڻ ڌا خبره پڻ تاسو پڻ ٽينگه واضحه ڪول غوارم ڇڏي ڪڏهن مونڙ پڻ ڌي جذبه ڪار وڪرو نو ڌر زر به ڌا ڌ اقليتي فرقي او اڪثريتي فرقي ڌا تميز ڌ منڇه ورڪ شي ڌا ڌ هندو فرقي او

ڪول وي ڌ جناح صاحب خو ڌ مانگي پير صاحب سره ڌ شريعت محمدي ٻينگه وعده وه نو ڌا هم مونڙ ليدلي دي ڇڏي ڪله مسلم ليگ پڻ عبوري حڪومت ڪڻي ڌ شامليدو اجازت وڪري شوه، نو ڌ مسلم ليگ پڻ وزيرانو ڪڻي يو جوگندرناتيه منڊل و ڇڏي هم هندو و او هم هريجن، نو ڌا هم ڌ جهرانتيا خبره وه ڇڏي يو بيخي مذهبي تنظيم، ڇڏي صرف ڌ مسلمانانو ڌ حقوق ڌ تحفظ ذمه واري نڀ پڻ خپل سر اخستي ده، ڇنگه ڌ مسلمانانو ڌ دغه تحفظ ڌ پاره يو هندو وزير مقرروي ڇڏي هغه ڌ مسلم ليگ پڻ وهنا يو جدا قوم ڌي او هم ڌ جناح صاحب ڌ خپل تقرير له مخي ڌا دواړه مختلف او متضاد نظرياتي قومونه پڻ يو مملڪت ڪڻي نه شي يو خا ڪڏهن

اوس به لڙي مخڪڻي لڙي شو ڇڏي ڪله مسلم ليگ پڻ خپله مطالبه ڪڻي ڪامياب شو او دوه قومي نظريي پڻ بنياد نڀ هندوستان تقسيم ڪرو او ڌ پاڪستان مطالبه منظوره شوله نو ڌ پاڪستان ڌ باقاعده قيام نه دري ورخي مخڪڻي يعني ڌ (1947)، ڪال ڌ اگست پڻ يوولسم جناح صاحب ڌ پاڪستان ائين سازي اسمبلي ته پڻ خپل مفصل تقرير ڪڻي ڌ مسلم ليگ ڌ حڪومتي پاليسي ڌر پڻ وضاحت سره اعلان ڪري ڌي، چونڪي مسئله ڌر مونڙ به او بنيادي ده، نو زڻ به نڀ لڙي پڻ تفصيل سره رانقل ڪرم لکه ڇڏي فرمائي:

If you change your past and work together in a spirit that everyone of you no matter what community he belongs to, no matter what relations he had with you in the past, no matter what is his colour, caste or creed, is first, second and last a citizen of this state, with equal rights, privileges and obligations, there will be no end to the progress you will make. I cannot emphasise it too much, we should begin to work in that spirit and in course of time all these angularities of the minority and minority

رښتيا رښتيا دي

مسلمان فرقې به تر منځه لرې شي ولې چې داسې خو مونږ گورو چې په مسلمانانو کېنې هم پښتانه دي. پنجابيان دي. شيعه گان دي او سينان دي او په هندوانو کېنې هم برهمڼ. وشنو (شودر)، کهترې، بنگاليان او مدراسيان دي نو ورو ورو به دا ټول د منځه لاړ شي.

تاسو د خپلې مذهبي عقيدې په سلسله کېنې ازاد يئ. که څوک دهرمسال ته ځي او که جومات ته او که بل د عبادت ځای ته، ستاسو که هرڅه مذهبي عقیده وي ستا سو د مذهب، نسل او عقيدې د مملکت د کارگزاری سره هېڅ تعلق نشته....

مونږ بايد چې ځان په دې اصولو پوهه کړو چې مونږ ټول د يو مملکت اوسېدونکي او د مساوي حيثيت مالکان يو پکار دي چې مونږ دا اصول د يوې نظرې په شان په خپل منځ کېنې وساتو؛ نو زر به څرگنده شي چې هندوان به هندوان پاتې نه شي او مسلمانان به مسلمانان پاتې نه شي يعني په مذهبي شکل کېنې نه ولې چې مذهب خو د هر يو فرد د خپلې ذاتي عقيدې مسئله ده؛ بلکې په سياسي حيثيت کېنې چې هر يو اوسېدونکې د دې مملکت به د مساوي حقوقو مالک وي.

دې خبرې ته لږ غور پکار دے چې دا اعلان قائد اعظم څه چرته په پرېس کانفرنس کېنې لا په جلسه لا استقباليه کېنې نه دے کړې بلکې دا اعلان هغوي د پاکستان د ائين سازې اسمبلۍ د ممبرانو د وړاندې کړې دے چې د هغوي دا ذمه واري وه چې د مملکت خداداد پاکستان د پاره ائين جوړ کړي، د دغه ملک د اوسېدونکو د بنيادي، انساني حقوقو تعين وکړي، بله

رښتيا رښتيا دي

دا چې دې ته هم لږ فکر پکار دے چې دغه وخت د جناح صاحب حيثيت څه ؤ؟ هغه بابائې قوم ؤ، دغه وخت هغه د ټول هندوستان د مسلمانانو د طرف نه د مسلم ليگ د تنظيم باقاعده صدر ؤ. درېم دا چې هغه هم د دې پاکستان گورنر جنرل ؤ او څلورم دا چې هغه هم د دې ائين سازې اسمبلۍ منتخب صدر ؤ، چرته د ذمه واري څه ځانگه نه وه پاتې چې د هغې مشري جناح صاحب نه کوله، بله خبره دا هم ذهن کېنې ساتل پکار دي چې دا تقرير جناح صاحب ليکله راوړے ؤ او لوستلے ئې ؤ. د جناح صاحب غوندې تجربه کار بيرستړ زور او تجربه کار پارليماني غړے به شايد چې په اول ځل په پارلمنت کېنې چرته ليکله تقرير لوستے وي. دا ځکه چې دا يو ډېر اهم او د هغوي د جانبه يو تاريخي اعلان ؤ.

اوس به لږ د دې تقرير په مختلفو اړخونو بحث وکړو؛ د ټولو نه اوله خبره چې پکار ده چې په هغې غور وشي، هغه دا ده چې جناح صاحب د هندو او مسلمان د پاره د دوو قومونو په ځای د فرقې لفظ استعمال کړے دے اکثريتي فرقه او اقليتي فرقه خو دغلته هم نه دے وورېدلے بلکې د وضاحت د پاره وائي چې هندو فرقه او مسلمان فرقه، دا ما ته د دې تقرير او اعلان يوه بنيادي نکته ښکاري. دا نور تقرير بيا د دغې تفصيل او وضاحت دے.

د دې سره سره يوه بله خبره هم قابل غور ده چې کله د مسلمان تعريف کوي نو هغې کېنې د شيعه او سني سره سره د پښتون او پنجابي خبره هم کوي. دا شان د هندو په وضاحت کېنې يو خوا د برهمڼ، شودر او کهترې سره بنگالي او مدراسي هم يادوي نو هغه د مذهبي عقيدې سره سره د اوسېدو د علاقې يعني د استوگنې د جغرافيايي مقاماتو ذکر هم کوي او په دا شان د هغې خپل زور بنيادي دليل ترديد کوي چې د يوې خاصې مذهبي فرقې د پاره خاصه علاقه پکار ده، د نسل تمېز الوزوي د ذات پات تمېز الوزوي

رېښتيا رېښتيا دي

هغه د خپل ټول اعلان روح په خبره کښې دا بيانوي چې دا اصول د يوې نظريې په شان ياد ساتي چې هندوان به هندوان پاتې نه شي او مسلمانان به مسلمانان؛ په مذهبي شکل کښې نه. بلکې په سياسي حيثيت کښې. دغه هغه بنيادي فرق و چې د خدائي خدمتگارو او کانگرس په نظريه کښې او د مسلم ليگ په نظريه کښې نې وجود لرلو. مونږ هم دا وې چې مذهبي حيثيت او ذاتي عقیده د هر چا خپله انفرادي مسئله ده او د هندوستان د ټولو اوسېدونکو سياسي حيثيت مساوي او په يو شان دے. او نن چې پاکستان جوړ شو او مسلم ليگ په هغه خپله نظريه جوړه کړه چې هندو او مسلمان دوه جدا جدا قومونه دي نو نن هم هغه جناح صاحب د پاکستان په ائين سازه اسمبلۍ کښې د ممبرانو په مخکښې په ډېره ذمه واري دا اعلان کوي چې هندو او مسلمان دوه جدا جدا قومونه نه بلکې دوي فرقې دي او د رياست، مملکت د وړاندې د هغوي تر منځه هېڅ څه فرق او تمېز لا بېلتون نه شته.

سوال دا پېدا کېږي چې که د جناح صاحب دا اصول او دا نظريه وه، نو بيا د دې دومره خون خرابۍ او فساد ضرورت څه و؟ دا دومره بې گناه وينه د کوم مقصد د پاره توي شوله؟ دا په لکمونو کورنۍ تباه او بربادې شوې او د فرقه وارانۀ نفرت، لېونتوب دا پرغز په څه غرض و؟ داسې د دښمنۍ او نفرت بنياد کېښودے شو؛ دومره مخلوقات په دغه اور وسوځېدل. دومره په کرکه او بېلتون کښې مختلفې فرقې راولړلې شوې، چې اثر به نې په عمرونو لاړ نه شي. په تقريرونو چرته دغه زخمونه راډکېږي.

دا صرف يوه خبره ثابتوي چې هغه د ماونټ بېټن خبره چې مسلم ليگ په ملک کښې دومره د جذباتي پرغز فضا را پېدا کړې وه چې نه يواځې دا چې هغوي په خپله په دې خپله مطالبه د تقسيم او د منصوبې د پاکستان په يو اړخ هم غور نه و کړے. بلکې بل چا به نې دغه اړخ ته مخه راکړخوله خو

رېښتيا رېښتيا دي

هغوي ته نې هم غوږ نه کېښودو، ولې اوس چې کله پاکستان جوړ شو او حکومت نې مسلم ليگ ته په حواله شو نو هغوي مجبور شول چې د قوم او قوميت، ملک او مملکت په تصور فکر وکړي او چې سوچ نې وکړو. نو د خپل سياست هغه تضادات ورته څرگند شول چې که د رياست بنياد په مذهبي عقېده کېښودے شي، نو بيا څو يو خوا د دنيا دا مختلف اسلامي ملکونه هېڅ قسمه جواز نه لري چې خپل جدا وجود ولري؛ او بله دا چې بيا خو د هر يو اسلامي ملک غېر مسلمه ابادي مجبوره ده چې چرته غېر مسلمه رياستونو ته هجرت وکړي؛ نو بيا جناح صاحب مجبور دے چې په سنجيدگۍ سره په دې مسئله غور وکړي او څه معقوله لار ورله راوباسي. نو دغه هغه لار وه چې اوس جناح صاحب دې نتيجې ته ورسېدو چې په پاکستان کښې هم غېر مسلم شته او په خصوصيت سره په مشرقي حصه کښې څو کافي دي نو اوس چې ملک د پاکستان په نوم جوړ شو، نو د دې ملک اوسېدونکي به ټول پاکستانيان وي او د يو قوم په حيثيت به ځان ته پاکستانيان وائي، که نه پاکستانيان به صرف مسلمانان وو او دا غېر مسلم به جدا قوم وي؛ نو ايله د خپلې سياسي مفکورې په ټيمگرټيا خبر شولو. اسانه مطلب دا شو چې د مسلم ليگ د تېرې سياسي نظريې په بنياد خو هندو او مسلمان دوه قومونه وو او د هندوستان په خاوره دې دوو قامونو يو ځای ژوند نه شو تېرولے ولې هم دغه دواړه چې کله په داسې خاوره اباد شول چې نوم نې پاکستان دے؛ نو بيا دغه دواړه قومونه اوس قومونه نه دي بلکې قوم اوس يو پاکستاني قوم دے او د عقيدې او مذهب په تميز دوي ته فرقې وئيلے شي او تماشه دا ده چې دا د پاکستان دا علاقه هغه د هندوستان خاوره ده. خو صرف د خاورې نوم د هندوستان په ځای پاکستان شو؛ نو د دې نه د هندو او مسلمان تر منځه هغه همه تضادات او جدايۍ ختمې شولې چې دوي نې د عقيدې په بنا د يو بل نه بېخي جدا کړي وو او

رېښتيا رېښتيا دي

رېښتيا رېښتيا دي

په يو ملک کېنې سره د گزران هېڅ قسمه گنجائش نه و. د دې نظريې د بحث په سلسله يوه بله غلط فهمي لري کول هم ضروري ده. دلته چغې سوري د نظريه پاکستان داسې وهله شي او مسلم ليگ دا تاثير ورکوي چې گنې د ملک هم څه خپله نظريه وي. نظريه د افرادو، تنظيمونو، جماعتونو او ډلو سره تعلق لري او د دغو افرادو، ډلو، جماعتونو او تنظيمونو دغه سياسي سوچ او نظريه تر هغه وخته پورې د هغه ملک لا رياست نظريه وي چې کله پورې دغه پارټي په دغه رياست حکمراني کوي؛ مثال به واخلو د روس خاورې او ملک خپله څه نظريه نه لرله. هلته اول د زار روس پاچائي وه ولې کله چې زار روس د انقلاب په ذريعه لرې کړه شو او اقتدار د يوې داسې پارټي لاس ته راغې چې هغې اشتراکي او سوشلسټ نظريه لرله، نو هغوي دغه خپل اشتراکي نظام هلته رائج کړلو.

هم دا شان مثال به دلته د هندوستان واخلو دلته دا په کرورونو خلق د پېرنگي غلامان وو. دغه نظام ختم شو پېرنگې لار، هندوستان تقسيم شو. پاکستان جوړ شو، نو د پاکستان خپله څه نظريه نه ده بلکه د پاکستان نظريه د مسلم ليگ ډلې نظريه ده او دا نظريه به تر هغې د پاکستان وي چې تر څو د مسلم ليگ ډلې حکومت وي؛ څو چې کله يوه بله نظرياتي ډله بر سر اقتدار راشي او مسلم ليگ د اقتدار نه لرې شي. نو هغې سره به مسلم ليگ ځان سره خپله نظريه هم يوسي او بيا به د پاکستان نظريه د دغو نويو حاکمانو نظريه وي.

دلته خو برکه تماشه دا ده چې جناح صاحب خو بلې ډلې ته هم صبر ونه کړو او د 1947 کال د اگست په 11 مسلم ليگ هغه خپله دوه قومي نظريه په خپله مسترده کړله او هم هغه غېر فرقه وارانې نظريه چې په سياسي ژبه ورته سيکولريزم وائي، هغه ئې خپله کړه نو اوس هر سړي دا حق لري چې د مسلم ليگ د مشرانو نه تپوس وکړي چې د جناح صاحب د دې اهم تقرير نه

په اوس د مسلم ليگ نظريه څه ده؟ ځکه چې جناح صاحب خو په اول سر کېنې ووي چې هغه زړې خبرې اوس پرېږدئ اوس به د مملکت نظريه د دې اصولو تابع وي نو حقيقت دا دے چې جناح صاحب څوک خپل ليډرگني او د هغه په سياست، ذهانت، پوهه او عقل پوره اعتماد لري نو بيا د مسلم ليگ د دوو قومونو نظريه د جناح صاحب د پاکستان نظريه نه ده بلکه د جناح صاحب د دې اعلان نه پس اوس د پاکستان نظريه سيکولر يعنې غېر فرقه وارانې ده.

که لږ په ژور نظر ورته وکتلې شي، نو د پېرنگي د فرقه وارانې سياست په نتېجه کېنې هندوستان په فرقه وارانې بنياد تقسيم شو او چې پېرنگې رخصت شو، نو د هغه سره د هغه هغه فرقه وارانې سياست هم رخصت شو؛ ولې چې دې ټول حرکت ته سره گوري، نو د فارسي هغه شعر ئې بې اختياره ذهن لږ راځي، چې:

هرچه دانا کند کند نادام
ليک بعد از خرابين بسيار

ولې، يوې بلې خبرې ته هم په دې سلسله کېنې فکر پکار دے چې اوسه پورې خو د پېرنگي هم دا پاليسي وه او مسلم ليگ هم دغه پاليسي په مذهبي رنگ کېنې قبوله کړې وه چې د هندوستان اولس چې کله د خپل ووت او رائې حق استعمالوي نو دا به په فرقه وارانې بنياد وي يعنې هندو به هندو له ووت ورکوي او مسلمان به مسلمان له، کانگرس د مخلوط انتخاباتو Joint Electorates په حق کېنې و او مسلم ليگ د جداگانه انتخاباتو Separate Electorates اصول قبول کړے و نو اوس چې جناح صاحب ډېر په واضحه ټکو کېنې دا اعلان وکړو چې په پاکستان کېنې دننه به د عقيدې، ذات پات او هېڅ قسمه تميز په مختلفو مذهبي فرقو کېنې نه وي نو چې اوس به هم مسلم ليگ دلته جدا گانه انتخاب قائم ساتل غواړي

رېښتيا رېښتيا دي

که نه، د دغې نوې نظرې د اعلان په رڼا کې به مسلم ليک هم دغه اعلان خپلې منطقي نتيجې ته ورسوي او د مخلوط انتخاب اصول به تسليم کړي

د اگست څوارلسمه

د پېرنگي د غلامۍ نه د ازاديدو ورځ راتړدې کېده: ولې چاپېره اورلگېدلې و. بنياد د يو بل په ښکار پسې وتي وو. يو انسان د بل انسان د جبر او تشدد نه محفوظ نه و. بوداگان، ماشومان، بچي، لويي، واره، نر، ښځې هېڅ څوک هم د دې قهر او غضب نه بچ نه وو. قام د يو بل په مړۍ خولې لگولي وې. وينې ئې څښلې. کورونه تالا کېدل. کډې هوا کېږې وې. د مهاجرينو نه کېمپونه ډک وو. داسې داسې نيازبين گلالې بچي او په نازو نعمت کېنې لوي شوي پېغلې او زنانه نن په خاورو کېنې لوغړيدلې چې چرته ئې د قاليونونه ښکته پښې نه وې اېښې. د ژوند همه اخلاق، قدرونه، انسانيت او سړيتوب په خاورو کېنې سوي لوغړن پراته وو او د افسوس مقام دا و چې دا بدلون او ورسره تړلې تباهي په داسې وخت کې راغلله چې ملک خپله ازادي گټلې وه، ولې څه عجيب کيفيت و. د دې اور په دې بلو لمبو، د دې وينو په دې بهېدلو، د ژړا انگولا او په دې فريادونو کېنې بگلونه غړېدل. سرودونه غړېدل. ډولکي وهلې شول. سرناگانې غړېدلې. پرېډونه کېدل. سلامۍ اخستې شوې. جشنونه وو. خوشحالي وې، گله اگانې او اتيونه وو. د ډېرو چراغان و.

يو خوا د کراچۍ د ښار دننه د مسلمانانو مهاجرينو تالا شوي او لوتلې شوي مرگ خپلې، اورسېخلې لوغړيدلې قافلې راتللې چې چرته ئې په زمکه پښې نه وې اېښې.

په دې بل اړخ د اگست په 14 م د ملک د ازادۍ او د وطن د خپلواکۍ نېټه

رېښتيا رېښتيا دي

ټاکلې شوې وه د پاکستان د قيام تاريخ مقرر شوی و. لارډ ماونټ بېټن سره د خپلې ښځې کراچۍ ته راغی چې د تاج برطانيې د نمائنده په حيث او هندوستان د اخبري وائسرای په حيث د پاکستان لوی گورنر جنرل محمد علي جناح له د عهدي سوگند ورکړي او ائيني طور د پېرنگي د سلطنت د خانمې اعلان وکړي. په دې سلسله کېنې د تعجب خبره خو اول دا وه چې د ماونټ بېټن هرکلي له جناح صاحب نه په خپله لار او نه نواب زاده لياقت علي خان لار، څوک چې د پاکستان د نوي حکومت وزير اعظم مقرر شوی و او د حکومت پاکستان د طرف نه د هغه هرکلي د سندھ نوي گورنر سر غلام حسين هدايت الله وکړو.

د مسلم ليک د مشرانو عجب ذهني و. د مچ د وزير تللو نه دوي نه فلارېدل. خپل درناوي ئې په دې کېنې گڼلو چې بل سپک کړي د دې نه پس يوه بله ډېره اهمه لاندېه پېښه شوله. جناح صاحب ووي چې چونکې زه دلته د پاکستان گورنر جنرل او هم د دې ائين سازي اسمبلۍ صدر، نو زه به په اوچته کرسۍ کېښم او ماونټ بېټن به زما نه په لاندې کرسۍ کېښي ولې پېرنگي چې په دې مسئله کېنې مشر استاذ دے، هغوي ورته ووي چې صاحب ته خو به هله گورنر جنرل شې چې د هندوستان وائسرای ماونټ بېټن در له د عهدي قسم درکړي. ستا اختيار او مقام خو د دغې عهدي د قسم پورې تړلی دے او چې دغه قسم ماونټ بېټن نه وي ورکړے او دا اختيار ئې تا ته نه وي منتقل کړے نو ته خو هېڅ هم نه ئې يو عام سرے ئې. دا ئې هم ورته واضحه کړله چې که ته گورنر جنرل شې نو هم ستا مرتبه د ماونټ بېټن نه لاندې ده. ولې چې هغه وائسرای دے او دغه درجه ستا نه اوچته ده، د دې نه پسته چرته دغه لاندېه هم خوره شوله.

چې د مرتبې او رتبې د سپکاوي، درناوي دا ټول سر ته ورسېدل، نو يوه بله لاندېه پېښه شوله افواه ډېره گرمه وه چې د پنجاب سکھان ډېر په قهر دي

رښتيا رښتيا دي

او دا فيصله نې کړې ده چې کله جناح صاحب د اسمبلۍ اجلاس له مخې نوبه لاره کښې به پرې بم غورځولې شي کله چې ماونټ بېټن د جهاز نه کوز شو. نو تېوس ترې نه وشو چې د دې اطلاع په رڼا کښې څه فيصله ده؟ دا سرکاري جلوس به وځي که نه؟ ماونټ بېټن ورته ووي چې دا خوشاستاسو خپله فيصله ده. انتظام ستاسو دے ورته وويلي شول چې جناح صاحب دا فيصله تاسو ته پرېښې ده ماونټ بېټن وائي چې زما دا يقين و چې هېڅ داسې څه فيصله چا کړې هم وي چې په جناح صاحب د بم حمله وشي نو هم چې زه ورسره په سورلي کښې ناست يم. نو ډېر امکان دے چې دغه بم ونه غورځوي؛ ولې داسې خو به د پاکستان د گورنر جنرل سره د هندوستان گورنر جنرل هم قتل کړې شي نو د دې وچې نه ماونټ بېټن ووي چې ماته خو په جلوس ايستو هېڅ اعتراض نشته نو پس د هغې د جلوس انتظام وشو. نو چې کله د ائين سازي اسمبلۍ د غونډې او د ستوري نه پس جناح صاحب او ماونټ بېټن واپس د گورنر جنرل کور ته ورسېدل نو جناح صاحب ماونټ بېټن ته مخ ورواړولو:

Jinnah said Thank God I have got you back alive.
Mountbatten immediately replied. Thank God I have got you back alive.

ترجمه: جناح ووي چې د خداے شکر دے چې ژوند مې بېرته را ورسولې ماونټ بېټن ډېر زر ځواب ورکړو چې خداے شکر دے چې ماته ژوند بېرته را ورسولې.

په دې حالاتو کښې وطن ازاد شو؛ ازادي راغله خپلواکي تر لاسه شوله د انگرېز کډه هواکېره شوله. د پېرنگي يونين جېک (جندېه) Union Jack دوه سوه کاله پس رانېکته شو او د هغې په ځای د پاکستان جندېا پورته شوله.

رښتيا رښتيا دي

د پاکستان د حکومت د غوښه

د پاکستان د مرکزي حکومت اعلان چې وشو نو په هغې کښې جناح صاحب په خپله گورنر جنرل شو او نواب زاده لياقت علي خان وزير اعظم شو. نور هم قابو هغه زلمۍ مسلم ليکيان وزيران شول لکه جندېا بکر صاحب او سر دار عبدالرب نشتر او هم هغه هندو هريجن جوگندر ناتھ منډل دي جوگندر ناتھ منډل ته د قانون محکمه وسپارلې شوله مسلم ليک خو د قام سره دا وعده کړې وه چې دلته به د اسلامي مملکت پاکستان کښې شريعت محمدي او قرآني قانون جاري کېږي ولې اوس خو خلکو وليدل چې په دې اسلامي مملکت خداداد پاکستان کښې د شريعت محمدي محکمه يو هندو او هريجن ته وسپارلې شوله او دا د عالمانو مليانو او پېرانو د پاره يو پېغور شو. په خصوصيت سره د مانکي پېر صاحب د پاره دا ډېر گرانه پېغور وه چې هغه خو د جناح صاحب لوظ او وعده د يو خط په ذريعه خان سره ساتلې وه چې پاکستان کښې به اسلامي نظام او شريعت محمدي وي؛ خو د پاکستان د قاضي الضات منصب نن يو غېر مسلم ته حواله شوی دے نو دا په اسلام او شريعت پورې خدا ده، که نور څه دي؟ د دې ځواب به چا څه ورکړی وي؟³⁴

د دې مسئلې بل اړخ له به لږ په بېرته لار شو. دا خبره ډېره په تفصيل سره راغلې ده چې د پېرنگيانو د خپل بين الاقوامي مغربي سامراجي سياست د پرمختگ د پاره د تقسيم لاره ازاده کړې وه ولې چې د هغوي منصوبه دا وه

³⁴ جناح صاحب د مذهب او مذهبي طبقې بې کچه خلاف و خو سياست کښې به يې برابر مذهب پکارولو. 1942ز کښې د اېم اېس اېف پنجاب په نامه خط کښې ليکي چې ما قوم ته ډېره جده د دې ناخوښه رجعت پسندو خلکو نه خلاص کړو او دا خاص طبقه چې ورته مولوي مولانا ونيله کېږي. د دوي اثر مې ختم کړو د جناح صاحب دا خط د جميل الدين عالي کتاب Speeches and Writings of Jinnah اشاعت 1952 کښې چاپ دے.

رېښتيا رېښتيا دي

چې د اشتراکي شوروي اتحاد د نظرياتي يلغارنه د بچ کېدو د پاره د اسلام يوه نظرياتي کلا ودرول پکار دي چې د ترکي نه تر چين پورې د فوجي هلال Military crescent غونډې د شوروي اتحاد د غاړې چا پېره پريوځي. که د دې غرض په سرکولو کېنې هندوستان تقسيمېدو نو د پېرنګي پرې څه؟ او که مسلمان پکېنې ټوټې کېدو نو د پېرنګي پرې څه؟ که سکھان د موندېه کونډه وتل نو د پېرنګي پرې څه؟ او لا که د دې پاليسۍ کېنې نن هندو، مسلمان او سکھ په وينو لمېدل. نو د پېرنګي پرې څه؟ هغه خو نه د هندو ترېور و او نه د مسلمان د ترور زوے. پېرنګي خو پاکستان د مسلمان د ښېګړې د پاره نه، بلکې د خپل بين الاقوامي سياست د تقاضو پوره کولو د پاره جوړولو.

دا هم مونږه ليدلي دي چې په دې دوران کېنې يو وخت داسې هم راغې چې پېرنګي د لارې وېول د ټوټې کولو پلان د لاندې په دې فېصله کولو هم مجبور شو چې که پېرنګي ټول هندوستان نور نه شي خوړلې نو پکار دي چې هغه د هندوانو اکثريتي صوبې ازادې کړي او چونکې د پېرنګي د امپاير (سلطنت) د قائم ساتلو او استحکام د پاره هغه پاکستان ضروري گڼي؛ نو د دې وجې نه دې پېرنګيان ټول په ټوله فوځ او سول افسران او غړي سره و باله بچه د مسلمانانو اکثريتي علاقه ته واوړي ولې دغه منصوبه د برطانيې د لېبر ډلې وزارت نامنظوره کړله. وېول يو فوځي و. د هغه نظر دومره پراخ او لرې نه لگېده. پېرنګي سياستدان په دې پوهه و چې دا نن سبا د فوځي قبضو او فتوحاتو زمانه ده او نه فوځ د ټول وخت د پاره په قام سبورلي کولې شي. پېرنګي خپل سوچ پوره کړې و.

پېرنګي په دې ښه پوهه و چې د دې تقسيم په نتيجه کېنې دواړه مملکتونه کمزوري شوي دي هندوستان اگر چې غونډ موندل پاتې شو؛ ولې د سترېټيجي د لحاظه ئې سرحدونه کمزوري دي. هم په شمال مغربي سرحد

رېښتيا رېښتيا دي

او هم په شمال شرقي اړخ يو خوا ئې د قطب اړخ دا ټول غريز سرحد د بولان نه تر خيبره او داسې د چين تر سنکيانګ پورې د گوتو وځي دې بل اړخ ته به د اسام د اړخه دفاع مشکله شي؛ ولې چې د دغه اړخه د دفاع ټول سرکونه، هوايي مېدانونه، ډاکې، ريلونه او په تېره تېره درياني لارې ټولې په مشرقي پاکستان کېنې پاتې کېږي درې واړه بندرونه چې د دغه دفاع پکار راتلې شي چهلانا، کهلنا او چيتاگانګ هم پاکستان ته اوږي بيا خليج بنگال باندې هغه بلا شرکت غېږې قبضه هم د هندوستان اوس پاتې نه شوله د دې سرحدي تحفظاتو نه علاوه هندوستان به د يو ډېر لوی فوځي قوت نه محروم شي. څه ته چې پېرنګيان په خپله فوځي ژبه کېنې پي ايم P.M وائي يعنې «پنجابي مسلمان» چې د پېرنګيانو په وېنا دا يو بهترين فوځي قوت دے او پېرنګي د خپلې تجربې نه وائي چې د دنيا په کوم يو گوت کېنې دغه فوجي د پېرنګي د سلطنت د خورولو د پاره. د هغې دفاع د پاره او د پېرنګي د پاره خپله وينه نه ده توي کړې؛ اقتصادي طور هم مشکلات پېښ شول ولې چې د هندوستان د تقسيم په نتيجه کېنې کارخانې يو خوا او بل خوا پاتې شولې. خام مال ئې يو ملک سره او کارخانه ئې بل ملک کېنې پاتې شولې؛ منډهۍ يو خوا او بل خوا وشکېدلې خو لنډه اوږده ئې دا چې پېرنګي هندوستان په کوم حالت کېنې پرېښودو. نو دا ئې تسله وه چې مودې به تېرې شي خو هندوستان به د خپلو دغو سياسي، دفاعي، اقتصادي، معاشي مسئلو او غربت په وجه مجبور وي او د غربي سامراجي قوتونو به مواتزه وي.

پاکستان خو د دې نه هم زيات ښمگړې و. اوله کمزوري خو ئې جغرافيايي وه، چې مملکت په دوو برخو تقسيم و. د مشرقي او مغربي حصې ترمنځه قابو زړه ميله فاصله وه او تر منځه هندوستان چې اوس اوس ورسره د تقسيم په وجه داسې شلون شوي وو چې وينه لا روانه وه، بېېدله. نو د

رېښتيا رېښتيا دي

دواړو برخو تر منځ په تګ راتګ کېنې مشکلات هم صرف د هندوستان په مرضۍ او تعاون پورې تړلې وو بل تکليف دلته هم اقتصادي ؤ، غرونه، شاپې، شود ياري او ريګستانونه د مغربي پاکستان اوچې او ډنډونه د مشرقي پاکستان خاصه وه او چې دا علاقې آبادېږي، کارخانې پکښې لګي او د نننۍ دنيا ترقي يافته مقام ته رسي، نو مودې څه چې پېږي به تېرې وي او په دې دوران به پاکستان بېخي او ټول په ټوله نورو قامونو ته مواته وي او د خواست او خبر کچکول په لاس به نې هر وخت غزبي طاقتونو ته کونډۍ نيولې وي.

د ټولو لويه خبره دا وه چې د ازادۍ د راتللو په وخت کېنې هندوستان او پاکستان دواړه يو بل سره داسې په نفرت، کرکې او دښمنۍ ککړ شوي او دومره مرګ ژوبله، سوځېدل پکښې شوي دي او بيا په تېره تېره د دواړو طرفونو دومره په لکپونو خلک د دې فرقه واران له بوتوب د لاسه درېدلې دي چې د دواړو ملکونو کېنې يو بل ته نيت صفا کېدو او په روع نيت او پېرزوينه د يو بل سره د تعاون پېدا کولو په لاره کېنې د يو بل نه راغلي مهاجر د ټولو نه لوه څنډ وي ولې چې هغوي سره په يو ملک او بل ملک کېنې څه سلوک شوې دے، نو هغه هغوي په ژوند نه شي هيرولې او چې خبره د دوستۍ د دائرې نه وځي او محاذ اړيۍ ته مخامخ شي، نو بيا به د دواړه ملکونه د خپلې وسلې او هر قسمه دفاعي ضرورتونو د پاره هم دغه غربي طاقتونو ته محتاجه ناست وي.

د پاکستان په حقله د پېرنګي دا هم تسله وه چې دے به پېرنګي سره دښمني نه کوي ولې چې هندوستان کوم سياسي تنظيم د پېرنګي په خلاف د ملک د ازادۍ جنگ کېږي ؤ، پکښې نې بې حسابې قربانۍ ورکړي وي، نو نن اقتدار او حکومت هغوي لاس ته ورغلې بله دا چې د هندوستان موجوده لېډران او مشران خو د دنيا په سياست کېنې لوبېدلې وو او د هغوي په نظر

308

رېښتيا رېښتيا دي

کښې يو قسم پراختيا وه هغوي د علاقاني او منطقي سياست نه علاوه په کښې بين الاقوامي سياست هم نظر لرلو او د برطانوي سامراج د دسيسو او سازشونو نه ښه باخبره ؤ نو هغوي ته پېرنګي چېرې هم دا توقع نه شوه کولې چې هغه دې په برطانوي سامراجي سياست کېنې د پېرنګي سره څه مرسته وکړي.

ولې، د پاکستان په مسئله کېنې خو پېرنګي په دې مسئله وخت د سره پوهه و چې په پاکستان نن د داسې تنظيم او سياسي جماعت حکومت دے چې هغوي د پېرنګي په خلاف نه څه تحريک چلولې دے او نه نې د هغه د غلامۍ نه د ځان خلاصولو د پاره قربانۍ ورکړې دي بل خوا په صوبه سرحد کېنې اکثريت د يو تنظيم داسې دے چې هغوي د پېرنګي په خلاف پاڅېدلي وو قربانۍ نې ورکړي دي او هغه ځداني خدمتګار دي ولې پېرنګي ته دا هم معلومه ده چې دغه پېرنګي دښمنان د مسلم ليګ هم دښمنان دي، نو د هغوي علاج هم اسان دے پېرنګي په دې پوهه ؤ چې د مسلم ليګ د موجوده مشرانو سره هغه د خپله جانبه څومره نېکۍ کړي دي بل پېرنګي په دې پوهه ؤ چې پاکستان خو يو نوې مصلحت جوړېږي، نو د دې ته به په خپلو پښو د ودرېدو د پاره ډېر وخت پکار دے نو په دا شان به دې د پېرنګي امداد او تعاون ته محتاجه وي.

بل دا چې پېرنګي دا هم وليدل چې د پاکستان موجوده ځاګانان د هندوستان نه راغلي دي او دلته په پاکستان کېنې نې مثال د مهاجرو دے سياسي قوت نې صرف د مسلم ليګ تنظيم دے؛ ولې په نېرو انتخاباتو کېنې نور څو پرېږده په پنجاب کېنې هم مسلم ليګ ځان له سياسي قوت پېدا نه کړې شو، نو تجوېبه کار پېرنګي په دې پوهه ؤ چې که د مسلم ليګ د دې حکومت په شا يو مضبوط او مخلص تنظيم نه وي نو بيا به دے ټول په ټوله د نوکرشاهۍ په رحم وګرم وي او په دا شان به دې د پېرنګي په ايسا

309

رېٽيا رېٽيا دي

خان ټېنگوي او د پاکستان حکومت هم هغه څه وکړل چې د څه پېرنگي اندازه لگولې وه

د پاکستان د څلورو صوبو د گورنرانو اعلان چې وشو نو د سندھ صوبې نه علاوه د نورو درې وارو صوبو گورنران پېرنگيان وو؛³⁶

• د بنگال گورنر سرفريډريک بورن (Sir Fredric Bourne)

• د پنجاب گورنر فرانسس ميوډي (Sir Francis Mudie)

• د سرحد گورنر جارج کنگهم (Cunningham Sir George)

• د بلوچستان گورنر اے جي جي انگرېز (A.G.G. Britton)

د سندھ گورنر سر غلام حسين هدايت الله مقرر شو. معلومېږي چې چونکې

د سندھ دارالخلافة هم کراچۍ وه او د پاکستان دارالخلافة دې ته را

واوړېده نو د يو پېرنگي گورنر او د گورنر جنرل په يو ښار کېنې پاتې کېدل

به قابل قبول نه؛ ولې چې شروع هډو د دې نه وشوله چې د سندھ د گورنر

کور گورنر جنرل واخستو او سر غلام حسين هدايت الله بل ځای کېنې

اوسېدو. د دې نه علاوه د پاکستان د فوځ سربراهان هم ټول پېرنگيان وو؛

• د زميني فوځ سربراه، يعني کمانډر انچيف جنرل راس ميکي

General Ross Mackay

• د هوايي فوځ سرلښکر: اېر وائس مارشل پېري کين (Air Vice

Marshal Perry Keane

• د سمندري فوځ سرلښکر: رير اډمرل جيفري

³⁶ د وېش نه پس ته د هندوستان اولس مشر پنډت نهرو هندوستانې پوځ کېنې د هر لېول کمانډ هندوستانې افسرانو ته په لاس ورکړو او کړي آيا نې د ارمي چيف جوړ کړو. خو پاکستان کېنې تر 1959ز پورې د اتي ايس اتي چيف يو انگرېز رابرټ کاوتنهم و او د ارمي چيف جنرل ډگلس گربسي و چې کشمير کېنې نې د قبايلي مرستې د پاره د يو بريکېډ پوځ لېږلو د جناح صاحب حکم نه سر غمراوے کړے و. خو دې انکار نه پس هغه ته جناح صاحب ترقي ورکړه او لېفټننټ جنرل نه نې کړل جنرل جوړ کړو

رېٽيا رېٽيا دي

Rear Admiral Jefferd

دا شان د پاکستان په مرکزي حکومت کېنې پينځه سکرټريان پېرنگيان وو

داسې په فوځ او نورو محکمو کېنې هم پېرنگيان په ډېرو اهمو چوکو

موجود ناست وو. سکندر مرزا په خپل خود نوشت کېنې د دې انگرېزانو

دومره صفتونه کړي دي چې دې پېرنگيانو څنگه شپه او ورځ په ځان يوه

کړلو چې پاکستان مضبوط او مستحکم کړي او په خصوصيت سره ذکر د

يو جنرل راس ميکي کوي چې هغه ته د پاکستان د فوځ تنظيم ور په غاړه و.

دا شان د دوو پېرنگيانو افسرانو ذکر سکندر ميرزا کوي چې هغوي په

شمالي علاقه کېنې گلگت د پاکستان د پاره قبضه کړو؛

In the most northern sectors, things went well " we were able to take over Gilgit Agency or Skardu. Here a rising of the Gilgit Scouts was organized by the two British officers with the Scouts, who were pro-Pakistan.

ترجمه: په انتھائي شمالي سکرټر کېنې هر څه ښه وو. مونږ د دې جوگه

شولو چې گلگت ايجنسي او سکرډو واخلو دلته برطانوي افسرانو د

گلگت سکاوتس هغه سکاوتان چې د پاکستان په حق کېنې وو، يو

بغاوت منظم کړو.

سکرډو نې ونيو، ولې چې دوي دواړه پېرنگيان افسران د پاکستان ملگري

وو. لازمي خبره وه چې چونکې صوبه سرحد د دې صوبه و چې هلته د

پېرنگي د ټولې منصوبې نازک، حساس او مرکزي مقامات وو او هلته هم

هغه ځداني خدمتگار وو، د چا د لاسه چې پېرنگي ته ډېر مشکلات پېښ

وو او صوبه سرحد چونکې د پېرنگي دښمن و ځکه چې د هغه په سياسي او

فوځي منصوبو کېنې نه ځانديدو، نو دا شان د مسلم ليگ دښمن و ځکه چې

اگر چې دلته د مسلمانانو اکثریت 93% و، خو بيا هم دلته مسلم ليگ هغه

قوت نه و. پروسېرو انتخاباتو دا خبره څرگنده کړې وه نو د دې وجې نه اوس

رېښتيا رېښتيا دي

چې په جمهوري طريقو دا صوبه مسلم ليگ نه شي قبضه کولې. نو نورې لارې چارې راوېستل پکار دي. دا به هغه وخت وښيي کيدل چې جناح صاحب ته دا خبره چا په غوږ کېښې اېښې ده چې پښتانه به د پېرنگي نه په بل چا نه قابو کېږي نو د دې وجې نه پاکستان د جوړېدو نه پس هم دلته پېرنگيان په دومره گڼي تعداد کېښې او په دومره اهمو او ذمه وارو عهدو قائم پاتې شول چې دا هېواد چا يقين نه کېده چې گڼې پېرنگې تللې دې او مونږه اوس ازاد يو. د صوبې گورنر پېرنگې چيف سکرټري پېرنگې. نور سکرټريان پېرنگيان د پوليس جرنيل پېرنگې، نور خو پرېږده چې د پي ډبليو ډي (P.W.D) او بجلي د محکمې سېکرټري هم پېرنگې و.³⁶

پېرنگيان دومره په گڼي تعداد او اهمو محکمو ساتلو کېښې د پېرنگي غرض دا و چې د نور چا نه علاوه په قبائلو دا تاثر واچوي چې پېرنگي د پاکستان سره په پره کېښې کلک ولاړ دي او نور څه چې په خپله د ټول فوځ واک اختيار د پېرنگي و. بله دا چې اوس به دا قبایل د خپل الخاق فېصله کوي د پېرنگي سره کړې معاهدې پرته دي نو اوس به د وي بيا د سره د پاکستان د حکومت سره خپلې فېصلې کوي نو پېرنگې په دې پوهه و او په دې خبره ئې د پاکستان واکداران هم پوهه کړي وو چې ترڅو پورې د دغو معاهدو فېصله د پېرنگي په موجودگي او د هغه په لاس ونه شي. نو دا کار د پاکستان د حاکمانو، لا په بله ژبه د پاکستاني دلالانو د لاسه د کېدو نه دے؛ بلکې پېرنگي او صرف پېرنگي دا قبایل په دې قايله کولې شي چې

³⁶ د وېش نه پس چې باچا خان جناح صاحب سره روغې جوړې د پاره کوم شرطونه اېښي وو، هغې کېښې دا دوه شرطونه هم وو چې پاکستان به د کامن ويلټه يونين نه بهر راوځي او چې څومره انگرېزان افسران عهدبداران دي، دا ټول به وباسلې شي نو خواب کېښې ئې هغه گرفتار کړو دې گرفتارۍ د پاره يو نوښت پبلک سېفټي آرډر د گورنر جنرل جناح صاحب دستخط ته زيارت بلوچستان ته ولېږل شو خو بيا د هغې انتظار په ځای په پينځلسم جون 1948ز د اېف سي آر د تور قانون لاندې بنديوان کړو.

رېښتيا رېښتيا دي

پاکستان چونکې د پېرنگي د حکومت قانوني وارث دے نو د دې وجې نه قبائل دې هم په هغو شرطونو او هغو معاهدو د دې نوي حکومت سره خپل تعلق جاري وساتي او دا پرې لا د پاسه زياته چې نن کافر پېرنگې دے مسلمانانو قبایلو ته په هغو معاهدو د دستخط د پاره وائي چې دوي يو کافر او غېر قام سره کړې وي. ولې نن خو د خداے په فضل د مسلمانانو خپل حکومت دے.

د دې صوبې اهميت، بيا د قبائلو سره د حکومت پاکستان د ائنده تعلقاتو او معاهدو فېصله په بله وجه هم د پېرنگي په موجودگي کېښې ضروري وه ولې چې اخوا د افغانستان حکومت په رويه به هم د دې اثر پرېوتو. د پېرنگيانو دا منطق او دليل و چې چونکې پاکستان د حکومت برطانيې وارث دے؛ نو ټولې هغه معاهدې چې پېرنگي د هر چا سره کړي دي اوس د پېرنگي په ځای پاکستان ته دغه معاهدې په وارث کېښې پاتې شوي دي او د دغې وجې نه په دغو معاهدو ترلې نورې ډلې هم د دې پابندې دي. بل دليل دا و چې چونکې پاکستان اوس د برطانوي دولت مشترکه غړې دے نو د دې وجې نه په واضحو ټکو کېښې پېرنگي د افغانستان حکومت ته ووي چې د پېرنگي او افغانستان تر منځه کومه سمجهوته شوې وه او د هغې په نتېجه کېښې د ډيورنډ کرښه د برطانوي حکومت او افغانستان تر منځه يو بين الاقوامي سرحد و نو هم دغه کرښه نن د پېرنگي د تللو نه پس اوس د پاکستان او افغانستان تر منځه بين الاقوامي سرحد دے او ورسره به ئې دا هم زياتوله چې چونکې پاکستان اوس په دولت مشترکه کېښې شامل دے نو دا د افغانستان او دولت مشترکه سرحد گټلې کېدې شي او د دې په دفاع او تحفظ کېښې حکومت برطانيه خان شريک گڼي.

د افغانستان حکومت به هم د پېرنگي دې دليل او منطق ته حيران و ولې چې يا هغه وخت و چې کله جرمني به شوروي اتحاد حمله وکړله او شوروي

رېښتيا رېښتيا دي

اتحاد نې راپه مخه كړلو؛ نو د پېرنگي دا تسله وشوله چې جرمني ټول يورپ په مخه فتح كړلو او چې څنگه په يوه مخه نې شوروي اتحاد ختمه شوله او بيا چې كله جاپان برما واخستو او په كلكته نې بمباري وكړه نو پېرنگي پوهه شو چې اوس زما هم خبر نه شته نو داسې ويلې شي چې هغه د خپله جانب د افغانستان حكومت ته دا تجويز پېش كړو چې هغوي دې د صوبه سرحد او بلوچستان د دې علاقه باقاعده مطالبه د حكومت برطانيې نه وكړي ولې چې نن چې شوروي اتحاد جرمني له ماتې وركړو او جاپان هم شكست وخوړو، نو نن هم د هغه پېرنگي سترگې بدلې دي او بيا نې هغه خپله كړې خبره هېره كړې ده او د ډيورنډ كرنې د تقدس او بېن الاقوامي معاهدو ذكر كوي او د وراثت په زور دا حق د پاكستان د پاره د افغانستان نه اخلي ولې حقيقت دا دې چې پېرنگي دا هر څه د خپلو مفاداتو د تحفظ د پاره او خپلې بېن الاقوامي سامراجي پاليسۍ د مخكېښ بوتلو د پاره كولو. دا نې يقين و چې پاكستان به مقابلتاً د افغانستان نه زيات په ښه طريقه د هغو مفاداتو تحفظ وكړي شي نو دې وچې نه نې خپله رويه بدله كړه او دا دې هر چا وليدل چې نن اگر چې پاكستان ازاد دې، نو بيا هم د سرحداتو او معاهدو د فېصلو د پاره پېرنگي په خپله موجود دې دا چېرې څوك تصور هم نه شي كولې چې گنې سبا له افغانستان پېرنگي له دا اجازه وركړي چې هغه دې د هغه د معاهدو فېصله نورو قامونو سره كوي

د وراثت دا هم عېبه مسئله ده، دلته په صوبه سرحد كېنې چې كله د مسلم ليگ په نامه يوه سياسي ډله مېدان ته را ووته نو اگر چې نوم خو د اسلام ورپورې و؛ خو د سياست په اخلاقو او ادابو كېنې نې بعضې لېږان د سړيتوب د دائرې نه هم وتل.³⁷ د اسلام خو ډېر اوچت مقام دې او چونكې د

³⁷ د ماونټ بېټن د اوومې جولاي 1947 د يادداشت حواله ډاكټر منظور احمد هم د ورځپاڼې نوا ټولنې د پېنځويشتم اگست 2008 ليك كې وركوي چې د لاره ماونټ بېټن د ليك له رويه د

رېښتيا رېښتيا دي

خداني خدمتگارو په خلاف ورسره هېڅ څه معقول دليل نه و نو بس د كانگرس سره د خداني خدمتگارو د ملگرتيا په دې خبره پورې نېستې وو او هم هغه د گورنر سرچاچ كننگم مجريه نسخه نې استعمالوله چې هندو اهل كتاب نه دې، كافردې نو نن چې خداني خدمتگارو د جابر او سامراج حاكم پېرنگي په خلاف د خپلې ازادۍ د پاره كانگرس سره په شريكه مورچې ته كوز شوي دي نو دا ملگرتيا كافر پېرنگي ته د كفر سره ملگرتيا ښكارېده مسلم ليگ هم دغه فتوي خپله كړې وه او بعضې داسې ډېر هغه وخت ډمه وار لېږانانو به په خپلو تقريرونو كېنې د كفر په دې فتوي اکتفا نه كوله بلكې په خپلو تقريرونو، اخباري بيانونو كېنې به دا خلاقو د دائرې نه هم بهر ته ووتل او خداني خدمتگارو ته به نې د نورو كښلو نه علاوه دا هم وې چې دا د هندوانو بچي دي، ولې چې كله د دې صوبې نه هندوان او سكهان وغفلولې شول او د هغوي بنگلې، كورونه، دوكانونه، كوټې جايدادونه او تجارتونه پاتې شول، نو هغه بيا هم دې د مسلم ليگ لېږانانو قبضه كړل، حق نې خپل گټلو، نو ما به دا خبره كوله چې عېبه كار دې چې كله د ملك د ازادۍ د پاره د قرباني وركولو وخت وي او خداني خدمتگار او كانگرس په شريكه مورچې له ځي، نو دا بې همته مسلم ليگيان خداني خدمتگارو ته د هندوانو بچي وائي؛ ولې نن چې د هندوانو نه دا د كورونو رويو جايدادونه وروستو پاتې شول، هغه خو ټول مسلم ليگ قبضه كړل ما به وې چې د دنيا دا قانون دې چې د پلار جايداد خامنوته پاتې كېږي نور اخی چې نن وگورو چې د هندو نه كوم جايداد پاتې شوې دې هغه چا

منځني لوېديځ د تېلو د ذخيره دفاعي منصوبه بندۍ د پاره سنده، لوېديځ پنجاب او بلوچستان ارزښت لري او د شوروي روس د مقابلې د پاره د كراچۍ بندرگاه به ټولو هېوادونو سره د تماس لاره او دفاعي سترگې ولې د هغه اوچت لارو د زغورنې ضمانت هم وركوي چې چرته روسي فوځونه كوژېدې شي د برطانيه او امريكا د پاره منځني مشرق كېنې پاكستان د تحفظ ضمانت دې

رښتيا رښتيا دي

سره دے؟ او چې چاسره د هندو جائيداد وخت، نو په حقيقت کښې به هم دغه د هندو د جائيداد حقيقي وارث وي او چې د قرباني وخت وي نو بيا خو خدائي خدمتگارو باندې دا الزام لگي چې دا د هندوانو بچي دي خو چې کله د دغو هندوانو د جائيداد د وراثت سوال پېدا شي، نو بيا مسلم ليگ وايي نه؛ د دې جائيداد حقيقي وارثان مونږه يو او چونکې جائيداد صرف د پلار نه وراثت کښې پاتې کېږي، نو دا فېصله اوس په مسلم ليکيانو ده چې د هندوانو بچي هغوي دي که خدائي خدمتگار؟

هم دغه شان د پېرنګي د وراثت دا مسئله هم قابو دغه شکل لري چې اخېر د مسلم ليگ حکومت په کوم قانون خان د پېرنګي نه وروستو پاتې جائيداد وارث گڼي او چې کله به مونږ دې د مسلم ليگ کارکنانو سره په توقو وشتو کښې بحثونه کول، نو دا د هندوانو بچي د پېغور په خواب کښې به ورته مونږ وي چې دا نن ستاسو د پېرنګي سره څه رسته ده چې هغه داسې ستاسو د پاره هر څه کولو ته تيار دي؟ خو دغه مسئله هم دې اعلان حل کړله چې ونييله شو چې پاکستان حکومت د پېرنګي حقيقي وارث دے او د خاورې نه علاوه ورته په وراثت کښې هغه ټولې معاهدې هم را رسېدلي دي چې کومې پېرنګي لا د قبايلو سره او لا حکومت افغانستان سره کړې وې. د مسلم ليگ دغو زلمو به وې چې ولې داسې خو کانګرس هم د پېرنګي د جائيداد وارث دے، نو مونږ به ورته وې چې هلته يو بنيادي فرق دے په لکھونو نر، ښځې د ازادۍ په دې جنگ کښې شريکې وې او په زرگونو نارينه و او زنانه و د خپلې وينې او د سر قرباني ورکړې ده، نو هغوي خو د خپل پلار نيکه جائيداد د پېرنګي نه په زور او خپل قوت او بې کچه قربانو اخستې دے نو هلته خو د وراثت سوال نه پېدا کېږي، وايه خو د مسلم ليگ، چې د پېرنګي پر خلاف ټي چرته قچي گوته هم نه ده خوږ کړې او تجريبک او جدوجهد خو پرېږده، د پېرنګي په خلاف ټي د خولې نه اواز هم

رښتيا رښتيا دي

نه دے ويستلے، د وطن د ازادۍ د پاره ټي د پېرنګي په خلاف يو تجويز قدرې هم نه دے پاس کړے، نو چې د کوم جائيداد د پاره يو سرے نه د سر او مال قرباني ورکولې شي او نه د دغه جائيداد د خپلولو د پاره د غاصب او جابر حاکم گروېوان ته لاس اچولې شي او سبا له چې دغه جابر او غاصب حاکم د بل چا د لاسه په جائيداد پرېښودو مجبور شي نو په دغه جائيداد حق بيا لا د هغه چا وي چې دا جائيداد ټي په قرباني او جدوجهد گټلې وي او لا بيا د قانون په دايره کښې دننه د وراثت د حقدار دعوي کولې شي، نو چونکې دلته هم مسلم ليگ دا نه شي ونيله چې هغه د دې جائيداد د گټلو د پاره څه قرباني ورکړي دي، نو د هغه حشيت هم صرف د وارث کېدے شي او چونکې دا خبره انګرېز په خپله کوي چې زما د همه وروستو پاتې جائيداد او معاهدو وارث د مسلم ليگ حکومت دے نو د دې وجې نه دا سوال پېدا کېږي چې ايا د دې مطلب دا شو چې د قانون له مخې چونکې صرف د پلار د جائيداد د وراثت دعوي يو بنيادم کولې شي نو په دا شان مسلم ليگ هم دې تسليمولو ته غاړه ږدي او د بابا پېرنګي د پاتې جائيداد د وراثت دعوي کوي.

دا قېصه به هم دې ځای پرېږدو، مخکښې به بيا تاريخي دستاويزاتو او رښتوني حقيقتونو په رڼا کښې د دې معلومولو کوشش کوو چې د پېرنګي او مسلم ليگ شريک مخالفې ډلې د خدائي خدمتگارو سره څه عمل وشو او بيا په دې هم غور کوو چې څنگه اوس جنگ خپلي او شکست خوړلي پېرنګي په ډېرې مجبورۍ خان د بېن الاقوامي سامراجي پاليسيو نه رابښکته او د دغو پاليسيو د مخکښې بوتللو د پاره او د دغو منصوبو د کاميابولو د پاره هغه هر څه اوس امريکې ته حواله کړل نو په راتلونکي کتاب کښې به انشاء الله د بېن الاقوامي سياست په رڼا کښې د پاکستان د حکومت په کردار، پاليسۍ خان د پوهولو کوشش وکړو، دا ډېره د تسلي خبره ده چې

وېشټيا وېشټيا دي

څنگه نن د پېرنګي هغه زاړه خفيه او د راز دستاويزات مېدان ته راوتې دي نو هم دا رنگې د امريکې دغه د راز او خفيه دستاويزات هم هغوي ازاد کړي دي نو د امريکې او پاکستان په تعلقاتو د رڼا اچولو د پاره دغه ډېر اهم دي او د تاريخ او سياست د طالب علم د پاره انتېايي ضروري کښل کېږي

پاي

وېشټيا وېشټيا دي

توضيحات

- 1 هندوستان: د کتاب په ليکدود کښې ځکه هندوستان استعمال شوی دے چې هم دا شکل نې اوس عام شوی دے. په لره پښتونخوا کښې هندوستان ليکل کېږي اما هندوستان تلفظ کېږي (انډيا، هند، بهارت) هم ورته وائي. د هندوستان نه مطلب د هنديانو وطن، چې پکښې د هندوانو نه علاوه مسلمانان، سکھان، پارسيان، عيسايان او د نورو بېلا بېلو مذهبونو پيروان اوسېږي.
- 2 انډين نېشنل کانګرس: د ټول هندوستان د ازادي بخښونکې نهضت لارښوونکي گوند چې په 1885 کال په بمبې کښې تاسيس شو او د گاندهي جي تر لارښوونې لاندې ترې نه عوامي تحريک جوړ شو. اوس هم د هند حاکم گوند دے.
- 3 وائسراے Viceroy: د 1858 کال نه مخکښې په هندوستان کښې د برطانوي استعمار نمائنده د گورنر جنرل په نوم يادېدو مگر په دغه کال د (شرق الهند شرکت، East India Company) رسماً په برطانوي تاج Imperial Crown کښې مدغم شو او هندوستان اېځ په نېغه د برطانوي ملکې د تسلط لاندې راغی. ملکه د انگلستان په ډول د هندوستان ملکه هم شوله نو ځکه گورنر جنرل ته د وائسراے لقب عطا شو.
- 4 وزير هند: د انگلستان د استعماري حکومت په کابينه کښې به د هندوستان د چارو چلولو د پاره يو وزير ؤ چې هغه به نې Secretary of State for India وې. هندوستان کښې د برطانوي امپراطوري نمائنده وائسراے به هغه ته ځوابده ؤ او هغه به برطانوي کابينې ته.
- 5 واليان رياست State Rulers: په مستعمره هندوستان کښې ډېرې برخې داسې وې چې پېرنګيانو هلته اېځ په نېغه استعماري اداره جوړه کړې نه وه بلکې دغه برخې چې رياستونه Princely States

ريښتيا ريښتيا دي

نومېدل د راجه گانو، مهاراجه گانو يعني د واليانو د لاري اداره کېدل او په حقيقت کې په داخلي ځېنو امورو کې په دې د خود مختاري نه علاوه د برطانيې تر تسلط لاندې وولکه د کشمير، حيدرآباد، جوناګر، پتياله، سوات، بهوپال او داسې نور رياستونه

سر Sir

انګريزي استعمارچيانو به خپل وفادار خدمتګاران نازول او په دې ترڅ کې چې به په چاريزات خدمتونه وکړل نو هغوي ته به يې د سر، نواب، نواب زاده، نواب بهادر، خان بهادر، رانې بهادر وغيره لقبونه ورکول سر د صاحب، معني لري

7. سر سيد احمد خان (1898-1817)

د ډيلي د يوې فيوډالي سپين روښ کورنۍ سره يې تعلق درلود د کانګرس تر جوړېدو پورې د هندو، مسلمان د اتحاد عملبردار و خو وروسته يې مسلمانان برطانوي تاج ته د خدمت په روجيه روزل شروع کړل د دې د علي ګر ګر ګر مسلم کالج چې اصلاً د پېرنگيانو په ابتکار او مرسته جوړ شو. د موسيسينو څخه و. نن ورته پاکستان کې مرتهجين د 'دوه قومي نظريې' اولنې مفکر واني.

8. دوه قومي نظريه:

د هند د ازادۍ پيښونکي تحريک د ټوټې کولو او پېرنگي استعمار يې اتفاقي واچوه حکومت وکړه يا (بيل يې کړه، اېل يې کړه، پاليسۍ ته د خدمت کولو لپاره ارتجاعې نظريه وه. مبتکرينو يې دا ادعا کوله چې گويا هندوستان کې دوه قومونه (ملتونه) يعني هندوان او مسلمانان ژوند کوي چې بېخي متخاصم مذهبونه او کلتورونه لري نو ځکه يوځای نه شي اوسېدي.

9. د مارلې مېنتو اصلاحات، چمسفورډ اصلاحات او د 1935 کال اېکټ Morley.

Minto Reforms, Montagu - Chelmsford Reforms & 1935 Act
د خارجي او داخلي عواملو تر فشار لاندې استعمار هندوستان ته په بېلابېلو وختونو کې بېلې بېلې قانوني ضابطې. چې ورته يو ګونه ائينونه (اساسي قانونه) هم ونيله شو، ورکړو، دغه ائينونه او ائيني طرحې په حقيقت کې د امپرياليزم او ملي ازادي پيښونکي جنبش د جنگ شکلونه، د جنگ پرله پسې مرحلې او مېدانونه دي چې په خپل ذات کې د جنگ بنيادي سټېج نه جوړوي، مګر په هندوستان کې د ازادۍ د روانې جګړې اشباح دي په دې ترڅ کې د 1909 کال د هندوستان د شوراګانو قانون Indian Councils Act چې د مارلې مېنتو په اصلاحاتو باندې هم شهرت لري، اولنې اساسي قانون ګڼل کېدې شي. دغه قانون د لارډ مورلي (وزیر هند) او لارډ مېنتو

ريښتيا ريښتيا دي

«انسراع» له خوا اعلان شو دا يو فرقه پرسته ارتجاعې ائين و دې کې د صوبائي قانون سازو شوراګانو او د انسراع قانون سازو شوراګانو واک ډېر زيات محدود و د لومړنۍ اساسي قانون و چې يې اتفاقي واچوه حکومت وکړه. فرقه وارانېه سياست نه يې رسمي شکل ورکړ او د انتخاباتو جدا ګانه طرز يې قانوني کړې و يعني مسلمانانو به مسلمانانوته او هندوانو به هندوانو ته رانې ورکولې، اولسونه د يو هند سوچ نه منحرفول او هغوي به خپلو فرقو کې مصرّف ساتل د تول هند واحد ملي سوچ مخنيوي کول او تحريک په مذهبي کړنو لېږدول وو

سوچ مخنيوي کول او تحريک په مذهبي کړنو لېږدول وو
د مونتېګو چمسفورډ Montagu - Chelmsford Reforms په انګريزي تلفظ کې يې د نامه له نه لوستل کېږي، اصلاحات چې په هند کې په اصطلاح د 'دغه وار حکومت' جوړولو په غرض په 1917 کې د مونتېګو اعلان نامې تر نامه لاندې اعلان شول او بيا وروسته 1919 کې د گورنمنټ اف انډيا اېکټ Government of India act 1919 په شکل کې څرګند شول، دويمه ائيني طرح وه چې استعمارچيانو وړاندې کړه. د دې له مخې ځينې فرعي او ضمني صوبائي اختيارات منتخبو نمائندگانو ته ورکړل شوي وو. البته د انتخاباتو طريقه هم پکې هغه زړه په زړه فرقه وارانېه په ځای ساتل شوې وه. د 1935 کال گورنمنټ اف انډيا اېکټ Government of India act 1935 ته درېم اساسي قانون وېل کېدې شي د دې د تدوين مقصد د حکومت خودي Self Government طرح عملي کړي

د دې ائين عملي اطلاق 1937 کې په داسې حال کې وشو چې صوبائي برخه يې عملي شوه مګر وفاقي برخه يې ناطيقيته پاتې شوه دې کې هم د ځينو ډموکراتيکو محدودونو غوښتنو نه علاوه هر څه د پخوا په شان پاتې کړل شوي وو او د انتخاباتو طرز هم زور جدا ګانه ساتل شوی و دلته بايد دا ابهام ګڼل شي له منځه لاړ شي برطانوي هند کې انتخابات هېڅ چرې عمومي او د هريالغ شخص د رايو په اساس نه کېدل بلکې جايداد لرونکي مخصوصې حلقې ته اجازت و چې خپل کانديدان ودروي او ووتونه ورکړي، د مثال په ډول د 1919 کال په اساسي قانون کې 2.8% خلکو ته ووت حق حاصل و. برطانوي استعمار په دې توګه کوشش کولو چې د هند بهرني قشرونه د ځان په خوا ودروي او خپل اقتدار ته دوام وبخشي

10. پان اسلاميزم Pan Islamism

د نولسمې پېړۍ په اخبر او د شلمې پېړۍ په اوایلو کې مسلمانانو را پېدا شوي د

دینشیا دینشیا دی

مذهبي احياء پسندی په نهضت و چې هدف يې د اسلام تر نامه لاندې د نړۍ ټول مسلمانان په يو پلاټ فورم راغونډول وو. او ايلو کښې د پېرنگي استعمار په منډ تمامېدو، مگر بيا وروسته يې ارتجاعې خاصيت رابرسېره شو او د امپرياليزم د لاس اله وگرځېده.

11. مسلم ليگ

د مسلمانانو فيوډالانو، پيروکراتانو او کمېرادرانو يو ارتجاعې فرقه پرست گوند چې په 1906 کښې د پېرنگي په ابتکار جوړ شو لومړنۍ هدف يې برطانوي امپراطورۍ ته په مسلمانانو کښې د وفادارۍ د احساساتو او جذباتو پياوړي کول اعلان کړو او وروسته پېرنگي هغه د کانگرس په ضد تشويق کړو او په دې ترڅ کښې يې د جناح نه کارواخستو چې د هند د ازادۍ بڅبونکي نهضت د ټوټې کېدو، د هند د وېش او د پاکستان د راپېدا کېدو باعث شو. د پاکستان د جوړېدو سره هغه د ملک تر ټولو ستر گوند په حيث څرگند شو خو په 1948 کښې د جناح د مرگ نه پس ټوټې ټوټې او وياشل شو.

12. مخلوط انتخابات Joint electorate

د فرقې، ذات، مذهب، نسل، رنگ او عقيدې د امتياز او فرق نه غېر د انتخاباتو ډيموکراتيکه طريقه چې پکښې ټول اوسېدونکي، په خپله خوښه هر چاته چې يې زړه وغواړي راتې ورکولې شي.

13. هريجن Herijan

ذات پات (کاسټ) کښې وېشل شوې هندي ټولنه کښې تر ټولو مظلوم او خپل شوی ذات چې په اصل کښې د اچھوتو په نوم يادېدل. گاندهي جي ورته د هريجن (خدا اې خوي)، نوم ورکړو او په دې مشهور شول.

14. اے ډي سي (A.D.C, Aide.de.camp)

ياور، مصاحب داسې ياوړ چې د خپل امر د محافظت نه علاوه د نورو شخصي چارو او د سکرترت د ځينو وظيفو د اجر، مکلفيت لري.

15. کميونل اېوارډ Communal Award

په 1932 کښې رامزي ميکلونالډ Ramsay Macdonald برطانوي وزيراعظم، له خوا اعلان شو. د هغې نه مقصد فرقه وارانې وېش او نفرت ته لمن وهل وو. په دې کښې يې د هندوانو نه علاوه نور ټول خلق اقليتونه اعلان کړل؛ مسلمانان، سکھان، هريجن،

دینشیا دینشیا دی

د روسي پاتې طبقات، هندي عيسايان، پېرنگي، هنديان، انګلوانډيز Anglo-Indians، اروپايان، تاجران، سرمايه داران، زمينداران، مزدوران وغيره ټول د داسې اقليتونو په حيث وپېژندل شول چې انتخاباتي حوزې يې بېلې بېلې اعلان شوې او د جدا گاه طرز انتخاب د لارې به هغوی فقط د خپلو خپلو فرقو کاندېدانو ته ووتونه ورکول هندو اکثریتي صوبو کښې يې د مسلمانانو څوکۍ د هغوی د استحقاق نه پورته ورزياتې کړې او مسلمان اکثریتي صوبو کښې يې د مسلمانانو څوکۍ د ناروا حد پورې راکمې کړې دا قانون د ځينو تعديلاتو نه وروسته د 1935 اېکټ پرځه وگرځېده.

16. خاکسار

عجزو انکسار والا، ځاورې غوندې د مسلمانانو يو نيمه نظامي فاشيستي رسنه تنظيم ؤ چې په 1931 کښې په پنجاب کښې د علامه عنايت الله خان مشرقي له خوا جوړ شو.

17. احرار

د عربي (خر) کلي څخه راوتلي کلمه ده چې لغتاً د ازاد، معني لري احرار د مسلمانانو گوند ؤ چې په 1931 کښې په پنجاب کښې د مظهر علي خان او عطاء الله شاه بخاري له خوا تاسيس شو. د دې گوند اکثر طرفداران زياتره د خلافت د نهضت حمايت کوونکي وو او تر ډېرو کلونو پورې د کانگرس د چپ اړخ سره ملاتړ وو.

18. ډومنين جېټ Dominion Status

خپلواکه مستعمره په برطانوي پارليماني او ائيني اصطلاحاتو کښې يوه داسې مبهمه او مجهوله اصطلاح ده چې د هندو د ازادۍ په بېلا بېلو وختونو کښې يې انگرېزانو مختلف او متضاد تاويلونه کړي دي لکه برطانوي امپراطورۍ کښې دننه د داخلي خود مختار حکومت نه واخلي تر خپلواکه هنډه پورې خو په هند کښې ازادي غوښتونکو رهبرانو ترې نه ازادي، مطلب ؤ، يعني د استراليا او کينا غوندې په برطانوي دولت مشترکه British Commonwealth کښې دننه ازاد او خپلواک هند.

19. هندو مهاسېا

په 1923 کښې تاسيس شوې د هندو احياء پسندی ارتجاعې فرقه پرست سازمان ؤ او له کانگرس نه په دې خوا بډۍ ؤ چې هغه مسلمانان خوشحالوي. دغه سازمان د پېرنگي فرقه وارانې سياست د پاره مرستندوي ؤ. د دې گوند تر ټولو بانفوذه لېږروي

رښتيا رښتيا دي

ډي سوارکار و چې د هندو احياء غوښتنې مفکر وگرځېدو

20. يونينسټ پارټي Unionist Party:

د پنجاب د صوبائي اشرافيت، جاگېردارو، پېنشنې بيوروکراتانو او کليوالو مراعات يافته عناصرو گوند چې مسلمانانو باندې سر بيره سکھانو او هندوانو پکښې هم گډون درلود او د 1930 کال په شاوخوا کښې د فضل حسين (لاهور کښې وکیل مدافع) له خوا جوړ شو. څه موده پس ئې پېرنگي ته د دوستۍ لاس ور وغزولو او د هغه د سرپرستۍ نه برخورداره شو.

21. ساتياگراها Satyagraha:

ستيه گرا يعني د عدم تشدد د لارې د عمومي عدم اطاعت جنبش چې پکښې به خلقو د حکومت نه هر راز بائیکاټ کولو.

22. نوبتي څوکۍ:

په غريبانانو خلقو او ملکانانو په نوبت سره د خپل کور، کلي او پتي څوکۍ کولې او دا څوکۍ به اجباري وې.

23. محکمه Subject:

دلته ترې نه د واک او اختيار د ساحې معني اخستل کېږي لکه د دفاع، مواصلاتو، خارجه چارو، خارجي تجارت او داخلي چارو او داسې نورو ساحې.

24. سيکولريزم Secularism:

يوه غربي اصطلاح ده. په لاطيني کښې د سيکولم Seculum لغوي معني (نړۍ) ده. په منځنيو پېړيو کښې د عيسوي کاتولیک مذهب کشيشان (پادريان) دوه ډوله وو؛ يو هغه چې د کليسا د دود د ستور سره سم په کليسا او خانقاگانو کښې اوسېدل. بل هغه چې د عامو خلقو غوندې ئې عام ژوند تېرولو. دغه دوهم ډول ئې د سيکولر کشيشانو په نامه يادېدل او هغې ټولې موسسې او ادارې چې د کليسا تر تاثير لاندې نه وې، سيکولر نومېدې. نن سبا چې سياست او دولتي چارې او انتظام د مذهب څخه بېل دي، نو دې ته سيکولريزم وائي. د سيکولريزم د عقيدې سره سم مذهب بايد په سياست کښې او سياست په مذهب کښې گوتې ونه وهي. مذهب بايد د هر انسان د شخصي عقيدې پورې محدود وساتل شي.

ولي خان بابا د خدائي خدمتگارانو او د نوي نسل تر منځ د يوې فکري، علمي او عملي رابطې حيثيت لرلو. هغه د نوي کهول سياسي او سماجي تربيت په داسې ځيرکتيا سره وکړو چې د ژوند يو نوې، پراخه او زورور شعور ته ورکړو، رښتيا ته ورته زده کړل او جرأت ته ورته وښودو. دا نن چې د دومره سېلابونو او جاکړونو باوجود هم عوامي نېشنل پارټي ښکاره جاره ولاړه ده او څوک چې ته ختمول غواړي، هغه ته ځان پورې حېران کړي دي؛ نو دا هم دغه د ولي خان بابا د سياسي او سماجي تربيت نتيجه ده.

دا کتاب 'رښتيا رښتيا دي' د انگرېز استعمار د تاريخ احاطه کوي. دې کتاب کښې د تاريخي دستاويزاتو او ثبوتونو په بنياد د يوې داسې سياسي فېصلې پس منظر، د هغې په شا موجود مقاصد او د هغې نتيجه او اثرات ښودل شوي دي چې يواځې د هندوستان، پاکستان او افغانستان اولس ته بلکې ټوله اېشيا ته يو مستقل جنگ سره مخ کړې ده.

ولي خان بابا دا سياسي عقیده لرله چې که نن هم د اقتدار فېصله اولس ته ورکړې شي، که نن هم جمهوريت ته لاره ورکړې شي، که نن هم ادارې خپل دائره کار او دائره عمل وپېژني، که نن د سنسني خېزۍ پېدا کولو په ځای د اعتدال پېدا کولو فېصله وکړې شي، که نن هم د گاونډي هېوادونو سره موجودې شخړې د سنجيده مذاکراتو په لاره د هوارولو کوشش وکړي شي او نن هم د خپلو معروضي حالاتو پام کښې ساتلو سره داخله او خارجه تعلقاتو د پاره په پاليسيو نظرثاني وکړې شي نو دې ټوله خطې کښې خوره شوې بې چپني به ختمه شي. دا کتاب مونږ ته ولي خان بابا د يو مدلل، بېباک او رښتوني مؤرخ په حيثيت معارفې کوي او د پرون، نن او سبا تر منځه د تاريخي شعور واضح ساتلو د پاره دا کتاب د ولي خان بابا يو احسان دی.

ميا افتخار حسېن

جنرل سېکريټري، عوامي نېشنل پارټي

باچا خان ټرسټ ريسرچ سنټر

BAACHA KHAN TRUST RESEARCH CENTRE

Pajaggi Road, Peshawar

Ph: 091-2246851-3, Fax: 091-2246225

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library